

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

האזינו - יום הכיפורים - סוכות | גיליון 151 | תשרי תשפ"א

**כי ביום הזה יכפר עליכם
לטהר אתכם מכל
חטאתיכם,
לפני ה' תטהרו**

לעילוי נשמת ר' ברוך ב"ר שמואל מרדכי קנול ז"ל
כ"א תשרי תש"ע

השבוע ב"אוסף גיליונות"
הגאון רבי יצחק זיסמן זצ"ל
הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א
הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א
הגאון רבי חנוך פרידמן שליט"א
בירור הלכה - מורחב
שמעתא עמיקתא

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת האזינו

ר"ת	יציאה	כניסה	
19:42	19:06	17:56	ירושלים
19:43	19:07	18:11	בני ברק
19:43	19:07	18:04	חיפה
19:42	19:07	18:05	מודיעין עילית
19:43	19:07	18:11	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

”ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד”

’אוסף גיליונות’ מבית צוף הוצאה לאור מופץ באלפי עותקים
ניתן לפרסם מודעות ב’אוסף גיליונות’

לפרסום, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות, חסויות והנצחות,
ניתן לפנות לטלפון 050-4102061 (בשעות בין הסדרים) או באמצעות דוא”ל.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות ”נדרים פלוס” או ”קהילות” בחיפוש קופת ”אוסף גיליונות”

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס’ 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס’ 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת ’אוסף גיליונות’ ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה’אוסף’ ולפעול לפי ההנחיות

מערכת ’אוסף גיליונות’
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט”א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט”א

הרב חיים וכסלר שליט”א

הרב משה הכהן שליט”א

הרב יוסף בן יהודה שליט”א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט”א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט”א

הרב בנימין יודלביץ שליט”א

הרב אליעזר וייס שליט”א

מבית ’צוף’
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

אב"ד חיפה

רוממות המועדים | 45

הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א

תמצית הש"ס | 47

תמצית דף היומי משנה ברורה

לדעת | 57

מבחן בדף היומי

עינינו גל | 61

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 65

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 67

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 73

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 75

מחשבות לבני הישיבות

בשבילך בני | 79

סדרת מאמרים לחינוך ילדים בנושא שבת קודש

מאת הרה"ג אלחנן קרביץ שליט"א

תוספת שבת | 81

מעלת השבת וקדושתה

שמעתא עמיקתא | 83

הלכות מצויות ליום הכפורים

בירור הלכה | 85

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

לענין הלכה | 93

הערות הלכתיות מעשיות לעורר לב המעיין

הפרשה המחכימה | 95

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

טמונה בפרשה | 106

עלון לבני הנעורים

לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

חישבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

נפשו גחלים תלהט | 11

ניצוצות ממשנתו של

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

עניינו יום הכיפורים | 13

הגאון רבי יצחק זיסמן זצ"ל

יום הכפורים - יומו של הקב"ה | 17

שיחת הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

אמרות דעת | 19

הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

שיעור חומש | 23

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת "עטרת שלמה"

מגיד דבריו ליעקב | 27

מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

מתוקים מדבש | 33

נספי לקח מפרשיות השבוע

מאת הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א

בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

סדרת מאמרים במשנת החפץ חיים | 35

אלול - עיר המקלט של החוטאים [ד]

מאת הגאון רבי חנוך פרידמן שליט"א

ראש כולל ורב קהילת "בית יחיאל" הר נוף

עטרת המועדים | 39

משיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

שיעורי ירח האיתנים

יעלת חן | 43

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א

לאחר שרוב בתי המדרשות נפתחו, אנו משתדלים לחדש את מערך ההפצה הרגיל במידת האפשר

אך יתכן שלא נוכל להגיע לכל בתי הכנסת כבעבר

המעוניין לסייע ולהיות אחראי על הגיליונות במקומו ייצור קשר עם המערכת

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות"

בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

אלעד	בת ים	מודיעין עילית
בית הכנסת "מאור שרגא" כולל "ישיבת הר"ן" ישיבת "תורה בתפארתה"	רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)	ישיבת "מיר" כולל "עטרת שלמה" כולל "יששכר באהלך" כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב) כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
אופקים	זכרון יעקב	בית הכנסת "בית תפילה" בית הכנסת "אילת השחר" בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא" בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק בית הכנסת "חזון דוד" בית הכנסת "משובב נתיבות" בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי
בית שמש	טלזסטון	נתיבות
ישיבת "אור לישרים" בית הכנסת "היכל אברהם" קריה בית הכנסת "לב אליהו" רמה א' בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א' בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א' בית הכנסת "פני שמואל" רמה א' בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג' בית הכנסת "הכולל"	בית הכנסת "קהילת בני תורה"	בית המדרש "משכן התורה" בית הכנסת "בית יצחק"
בית שמש	יסודות	פתח תקוה
	בית הכנסת המרכזי	ישיבת "לומזא" בית הכנסת "אבי עזרי" בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר
בית שמש	ירושלים	ראשון לציון
	ישיבת "מיר" ישיבת "חברון" גבעת מרדכי ישיבת "יד אהרן" ישיבת "אהבת שלום" ישיבת "תורה אור" ישיבת "הר"ן" - רמות ד' בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף בית הכנסת "בוסטון" הר נוף בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א' בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א' בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג' בית הכנסת "צא"י" רמות ג' בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד' בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול "גל פז" רח' מלכי ישראל	ישיבת "עטרת שלמה" שדה חמד
בית שמש	ירושלים	רחובות
		בית הכנסת "כולל בר שאול"
בית שמש	ירושלים	רכסים
		בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב' בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'
בית שמש	ירושלים	תל אביב
		מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב' רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)
בית שמש	ירושלים	תל ציון
		בית כנסת החסידי
בית שמש	ירושלים	תפרח
		ישיבת "תפרח" בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון איש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת האזינו – שבת שובה תשפ"א | גליון מס' 147

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי ע"ה

שתי תשובות הן – האחת בבחינת בינה והאחת בבחינת מלכות

כל בינה היא הבנה שמגיעה אחרי טעות

הדבר הראשון שהוא יסוד לטעות, הוא, כפי שדרשו חז"ל (גיטין מ"ג ע"א) מהפסוק "והמכשלה הזאת תחת ירך", "אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם", כלומר, מי שרוצה לעמוד על דברי תורה, מי שרוצה להבין היטב, אין במציאות אפשרות להבין, בלי שההשקפה הראשונה תהיה טעות, והקושי שמתעורר בעקבות הטעות, הוא זה שמביא להבנה הנכונה.

היינו, ההבנה הראשונה, ההשקפה הראשונה, היא לעולם טעות. ההבנה באה אחרי שאני מוציא מידה של טעות, כלומר, הבנתי הבנה שטחית, ואותה הבנה מתבררת, כשאני מתבונן יותר, כהבנה מוטעית, והסתירה של ההבנה המוטעית, היא היא ההבנה הנכונה.

שורש הדבר מפורש בגמרא במסכת מגילה (י"א ע"ב), העוסקת בחשבון שרכים רבים טעו בו. החשבון של שבעים שנה לקץ של גלות בבל, כפי שהבטיח בורא העולם על ידי הנביא "כי לפי מלאת לכלל שבעים שנה אפקוד אתכם", ואז הוא יחזיר אותנו חזרה לארץ ישראל.

בחשבון של השבעים שנה, המונים טעו בו, כפי שאומרת הגמרא, כולם טעו. אותם מלכים שהיינו בידיהם, הם טעו באמת, והם חישובו ומצאו שכך וכך, ואחשורוש עשה את המשתה הגדול שלו, משום שהוא החליט שכבר בודאי הגיע אותו קץ שבעים, ומכיון שלא נגאלנו אז, לכן הוא עשה את אותו משתה גדול לכל שריו ועבדיו, והוציא את כלי בית המקדש, ועשה בהם מה שעשה.

בהמשך דברי הגמרא כתוב, "אמר רבא אף דניאל טעה בהאי חושבנא", אפילו דניאל עצמו, שהיה בעל רוח הקודש, קרוב לנבואה, גם הוא חישוב וטעה, ומניין לנו שדניאל חישוב וטעה, משום שכתוב "ואני דניאל בינותי בספרים, ואמרת הגמרא, "מדקאמר בינותי, מכלל דטעה".

אין אפשרות שיהיה "בינותי" בלי שתהיה טעות, זה דבר שהוא בלתי אפשרי. אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם, נכשל בהם, הכוונה היא לטעות הראשונה, להשקפה הראשונה, ועל ידי הבירור של הטעות שבהשקפה הזאת, כך אדם מבין. אדם מבין על ידי שהוא סותר פירוש לא נכון באותו דבר, זאת נקראת הבנה. מדקאמר בינותי, מכלל דטעה.

כך כביכול ברא בורא העולם, שההבנה הנכונה מגיעה רק אחרי טעות. לא כולם מגיעים להבנה נכונה אחרי טעות, ישנם כאלו שנראה להם, נדמה להם, ואף ברור להם, שהם הבינו נכון, את הטעות, הטעות נראית בעיניהם ההבנה הנכונה. מכאן נוצרות טעויות.

ההבנה הנכונה והאמיתית, היא, הבנה שמגיעה בסתירת הבנה לא נכונה. כל זמן שלא סתרתי הבנה לא נכונה בעיני, אין זה נקרא שהבנתי את הענין. הענין לא הובן על ידי אלא אם כן סתרתי הבנה נכונה, הבנה לא נכונה, הבנה שלא הבינה נכון. לכן, הבינה היא המקור לתשובה.

תשובה אחר בינה – ולבנו יבין ושב

הגמרא במגילה (י"ז ע"ב) עוסקת בסדר הברכות האמצעיות שבשמונה עשרה, ואיתא התם "ומה ראו לומר תשובה אחר בינה, דכתיב ולבנו יבין ושב ורפא לו", הסדר שאנו מתפללים שבזאת העולם יחונן אותנו בדעה, בבינה, ולאחר מכן אנו מתפללים השיבנו אבינו לתורתך, הוא כפי סדר הפסוק (ישעיהו ו' י') "פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו", כלומר, התשובה מגיעה אחרי הבנה נכונה.

הפירוש בזה, בעומק הדברים, עניין התשובה הוא הבירור האמיתי והתפיסה האמיתית של ההבנה הנכונה וסתירת ההבנה הלא נכונה, זה עצם ענינה של התשובה, הסתירה של ההבנה הלא נכונה וההבנה הנכונה שמגיעה מסתירת

מה הם שתי בחינות תשובה ועניינם לבית המקדש

כתוב בספר הזוהר ברעיא מהימנא (מדרש על המצוות וטעמיהן) בפרשת נשא (קכ"ב ע"א) "פקודא דא היא מצות תשובה ודא איהי בינה ובעוונותינו מרחב בי מקדשא לא אשתאר לנו אלא ודוי דברים לבד ודא מלכות", תרגום הדברים, המצווה הזאת היא מצוות תשובה, והיא בינה, ובעוונותינו, אחרי שחרב בית המקדש, לא נשאר לנו אלא ודוי דברים, והיא מלכות, היינו מפורש כאן שישנם שני מיני תשובה, שתי בחינות של תשובה, אחת בזמן בית המקדש והיא הנקראת בינה, והיום נשאר לנו רק חלק של תשובה הנקרא מלכות. אלו המילים שכתובות כאן, בלי תוספת ביאור.

עלינו לנסות להבין מה פירוש המילים, מהי תשובה בחינת בינה ומהי תשובה בחינת מלכות, ובמה זה תלוי אם בית המקדש קיים או אין בת המקדש קיים, מה הקשר של תשובה לבית המקדש, הלא מצוות תשובה קיימת תמיד, זה דבר שנוהג לעולם, ובפשטות, אין לה שום קשר לבית המקדש, מצוות תשובה לא מחייבת שום קרבן, והיא מצוה מחויבת הנוהגת בכל מקום, בכל זמן, ובכל מצב.

בעל התשובה הגדול ביותר שאנו מכירים, הוא אותו בעל תשובה שהגמרא מספרת עליו במסכת עבודה זרה (י"ז ע"א), שקראו לו רבי אליעזר בן דורדייא. הוא חזר בתשובה עד שיצאה נשמתו. ויצאה בת קול ואמרה, שעל ידי התשובה הזאת הוא מזומן לחיי העולם הבא. מדובר פה במישהו שזמן קצר קודם אותה התשובה, היה אדם פחות ביותר, אדם שהיה עסוק כל ימיו בדברים הפחותים ביותר שבעולם ונתן לזה את כל חייו, את כל כולו. וראיה לדבר, שבשום פנים ואופן הוא לא יכול היה לפרוש מזה, כדי לפרוש מזה הוא היה חייב למוות, וכלשון הגמרא "כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא", הוא לא יכול היה להשתחרר ולצאת מזה, ואם הוא בכל זאת התאמץ לצאת מזה לגמרי, הרי שכאשר הוא יצא מזה, גם נשמתו יצאה, היינו, בזה יצאו כל חייו. כלומר, הקשר שלו עם הפחיתויות האלה, היה קשר אמיץ וחזק כל כך, שחיינו היו קשורים ותלויים בזה, וכשהוא צריך היה להיפרד מזה אז הוא היה צריך למוות.

זאת תשובה נפלאה, מכח זה לבד קראו לו רבי, כפי שאומרת שם הגמרא "יבכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת, ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי", בבת אחת, לאותו אדם שהיה שפל אנשים, קראו לו רבי, עד כדי כך שרבי בכה.

אבל אותו אדם, עשה את התשובה הזאת בכרכי הים, בין הרים וגבעות, במקום שהוא לא מקום, הרחוק מאד מבית המקדש, ואיש אינו יודע היכן הוא, מה לתשובה ולבית המקדש, מה הקשר, מדוע היום בעוונותינו, כשבית המקדש חרב, אין לנו את הדרגה הזאת של תשובה, ומה שיש בידינו זו תשובה בדרגה פחותה, דרגה שניה, הנקראת מלכות.

כיון שאנו נמצאים היום בימים המקודשים, בימים הנפלאים והגבוהים האלה, ננסה להתאמץ מעט לפנים ממחיצתנו הרגילה, ולנגוע בדברים שהם באמת גבוהים.

מה המקור שאנו טועים ונוטים מן האמת, בפשטות, אדם היה צריך להיות אדם שמתבונן, מכיר, ורואה את האמת, מנין המקור לעניין הזה שנקרא טעות, אשר מתוכו, מתוך העניין הזה שנקרא טעות, בני אדם יכולים לבנות בנינים גדולים של הבל על טעויות, ומכאן נעשו כל עניני השקר וההבל שבעולם, כל עניני הטעות שבעולם, מניין בא כנפשו ובנשמתו של האדם המקור לענין הזה שנקרא טעות, מדוע בן אדם לא מבין נכון, מדוע בן אדם טועה, איפה הסיבה לטעות.

שתי סיבות ישנן לכך. הדברים הם גבוהים ועמוקים, ואנו צריכים להשתדל להבין אותם, לפי ערכנו.

ההבנה היא נכונה, זאת התשובה תמיד, לכן, התשובה היא לעולם בינה, לבנו יבין, ושב.

זאת מציאותה של הבינה, להבין, פירושו, לסתור הבנה לא נכונה, לבטל דברי הבל, לבטל ולסתור הבנות לא נכונות, ולהבין. זה פירוש המושג להבין.

החכמה היא עינים החיים והבינה היא הטעם

סדר הדברים בדעתו של אדם, הוא כך. בפסוק כתוב (שמות ל"א ג') "ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה", אומר על כך רש"י "בחכמה, מה שאדם מקבל מאחרים [ובמקומות אחרים כתוב בדברי רבותינו, מה שאדם מקבל מרובין ולמד, ובתבונה, מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד". חכמה היא מה שאדם מקבל, זאת החכמה, חכמה היא דבר שניתן לי. הבינה היא האופן איך אני מבין דבר מתוך דבר, איך אני עושה את מה שקיבלתי לחלק משכלי שלי, ואני מבין בעצמי, אני מבין דבר מתוך דבר. כעת, לאחר שהבנתי את מה שקיבלתי, עם ההבנה הזאת אני יכול ללכת ולפרש דברים אחרים, להבין אותם, זאת נקראת הבנת דבר מתוך דבר, זה נקרא להפוך את מה שקיבלתי להבנתי שלי, הדבר הזה כעת הוא חלק מהבנתי שלי, אני כבר מבין זאת לבדי, היינו, זה חלק מהמערכת השכלית שלי בעצמי, וכעת, על ידי אותו דבר שמלכתחילה קיבלתי אותו, אני מבין בו הרבה דברים, דבר מתוך דבר ועוד דבר מתוך דבר, וכן הלאה והלאה. ככל שהאדם נבון יותר, הוא יותר מרבה, מוסיף, ומעמיק להבין עוד דבר מתוך דבר ועוד דבר מתוך דבר, וכך האדם הולך ומבין מתוך מה שהוא קיבל.

בלשון תורה, כאשר מדברים על חכמה ובינה, החכמה נקראת חיים, חוץ ממה שמצינו שחכם עולה בגימטריא חיים, אלו אף פסוקים מפורשים, כגון "החכמה תחיה בעליה", (קהלת ז' י"ב), וכך אנו מוצאים בלשון חז"ל בגמרא, ואף ידועה לשוננו של הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ז ה"א) "תלמיד שגלה לערי מקלט מגליץ רבו עמו שנאמר וחי עשה לו כדי שיחיה, וחי בעלי חכמה ומבקשה בלא תלמוד כמיתה חשוכין, וכן הרב שגלה מגליץ ישיבתו עמו", כלומר, החכמה היא חיים, אלו החיים בעצמם, החיים הם תמיד דבר שאינו משלי, זה דבר שניתן לי, החיים בעצמם ניתנים לי. זה דבר שהוא מושפע עלי, ניתן לי מלמעלה, קיבלתי אותם.

הבינה, בלשון הגמרא, היא הטעם, הבינה היא תמיד הטעם שבדברים. זאת הבינה. הגמרא במסכת מנחות (כ"א ע"א) העוסקת בדין מליחה בקרבנות, הנלמד מהפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" מביאה ברייתא שדנה בשיעור מליחה, מהי מידת המלח שצריכים לשים בקרבן, "יכול תבונה תלמוד לומר תמלח", והגמרא דנה לפרש בכמה אופנים מה פירוש המילה תבונה ודוחה את כולם והמסקנה היא "אלא אמר רבא יכול תבונה, מאי תבונה אמר רב אשי יכול יתן בו טעם כבינה", היינו, יכול שיהא צריך למלוח את הקרבן באופן שהמלוח יהיה בכמות המספיקה לתת טעם בדבר, כבינה, למדנו מלשון חכמינו, שעניינה של הבינה הוא בטעם, הבינה היא תפיסת הטעם בדברים.

החיים עצמם, זה דבר שהוא כל כולו רק אפשרות, אולם הכפועל, הטעם שיש בו, זה החיבור שהדברים האלה מתחברים אלי, זה הטעם שלי בדברים האלה, כאן הדבר עובר להיות מדבר שניתן לי והושפע עלי, לדבר שהוא חלק ממני עצמי, זה הטעם.

הנה אלו דברים ברורים שכל אחד מבין וחש, שכל אדם מחפש בחיים את הטעם שבחיים. חיים שעוברים כימים שאין בהם חפץ, זה בלי טעם, זה דבר עלוב. אין כאן את התפיסה, אין כאן את הבינה של אותם חיים. בחינת הבינה של אותם חיים, זה הטעם שיש בדברים האלה, כל טעימת טעם כל שהוא, זה בעצם דבר מתוך דבר מתוך החיים עצמם.

שורש הטעות חל במערכת הטעם

ובאמת, הלא הדבר ברור מאד, וגלוי וידוע לכל אחד ואחד, שהמקום שבו יצר הרע שליט בנו, זה במערכת הזאת הנקראת טעם, זו המערכת שבה יכול לבוא היצר, ובאיהז שהוא אופן להשפיע עלינו שאלה הם הטעמים הרצויים, אלה הם הטעמים הטובים, ועל פניו, זה אכן נראה שהדברים האלה הם נראים שטעמים טוב.

כאן נמצא שורש הטעות, ולמי שמתבונן בזה, למי שמכיר את הדברים, ומתעמק ומשתדל בזה, למען האמת, הוא יודע שכל מי שפתוח לכל הטעמים שבעולם, הרי שאין לו טעם אמיתי בשום דבר. את הטעם האמיתי בדבר, יש רק למי שמכוין את עצמו ואין לו טעם בשום דבר אחר, למי שזה הדבר שאותו הוא מבקש, ואז, בדבר הזה, הוא מוצא בו את כל הטעמים שבעולם.

מי שפתוח, מי שמפוזר וטועם כל דבר, הוא מסתובב עם לשון בחוץ עד לגועל נפש, וכעבור יום, הוא חוזר לאותו דבר, וטועם שוב עד לגועל נפש, וחוזר חלילה, אבל מי שמבקש טעם של אמת, טעם אמיתי בדברים, הוא לא מפזר את כח הטעם שלו על פני דברי הבל, שהם חיצוניים, והם מיד כלים ונפסדים בין רגע, מינייה וביה, כאשר רגע אחד לאחר שטועמים מכל הטעמים האלה, הדבר הזה הוא לזרא, גועל נפש, וכלשון הפסוק (במדבר י"א כ') "עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא", מהר מאד זה יוצא מאפינו ונהיה לנו לזרא, אלא שאיננו זוכרים שאתמול זה קרה, ולמחרת שוב אנו מתחילים מהתחלה, ושוב יוצא מהאף, ושוב

נהיה לזרא. כך מסתובבים סביב אותו דבר ומאבדים את הטעם האמיתי שיכול להיות בדברים. אותו טעם אמת, שהוא באמת בפנים. הטעם האמיתי, אשר נמצא נמוש עמוק.

נמתיק סוד – גילוי של פנים מגלה את הטעם

אנו נמצאים בימי הסליחות, ומדי יום אנו חוזרים על הפסוק "אשר יחדיו נמתיק סוד", מה פירוש המילה נמתיק סוד.

הטעמים של כל דבר ודבר נמצאים תמיד בעומק הדבר, הם לעולם לא נמצאים על הצד החיצוני של הדברים. המתקנות האמיתיות של דבר, נמצאות עמוק בתוכו. כל מה שלוקחים על פני השטח, זה לא זה, המתקנות האמיתיות נמצאות בסוד. כשאנו מגלים סוד, פירושו הדבר, אנו מוציאים את תמצית הטעם שבדבר, זה נקרא נמתיק סוד, עד כדי, שכאשר בני אדם מדברים סוד זה עם זה, זה נקרא שהם ממתקים סוד.

כי הנה, לכאורה, את הסוד אומרים, מדברים, מגלים, אולם מה פירוש המילים להמתיק סוד, אכן, הפירוש נמתיק סוד, הוא, שם, בסוד, אנו ניכנס פנימה לטעמים האמיתיים של הדברים, שם נכנסים למתקנות האמיתיות של הדברים, שם היא נמצאת. אשר יחדיו נמתיק סוד.

כל מיני טעמים שהם על פני השטח, הטעמים האלה הם הפסד, כך מפסידים את הטעם האמיתי של כל דבר ודבר. הטעם האמיתי של כל דבר נמצא עמוק, בתוך הדבר. הטעם האמיתי הוא תמיד סוד, המתקנות האמיתיות, היא הסוד. זאת התפיסה האמיתית של הדברים, תפיסת הטעם של הדברים, הטעם האמיתי.

נמצא, שורש הטעות נמצא במערכת הטעם, לכן, השורש הראשון של טעות, נמצא באותו כח שנקרא בינה, שם נמצא המקור לטעות, בינה לא נכונה. אבל הבינה הנכונה, עניינה, לבטל את הלא נכון, ואז אני מגיע לנכון. אם אני נשאר בדבר הלא נכון, בהבנה הלא נכונה, לעולם לא אגיע לטעם האמיתי. כאן נמצא המקור לטעות, וכאן נמצאת התשובה. ולבנו יבין ושב.

למדנו אם כן, התשובה האמיתית, היא המציאה הנכונה של הטעם הנכון, התפיסה הנכונה של הטעם הנכון. למצוא את הטעם האמיתי, הטעם הנכון, זאת התשובה.

הבנה אמיתית, הבנה נכונה של דבר, היא זו שנותנת לי את טעמו האמיתי של הדבר הזה, היא מגלה לי, היא מחברת אותי, וממתיקה לי את סודו של הדבר, וכך, "ולבנו יבין ושב", פירושו הדבר הוא, בעצם, לשוב אל הטעם האמיתי, לשוב אל "נמתיק סוד", הטעם האמיתי של הדברים, ל"תבונה, יתן בו טעם כבינה".

נבראנו כדי להתענג על ה' והיצר מעוות את הטעם

סדר הדברים הוא כזה, וכאן נחזור לרשימי ועיקרי הדברים. הנה, חז"ל מלמדים אותנו לחקור ולדעת לשם מה נבראנו. המכוון הראשון של כל הבריאה כולה, הכוונה הראשונה, שעליה כותב המסילת ישרים בפרק הראשון "והנה מה שהורנו חז"ל כו", היא, שבורא העולם ברא אותנו, כדי להטעים אותנו מאותם טעמים שהם מה שנקרא העדן עצמו, לשם כך הוא ברא אותנו. פירוש הדבר, החיים שניתנו לנו, ניתנו לנו כדי להתענג על ה', היינו, אנחנו נבראנו כדי לטעום את אותם טעמים. לשם כך ברא אותנו בורא העולם. כדי שנטעם את אותם טעמים ונתענג בהם.

ענייני של ענג, כפי שכתוב בדברי חז"ל עצמם, כי הנה, כתוב, שנהר יוצא מעדן להשקות את הגן. העדן שהוא סוד הטעמים, מאותו עדן יוצא נהר, והוא משקה את את הגן, את עצי הגן, וממילא בפירות הגן נמצא הטעם של אותו עדן, שמשם בא הנהר שהשקה את הפירות האלה, ומכוחו הם גדלו ונעשו פרי, מכוחו הם נהיו פירות. הטעם שנמצא בהם, זה אותו טעם, אותו עדן, שנמצא בשורש אותו נהר שהוא המשקה את הגן.

על המילה ענג, אומרים חז"ל, שהיא, עדן נהר גן, זה סדר הדברים. מן העדן יוצא נהר והוא משקה את הגן, וכשאנו אוכלים את פירות הגן, אנו טועמים את הטעם של אותו עדן, לשם כך נבראנו, זאת היתה כוונתו יתברך בבריאת האדם, "האדם לא נברא אלא להתענג על ה'", היינו, חיינו נתנו לנו, כדי שאנחנו נגיע ונטעם את אותם טעמים נפלאים, אותם טעמים שהם העדן.

אכן, עתה, בא מי שבא, אותו יצר הרע שברא בורא העולם, ומציע לנו תחליפים, טעמים אחרים, הוא דוחף לנו זאת לתוך הפה, ומביא לך שבאיהז אופן שהוא נטעם קצת את הטעם הזה, ובדבר הזה הוא משפיע עלינו ללכת למערכת אחרת לגמרי של טעמים, לא לאותם טעמים שלשמים, בגללם, ובשבילם, נבראנו, ואז, אנו עוברים מהטעם הנכון, לכל מיני טעמים, שכל מי שטועם אותם, מפסיד ומאבד את הטעם האמיתי, עד שחוש הטעם שלו מתעוות והוא מוצא טעם רק באותם דברים.

תשובה בחינת בינה, עניינה בעצם, לחזור ולהגיע לאותו טעם אמת, אותו הטעם, שהוא בעצם מקור החיים שלנו, הוא בעצם העדן, שמשם יוצא הנהר המשקה את הגן שממנו אנו ניזונים. זה הוא הענג, אותו ענג שאליו אנו צריכים לשאוף. כדי להגיע לעונג הזה, נבראנו.

עתה נשוב למעשה שהבאנו מהגמרא בעבודה זרה, באותו אדם שכדי לשוב בתשובה שלימה ולחזור למציאות האמיתית שלו, בשום פנים ואופן הוא לא יכול היה לעשות את הדבר הזה, ולהמשיך לחיות. הוא היה מחובר כל כך למערכת המזויפת, אל אותם טעמים נפסדים ושפלים, שבשום פנים ואופן הוא לא יכול היה לפרוש מזה, ולהישאר בחיים. אי אפשר לעבור מחיים לחיים, רק דרך מות. הרמב"ן כותב בפרשת ואתחנן (ה' כ"ג), על הפסוק "כי מי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים מדבר מתוך האש קמונו ויחי", לבאר, מדוע מזכירים פה את המידה, את הכינוי הזה, "אלקים חיים", וכותב, "ויתכן לפרש שהזכיר כן לומר שהשומע קול אלהים שעמו מקור החיים תדבק נפשו ביסודה ולא תחיה עוד חיי בשרים", כאשר מיישגו שומע קול אלקים, שעמו מקור החיים, נפשו מתחברת ומתקשרת ביסודה, היינו, בשורש חייו, והוא לא יכול להמשיך לחיות חיי בשר ודם, באופן כזה הוא מתחבר למקור החיים, ומי שמתחבר למקור החיים, כבר לא יכול לחיות את אותם החיים האלה שהוא חי פה, הם כבר לא חיים בשבילו, ואז, את החיים האלה הוא מפסיד, והוא עובר לצורת חיים אחרת, של אותם חיים שהם חיבור למקור החיים, כלשונו של הרמב"ן, "קול אלקים שעמו מקור החיים", "כי עמך מקור חיים".

כל מי ששומע את הקול הזה, קול אלקים שעמו מקור החיים, נפשו מתקשרת ומתחברת, ליסודה ורשה, והיא לא יכולה להמשיך לחיות חיי בשר ודם, וזה פירוש הפסוק "כי מי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי" היינו, ה"יחי" הזה זה "יחי" של ה"כל בשר".

הדבר ברור שמדובר פה בתפיסת החיים, זה נקרא להתקשר למקור החיים, היינו, למצוא את כל הטעם כולו, את כל החיות כולה, את כל החיוניות כולה, למצוא את הכל במקור החיים, לחיות את זה לגמרי. ומי שחי את זה, אינו יכול לפרוש מזה ולהמשיך לחיות חיי בשר ודם. לכן בקש כלל ישראל (דברים ה' כ"ב) "ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת. אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד, ומתנו".

כאן נמצאת אותה בחינה של תשובה, שהיא בבחינת בינה. הבחינה הזאת של תשובה, משם הרי באנו, שם המקור, הרי משם מקור חיינו. כשאנו שבים בחזרה למה שנקרא מקור החיים, למה שנקרא שורש אותו עדין שממנו יוצא הנהר שמשקה את הגן, כל מי שמגיע לשם, אז רק שם מוצא את חייו.

זאת התשובה הגדולה, היותר גבוהה, אותה תשובה שעניינה לחזור לשורש החיים, היינו, במילים אחרות, להמית את כל החיים הנפסדים שחיינו, משום שברגע שאדם מתחבר בחזרה למקור החיים, הרי שאז כל המערכת הזו, כל צורת ותפיסת החיים הזאת, כל ההרגשה של חיים בחיים האלה, מתה.

נמצא, שהתשובה האמיתית, בצד הגבוה שלה, בצד העמוק והפנימי יותר שלה, זה, שהאדם חוזר לשורש חייו, ממילא, כל אותם דברים שבהם הוא חטא, מתים. הוא כבר לא חי אותם. אי אפשר להמשיך לחיות את החיים האלה, אחרי שחזרנו לשורש החיים.

"ולבבו יבין, ושבי", הלב, הוא כמו שכתוב בפסוק (משלי ד' כ"ג) "מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים", הלב נושא בתוכו את שורש החיים. והבינה נמצאת בלב, הלב מביין, "ולבבו יבין".

כך, שהבינה נתפסת כחיבור למקור החיים, זה הוא הטעם שהוא אותו ענין, אותו דבר, אותו טעם שבגללו נבראנו, וכשאנו חוזרים אליו, אנו חוזרים למקור חיינו.

בית המקדש הוא בית חיינו – שם שורש החיים

חז"ל מגלים לנו, שאחרי שנחרב בית המקדש, מה שנשאר לנו, זו רק דרגה נמוכה ופחותה יותר. אחרי שנחרב בית המקדש, כבר אי אפשר להגיע לאותה דרגה של חיבור למקור החיים. אותו עומק, אותו גובה, כבר לא מתגלים יותר. בית המקדש הוא, כמו שכתוב בפסוק (תהלים נ"ב) "מציון מכלל יופי אלקים הופיע". אותה אבן שתיה שסביבה נבנה בית המקדש, היא נמצאת בבית קודשי הקודשים, היא נמצאת לפני ולפנים, בפנים שבפנים, שמה נמצאת אותה אבן שתיה שעליה הושתת העולם, היינו, ממנה יצא כל העולם כולו, וכלשון חז"ל (תנחומא קדושים י') "עיקר משתיתו של עולם".

העולם הושתת כולו על אותו יסוד, כפי שדרשוהו מפסוק זה "מציון מכלל יופי", עד כדי, ששלמה המלך בחכמתו, כפי שאומרים חז"ל שם במדרש, ידע את אותם עורקים שיוצאים, ואשר דרכם עוברת ההשפעה של חיים, למקומות רחוקים בעולם, וכך, הוא ידע את העורק שהולך להשפיע חיים לחבל הארץ שנקרא אפריקה, ובחכמתו הוא ידע לנטוע בירושלים גידולי קרקע כאלו שיכולים לגדול רק באפריקה, אף שירושלים אינה מקום שהם יכולים לגדול בו, משום שאותו עורק שמשפיע חיים לאפריקה, יוצא מבית המקדש, ומכאן הוא עובר לשם, כך זה לאפריקה וכך זה לארצות הקור וכך זה לכל מקום. זה נקרא מכלל יופי, עיקר משתיתו של עולם, כאן העולם מושתת, היינו, כאן נמצא אותו מקור שממנו מתפשטת חיות, מתפשטים חיים, על העולם כולו.

כשבית המקדש נחרב, בעוונותינו, זה נלקח מאתנו, כמו שאנו אומרים בנוסח ברכות ההפטר "רחם על ציון כי היא בית חיינו", נלקח מאיתנו בית חיינו, וכעת,

זה כבר לא בידינו להגיע לשם, אנחנו כבר לא מסוגלים להגיע לשם, אין כבר הארה בעולם, אותו מקור חיים, כבר אין לו כל כך גילוי בעולם הזה, כך שאין לנו דרך ואפשרות להגיע אליו.

המלכות מגיעה רק מרצון שיכול גם לא לרצות

אכן, כאן מגלים חז"ל, שישנה מערכת אחרת, זאת מערכת נוספת שלא בנויה על זה, המערכת הזאת נקראת מלכות.

ענינה של המלכות, כבוד. המידה הנקראת מלכות מחייבת זאת. הדברים ידועים ומפורסמים מדברי רבותינו, שמלכות, נקראת כך, רק אם אותם אלה שהמלכות חלה עליהם, מקבלים עליהם את המלכות ברצון, היינו, הם ממליכים את המלך, והם ברצונם עושים אותו עליהם למלך, הם ברצונם ממליכים אותו, כלומר, הם יכולים להמליך ויכולים שלא להמליך, זאת נקראת מלכות. אם אין בריה, אם המלכות הזאת היא מלכות כפויה ומוכרחת באופן שלא יתכן אחרת, הרי שהדבר הזה לא נקרא מלכות.

ידוע ומפורסם מאד, מה שכתוב בדברי הגר"א על הפסוק "כי לה' המלוכה ומושל בגוים". על מי שמקבל אותו ברצון, הוא מלך, ועל מי שלא מקבל אותו ברצון, הוא מושל. לה' המלוכה, ומושל בגוים. זה ההבדל בין מלוכה לבין ממשלה, הממשלה היא בכפיה והמלוכה היא ברצון.

אבל, הרצון מחייב אפשרות גם שלא לרצות, אחרת זה לא נקרא שאני רוצה. אם אין לי בריה, אלא לרצות בדבר הזה בלבד, הרצון הזה לא נקרא רצון. זה עצם עניינה של מלכות, הבחירה, האפשרות לקבל והאפשרות לדחות, האפשרות להמליך והאפשרות למרוד. דווקא מתוך האפשרות למרוד, אז ההמלכה נקראת המלכה. המלכות נקראת מלכות רק כשהיא מתקבלת ברצון, שיכול היה לא לרצות.

כאן יש לנו מקור נוסף לכל מערכת הרע שישנה בעולם, לכל מערכת השקר והטעות שישנה בעולם, זה כח הבחירה.

המלכות מחייבת את כח הבחירה

בתחילה עסקנו בכח הבינה, כח הטעם, שמחייב "מדקאמר בינותי מכלל דטעה", כח הבינה שמחייב טעות, עתה, אנו מוצאים מקור נוסף, משום שמידת המלכות מחייבת בהכרח שאפשר יהיה גם לסרב, אפשר יהיה גם לא לקבל, אפשר יהיה גם לדחות. וכשאפשר לדחות, הרי שכאשר אני מקבל, זאת נקראת קבלה ברצון. על זה בנויה המלכות. כלומר, אם אמרנו מלכות, אמרנו בהכרח אפשרות של מרידה.

האפשרות הזאת של מרידה, כיון שהיא אפשרות, הרי שזו היא ההגדרה של אפשרות, דבר שניתן למימוש, אחרת, שוב זו לא אפשרות, האפשרות מחייבת שזה יהיה ניתן למימוש, יהיה בר מימוש, מעתה, מכאן הוא המקור והמעיין שממנו המלכות ניונת, אבל מכאן יוצא גם אותו מעין נרפש שממנו יוצא כל החלק ההפוך. כל הרע שבעולם, כל ההיפך, כל הסירוב למלכות, כל האי קבלה, כל המרידה במלכות שמים, מפה היא יוצאת.

המלכות, כמות שהיא, מחייבת את כוח הבחירה. המלכות בעצמה, עניינה, שאנחנו נבחר במלך, והפירוש בזה שנבחר, הוא, שנבחר בין שני רצונות, רצון שמושך לכאן ורצון שמושך לכאן, ואנו בוחרים ברצון הזה שמושך לכאן, באותו רצון להמליך, וכן לקבל, הרצון הזה אנחנו בחרנו בו, וזאת המלכות.

האדם נקרא בוחר רק כשהוא בוחר בטוב

כאן צריך לברר ולהוציא ממידה גרועה של טעות, אף שהדבר בעצם פשוט וברור לכל מתבונן. לנו נדמה שהבחירה זה דבר פשוט, ולא שייך שיהיה ויכוח על כך, אני הלא רואה שאני יכול לעשות ויכול שלא לעשות ואני בוחר כן לעשות, לא יתכן שעל הדבר הזה יהיה ויכוח, אולם, ישנם בני אדם רבים שהם חכמים בעיניהם, שלדעתם, בעצם הדבר הזה לא קיים, אלא כל הדברים האלה, הם אשליות. הדבר תלוי בעצם בנטית הלב בלבד, וכשאני יודע עדיין, הרי שפשוט עדיין לא התעורר כל נטיות הלב יחד, אבל כשהם מתעוררים, אז אני מוכרח, ואעשה את מה שהלב מטה.

אם נבדוק את עצמנו, נמצא, שלדעתנו גם לחתול יש בחירה. כל מי שיוצא החוצה רואה, שהחתול עומד, והוא נמצא בספק באיזו אשפה לנבור, והוא מחליט, אכן, ודאי, כל בר דעת יודע, שזאת בפירוש לא פעולה של בחירה. אולם, ישנם רבים, הנקראים בלשון הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה ה"ב) "טפשי אומות העולם", ו"גולמי בני ישראל". הסבורים, שהאדם הוא בעצם כמו בעל חי, הבחירה שלו, זו בסך הכל אשליה, מעין משחק, אמנם לוקח זמן מה עד שמתברר לו פחות או יותר לאן ליבו נוטה, אבל אחר כך, לאחר שזה מתברר, הוא הולך ממילא למקום שליבו נוטה.

המחשבה הזו, זאת שטות, והדבר הזה, הוא בעצם עקירה של כל התורה כולה, חלילה. באופן כזה, לא שייך בכלל שאדם יהיה מצווה, אין עם מי לדבר. זו גמרא מפורשת בבבא בתרא (ט"ז ע"א) "אמר רבא, בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין, אמר לפניו, רבונו של עולם, בראת שור פרסותיו סדוקות בראת חמור פרסותיו קלוטות, בראת גן עדין בראת גיהנם, בראת צדיקים בראת רשעים, מי מעכב על ידך", איוב טען, בראת שור בצורה כזו וחמור בצורה כזו,

בראת בריות כאלו וזה טבעם ובריות כאלה וזה טבעם, בראת צדיקים ובראת רשעים, צדיקים טבעם ונטייתם היא לצדק, ולא מגיע להם שום דבר בגלל זה, כמו שלא מגיע שום פרס לשור עבור זה שהוא שור, כך לא מגיע לצדיק שום פרס עבור זה שהוא צדיק.

ממשיכה הגמרא, "ומאי אהדרו ליה חבריה דאיוב, אף אתה תפר יראה ותגרע שיחה לפני אל, ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע ברא לו תורה תבלין", היינו, בורא העולם נתן כח לאדם להתגבר על אותה נטייה טבעית, ודאי, הנטייה הטבעית מאד מושכת, אבל האדם בוחר, עם זאת שיש לו נטייה טבעית אשר מושכת אותו בכל כח לכיוון אחד, אבל האדם יש לו כח, והוא חזק יותר. אלו הדברים שאמר בורא העולם לקין (בראשית ד' ד') "ואליך תשוקתו ואתה תמשול בו", וכפי שמפרש רש"י שם, "ואליך תשוקתו, של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך. ואתה תמשול בו, אם תרצה תתגבר עליו", אותו יצר, אליך תשוקתו, אבל, אתה יכול להתגבר עליו ולבטל אותו, בכוחך.

כך הם פני הדברים כשאדם בוחר בטוב, אבל מה היא צורת הדברים כשאדם בוחר ברע, כי הנה, כח הבחירה, כפי שכתוב גם בגר"א גם בספורנו וגם בעוד כמה וכמה ומברותינו הראשונים, הוא עצם צלם אלקים שניתן באדם, עליו נאמר "הן האדם היה כאחד ממנו", וכפי שמפרש הרמב"ם פסוק זה, וז"ל (שם ה"א) "רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו, הוא שכתוב בתורה הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, כלומר הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע וכיון שכן הוא פן ישלח ידו". האדם הוא אחד, בריאתו היא אחת ויחידה בעולם, וזה סוד צלם אלקים. בעצם, גם בדברי הרמב"ם משמע כך, אבל זה מפורש בדברי הראשונים.

והנה, מעתה, האם יעלה על הדעת שכביכול בורא העולם נתן לאדם את אותו כח, שהוא צלם אלקים שניתן באדם, וזה הכח שמוציא לפועל גם בחירה ברע. אכן, באמת, הבחירה ברע היא לעולם בחירה להניח, להזניח את הבחירה ולא לבחור, וממילא, הולכים אחרי הטבע, ברע לא צריכים לבחור, הוא מושך מעצמו. ללכת אחרי הרע, לא צריך פעולה של בחירה.

באמת, זה הפירוש הפשוט בדברי הגמרא (סוטה ג') "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", אין אפשרות, שאדם בדעתו שלו, אותה דעת שהיא שוקלת ומכרעת, בדעת שפויה ושלימה, יוכל להחליט לעשות עבירה. אלא, שכשאדם עושה עבירה, הפעולה הזאת היא לא מעשה של בחירה, אלא שאחר שיש בדעת האדם כח בחירה. הרי שכשם שהוא יכול לבחור עמו, כך הוא יכול גם להזניח אותו. הכל ברשותי, אני יכול לבחור ואני יכול גם שלא לבחור, ובאותו הרגע שאינני משתמש בכח הבחירה, הרי שמינייה וביה, אעשה את מה שאני נמשך אליו באופן טבעי, ממילא. באופן, שבעצם, בעומק הדברים, בחירה אמיתית ברע, זה דבר שלא שייך, צלם אלקים לא משמש לה.

תשובה בחינת מלכות - לחזור לבחור בטוב

נמצא אם כן, שאם אדם רוצה לחזור בתשובה, בבחינה הזאת שנקראת מלכות, החזרה בתשובה בחינת מלכות, היא חזרה להיות בוחר. בורא העולם ברא אותי בצלם אלקים, וכמו שכתוב בפרק ח' בתהלים, "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדו, ותחסרהו מעט מאלקים וכבוד והדר תעטרנהו, תמשילהו במעשה ידיך, כל שמה תחת רגליו". בורא העולם נתן תחת רגליו של אדם את הכל. הכל בידו. הוא יכול לעשות הכל, כלשון הפסוק "ותחסרהו מעט מאלקים", היינו, בצלם אלקים, "וכבוד והדר תעטרנהו", אבל שורש הבר, זו הכוונה לשים אותו למלך, "הן האדם היה כאחד ממנו", הכח שניתן בידו הוא כוח כביר, כוח ממשלה, כח מלכות, כח נפלא ונורא, "כל שמה תחת רגליו".

כשאדם מתעורר לשוב בתשובה בבחינת מלכות, מה הדבר שמעורר אותו. בבחינה, בסוד הטעם, בסוד מקור החיים, אכן, כאן, מה שמעורר אותו, זה אותו כבוד מלכות. איך אני מבזבז מלכות נפלאה וגדולה כזו, איך אני יכול להפסיד את הכח הכביר הזה להיות בוחר, להיות שליט, להיות בצלם אלקים, ותחת זאת, אני נסחב ונגרר כמו בעל ח'י, עם אשליה של בחירה, דמוית הבחירה של חתול.

זאת התשובה בחינת מלכות. בזמן שאין לנו חיבור, שאין לנו קשר, איננו יכולים להתרומם ולהגיע עד למה שנקרא מקור חיינו, אין לנו קשר לשם. אבל זה נשאר בדינו. אותו מקור, אותם טעמים, אותה בינה, אחרי החורבן היא רחוקה מאיתנו, זה קצת זר לנו, אבל זה תמיד נשאר בדינו.

זאת התשובה שהיא בבחינת מלכות. זאת התשובה שאדם שב רק מתוך העלבון, כאשר הוא רואה לאן הוא הגיע. אדם צריך להיות שוטה מופלג, כאשר המלך מכתיר אותו ושם את כתרו על ראשו, זה כבוד מלכות, והוא לוקח את הכתר של המלך, ומשתמש בו כדי לשבת עליו, או כדי לפצח בו אגוזים. זאת התשובה שנמצאת איתנו היום.

אם אנו באמת רוצים, והלא, אנו הרי יודעים, זה נפסק להלכה, ואנו מוכתחים, שבינן אם נרצה ובין אם נמאן, הרי שכלשון הרמב"ם (שם פ"ז ה"ה) "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הם נגאלים", מדוע לא נעשה זאת לבד, למה צריכים להכריח אותנו על ידי מלך קשה כהמן, כפי שאומרת הגמרא בסנהדרין (צ"ז ע"א) שאם אין ישראל עושים תשובה, "הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירין למוטב", מדוע צריך להביא עלינו את המן.

חוץ מהעובדה שמלך קשה כהמן, כהיום הזה, זה לא דבר פשוט, הלא בשעתו בזמן גזירת המן, זו היתה צרה שאין כמותה, אבל בפועל זה לא הזיק כל כך, השאירו אותנו עדיין בחיים, קבעו זמן רחוק לחיסול הסופי, אבל מי יודע איך יראה מלך כזה. מלך קשה כהמן כבר היה, והקב"ה הבטיח, שאם לא נעשה תשובה, יעמידו עלינו מלך קשה כהמן, כדי שכן נעשה תשובה. צריך להיות חסר דעה כדי לחכות לזה. האם לזה אנו מחכים, זה מסוכן מאד, ויכול לעלות בנהרות נחלי דם, אין לנו מושג איך יראה המלך קשה כהמן שאנחנו מביאים על עצמנו. אין לנו בריה. בורא העולם רוצה לגאול אותנו, הוא רוצה להביא את העולם לתכליתו, אבל אם אין ישראל עושים תשובה, אז יש משהו שמעכב, אין אפשרות, אכן עם מי לדבר, אין את מי לגאול. זה בהכרח שאנו חייבים לעשות תשובה. אנו צריכים להתבונן בזה, זאת חובתנו. חוץ מחובת היום, כעת, זאת חובתנו כל הזמן. מי יודע עד כמה המחירים הכבדים שאנו משלמים, הם לא תלויים בתשובה שלנו.

אלו הן שתי ההתבוננויות. מדובר פה על התשובות הגדולות, על תשובת אמת, תשובה שהיא באמת תשובה. ויש בזה תשובה אחת שהיא בחינת בינה, ותשובה אחת שהיא בחינת מלכות.

ביום הכפורים חוזרת תשובה בבחינת בינה

המשנה האחרונה במסכת יומא מסיימת, "אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפי מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים". לכאורה, מה בא רבי עקיבא ללמדנו, מה הלימוד שאנו צריכים ללמוד מזה, מה החידוש שרבי עקיבא מגלה לנו. לא נראה לומר שכל החידוש הוא, שזה דבר טוב שאנו עומדים ומיטהרים לפני בורא העולם.

העניין בזה, כפי הנראה, כי הנה, כל מסכת יומא כולה מדברת על סדר יום הכיפורים בזמן שבית המקדש היה קיים, כאשר היתה עבודת היום, והקריבו את השעיר הנעשה בפנים ושלחו את השעיר לעזאזל, וברוב המקרים, הלשון של זהורית הלבין, כך צריך להיראות יום הכיפורים, כמו שכתוב בתורה.

אכן, רבי עקיבא מדבר אחרי החורבן, והוא מתדוש, "אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים", היינו, אותה טהרה שהיתה בזמן שבית המקדש היה קיים, בצד מסוים, ביום הכיפורים, היא נשארה כתוב כאן, שאחרי שחרב הבית, כבר אין לנו את התשובה בבחינה העליונה, אכן, זה נכון תמיד, אבל לא ביום הכיפורים. ביום הכיפורים יש לנו את אותה הארה, שהיא ההארה כמו שהיה בבית המקדש.

בלשון חז"ל, הבינה תמיד נקראת "מי", רמז לנ' שערי בינה. "לפני מי אתם מיטהרים, ומי מטהר אתכם", זה הסיוע של מסכת יומא, ואלו הם דברי רבי עקיבא. גם בזמן שאין בית המקדש קיים, ביום הכיפורים, אפשר להגיע לתשובה הגדולה יותר, שם, אפשר להגיע.

לכן התחייבנו ככל העינויים של יום הכפורים, העינויים של יום הכפורים עניינם, כפי שמבואר ברמב"ם (הלכות שביתת עשור פ"א) שמצוה לשבות בו מאכילה ושתייה כדרך שהוא שובת ממלאכה. היינו, המכוון אינו בעינוי, המכוון הוא בשביתה כמו השביתה ממלאכה. כשאדם שובת ממלאכה, עניינו, כפי שמביא רש"י (שמות כ"ט) את דברי חז"ל במכילתא "ועשית כל מלאכתך, כשתבא שבת יהא בעיניך כאלו כל מלאכתך עשויה", אדם לא שובת בשבת בכפייה, אדם שובת בשבת, משום שבשבת באמת אין לו שום שייכות לזה, אין לו מה לעשות בשבת. הוא שובת ממלאכה משום שהוא גמר את כל מלאכתו, כעת אין לו שום מלאכה, העסק שלו הוא באיזור אחר, דברים אחרים מעניינים אותו, כך נצטוונו ביום הכפורים לשבות בו מאכילה ושתייה כדרך ששובתים ממלאכה, היינו, זה לא נחוי, לא מזה אנחנו יונקים את חיותנו, לא מאכילה שתייה וכל חמשת העינויים, לא בזה אנו מוצאים את הטעם.

אכן, במה אנו כן מוצאים את הטעם, זה החיבור למקור החיים, זה אותו עולם שנקרא יובל, העולם שנקרא חירות. חירות מיצר הרע, חירות ממלאך המוות, חירות משעבוד מלכויות. עלמא דחירות, כמו שכתוב בחז"ל, העולם של חירות, זה העולם של יובל.

זה מה שרבי עקיבא מלמד, זה מה שהוא מתדוש. אשריכם ישראל, עדיין, גם אחרי החורבן, לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, יש הרבה תארים לבורא עולם. כאן במשנה משתמשים בתואר אביכם שבשמים, משום שכאן מתייחסים למה שנקרא מקור חיינו, אביכם שבשמים.

יתן ה' ונזכה כולנו, למשהו, מאותו "אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם". גמר חתימה טובה, ולשנה טובה תחתמו יחד עם כל בית ישראל.

נפשו גחלים תלהט

גליון 287 ר"ה תשפ"א

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרייב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הספד כנויים, הצעות והערות יש לפנות: יבטלפון: 0527697944 ולמייל: shneiderav1@gmail.com

סדר מועדי תשרי ואופי שמחת סוכות ושמע"צ

כדי להבין מדוע נקרא מועד סוכות זמן שמחתנו בבאר תחילה את סדר המועדות של
חודש תשרי שכן חג הסוכות הוא סיומם.

א. ראש השנה

הנה ר"ה הוא תחלת המעגל והוא יום דין ומשפט. טבע האדם כשחוטא ח"ו באמצע
השנה ואינו רואה מיד תוצאה מעשית מחטאו נעשה החטא קל בעיניו, ואינו דואג ממנו
כל כך כיון שלא נולדה ממנו שום תוצאה כלל. אך כשמעמידים את האדם למשפט על
חטאיו מתחיל להרגיש בחוש את מה שעשה, כיון שהעמידה עתה למשפט היא תוצאה
מהמעשים שעשה, כי המשפט יוציא תוצאה מכל מעשה, ואז מתחיל לחשוב על המ
סיכוי במשפט ומה יוכל לעשות כדי לצאת ממנו בשלום, ובמה יוכל ח"ו להפסיד הכל.
אלו המחשבות שעוברות אצל כל אחד בזמן כזה, ואז מתחיל להרגיש את משמעות
האסונות המונחים בחטאים, כי המשפט הוא מן הקצה אל הקצה ספרי חיים והיפוכו,
וכשמרגיש את האסון שיכול לצאת מן המשפט ממילא מתנער ללכת בכיוון שיכול
להציל ומבין את האסון שבחטא.

ב. האסון הנורא שבכל חטא

ואם נרצה לבאר כמה גדול הוא האסון של החטא, אין לנו מילים לזה רק למדנו
בראשונים מהו, כי בעינינו ענין החטא הוא דבר כללי עבריות על ציווי הבורא, אבל זו
תפיסה מאוד כללית ואין בה עדיין כדי לעזעזע את האדם. והנה רבנו יונה בתחילת שעת
בענין החרטה מציייר בפרוטרוט מדוע צריך האדם להתחרט על מעשיו. ראשית משום
עונשי הגוף וגרוע מזה רח"ל עונשי הנפש, וגרוע מזה ההשפלה שהשפיל האדם את
עצמו יותר מבעל ח"ו, שהבע"ח שומר את עצמו מטרדויות והאדם החוטא לא שמר את
עצמו. ובעיקר השלישי העמיד את החרטה על גובה אחר ועשאו עיקר בפי"ע, כי יתכן
שיתחרט וירע בעיניו על חטאתו אשר חטא, ולא השלים חקו בזה, כי גם הפסד דינר או
איסור קשה בעיני האדם, אך אם אבד עשרו בענין רע (דהיינו משום איזה טעות שעשה)
ויצא נקי מנכסיו, נפשו עליו תאבל ותכבד אנתו ונפשו מרה לו". ולעולם לא ימחל
לעצמו על שטות זו שעשה וכאן מונח עומק החטא, דע"ל חטא הוא יוצא נקי מנכסיו
וברגע קטן יוכל לצאת נקי מכל רכושו, וזה גובה החרטה.

הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ז מציייר לנו כיצד מתיחסים לאדם בשעת החטא כל זמן
שלא עשה תשובה "אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקק ומרוחק ותועבה, מובדל
מה' אלהי ישראל שנאמר עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם, צועק ואינו נענה
שנאמר כי חרבו תפלה וגו', ועושה מצות וטרופין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת
מיצדכם ומסו חרשיו, היינו שפלה לרגל וקיים חיובו אך אין למקום נחת רוח ממנו. נתאר
לעצמנו אדם שרכש לעצמו רכוש של צדקות ונכשל בדבר מאוס, מיד הוא מוגדר משוקק
ומרוחק ומתועב וכו', הרי איבד כל רכוש הקדושה שלו ויצא נקי מנכסיו באופן רע,
ונשתנה מן הקצה אל הקצה ממש, זהו ציור החטא ועל זה בנוי היגון של רבינו יונה
להרגיש שנמצא במצב כזה עמום. זהו האסון היותר גדול של החטא.

וכשמגיעה שעת המשפט ויודע שצריך ליתן דין וחשבון על כל מעשיו, ויש בהם גם
מעשים אשר לא טובים, אז מתחיל להרגיש מלבד החרטה מצד עונשי הגוף והנפש, גם
כמה רחוק הוא נדוק וכמה נשתנה היחס אליו, ואז הוא נגש למשפט בריצות ובצורה
אחרת, ועושה תשובה ונהפך כל המצב והיחס אליו מן הקצה אל הקצה, שהרי אין מצב
אמצעי אלא או שהאדם רחוב ממש או ממש להיפך, כמ"ש הרמב"ם גדולה תשובה
שמקרבת את האדם לשכינה כו' אמש כו' והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד כו' מודבק
בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם, צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו
ואני אענה, ועושה מצות ומקבלין אותן נבחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה הא' את
מעשיו ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי
עולם וכשנים קדמוניות, עכ"ל.

ולכן המועד של ר"ה הוא מבוסה "בכסא" כי שמחת המועד מבוסה, ומצוות המעשית
היא תיקנת שופר, והיא האות של אותו יו"ט, וקולות השופר הם גנוחי ילולי, וכמ"ש
בגמ' כי איתרע ביה מילתא באיניש גנוחי גנח ילולי יליל, וגניחת השופר היא על האסון
שבחטא, אדם שאירע לו דבר רע יש לו צער מזה וגנוחי גנח מצער זוהי החרטה מן
החטא, אבל האסון שבחטא משינוי היחס כלפיו ממש עד הקצה האחרון זה ילולי יליל,
כאן הוא מילל ואינו גנוח כי אינו יכול לעצור עצמו מצעקתו. זוהי צורת השופר לקחע
סגור לבו של אדם ולהוציאו משאלו תחתית שנפל אליה.

ג. שמחת יום הכפורים

ואח"כ בא יוה"כ עיצומו של יום שמכפר עם התשובה, ומתחיל לרוחץ מן הלכלוך של
החטא, והיחס כלפיו מן השמים מתחיל להתהפך להיות אהוב ונחמד וקרוב לאלקי
ישראל ויש נחת ממעשיו, כמאמר הכתוב וערבה לה' כו' וכשנים קדמוניות, שחזר למצב
הקודם ויצא מאפילה לאור גדול ונשתנה מן הקצה אל הקצה ממש, זהו ציור יוה"כ -
כניסה לאור גדול. עד אמדנו על הציור הנפש של מי שעבר את הימים הנוראים
כראוי.

עומדים אנו בתחילת שנה חדשה. אחרי שנה עמוסה וסוערת. נאחל לכל
הקוראים וכל בית ישראל שנה טובה. ולואי שמכור את מאורעות השנה
שחלפה בעומדנו בתפילה ביום הדין הקרב לדעת מה עלול להיות ח"ו
וממילא במידה טובה.

הבהרה: **חמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו שו'
רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו
גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה
וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.**
נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

השבוע הפצת העלון באוסף גליונות נתרמה לע"נ שרה בלומה בת ר' ישראל ברוך

ולהצלחת התורם ובני ביתו
זכות הפצת תורת רבינו תעמוד להם להתברך בכל
מילי דמיטב ולהכתב ולהחתם לחיים טובים ולשלום

ד. רצוננו לעשות רצונך - בתעלומות הלב

ידוע דברי הרמב"ם פ"ב מתשובה, ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו כו',
ויעיד עליו יודע **תעלומות** שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו
למעשה ידינו וגו' עכ"ל, היינו שהרמב"ם מתאר בפנינו המדרגה של גמר הפרישה מן
החטא ואז התשובה מנקה אותו לגמרי. ואם תנאי התשובה הוא **עד שיעיד יודע
תעלומות** שלא ישוב ולגבי יוה"כ עיצומו של יום מכפר, א"כ בהכרח שביום זה של כפרה
יש מגע עם התעלומות [א.ה. כי התשובה מגיעה עד לתעלומות כנ"ל מהרמב"ם], והזמן
[א.ה. היינו עיצומו של יום] מכריז שלא ישוב לחטא זה לעולם כי אם לא כן הרי הוא טובל
ושרץ בידו כי עדיין לא פירש מן החטא. ביאורו הוא שהאדם מלא וגדוש במעשים
ובתגובות נפשו למעשים אשר נפגש בהם, ואם ינסה האדם לחפש בתעלומות לבו מיהו
בעצם ומה הדברים שרק נלויים אליו לסיבות שונות, לא יוכל לעמוד על כך מחמת רוב
המעשים וערבות התגובות. אבל חז"ל עמדו על עומק לבן של ישראל ואמרו (ברכות יז)
שבועמק לבם הם אומרים "רצוננו לעשות רצונך אלא שאור שבטיה ושעבוד מלכויות
מעכב", היינו שהמכשול אינו שייך לעצם האנוכיות של ישראל אלא ערוב שנתערב
כאן מחמת רוב צרת הגלות כו' שמחמתו יש באדם כל מיני תגובות נפש וכו', אבל בעצם
כל תשוקתו וממתן של ישראל הוא רק "לעשות רצונך", והוא רצון בפשיטות שאינו
תלוי בשום דבר ולכן אינו יכול להתבטל כשבתל הדבר, ודבר זה הוא בירושה אצלנו
מאבותינו, וזהו ענין היה"כ שניתן במתנה לישראל מאוצר מתנת חנם "וחנותי את אשר
אחון" ופירש רש"י "אע"פ שאינו הגון" והוא תמוה, אבל כיון שנפתח לישראל ביום הזה
עומק לבבם שרצונם לעשות רק רצונו ית' ומי שזוכה לעשות תשובה ביוה"כ, תשובה זו
נובעת מעומק לבבו שרצה בפשיטות לעשות רצונו ית', וממילא מתקיים כאן התנאי של
פרישה מן החטא שהוא "עד שיעיד עליו יודע תעלומות", כי הנקודה הזו של רצוננו
לעשות רצונך שהיא הפרישה מן החטא היא מופקעת בעצם מכל חטא, וזהו עיצומו של
יום מכפר, שהתשובה באה מנקודה המופרשת מן החטא בעצם. עד כאן סיכמנו בקיצור
את עבודת הנפש עד ליום הקדוש.

ה. זמן שמחתנו - שמחת כפרת העוונות

אחר יוה"כ בא המועד של סוכות בו נמשכת שמחה משמחת הכפרה של יוה"כ, כמו
שאומרים בפיט שאחר סדר העבודה "אשרי עין ראתה המשוררים, וכל מיני שירים,
אשרי עין ראתה שמחת בית השואבה, עם שואבת רוח הקדש רוח נדיבה, אשרי עין
ראתה שני המלובן, משעיר הקרבן, אשרי עין ראתה כל אלה, הלא למשמע אזן דאבה
נפשנו". שמחה זו היא על דרך מה שנתבאר לעיל שאם האסון היותר גדול מכל החטא,
היצאה ממנו היא שמחה גדולה מאד, כי אין לך שמחה גדולה מזו לצאת נקי מכל לכלוך
החטא, השמחה זו נובעת מאותה נקודה עמוקה של רצוננו לעשות רצונך שמשם באה
התשובה של יוה"כ כנ"ל, ואנו מכריזים רבנו של עולם רצוננו להיות דבוקים רק בך ולא
שום דבר אחר, זוהי שמחת המועד.

ו. חל שם שמים על הסוכה

הנה בפשטות הסוכה היא הגנה מן השמש, שכן צריך שתהא צלחה מרובה מחמתה,
אבל לשון חז"ל בדף ט' "כשם שחל שם שמים על ההגיגה כך **חל שם שמים על
הסוכה**" וזה נוגע להלכה שאין להשתמש בסוכה הסוכה שלא לצורך מצות סוכה. אבל
לשונם ז"ל הוא שחל ש"ש על הסוכה רצונם לומר שנכמו שקרבן חגיגה ככל הקרבנות

הוא רק לשם הויה ב"ה בן בסוכה אין יותר מהוא ית' היה והיה ויהיה. כונתם השארה הפנימית של הכניסה לסוכה היא להיות מוגן מכל דבר זר שלא יכנס בפניו של אדם, לא פחות מהגנת הסכך מן השמש. איזו נקודה בנפש האדם יכולה להכנס לסוכה, רק אותה נקודה של "רצוננו לעשות רצונך", שהיא נקיה לגמרי כי אין רצונה מלבד עשיית רצונו ית', היא המרגשת בסוכה את ה"חל שם שמים על הסוכה", כי היא חיה באוירה זו, ובלשון חז"ל בזה"ק המפורסמים "מאן אדיוהו ושרשא קדישא ליתבי בצלא דמהימונתא" כי עומק הגעגוע והשרש של כלל ישראל הוא רק ה"רצוננו לעשות רצונך" שאינו זר מרצון זה. המרגיש קדושת הסוכה הוא סימן מובהק שחי בו אותה נקודה של רצוננו לעשות רצונך.

עוד נלמד ממנה שהסכך עשוי דוקא מפסולת גורן ויקב, שאינו מקבל טומאה, ולא מן האוכל עצמו שיכול לקבל טומאה, הוא משום שמדובר כאן בנקודה המופקעת מכל חטא וטומאה, שרצונה רק לעשות רצונו ית', כי הצורה הפנימית של הסוכה שהיא צלא דמהימונתא נעשתה בשביל נקודה זו.

מה שצריך לצאת לנו מן הישיבה בסוכה [מה שלא היה אפשר להשיג חוץ לסוכה] שאנו רק בשרותו ית' בהחלט, על אף השעבוד מלכויות והשאר שבעיטה המעכב אבל אין כאן רשות אחרת, רק מלך מלכי המלכים, שהוא הממליך מלכים אבל רק לו נשאת המלוכה, ורק בהשקפה דרך "השאר שבעיטה" ואים אחרת, אבל אין זה המבט האמיתי. דבר זה צריך לבעור בנפש ולהחזיק בה, שבכל מצב המבט האמיתי הוא רק שהכל רשותו ית', ואם רואה אחרת יעד שהוא רק מתוך המבט של השאר שבעיטה. זהו ציור הכללי של בני ג' המועדים דר"ה יוה"כ סוכות הקשורים זב"ז.

ז. השמחה בסוכות של לומדי התורה הק'

אמנם יש להוסיף שיש ציור נוסף בסוכה השייך במיוחד לבן-תורה, והוא עומק אחר לגמרי וכל בן-תורה שייך לה. עד עתה דברנו על צד הכפרה של יוה"כ וכיצד נמשכת מזה שמחת חג הסוכות. אבל ידוע מהמשנה סוף תענית שיוה"כ הוא גם זמן מתן הלוחות השניות, והוא יום חתונתו שנדרש בחז"ל על מתן תורה ופרש"י מתן לוחות, כיון שנתנית התורה לישראל היתה מיד ליד ממש ולא רק שלמדם את התורה במעמד הר סיני, ובבאר עתה את ההמשך למהלך זה בסוכות.

המ"ב נביא בהלכות שמחת תורה (סי' תרס"ט) ב' עובדות משני ענפי רוח בכלל ישראל - האר"י הקדוש והגר"א ז"ל, "והיעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה, וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מוקד לפני הסי"ת בכל כחו". הסיבה שהמ"ב הביא ב' עובדות אלו כדי שנדע מה השמחה יכולה להביא בעבודת השי"ת. מתוך עובדות אלו למדנו שזכו להשתתף בתורה מתוך אותה שמחה של מצוה. ביאור הענין, הנה כתיב "כי נר מצוה ותורה אור" נר היינו הבית-קיבול של השמן, והאור נתפס בפתיחה שבו ובעור עם השמן שהוא החומר המדליק, והיינו שבבית-קיבול לאורה של תורה הוא המצוה, מלבד התנאי בלימוד שהוא צריך להיות על מנת לעשות כיון שכאן הוא עולם המעשה בלבד, גם המצוה היא כלי לקבל אורה של תורה.

ח. מצות כלי קיבול לארת ענינים בתורה

נבאר את הדברים יותר באופן מוחשי, הנה בכל יום אנו מבקשים אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו, לשון תחנונים ממש, ותן בלבנו להבין ולהשכיל (להשיג הכל) לשמוע ללמוד וללמד לשמור (דהיינו לשנן שיהיו דברי תורה מיוחדים בפיו) ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך - ולא סתם אלא באהבה, וזה עדיין לא די אלא הוסיפו אנשי כנה"ג אחר כל זה והאר עיינינו בתורתך בו', ולכאורה מה היה חסר אחרי שביקשנו להשיג הכל ולקיים הכל באהבה, אלא שאחר עשיית המצוות באהבה, כשמקיימים מצוות בשלמות, **מקבלים כלי קיבול חדש לארת ענינים בתורה.**

יש לבאר מהי אותה "הארת העינים" בתורה, ומהו ה'להבין ולהשכיל' שלפני זה, הנה בכל שבת ויו"ט נוסח התפלה הוא קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, מקדימים את קיום המצוה לתורה ולא כמו הבקשה בברכת אהבה רבה כנ"ל, והענין הוא שבכל זמני קודש הוגבה הנפש באופן טבעי לרקע אחר שממנו חאים הכל במבט אחר, ואז אינו מבקש על עשיית המצוה לבד אלא קדשנו במצותיך, ופירוש תיבת קודש הוא מופרש ומובדל, והיינו שמבקש להיות מופרש מכל חוויית תבל ושייך רק לחוויית המצוות "וחי בהם" שהוא חי רק בהם, חיים של קדושה בלבד מנותק מכל הגשמיות, ואז יכול כל אחד להוציא חלקו המיוחד לו בתורה, שכל יהודי יש לו חלק פרטי מיוחד בתורה וכדי לקבל חלקו הפרטי צריך להיות מקודש במצוות, על דרך שבארנו "הארת העינים" בתורה שאחר עשיית המצוה שהיא הארה לראות את חלקו בתורה, ואף שתורה וקדושתה היא למעלה מן המצוות, מ"מ המצוה היא הבית קיבול לתורה אור.

ט. לזכות לחלקו המיוחד בתורה

וכאן הוא הקשר המיוחד של בן-תורה ליוה"כ וסוכות, כנ"ל שביה"כ ניתנה תורה לישראל, כי כל התורה כלולה בלוחות כמבואר בחז"ל, ואחר קבלת המעין הזה של התורה, צריך להעמיד בית-קיבול מיוחד לשפע כזה, והוא חג הסוכות זמן שמחתנו, וזה מלבד המחילת עוונות והיציאה מאפילה לאור גדול כנ"ל שהם דברים המביאים לידי שמחה,

אך כשכל זה נכנס לגדר שמחה של מצוה בסוכה ובהד' מינים זו שלמות הבית-קיבול להשגת התורה. וכמ"ש הרמב"ם סוף הל' לולב "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל-שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אליהך בשמחה ובטוב לבב" כי השמחה היא ביטוי הנפש המלאה אושר מקרבתה להשי"ת, אושר בהסוכה, אושר בהד' מינים, זה נותן למצוה ערך אחר, וזה מתחיל לבנות בכלל ישראל את הכלי לקלוט את התורה שניתנה בלוחות ביוה"כ.

כאן מבינים בהבנה חדשה הבנה של בן-תורה מהו זמן שמחתנו, יש ציור של שמחה השייך לכל נפש מישראל שהתרחץ והתנקה מלכלוך טומאת העוונות, ויש ציור של שמחה לבן-תורה הבונה כלים לקליטת התורה שהיא חיי, ואין לך זמן מוכשר לבנות כלי קליטה לתורה מאותו זמן שיש שמחה טבעית על כפרת העוונות. וכמ"ש שהנקודה הנכנסת לסוכה היא הנקודה הפנימית של 'רצוננו לעשות רצונך' שהסוכה אינה מקבלת טומאה, והיא הג'עצא ושרשא קדישא', ה"ה בשמחתה של מצוה לבנות כלים לתורה, כי המצוה בחג הסוכות היא ביטוי לרצוננו לעשות רק רצונו ית', ממילא היא מצוה יותר בשלמות, נבנה כאן בית-קיבול חדש לגמרי.

י. שמחת תורה

ועפ"ז נבין ענין שמיני עצרת, כתיב בסו"פ ראה "והיית אך שמח" וכתב רש"י זו הבטחה היא, כיון שכבר כתיב ציווי "ושמחת בחגך" ממילא פסוק זה אינו ציווי אלא הבטחה, אמנם ידוע לנו מחז"ל שיש כאן ציווי לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה, ולכאורה אם הוא ציווי אינו הבטחה. ויש להביא בהקדם דברי הגר"א ז"ל למה נאמר ציווי זה בדרך מיעוט ולא בדרך ריבוי, ואמר שהוא באמת מיעוט, שבימים אחרון של חג אין לא סוכה ולא לולב ולא שמחת בית השואבה, שכל זה היה עור וסיוע בחג לבוא לידי שמחה בשלמות, אך בשמע"צ אין את כל האמצעים האלו ובכל זאת יש ציווי לשמח, שהרי כתיב 'שמח' אחר המיעוט, א"כ הוא לרבות יו"ט אחרון, ותיבת אך הוא מיעוט והריבוי הוא בתיבת שמח, עכ"ד הגר"א ז"ל. ובאמת אם לקחו ממנו את כל האמצעים המביאים לידי שמחה - הלולב דיין נצח והסוכה המגינה - במה ישמח, אלא המדובר כאן הוא דשמע"צ הוא התמצית והמרכז המכוון מכל המועדים, דהיינו שעל ידה הוא מתגלה, והוא מ"ש בהזוה"ק שבשמיני עצרת נפתחים מעיינות התורה, פ"י כיון שכל הבריאה הינה בשביל גילוי התורה, לכן ביום שהוא מרכז הכל נפתחים ונשפכים מעיינות התורה, ואז אין לך דבר משמח יותר מזה, כי התורה היא החפץ היכול לשמח את האדם ביותר בקרבתו להשי"ת,

ואף שאין בידו חפץ של מצוה כלולב וסוכה מ"מ השמחה היא גדולה ביותר, ואז תגובת נפשות ישראל המרגישים את שפע התורה בנפשים - שמחת תורה, והרקיזה היא אות על האושר הזה שאין לנו אושר גדול ממנו. כל בן-תורה יש לו רגע אחד עכ"פ במשך ההקפות שמרגיש שאין לו יותר מן התורה ולא כלום, וחוף ממנה אינו צריך ואינו חוצה, שכשמקבלים מעיינות התורה הנפש צועקת איני צריכה יותר מזה כלום, זוהי ההבטחה על השמחה שאמר רש"י כי כשהנפש מקבלת מעיינות התורה ודאי שהיא בשמחה גדולה. לא רחוק לומר דמה שיזוע בכלל ישראל שבהקפות של הלילה שמחים יותר משל יום, לא בגלל שעייפים כבר, כי בשמחתה של תורה אין עייפות, אלא ההארה על זה היא משום שההבטחה של רש"י נאמרה על לילי יו"ט אחרון, כמ"ש חז"ל לרבות לילי יו"ט אחרון לשמחה, וכלל ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם, הדגישו את שמחת הלילה יותר, וזה יופי הביטוי לרצוננו לעשות רצונך, בשעה שאוחזים בספר תורה ומרגישים אין לנו בעולמנו רצון אחר מלבד רצונו ית'. השי"ת יעזור שנזכה לנצל את הימים לשמחתה של מצוה ועליות בתורה, ולא לבזבז לריק את ימי המועד לא פחות מיוה"כ (כי כל הקדוש מחבירו חרב מחבירו).

שמעתי מרבי יוסף לייס זצ"ל שהיה בשמחת תורה בישיבת מיר, ורבי יוחם ז"ל היה עומד אצל הבימה חוקד ושמח בשמחתה של תורה, ופ"א באמצע ההקפות כשהיו בשמחה גדולה דפק על הבימה וכך אמר, עברנו את יוה"כ ואנו אוחזים כעת בשמחת תורה מסופקני במה הבוי"ת שמח יותר ביוה"כ שלנו או בשמחת תורה. הביאור כנ"ל באמת יוה"כ הוא קודש קדשים שבת שבתון, אבל שמחתה של תורה זה דבר אחר בה מונח הסיום של הכל, השי"ת יעזור שתהא לנו שנה מאושרת.

ממשנתו של הגה"צ רבי יצחק זיסמן זצ"ל

א. בקשת מחילה מהקב"ה, כיצד

וההבדל בין לומר סליחות לבין לבקש סליחות הוא שאמירה בנויה על הרגשה שמגיע לנו שה' יסלח לנו, אבל בקשה בנויה על הכרה ש"כדלים וכרשים דפקנו דלתיך". כמו דל ורש שדופק בדלת ומבקש צדקה, מבקש רחמים שאינם מגיעים לו, כך אנחנו מבקשים "דלתיך דפקנו רחום וחנון", מחמת רחמים ומתנת חנים.

לכן תיקנו הקדמונים לפתוח בקטעים האלו לפני הסליחות, כדי שנתבונן בזה, וזה יהפוך את הסליחות מאמירת סליחות לבקשת סליחות.

עי"ז זוכים בדין

וזה גם סיבה לזכות בדין, כמו שמבואר בגמרא (ר"ה טז): "וא"ר יצחק כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", ומפרש רש"י: שרשה בתחילתה. שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר "ותחנונים ידבר רש", עד כאן. מבואר שהתחלת השנה בבקשות ותחנונים מתוך הכרת הדלות והרשות, מהווה סיבה לזכות בדין לשנה טובה.

הפחד שמא יגרום החטא

איך נצליח להרגיש בשעת בקשת הסליחות שאנחנו דלים ורשים, הרי אנחנו עוסקים בתורה ומצוות, וכי אין לנו שום זכויות ח"ו.

על הפסוק (משלי כה, טו) "בְּאֵרֶךְ אַפַּיִם יִפְתָּה קִצִּין, וּלְשׁוֹן רָכָה תִּשְׁבֵּר גְּרָם", כתב הגר"א "יש שני מיני תפילות, האחת שמבקש שהקב"ה יעשה למען רחמיו וחסדיו, כמ"ש (נשמת) "עד הנה עזרונו רחמיק ולא עזבונו חסדיך, ואל תטשנו ה' אלהינו לנצח", כלומר מה ש"עד הנה עזרונו" הוא "רחמיק" ולא למענינו, ומה ש"לא עזבונו" הוא חסדיך, ולכן אנו בטוחים ש"אל תטשנו ה' אלהינו לנצח". כי אם היה בשבילנו היינו מתייראים שמא יגרום החטא, אבל כאשר הוא למען חסדיך אין אנו

סליחות – הכנה ליום הדין

עומדים אנו לפני ימי הדין הנוראים, אשר בהם אנו עתידים "לעבור לפניו יתברך כבני מרון" כדברי המשנה בר"ה (טז). ואמרו עוד בגמרא (כו). "שופר וכו' כיון דלזכרון הוא כבפנים [לפני ולפנים] דמי", והדברים כהויתן ממש כמו שכתב ר' ישראל סלנטר זלה"ה (אור ישראל סימן ז) "אשר האדם הוא ובני ביתו התלויים עליו, בסכנה גדולה לעת דין הגדול, היא עת תקיעת שופר בראש השנה, אשר האדם נזכר ונשפט על מעשיו, והוא בעת הלזה נדמה לכהן גדול בעת שנכנס לבית קדש הקדשים, כמאמר חז"ל שופר בר"ה כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי עיין שם. וכו' וכאשר כח הציור מועיל למוסר, יצייר האדם בעצמו אילו היה כהן גדול והיה צריך להיכנס ביום הכיפורים לבית קדש הקדשים, היה חרד מאד לנפשו פן יפגעהו רעה חלילה, כן יחזק אמונתו אמונת חכמים רבותינו חכמי התלמוד ז"ל אשר פסקו [זה פסק הלכה, לא חומרא] וחדלו שופר של פרה, משום אין קטיגור נעשה סניגור, הגם (שביה"כ) [שבהיכל] המקודש בבגדי זהב נכנסים, אכן שופר כיון דלזכרון אתי, והאדם נזכר ונשפט על כל מעשיו, ככהן גדול הנכנס לקדש הקדשים דמי, והדברים כהויתן, ומאד מאד יחרד לב האדם המעמיק בדבר הנורא הלזה".

ובכדי להתכונן לזה, נתחיל היום במנהג אמירת הסליחות, אבל גם לזה צריך להתכונן, איך לאמרם.

בקשת סליחה מתוך הרגשה של כדלים וכרשים דפקנו דלתיך

כתב ביסוד ושורש העבודה (שער המים פרק ה) "הנה בני אדם זה לזה שואלים אם אמרת הסליחות, ואומר הן כבר אמרתי הסליחות, ואינו שם על לב מה בצע אמרתו הסליחות, הלוואי שיאמר הבורא ית"ש הסליחות", אנחנו צריכים לבקש סליחות.

התפלל ונענה וזה לא נענה, זה כיוון ליבו בתפילתו וזה לא כיוון ליבו, וזהו שאמר הכתוב "ובקשתם" לשון רבים, אבל לא ימצא לכולם אלא להיחיד אשר יכוון ליבו אליו, וזהו שכתוב "ומצאת (לשון יחיד) כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך", עד כאן. ומבואר שכוונה שלמה היינו כוונה בכל לב ובכל נפש.

ועל פי מה שהתבאר יש לומר שנכלל בזה שהכוונה תהיה לבקש מתוך הכרה של דל ורש, מחמת רחמיו יתברך, ולא מחמת מצוותיו.

פה קדוש – שיתקבלו התפילות

עוד מעיקרי ההכנה לבקשת הסליחות, לדאוג שהפה שלנו יהיה פה קדוש, שנוכל להגיש כראוי את הבקשות לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, וראה מה שכתב החפץ חיים בהקדמה "על ידי שהאדם הוא פוגם את לשונו בדיבורים אסורים הוא מונע אחר כך כל דיבורים של קודש שהוא מדבר מלעלות למעלה, וזה לשון הזהר הקדוש (ח"ב רסג:) וכו' "דאלין רוחין מסאבין נטלין האי מלה מסאבא, וכד אפיק בר נש לבתר מלה קדישא, אקדימו אלין רוחי מסאבי ונטלי ההוא מלה מסאבא ומסאבי לההיא מלה קדישא, ולא זכי ביה בר נש", הלא נראה בעליל מזהר הקדוש שכל דברי התורה ותפילה שלנו הם עומדים באויר השמים ואינם עולים למעלה".

עוד כתב החפץ חיים (שמירת הלשון ח"ב פ"ה) "שהכהן הגדול כשהוא נכנס פעם אחת בשנה בבית קדש הקדשים, העבודה הראשונה שלו, קודם קבלת דם הפר וזריקתו, היה הקטרת הקטורת כדכתיב בתורה (ויקרא טז, יב), ואיתא ביומא (מד.) שהקטורת היה מכפר על חטא הלשון וכו'. גם נוכל ללמוד מזה הנהגה ישרה, שבבוא האדם לתקן את עניו ולשוב בתשובה לפני ה' על חטאתיו, תחילת הכל צריך לראות לתקן דבר זה, והיינו חטא הלשון, ואז יקובל תשובתו, כמו שמצינו אצל הכהן הגדול, שקודם בואו לכפר עוון טומאת מקדש וקדשיו, אף שהוא גם כן עוון כרת, מכל מקום צוותה התורה אותו לתקן מתחילה לכפר חטא הלשון על ידי הקטורת".

ולהנ"ל יבואר הטעם מפני שבזה מטהר את כח הדיבור, ובזה יבוא אל המלך, מלכו של עולם, בקולו היוצא מפה טהור, פה קדוש, שיתקבלו דבריו לפני המלך.

מתייראים כלל, כי חסדיך המה קיימים תמיד וכו'. וזהו (ישעיה יב, ב) "הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד", כלומר כאשר "אל", שהוא מידת החסד, "ישועתי" שהיא בחסדו, "אבטח" תמיד "ולא אפחד" אפילו שמא יגרום החטא וכמ"ש בישעיה.

והשניה, שמבקש מהקב"ה שיעשה בשביל מצוותיו וחסדיו אשר עשה, כמ"ש (בראשית לב, יא) "קטנתי מכל החסדים" וגו', ולכן (שם ח) "זירא יעקב מאד" שמא יגרום החטא.

וזהו שמבקש בשביל מצוותיו המקטרגים מונעים, וזהו שבארך אפים יפתה קצין, מחמת שהקב"ה מאריך אף, מחמת זה יפותה כי יתפלל אליו. אך אם יתפלל שיתן למענו, יהיו הרבה מקטרגים, לכן אומר "ולשון רכה", כשמדבר תחנונים ורכות, והיינו שלא יתן בשביל מעשיו רק בשביל חסדי ה' המרובים, עי"ז "ישבר הגרם" שהם המקטרגים, שלא יהיה להם מקום לקטרג כלל, כי אינו מבקש לפי מעשיו כלל, עכ"ל הגר"א.

אם כן למרות שיש בנו תורה ומצוות, מכל מקום יש לנו לפחד מהקטרוג שייוצר מחטאינו ופשעינו, ועל כן יש לנו לבקש דוקא בגלל רחמי השי"ת, שאין לנו סיבה לזה, ובזה אנו כדלים ורשים, ללא סיבת זכיה אלא רק ברחמים.

תפילה בכוונה שלימה היינו מתוך הרגשה של דל ורש ובקשה רק מחמת רחמיו

איתא בגמרא (ית.) "היה ר' מאיר אומר שנים שעלו למיטה וחולייין שוה, וכן שנים שעלו לגרדום [בית ועד שדנים בו נפשות להריגה. רש"י] ודינן שוה [שניהם נתפשו על דבר אחד. רש"י] זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל – זה התפלל ונענה, וזה התפלל ולא נענה. מפני מה זה נענה וזה לא נענה – זה התפלל תפילה שלמה נענה, וזה לא התפלל תפילה שלמה לא נענה". ומפרש רש"י "תפילה שלמה – נתכוון". ומבואר שאע"ג ששניהם התפללו, מכל מקום להיענות להינצל מצרה צריך תפילה שלמה בכוונה.

וכתב בסוף ספר אדרת אליהו עה"ת, עוד שמעתי בשם הגר"א ז"ל על הכתוב (דברים ד, כט) "ובקשתם משם וגו' ומצאת" וגו', פתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד, הוא על פי מה שאמרו רז"ל שנים שנכנסו להתפלל, זה

מדברי המס"י מבו' שלולא האפשרות לחזור בתשובה היה נענש על החטא מיד

והנה גם כשמבקשים מחמת רחמיו יתברך, צריך לדעת שהבקשה תועיל רק כאשר בדעת האדם לשוב בתשובה, שבזה קיימת מידת רחמיו יתברך להאריך אף ולא להענישו מיד, כדי שישוב בתשובה, אבל אם יסמוך על כך וימשיך לחטוא ח"ו, הרי אמרו חז"ל (ב"ק נ.) "כל האומר הקב"ה ותרן הוא ינתרו חייו".

וכתב המסילת ישרים (סוף פרק ד) ואם תאמר אם כן מידת הרחמים למה היא עומדת כיון שעל כל פנים צריך לדקדק בדין על כל דבר. התשובה, ודאי מידת הרחמים היא קיומו של עולם שלא היה עומד זולתו כלל, ואעפ"כ אין מידת הדין לוקה, וזה כי לפי שורת הדין ממש, היה ראוי שהחוטא יענש מיד תיכף לחטאו בלי המתנה כלל, וגם שהעונש עצמו יהיה בחרון אף, כראוי למי שממרה פי הבורא יתברך שמו, ושלא יהיה תיקון לחטא כלל, כי הנה באמת איך יתקן האדם את אשר עיות והחטא כבר נעשה, הרי שרצח האדם את חברו, הרי שנאף, איך יוכל לתקן הדבר הזה, היוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות.

אמנם מידת הרחמים היא הנותנת הפך השלשה דברים שזכרנו, דהיינו שיותן זמן לחוטא ולא יכחד מן הארץ מיד כשחטא, ושהעונש עצמו לא יהיה עד לכלה, ושהתשובה תנתן לחוטאים בחסד גמור וכו', וזה חסד ודאי שאינה משורת הדין, אך עכ"פ הנה הוא חסד שאינו מכחיש הדין לגמרי, שהרי יש צד לתלות בו, וכו' וכן אריכות הזמן איננו ויתרון על החטא, אלא סבלנות קצת לפתוח לו פתח תיקון. וכן כל שאר דרכי חסד וכו' המוזכרים בדברי החכמים, דרכי חסד הם לקבל את המועט כמרובה, אך לא מתנגדים ומכחישים ממש מידת הדין, כי כבר יש בהם טעם הגון להחשיב אותם, אך שיותרו עבירות בלא כלום או שלא יושג עליהם, זה היה נגד הדין לגמרי, כי כבר לא היה משפט ודין אמיתי בדברים, על כן זה אי אפשר למצא כלל. ואם אחד מן הדרכים שזכרנו לא ימצא לחוטא למלט, ודאי שמידת הדין לא תשוב ריקם, וכן אמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב סוף ה"א) "מאריך אפיה וגבי דליה", עד כאן.

ומבואר בדבריו שכל מידת הרחמים להאריך אף ולא להעניש את החוטא מיד, היא רק "סבלנות קצת

לפתוח לו פתח תיקון", שתהיה לו אפשרות לחזור בתשובה, אבל אם אינו שייך לזה, אין מקום ל"מאריך אפיה", ואז ח"ו מיד "גבי דליה".

החטא הוא מציאות של סם המות

ואמנם לכאורה צ"ב מפני מה הקב"ה אינו ותרן, וכי יש גבול לרחמיו יתברך. וביאור הענין עיין בנפש החיים (שער א פרק יב, ושער ב פרקים ז - ח), וביתר ביאור כתב ברוח חיים (אבות פ"ב מ"א ד"ה ויתבאר) "והגדיל התנא והפליא לעשות להודיענו חומר עוון השוגג, והוא מה שאמר "וכל מעשיך בספר נכתבים", עפ"י מ"ש זה כמה כי האדם הוא כמרכז המחוגה, אשר עם [למרות] קטנותו בנטותו מעט יתעקם כל העיגול, כן האדם מתקן ומקלקל במעשיו כל העולמות וכו', כי בחכמה נפלאה ברא ה' את האדם, רמ"ח אברים נגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה גידין נגד לא תעשה, ובכל אבר שעושה מצוה מתקנו ומוסיף לו אור, וכן בהיפך, וזהו השכר והעונש בעולם הבא, כי מפי עליון לא תצא הרע, רק בעת הבריאה תיקן פינה ויסוד בל תמוט לעד, ואם כן גם בשוגג נרשם למעלה ויחסר ממנו האור. ודוגמת מלכותא דארעא, אם יתחייב אחד מאוהבי המלך מיתה בעשותו דבר נגד חוקי המלך, הנה ברצות המלך באהבתו למלטהו ממהומת מוות ולסלוח לו וחי, אבל אם יאכל אוהבו סם המוות האם יוכל המלך למלט נפשו, ואף אם שגג הסם יעשה כטבעו. וזה מה שאמרו רז"ל "כל האומר הקב"ה ותרן הוא ינתרו חייו", כי איך יותר את אשר כבר עשהו והוטבע ביצורי בראשית לא ישונה, וכי שוטה שקלקל ישונה עליו סדרי בראשית, ובמדרש הוסיף יותר ביאור ואמר בזה"ל "נתרו מעוה", והוא על דרך סם המוות, כי איך יותר מעוהי באכלו סם המוות", עד כאן.

הנהגת "קל שדי" שלא להעניש מיד אלא לתלות

ובזה מבוארים דברי חז"ל (שמות רבה ג, ו) "א"ר אבא בר ממל אמר לו הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידיע, לפי מעשי אני נקרא, פעמים שאני נקרא באל שדי, בצבאות, באלהים, בהוי"ה וכו' וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי, וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה' [הוי"ה], שאין ה' אלא מידת הרחמים שנאמר ה' ה' אל רחום" וגו'.

והן הן הדברים, דמבואר בחז"ל (תנחומא חיי שרה סימן ג) שכשברא הקב"ה העולמים היו מתמתחים והולכים, עד שאמר להם די, וזהו שם "אל שדי", שאמר לעולם די. מבואר ששם "אל שדי" הוא לעצור את ההנהגה שהוטבעה במהלך הטבעי בעולם. ועל כן תליית חטאיו של אדם, דהיינו שלא להענישו מיד, זהו במידת "אל שדי", שהשי"ת ברחמיו עוצר את ההשפעה הטבעית של החטא שמאבד ומכלה את הנפש.

הנהגת שם "הויה" שע"י התשובה נעשה אדם חדש

אמנם עדיין מידה זו אינה מתקנת את החטא, אלא רק עוצרת את מידת הדין, כדי שישוב בתשובה, אבל אחרי ששב בתשובה, עדיין צריך להסיר את הרע שהיה בו, ולא די רק לעצור את התפשטות הרע, וזה אי אפשר אלא על ידי שהקב"ה מחדש את כל המציאות של האדם, וזהו שאמרו "וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה'", דהיינו כשהאדם שב בתשובה והקב"ה מרחם עליו לסלוח לו את העוון, לזה לא די בשם "אל שדי", אלא בשם הויה", כי צריך כביכול לברוא את האדם מחדש, וזהו בשם הויה"ה ב"ה ש"בו נהיה כל הווה" [לשון הרמב"ן ריש פרשת וארא].

וכך אמרו חז"ל (ילקוט"ש תהלים סוף פרק קב) "פנה אל תפילת הערער" א"ר יצחק כלפי דורות אמרו שאין להם לא כהן ונביא ולא בית המקדש שיכפר, אלא התפילה נשתיירה להם שהם מתפללים אותה בראש השנה ויום הכיפורים, אל תבזה אותה מהם הוי "ולא בזה את תפלתם". **"ועם נברא יהלל יה" וכו' אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם, ובאים ומתפללים לפניך בראש השנה ויום הכיפורים, ואתה בורא אותם בריה חדשה וכו', עד כאן.** מבואר שכדי לכפר על האנשים שהם כמתים במעשיהם, צריך לברוא אותם בריה חדשה.

ויבואר ד"פנה אל תפילת הערער" זהו כשמבקשים ארך אפים על מנת שנוכל באורך הזמן לשוב בתשובה. ואחר התשובה נהפכים ממש לבריה חדשה, וזהו בשם הויה"ה ב"ה שבו נהיה כל הווה, ומהווה בכל עת את הבריאה, ובזה מחדש את האדם לבריה חדשה.

הסומך על רחמי ה' ואינו שב בתשובה מהפך מידת הרחמים למידת הדין

אך אם חלילה האדם חפץ בויתור, וסומך על מידת

על רחמי השי"ת, אזי על זה אמרו חז"ל (בראשית רבה לג, ג) שהרשעים מהפכים מידת הרחמים למידת הדין.

וכמו שמבואר בגמרא (שבת קלט.) על הכתוב (מיכה ג, יא) "ראשיה בשוחד ישפוטו, וכהנייה במחיר יורו, ונביאיה בכסף יקסומו, ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבא עלינו רעה" – "רשעים הן אלא שתלו בטחונם במי שאמר והיה העולם לפיכך מביא הקב"ה עליהן ג' פורעניות כנגד ג' עבירות שבידם". ולכאורה קשה הלא אמרו חז"ל (מדרש תהלים פרק לב) על הכתוב (שם י) "רבים מכאובים לרשע, והבוטח בה' חסד יסובבנו" – "ר' אלעזר בשם ר' אבא אמר אפילו רשע בוטח בה' חסד יסובבנו".

ומבאר ה'לשם' (ספר הדעה"ה ח"ב דרוש ה ענף ד סימן ד) שאע"פ שהקב"ה מטיב עם הבוטחים בו אע"פ שאינם צדיקים, אבל אם ח"ו מחמת הרחמים האדם מניח לעצמו לחטוא, אזי הרחמים מתהפכים למידת הדין, ובא"ד כתב "וכן יום הכיפורים שהוא לרחמים ולכפרה, אבל האומר אחטא ויום הכיפורים מכפר, הרי עושה את יום הכיפורים סיבה לחטא, הנה אז אין יום הכיפורים מכפר (יומא עה:), והרי מהפך את הרחמים לדין".

ובזה אפשר לבאר את הנאמר בפרשת נצבים (דברים כט יט) "והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך", ותמהו רבותינו ז"ל אטו בשופטני עסקינן שכשישמע את הקללות יאמר בליבו שיצא זכאי. ואפשר דהמכוון הוא שהחוטא סומך בלבבו על מידת רחמיו יתברך שיזכנו ועל כן חפץ להמשיך בחטאיו, ואמנם אז "לא יאבה ה' סלח לו", שמהפך מידת הרחמים למידת הדין. [וכעין זה כתב בתורת משה להחת"ס ד"ה והיה בשמעו].

וע"י התשובה ובצירוף כוונת הלב לבקש מהקב"ה כדל וכרש לרחם עליו, ולא בזכות מעשיו, בזה נקווה שנעורר רחמי שמים, להאריך אף, ומי שאמר לעולמו די, יאמר די לכחות הרע שנבראו מחטאינו, ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים, שבזה תהיה כל האפשרות לשוב אל ה' בלי שום חסרון, ויתקיים בנו "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", "פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם", בראש השנה ויום הכיפורים, "ועם נברא יהלל יה", הקב"ה בוראם בריאה חדשה, לעשות רצונו יתברך לטוב לנו כל הימים, אמן כן יהי רצון.

שיחת מרן ראש ישיבת הברון הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

יום - הכיפורים

יום הכיפורים - יומו של הקב"ה כח כפרת ישראל בהיותם ברשותו של השי"ת

יוה"כ - יומו של הקב"ה

הנה כתוב בפסוק בתהילים (קלט, טז): "ימים יוצרו ולא (קרי: ולו) אחד בהם", וכתב רש"י (שם): "ולפי המקרא שהוא נקרא 'ולו', כך פירושו, ימים יוצרו הראהו ימים העתידיים להבראות ולחלקו בירר אחד וכו', זה יום הכפורים לסליחה" (ומקורו מילקו"ש שם רמז תתפ"ח ועו"מ). וכן מצאנו בדברי חז"ל בתנחומא (פרשת וישלח) דתוארו של יוה"כ הוא "יום ה'", וכך הוא לשונם של חז"ל (ילקו"ש יואל רמז תקל"ד): "כי גדול יום ה' ונורא - זה יוה"כ, מי יכילנו - שלשה ספרים נפתחים". וצ"ב במשמעות בירור יום האחד זה.

ולבאר ענין זה שממנו נלמד מהו תוכן עניינו של יוה"כ ומהי דרך עבודתנו בו, נקדים במה דאיתא בגמ' ביומא (כ.): "שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני, ממאי אמר רמי בר חמא, השטן בגימטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי, תלת מאה ושיתין וארבעה אית ליה רשותא לאסטוני, ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני". ומבואר, דיוה"כ מנותק הוא מהשפעת היצה"ר - הוא השטן ואין כוחו לקטרג ביום הזה, ובדברי הגרמ"ש במשך חכמה (ויקרא ת, ז ושם יד, טו, ובפ' ניצבים) מבואר, שאין הדברים אמורים כלפי ענין הקטרוג בלבד, אלא דכל כוחו של השטן נחלש ביומא דכיפורי, ואף כלפי יצה"ר וכוחו למשיכת החטא זהו בבחינת יום "דלית ליה רשותא". ואמנם אעפ"כ, קיימת אפשרות של מציאות החטא גם ביום הכיפורים, דהלא מבואר בדברי ר"י מסאלנט זיע"א באגרת המוסר (וכ"ה בדברי בעל הנתיבות המשפט) דישנם ב' מיני יצה"ר - הטבעי והרוחני, יצה"ר הטבעי אלו המשיכות והתאוות, התכונות שמצד האדם עצמו המושכות אותו לחומריות ולענייני העוה"ז, והיצר הרוחני שמחוץ לאדם אלו כוחות הרע שפועלים אף הם למשכו לעבירה אבל אינם חלק מנטיות נפשו האישית ממש, וא"כ י"ל שרק כוחות היצר הרוחני אינם ברשותו של היצר ביוה"כ, דעל השטן עצמו נאמר בגמ' דלית ליה רשותא לאסטוני, אבל היצה"ר הטבעי שזהו המשיכות מצד האדם עצמו הם כן קיימות כל הזמן, ואף ביוה"כ יש על האדם להתמודד ולהתגבר עליהם.

ובש"ה (מסכת יומא אות קלח) הביא מס' תולעת יעקב (לר"מ גבאי) שיוה"כ הוא בבחינת מעין העוה"ב, שעליו נאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, שאז יתבטלו כל העוונות והחטאים. וזהו הביאור דיוה"כ הוא "יומו של הקב"ה" דזהו יום המופקע ממציאות המשיכה לרע מצד השטן, אלא יום המטוהר והמטהר את האדם. ומצאנו גם בסדר ההלכות שסידר הרמב"ם שכלל את כל הלכות יוה"כ בשם "שבייתת העשור", והיינו שבזה ג"כ נכלל חיוב השביתה ממלאכה לבד מה' העינויים, ומבואר, דמהותו של היום היא בהיותו מנותק ובלתי שייך לענייני ופעולות החומריות שבעוה"ז.

ביאור המהר"ל בכח יוה"כ - למחילת עוונות ישראל

והנה את ביאור ענין סליחת ומחילת העוונות ביוה"כ מצאנו בדברי המהר"ל בגבורות ה' (פרק מו), וז"ל: "אבל יום הכפורים מצד בחינה אחרת מצד שהעולם שב אל המלך הוא ה"ת, כמו העבד שהוא לאדון והוא שלו, ובזה הקב"ה מכפר להם החטאים מאחר שהם שלו, ולפיכך ראש השנה יום הדין כי במה שהוא יתברך מלך מושל על העולם יש כאן שתי בחינות, האחת הוא המשפט עליהם. ומצד בחינה אחרת הוא מוחל וסולח **כי במה שהם עמו והוא מלכם אינם ראויים להיות ברשות אחר ולא יתן להיות מושל עליהם מלך זקן היצר הרע**, וכאשר בני אדם חוטאים לפניו והם נכנסים ברשות אחר הוא היצר הרע שנקרא מלך גדול, כדכתיב בספר קהלת (ט) עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וגו', שהענין הזה נאמר על היצר הרע שמושל על גוף. **ומצד שהוא יתברך מלך העולם וכל הנמצאים הם שלו תחת רשותו ואינם לאחר, יצאו ביום הכפורים מרשות המלך היצר הרע שכבר נסתבכו בו כל השנה ונכנסים אל רשות הקב"ה כי שם מלך ה' צבאות נקרא עליהם וכו'**, וכן החוטא נמכר ביד היצר הרע על ידי חטאיו עד שהוא ברשות אחר, וביוה"כ יצא, נמצא, כי הוא שופט עליהם במה שהוא מלכם וגם מוציא אותם מרשות אחרת במה שהוא מלכם וכו', אבל בחינה זאת שהוא מוציא אותם מרשות אחר הוא אח"כ, כי זה הוא מצד שהוא מלך יחיד שאין אתו עוד ובשביל שהוא מלך יחיד אין הנמצאים ברשות אחר".

ומבואר בדבריו, ששורש מעלת היום דיוה"כ הוא במה שאנו נכנסים לרשותו של הקב"ה ומשמעות כניסה זו היא הניתוק מן השייכות ליצה"ר ומשיכותו לתאוות וענייני העוה"ז, שכן עצם מעלתו של היום מצד עצמו שהוא יומו של הקב"ה והוא בבחינת מעין עוה"ב שאז לא תהיה מציאות וקיום לחטא. ומצד עבודתנו ביום הזה, אזי העבודה היא במהלך של כניסה

לרשותו של ה"ת ועשיית רצונו, וכיון שיום זה הוא יומהקב"ה ואין לשטן רשות בו, וכמ"ש המהר"ל, לכן בזה גופא באה הכפרה לישראל בהיותם נכנסים לרשותו של מקום, שאין מציאות לחטא.

אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין

והנה במשנה בשלהי מסכת יומא (פה:) שנינו: "אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו, כה) 'זרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם', ואומר (ירמיה יז, יג) 'מקוה ישראל ה', מה מקווה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל". ומבואר, שטהרת עם ישראל ביוה"כ מוגדרת במדרגת ה"אושר" מה שלא מצינו כן בכל שאר ענייני התורה, וזה מורה על גודל הזכות והמעלה שבכפרת וטהרת יוה"כ. ומבואר עוד, שאושר זה כולל ב' חלקים, הא' - "לפני מי אתם מטהרין", והב' - "ומי מטהר אתכם". וצ"ב במשמעות הדברים מהו "לפני מי אתם מטהרין" שעליו הדגיש ר"ע במתני' את גודל אושרו שהוא המביא לחלק הנוסף של האושר "ומי מטהר אתכם". עוד צ"ב, דמקראות דנקט ר"ע דזרקתי עליכם מים טהורים ומקרא דמקוה ישראל ה' אלו מקראות שנאמרו לעת"ל, ומבואר בדברי ר"ע דאושר הטהרה אף בזה"ז שפיר שייך הוא בטהרת העתיד לבוא, ודבר זה צ"ב.

ביאור רבנו יונה במצות "לפני ה' תטהרו"

ולבאר דבר זה מה הוא ענין ה"לפני מי אתם מטהרין", נקדים במ"ש הרבינו יונה בשע"ת (שע"ב אות יד), וז"ל: "ומצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים שנאמר (ויקרא טז, ל) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, על כן הזהירנו הכתוב שנטהר לפני ה' בתשובתו והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו". ומבואר בלשון המשנה שאין האושר רק בעשיית התשובה בלבד כי אם בטהרתה, וכן מבואר הדבר ג"כ בדברי ר"י שאין המצווה עצמה בעשיית התשובה בלחוד אלא בטהרה שלפני ה'. ויש לבאר ביסוד הדברים, מה היא הטהרה דלפני ה' הנוספת על התשובה עצמה.

והנה, את יסוד ענין התשובה מצאנו מפורש בדברי רבנו בשע"ת (שע"א אות י"ט), וז"ל: "ומודה ועוזב ירוחם - פירוש אל"פ כי יסודות התשובה שלשה - החרטה והיודוי ועזיבת החטא, החרטה והיודוי בכלל מודה, כי המתודה מתחרט. ואין תשובה פחותה משלשה אלה, כי המתחרט ומתודה ואינו עוזב החטא דומה למי שטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה, אכן מודה ועוזב ירוחם, כי הוא בעל התשובה, אל"פ שיש לתשובה מדרגות רבות כאשר בארנו". ומבואר בר"י שהטבילה שהומשלה לתשובה המטהרת נפעלת על"י האדם שמודה, והיודוי חייב לכלול בתוכו ג"כ את החרטה, ועזיבת החטא זה לא עצם הטהרה אלא שאם מתחרט ומתודה אך עדיין אינו עוזב את החטא, לא תועיל לו תשובה שכזו דהוי כטובל ושרץ בידו שלא מועילה טבילתו כלום. אך עצם הטהרה זה ה"מודה ועוזב" שכוללת את היודוי והחרטה, אך עזיבת החטא היא רק כתנאי לתועלת התשובה, וכפי שביאר הגר"ח מוולאז'ין דאם לא עוזבהו יש חשש שמא יחזור אליו. ובאמת שדברי הר"י בזה הם דברי הגמ' בתענית (טז). "אמר רב אדא בר אהבה אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו, למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה, זרקו מידו כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה, שנאמר ומודה ועוזב ירוחם", ומבואר שההודאה והיודוי פועלים את הטהרה, וצ"ב בביאור הענין.

גם מצאנו בתרגום יונתן שזהו עיקר עבודת יום הכיפורים, במה שאמרה התורה ביוה"כ "לפני ה' תטהרו" שביאר היונתן: "ואתון קדם ה' תודון סורחנותכון ותידכון", ומבואר שזהו עיקרה של הטהרה ביוה"כ על"י היודוי, ועל"י במפרש שם בתרגום דיליף ענין זה ממה שאמר הפסוק "לפני ה' תטהרו", ויודוי הוא לפני ה', וזה מבואר ג"כ בלשון הרמב"ם (בריש הל' תשובה) שכתב שמצות התשובה להתוודות לפני ה', וצ"ב בתוכן הדברים.

יסוד עניינו של היודוי - בדרכו של המהר"ל

ונראה, ששורש ביאור הדברים מבואר במ"ש המהר"ל בנתיבות עולם - נתיב התשובה (פה), וז"ל: "ודוקא ההודאה על החטא, בזה זוכב היצר לגמרי, מפני שכאשר מודה על חטאו הוא מוסר עצמו אל השם יתברך אשר חטא, כמו שהוא כל הודאה שמוסר עצמו אל מי שחטא לו, ועל"י סילוק יצה"ר לגמרי כי אין ליצר הרע שום צירוף אל הש"י, ולפיכך דבר זה הוא סילוק יצה"ר לגמרי, ואם לא כן אפשר שישוב אל החטא שעשה, כי כך הם מעשה האדם פעם יעשה ופעם לא יעשה, כמו שהוא האדם, אבל כאשר מתודה על החטא לומר חטאתי לה' על ידי הודאה זאת מוסר עצמו אל השם יתברך לגמרי ומסלק בזה מאתו היצר הרע לגמרי ומתדבק בו יתברך בהודאה זאת". ומבואר בדבריו, שיסוד ענין ההודאה על החטא הוא לא רק בהודאתו במה דמכיר שעשה את החטא ועבר על רצון ה', אלא דעיקר ההודאה היא ההכרה שעל"י החטא מסר עצמו לכה ולשליטת היצה"ר והוציא עצמו מרשותו של הקב"ה, ורק המודה ומכיר בריחוקו וקיבל עליו את עולו של מקום, מכניס עצמו ברשות ה"ת, ואומר שהוא חוזר לקבל עולו של מקום ולהתנתק מכח הרע של היצה"ר.

ומצאנו בלשון הנ"ב (א"ח קמא סי' ל"ה) "ועיקר התשובה הוא עזיבת חטא ויודוי דברים בלב נשבר, חרטה בלב שלם, התקרבות והתלהבות לאהוב את הבורא, והיינו תשובה שישב אל ה' וירחמהו, וישב אל ה' היינו שידבק בו". ודבריו מבוארים על"פ מ"ש הרמב"ם בהלכ' תשובה (פ"ז ה"ו), על הבעל תשובה, וז"ל: "גדולה תשובה שמקרב את האדם לשכינה וכו', התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד". ומבואר שהחטא הוא המרחיק את האדם מהקב"ה, ולהיפך, כל ענין התשובה הוא במה שמתקרב אליו בחזרה וכמבואר בתחילת בית אלוקים למב"ט. ומדברי המהר"ל למדנו עוד, שענין ההודאה אינו רק להתקרב להקב"ה אלא לקבל עולו ולמסור עצמו אליו, וזהו ענינה של ההודאה שהוא מוסר את עצמו להש"ת, עד כדי שיכול להיות דבוק אליו בתשובתו.

וגם דברי הנ"ב מתאימים ומתפרשים מאד יחד עם דברי המהר"ל דלעיל בגבורות ה', והיינו, ששורש ענין חטא האדם שייך רק באופן שהוא נמצא ברשות אחר - ברשות יצר, בזמנים ובאופן שהוא נותן לו את האפשרות למלך עליו על"י חטאו, וענין התשובה היא היציאה מרשות האחר על"י שימסור עצמו להקב"ה, שכשמודה האדם ומכיר בגנות מעשהו ובמה שנתרחק מבוראו והוא בא להתקרב ולקבל עולו, הרי כאן כבר קיימת עצם החפצא של התשובה ובה הוא כבר יכול להיטהר ולהדבק בו יתב' - זוהי הכניסה לרשותו של הש"ת וזוהי גוף התשובה שפועלת את טהרת האדם, דעצם הטומאה עניינה הוא הריחוק והמסירה של עצמו לשליטת היצר, ועל"י ההודאה ויודוי אמיתי כבר מסיר מעליו את אדנות היצר ומוסר עצמו לרשות הקב"ה ומתדבק בו, אלא שאם לא יעזוב החטא הרי נשאר השרץ בידו, ועל"כ מוכרח גם את עזיבת החטא.

ונראה שזהו הביאור בתוכן הענין שיוה"כ הוא יום ה', שעניינו של יוה"כ שהוא יום שאין בו שום שליטה אחרת חוץ מהקב"ה, וגם אין כוחו של השטן קיים ביום זה. ולכן הוא מסוגל להחזיר עצמו לשליטת הבורא ולמסור עצמו לבורא, שהוא יום שאין בו קיום רק למציאות הבורא, והוא קרוב אלינו כדי שנתקרב אליו לעמוד לפני ה' ולמסור עצמו אליו, שזה עיקרה של העבודה ביוה"כ. וזהו הביאור שעיקר עניינה של כפרת יוה"כ הוא במה שמתוודה לפני ה', שעל"י הוויודוי הוא מוסר עצמו לקב"ה תחת אשר נכנס בשליטת היצה"ר. וזהו עיקר כוח הכפרה והטהרה של יוה"כ שהוא יום ה', והעולם כולו שב אל המלך, וזה כוחו של האדם בוויודוי לשוב אל המלך ולמסור עצמו אליו, ובה נזכה שהקב"ה יכפר עלינו לטהר אותנו מחטאותינו.

אמרות דעת

מהגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

שמיני עצרת - היציאה הגמורה משלטון היצר^א

א

תכלית כל הרגלים

אנו עומדים עכשיו ברגעים האחרונים של חג שמיני עצרת שזהו הזמן הגדול והמרומם ביותר מכל הזמנים שבשנה, וזמן זה הוא ה'תכלית' שכל מעגל השנה צועד לקראתו, שכל החגים ראש השנה, יום כיפור, וחג הסוכות, ואף שאר הרגלים פסח ושבועות כולם הולכים במהלך אחד שתכליתו להגיע בסוף ליום שמיני עצרת.

שעניין החגים הם כמעגל שסופו נעוץ בתחילתו דהיינו שכאשר גומרים הקפה אחת חוזרים שוב לתחילתו של המעגל (שזה הלשון 'חג' מלשון סיבוב ומעגל כמו איסרו חג בעבותים), וממחזור זה של המועדים שואבים את הכח הרוחני לכל השנה כל זמן עם ההשפעה המסוימת שלו, וכך כל שנה על ידי שעוברים את כל המעגל של המועדים מוסיפים עוד עליה ועוד עליה, ואפילו אם זאת עליה קטנה מאוד אבל כשמדברים במושגים של רוחניות כל עלייה קטנה היא עצומה, וההשגות הכי גבוהות שאפשר להשיג בכל השנה הם בזמן זה של 'שמיני עצרת'.

ועניין המיוחדות שביום שמיני עצרת מפורש בתורה, בפרשת קרבנות המועדים שבעוד שבמשך ימי חג הסוכות צריך להקריב שבעים פרים אומר הפסוק (במדבר כ"ט ל"ה) "ביום השמיני עצרת תהיה לכם, והקרבתם עלה אישה ריח ניחוח ליהוה פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים" והביא שם רש"י, 'מדרשו באגדה לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד ע' אומות וכשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם'. דהיינו שבעוד שבכל ימי החג יש מקום גם לשאר אומות העולם, ביום זה מתייחדים רק עם ישראל לבדם עם הקב"ה, ואין נכנסים לפניו משאר אומות העולם והקב"ה אומר כביכול 'רק אני ואתם' ולכן בשמיני עצרת אין מקריבים קרבנות המכוונות כנגד שאר האומות אלא 'פר אחד איל אחד', כיון שזמן זה יש חיבור יחידי בין כלל ישראל לקב"ה בלי אף אחד אחר.

והנה חז"ל קבעו וסידרו שביום שמיני עצרת אנו נשמח אף בשמחת סיום התורה, ואם כך תיקנו חז"ל על כרחך ששמחת התורה ויום שמיני עצרת קשורים זה לזה, ויש להתבונן מה ענין זה אצל זה.

ב

סדר המועדים מכוון כנגד תהליך ההתהוות של כלל ישראל ושלבי התקשרותו בכו"ע

ואולם הביאור הפשוט הוא שכידוע סדר המועדים מכוון כנגד תהליך ההתהוות של כלל ישראל ושלבי ההתקשרות שלו עם הקב"ה, שבחג הפסח הוציאנו ה' מתחת יד מצרים, ומבואר בפסוק שהוצאה זו היא בבחינת 'לקחת גוי מקרב גוי', ודרשו זאת חז"ל שהמצב של כלל ישראל במצרים היה כמו 'עובר במעי אמו', ומפני זה בשעה שהוציא הקב"ה את ישראל מקרבם של המצרים היה זה בבחינת לידה ממש, ולכן חג הפסח הוא הלידה של כלל ישראל.

השלב הבא אחרי יציאת מצרים היה שקיבלנו את התורה, וקבלת התורה הייתה בבחינת קידושין ואירוסין בין כלל ישראל לקב"ה - "אשר קדשנו במצוותיו", וכדאיתא במדרש עה"פ תורה צווה לנו משה מורשה וגו' (דברים ל"ג, ד) "אל תקרי מורשה אלא מאורסה" (שמו"ר ל"ג ז' ובתנחומא ואתחנן ה') דהיינו שע"י שקבלנו תורת ה' והתחברנו אליה וכשנצטוונו במצוות הכתובים בה, בכך התקשרנו עם הבורא עולם ואת זה אנו חוגגים בחג השבועות.

ואמנם מתחילה צריך היה להיות שמיד אחרי שבועות נעבור לחג הסוכות, שהישיבה בסוכה ב'צילא דמהימנותא' זכר לענני הכבוד היא כעין הכניסה לחופה, וזה בחינת הנישואין והייחוד עם הבורא יתברך. ואחרי חג הסוכות להגיע לשמיני עצרת שזה כבר הזיווג בפועל, שביום זה קודשא בריך הוא וישראל לבדם, ואין מקום כלל לאומה אחרת חוץ לעם ישראל, כפשנ"ת.

אלא כשעם ישראל חטאו במעשה העגל וכביכול זנו אחר האירוסין, ועל ידי זה התרחקו מהקב"ה וכבר לא היו ראויים עוד להיכנס עמו לחופה, ובאותה שעה עלה משה אל ההר לעוד ארבעים יום והתפלל שיוכלו ישראל לחזור מריחוק זה ושוב יהיו ראויים להתחבר עם הקב"ה כביכול, וביום הארבעים אמר לו הקב"ה סלחתי כדברך, ואמירה זאת של סלחתי כדברך נאמרה למשה ביום הכיפורים.

וביום הכיפורים הושפע מאת הקב"ה השפע הגדול וההארת פנים שאפשרה לעם ישראל לחזור למצב שלאחר מתן תורה קודם חטא העגל, ולכן רק אחרי יום הכיפורים מגיעים לנו לחג הסוכות ואז זוכים כביכול להיכנס עמו לחופה ולשבת ב'צילא דמהימנותא'.

וזה התוכן של כל מעגל המועדים שאנו חוגגים כל שנה ושנה עד היום הזה, וההשפעה שהושפעה באותו הזמן חוזרת ומתעוררת גם היום כמבואר בדרך ה' (ח"א פ"ג ו), המועד הראשון הוא חג הפסח שאז אנו יוצאים מתחת יד מצרים שבתוכנו, ואח"כ בשבועות מקבלים תורה, ואמנם לאחר שבועות ישנה ירידה מסוימת מהרוממות של קבלת התורה, כי יש את ההשפעה שבאה גם מכח חטא העגל, ובשביל זה צריך את ראש השנה ויום הכיפורים, כדי להחזיר את המצב לקדמותו וכדי שנחזור לדרגה הגדולה של זמן מתן תורה.

[וכנגד הארות שונות אלו מכוונים שני השמות בי"ג מידות של רחמים כמו שפי רש"י בפרשת כי תשא (שמות לד, ו) ה' מידת רחמים היא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב' דהיינו השם הראשון הוא מידת הרחמים הרגילה שפועלת קודם חטא, והשם הנוסף שלאחר החטא זהו כח רחמים מיוחד כי החטא גורם לעולם חורבן, ושם הוי"ה שלאחר החטא מאפשר בריה חדשה של העולם גם לאחר החטא וזה מחזיר את המצב לקדמותו וכפי שהתבאר].

ומתבאר שיום הכיפורים אינו מהסדר הרגיל של המועדים אלא הוא מועד שהתחדש לאחר חטא העגל כדי שנוכל לשוב למעלה הגבוהה שקודם החטא וכלאחר מתן תורה, ואולם יש להתבונן שאם ביום הכיפורים מגיעים לריצוי עם הקב"ה מהי תוספת המעלה והקרבה שזוכים לה בחג הסוכות.

ג

סגולת יום הכיפורים שמחליש כח הרע הפנימי - אשר שורשו נעוץ בחטא עץ הדעת

בספר דרך ה' הרחיב הרמח"ל בביאור מצוות הסוכה והלולב, ואלו דבריו, 'ענין הסוכה והלולב הוא, כי הנה עניי הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות, שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת בהם בדרכי הרוחניות, והוא, כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים, ומנושאים ומנוטלים מן העוה"ז עצמו, ועליונים ממש על כל גויי הארץ. ודבר זה נעשה בשעתו לישראל, להגיע אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו ית' ומקיף כל צדיק מישראל, ומבדילו מכל שאר בני האדם, ומנשאו למעלה מהם, ומשימו עליון על כולם, ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה. ואור השם ב"ה מאיר על ראשם של ישראל ומעטרים, באופן שתהיה אימתם נופלת על כל אויביהם, על ידי נטילת הלולב ומיניו, והוא מה שכתוב, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, עכ"ל.

המתבאר בדבריו שענין הסוכה והלולב שעל ידם נמשך אור ושפע על ישראל ומתעלים למעלה עליונה ביותר מעל שאר אומות העולם, ויש להבין מה ענינו של האור האמור כאן שנמשך מחמת מצוות אלו, וכמו"כ מהי ההתעלות המגיעה לישראל מכח הישיבה בסוכה ונטילת הלולב.

והנה ידוע מהגר"א (אבן שלמה, וכע"ז באדרת אליהו דברים א, א) שבאדם פועלים שני סוגים של יצר הרע, האחד חיצוני לאדם והוא המגיע מבחוץ ומפתה את האדם לפנות אל הרע, והאחד פועל מבפנים ויצר זה הוא מקור כל התאוות הפנימיות שהאדם נמשך אליהם מצד עצמו ומכח תאוותו אף בלא פיתוי הבא מבחוץ.

וביאור הדברים שמעיקר הבריאה האדם נברא כשכולו טוב וכמו שאמר שלמה המלך (קהלת פ"ז כד) "הא-לוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים" כלומר שקודם שחטא בעץ הדעת הוא מצד עצמו לא היו בו כוחות רעים, והשטן היה רק מבחוץ וזהו הנחש שבא ופיתה אותו אל החטא, אך בפנים לא היתה בו שום משיכה אל הרע, וכך מבאר הרמב"ן שם 'כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדות, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם, ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה', דהיינו שהאדם נברא בתכלית היושר באופן שהוא מצד עצמו לא יכול לנטות אל הרע.

אבל אחר שאכל מעץ הדעת נכנס כח הרע אל תוכו, וכך מבואר באריכות בנפח"ח שער א (פ"ז בהג"ה) שלאחר החטא הרע נכנס אל תוכו של האדם, ומאותו הרגע האדם מצד עצמו נמשך אל הרע, אך לא רק מצד זה שנמשך לעשות מעשים רעים, אלא מכיון שכעת האדם מורכב גם מטוב וגם מרע, הרי כל מעשה שעושה מורכב גם הוא מן הטוב ומן הרע, ואפילו מעשה שבעצם הוא טוב מוחלט, מ"מ גם בו מעורב מן הרע, כי כח הרע הפך להיות חלק מהאדם עצמו וא"כ לא שייך שום מעשה שאדם עושה שמורכב מן הטוב לבד או מן הרע לבד, ולכן שייך גם ההיפך, שישנו מעשה שבעצמותו הוא רע אך מ"מ מעורב בו איזה רצון טוב, וכך כל ימי חייו של אדם כל מעשיו מורכבים מן הטוב ומן הרע.

ומה שקורה לאחר יוה"כ שכח היצר הפנימי נחלש, וזה הכוונה שע"י יום הכיפורים חוזרים לדרגה של אחר שבועות, דהיינו שבשעת מתן תורה תוקן חטא אדה"ר והרע יצא מתוך האדם ברמה מסוימת כמו שהיה קודם החטא, והגיעו ישראל למעלה עליונה מאוד אך דווקא בגלל גודל מעלתם נפלו בעגל ושוב נכנס הרע פנימה, וכדי לתקן את הנפילה הזו הגיע יום הכיפורים שישוב ויצא כח הרע הזה מתוכנו ועניין הנפילה של חטא העגל יתבאר עוד בהמשך ד"ד.

וכמובן שבשביל שיצא הרע לגמרי צריך להמשיך לעבוד עוד ועוד ולהגיע לדרגות גבוהות מאוד, אך בכל זאת כל אחד באשר הוא אמור להרגיש אחרי יום הכיפורים קצת יותר מטוהר ויותר מרומם כי היצר הפנימי הוא שורש כל התאוות המונעות מהאדם להתחבר לתורה ולעסוק בה כמו שצריך ולקיים את המצוות כראוי, וכשהאדם לומד ולבו לא מחובר עם התורה מעניינים אותו דברים אחרים, והוא נתפס לדברים אחרים שמגיעים מכח התאוה הפנימית שלו, וזה מה שכתוב ברמב"ם בסוף הל' איסורי ביאה, שכשהלב פנוי מן החכמה מחשבת עריות מתגברת כי כח הרע שבתוכו מתגבר.

ולכן אחרי יוה"כ שכוחות אלו נחלשים במשהו, כל אחד אמור להרגיש מעט שיצה"ר הפנימי שלו נחלש ושיותר קל לו לבחור בטוב, והגם שזה ממש בדקי דקות, מ"מ כבר אמרנו שברוחניות כל דבר קטן זה המון, וידוע מה שהמשיל מן החפץ חיים ז"ל לעניין העלייה ברוחניות שכשרוצים לשקול זהב או יהלומים, לא מודדים אותם במשקלים גדולים לפי 'קילוגרמים', אלא במשקל מזערי של 'קרטיים' כי בדברים יקרים כל עשירית הקרט יכולה להכפיל את השווי של האבן, וכך ברוחניות אין סוף לדרגות שאפשר להגיע אליהם, אך חייבים לדעת ולהכיר בזה שאפילו העלייה הקטנה ביותר היא המון וכך להוסיף עליה אחר עליה, וזה מה ששייך לעניין של יום הכיפורים שכוחות הרע שבתוך האדם יוצאים ממנו במידה מסוימת.

ד

חג הסוכות כנגד כח הרע החיצוני - ששורשו נעוץ בנחש הקדמוני

אולם כמו שכבר התבאר גם אחרי שהרע הפנימי יוצא לגמרי עדיין נשאר היצר הרע שמבחוץ, והוא מביא אל האדם מבחוץ אין ספור פיתויים, ופיתויים אלו יכולים להוציא את האדם לגמרי מהלימוד ולנתקו לחלוטין מכל הרוחניות שלו וזהו כח הרע שמחוץ לאדם וכח זה יכול לשלוט על האדם אפילו אם ליבו שלם, כי כח זה הוא משורש הנחש הקדמוני שהוא היה אף קודם חטא אדה"ר.

וכנגד היצר הזה בא חג הסוכות, שכמו שהובא בתחילת הדברים מלשון הרמח"ל שע"י נטילת הלולב והישיבה בסוכה כמו שעל ידי ענני הכבוד היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים, ומנושאים ומנוטלים מן העוה"ז עצמו, וביאור הדברים שע"י מצוות אלו נמשכת הארה מיוחדת שאנו מתרוממים כ"כ עד שאנו יוצאים גם מהיצה"ר החיצוני ששולט בכל העולם הזה.

דהנה כשמתבוננים בכל הלכות סוכה היוצא מן הדברים שעיקר הדין בסוכה זה שיהיו לה מחיצות, והעניין בזה כי האפשרות היחידה להבדיל בין העולם החיצוני והחומרי לעולם של קדושה זה ע"י מחיצות, וזה העניין בסוכה שאדם נמצא בתוך מחיצות בצל השכינה, וזה ממש כמו ענני הכבוד שהיו במדבר שהיו בהם ישראל יחד עם הקב"ה ולא אפשרו לאף אחד מבחוץ להיכנס לרשותם, וזה הפשט גם בסגולת הסוכה שעל ידה נבדלים יותר מהעולם החיצוני, ולכן היצה"ר החיצוני לא בא לפתותנו מבחוץ כי אנו מובדלים מהעולם החומרי שבו הוא שולט ונתונים ברשות של רוחניות שלשם הוא אינו נכנס.

ולבאר את השייכות של ארבעת המינים לעניין זה יש להקדים שהנה הרמב"ן בפרשת אמור כתב שעל ידי נטילת ארבע מינים אלו עושים תיקון לאדם הראשון שאכל מן העץ ע"י האישה, וכך כתב, 'פרי עץ הדר' הוא הפרי שבו רוב התאוה, ובו חטא אדם הראשון, שנאמר (בראשית ג' ו') ותרא האישה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיניים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל, והנה החטא בו לבדו, ואנחנו נרצה לפנינו עם שאר המינים' דהיינו שהפרי אותו אכל אדם הראשון היה אתרוג ולכן דווקא בו צריך לתקן.

והנה המשך חכמה בפרשת אמור מבאר גם כן שעניין הסוכה זה היציאה מן החומר, ונביא את עיקר דבריו, 'התורה האלוקית יש בה מצות שהם מדריכים האדם נגד הטבע, ויש מצות שהם כפי הטבע, רק שהם מטהרים את הטבע ומזככים אותה. וזה מצות סוכה, אחרי שהאדם הוא עמל בשדה כל הקיץ יחרוש, יזרע, ויעדור, ויקצור, ויעמר, ועמל בשדה, ויאסוף את גרנו, ואסמיו מלאו בר ולבו שמח בפרי עמלו מה מתוקה לו מנוחתו להסתופף בצל ביתו, אז באה התורה ואמרה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, (סוכה ב') וזה נגד הטבע לקדש כחות האדם והרגשותיו מגבול החמרי'. מבואר בדבריו שכל עניין הסוכה זה שהאדם יקדש את עצמו ולא ילך אחר טבעו אלא רק כפי מצוות התורה ושיקדש את עצמו לשמים, כלומר שבשעת האסיף הטבע הוא שרוצה האדם להיכנס אל תוך ביתו וליהנות מכל מעשה ידיו ודווקא אז אומרת לו התורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי.

[ולפי"ז ביאר שם את מש"כ (שם ט') חג הסוכות תעשה לה' שדרשו במסכת סוכה שיהא שם שמים חל על הסוכה כעל החגיגה כי עניין הסוכה היא שהאדם יתעלה מן החומר ויקדש את עצמו לשמים, וכמו"כ ביאר את ענין קדושת הסוכה והטעם שעצי הסוכה אסורין בהנאה מן התורה כל שבעה].

וממשיך שם המשך חכמה וז"ל, 'אמנם יש מצות שהן כפי חוקי הטבע, רק שהוא עפ"י חוקי החכמה העליונה בפרטים מצוינים לפי טעמי החכמה האלוקית... והנה מחק הטבעי לשמוח בעת האסיף בזרעונים ובעטרות של שבילים, כנהוג בין העמים ע"ז באה התורה והגבילה ד' מינים ידועים בקבלה ואמרה ושמתם לפני ה' שבעת ימים. לכן גבי אתרוג לא נזכר רק הוקצה למצותו, אבל שיהא חל שם שמים לא הוזכר בגמרא, עכ"ל. דהיינו שבעוד שמצות הסוכה שעל ידה יוצאים מן החומר והולכים בהנהגה לא טבעית, עניינם של ארבעת המינים לעומת זאת הוא שאפילו את הדברים אותם אנו רגילים לעשות כבר מצד הטבע גם אותם אנו עושים על פי התורה, ועל ידי שנוהגים על פי התורה גם בדברים היותר חומריים מקדשים את החומר והופכים אותו בעצמו לרוחניות.

בשמיני עצרת 'רק אני ואתם' - שנבדלים ישראל לגמרי משאר האומות

ונשוב עתה לעניין חטא אדם הראשון שאמנם אנו אין לנו שום השגה במה שהיה שם, אבל מ"מ בפסוק כתוב "ותרא האישה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיניים" וכפי שהתבאר על פי הרמב"ן שעיקר החטא היה בכך שהלכו אחרי תאוותם, ולכך תיקון חטא זה הוא ע"י שלוקחים את ארבעת המינים שאלו דברים גשמיים, ולא זו בלבד שהתורה מצוה אותנו לשמוח בדבר גשמי אלא גם יש חיוב שיהיה יפה ומהודר מבחינה גשמית, ועם הפרי הגשמי הזה אנו מקיימים את מצות ה'.

ולכן חג הסוכות הוא התיקון לחטא אדם הראשון שהוא קלקל בכך שהלך אחרי היצר שבא מבחוץ בדמותו של הנחש והלך אחרי תאוותו החומרית והתפתה לאכול מפרי עץ הדעת, וכנגד חלק זה של החטא שהתפתה אחרי היצר שמבחוץ אנו יושבים בסוכה, שעל ידי הישיבה בה אנו יוצאים מרשותו של הנחש הקדמון שזהו היצה"ר החיצוני ומתנתקים משליטתו, וכנגד מה שהתפתה אחרי החומר אנו נוטלים ד' מינים והופכים את החומר להיות בעצמו רוחני וזה ענינו של חג הסוכות, שבעוד שביה"כ יצאנו מתחת ידו של היצר הפנימי ששולט בנו בסוכות יצאנו גם משלטון היצר החיצוני.

ומעתה מבואר היטב שהתכלית של כל מעגל המועדים הוא בזמן שמיני עצרת ובו אומר הקב"ה 'רק אני ואתם', שהרי עם ישראל הם צד הטוב בעולם וכל שאר אומות העולם שייכים לצד הרע בעולם ובכל היבדלות שלנו מן הרע אנו נבדלים יותר גם משאר אומות העולם, ולאחר שבכל אחד מן המועדים אנו יוצאנו מבחינה נוספת מכח הרע עד שבחג הסוכות נבדלנו ממנו לגמרי, מגיע יום של שמיני עצרת שבו הקב"ה אומר 'רק אני ואתם' כי מאחר ואנו מובדלים עתה לחלוטין מאומות העולם יש איחוד גמור עם הקב"ה ורק אנחנו לבד עמו.

1

יסודה של השמחה - 'שלימות'

ואולם עדיין יש להבין מהי השמחה הגדולה שאנו שרים ורוקדים הרבה כל כך ושמחים עם התורה ביום זה ומה ראו חז"ל לקבוע את יום שמחת תורה דווקא בזמן שמיני עצרת.

ובעצם עניין השמחה והעצבות מבואר במהר"ל בכמה מקומות ובספר נצח ישראל (פרק כ"ג) כתב בזה"ל, 'כי האדם הזה אשר הוא חמרי גשמי, אין ראוי אליו השמחה. כי השמחה שייכת אל הנפש הנבדלת, ואין האדם נבדל במעלתו רק הוא חמרי גשמי. ומפני שהוא חמרי גשמי, אין ראוי לו השמחה' מבואר בדבריו שהעצבות והעדר השמחה הינם מכח חומריותו של האדם, וביאור דבריו על פי מה שכתב במקום אחר, ששורש כח העצב הוא מאחר והאדם מורכב מחומריות ורוחניות יחד וכל מעשה שעושה בין לטוב ובין לרע מגיעים גם מן החומר, דהיינו שבכל מעשה טוב מעורבים גם אלו כוונות רעות המגיעות מהחלקים היותר פחותים באדם, ולכן אינו שמח במעשיו, כי עניין השמחה היא 'שלימות' ועד כמה שעדיין מחובר אל החומר ולא לגמרי רוחני אינו יכול להגיע לשלימות רוחנית במעשיו ולכן קשה להגיע לשמחה ברוחניות בעולם הזה החומרי.

והנה ידוע מה שמבואר בנפח"ח בשם הזוהר הקדוש כי קוב"ה ישראל ואורייתא חד, והיינו שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה ודיבורו והיא הדיבור של הקב"ה שמתגלה כאן בעולם החומרי, וכמבואר בדרך עץ חיים לרמח"ל כל אחד ואחד מישראל דבוק באות אחת בתורה שאות זו היא שורש נשמתו ודרכה הוא דבוק בקב"ה.

ואכן מי שזוכה להתחבר לשורש שלו בתורה כל חייו נראים אחרת, הוא מרומם יותר וזך יותר, אך לצערנו אנו נתונים תחת השלטון החומרי המונע מאתנו ביותר לזכות להתחבר עם התורה הקדושה ולהתעלות ברוחניות, ולכן בדרך כלל יותר קשה להגיע לשמחה במצוות כי אנו עושים מתוך כפייה והדברים הרוחניים לא לגמרי שלימים.

אך כל זה בשאר ימות השנה, ואולם לאחר שאנו עוברים את יום הכיפורים ומקיימים את כל המצוות בחג הסוכות, אנו זוכים כל אחד לפי דרגתו להיבדל במידה מסוימת מהיצרים הרעים שלנו בין הפנימיים ובין החיצוניים, וברגע שכבר איננו אסורים תחת שלטון הרע אפשר יותר להתחבר עם התורה כל אחד למקום שמשם שורש נשמתו ועי"ז להתחבר לקב"ה לגמרי, וברגע שאנו פחות קשורים עם החומר אנו הרבה יותר שייכים לשמחה כי בזמן זה אנו זוכים להגיע לשלימות אמיתית ברוחניות.

ועכשיו שאנו ברגעים האחרונים של שמיני עצרת אנחנו צריכים לקחת את השמחה הזאת כי היא זאת שאמורה ללוות אותנו לכל השנה, כי בשאר הימים באמת יותר קשה להתחבר לתורה ולשמוח בה, אבל בשמיני עצרת כל רושם ולו הקטן ביתר שיש לאדם וכל הרגשה קטנה של רצון להתקרב ולהתחבר עם הקב"ה זה משפיע המון ואח"כ זה נותן כח לכל השנה כולה. והגם שמדובר כאן בדרגות גבוהות אך עדיין שמיני עצרת זהו זמן שכל אחד יכול להשיג במקום שלו איזושהי דרגה ואיזושהי התעלות ומשם להמשיך לעלות מעלה מעלה עוד ועוד, והקב"ה יעזור שנזכה להתעלות ונצליח להגיע להכרה הזאת ולהרגיש את הדבר המרומם הזה שקודשא בריך הוא ישראל ואורייתא חד והשפעה מיוחדת זו תאיר לנו על כל ימות השנה ונחיה את חיינו עם יותר רוחניות ונהיה תמיד דבוקים בקב"ה.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

הג הסוכות תשפ"א

נסכו לפני מים כדי שיתברכו לכם גשמי שנה

נקרבים על גבי המזבח הם מתעלים בדרגתם כמו מים העליונים. והיינו כי זהו ענין הקרבן, שהוא נעשה לחמו של מזבח, ונפקע מהיות לחם בשר ודם, וכאנים ובעלים שאוכלים בשר הקרבנות משולחן גבוה קא זכו, ואין בו תפיסת קנייני ממון של העולם הזה, ובשר הקרבנות נהפך להיות טוב בלא רע, שלא היה בו פסולת, כמו שכתב בנפש החיים, והוא דוגמת המן שלא היה בו פסולת, כיון שהוא לחם מן השמים, והוא מוון רוחני שנבלע באברים, ונקרא 'לחם אבירים' שמלאכי השרת אוכלים אותו, והרי נמצא שהקרבן הופך להיות רוחני, וזה הוא שהובטח למים התחתונים שיחזרו להיות עליונים, שעל ידי קרבן של ניסוך המים, הרי הם הופכים להיות עליונים, וזהו ביאור הענין המיוחד שנתחדש בקרבן זה של ניסוך המים, שנתחדש בזה אופן שהמים התחתונים יהיו נעשים ומתעלים להיות רוחניים ומזוככים כמים העליונים.

כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה

ובין אשר מתחת לרקיע, ובוה שהמים יורדים למטה לכאורה נפגמת ההבדלה ששבים מים אלו להיות תחתונים. והנה הכריאה מתחילתה נתחלקה לנבראים עליונים ונבראים תחתונים, והחילוק בין עליונים ותחתונים הוא שהעליונים הם למעלה והם רוחניות לגמרי בלא חומר כלל, אבל העולם התחתון הוא עולם של חומר וגשמיות, למעלה הכל אור רוחני, אור של חיים, באור פני מלך חיים, למעלה הכל טהור, נשמת אדם שיוודת מלמעלה היא טהורה, כמו שאומרים אלוקי נשמה שנתת בי טהורה היא, ובהז"ל כתוב בעת שהנשמה יורדת לעולם משביעין אותה ואומרים לה הוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, למעלה אין מיתה אין ביטול אין הפסק, וכמו שכתוב בפסוק ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור, אבל העולם הזה הוא חומר, חומר זה דחיית והסתר הרוחניות, זה הפקעת הרוחניות, חומר זה חושך, היפך הרוחניות שהיא אור, החומר זהו הסתר פנים, כשיש הסתר הרוחניות, נעשה חומר עב וחושך, אור זהו חיים, וחושך זה מיתה, זה העדר חיים, זה התרחקות ממחיצת החיים, ממקור החיים, זה מסך באור פני מלך חיים, וככל שמתרחקים ממקור החיים, הרוחניות הולכת ומתמעטת ונעשה חושך, והדבר היחיד שמחיה את החומר ומאיר את החושך, זה הרוחניות, וכמו שכתוב בפרשת בראשית 'וארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום וגו', ויאמר אלוקים יהי אור וגו', האור מאיר את חושך החומר, את חושך העולם, והאור

הנה בהג הסוכות יש קרבן מיוחד של ניסוך המים, קרבן של מים, והנה בעלמא אין קרבן של מים כלל, והוא ענין מהודש שיש קרבן של מים, כי מים אין להם השיבות, ובלי מנחת נסכים, ולהצד שאינם נסכי תמיד, הם קרבן לעצמו, וזהו דבר מהודש עוד יותר קרבן של מים לעצמו.

ובגמרא בראש השנה דף ט"ז כתוב שהטעם של ניסוך המים הוא כי בהג נידונין על המים, אמר הקב"ה נסכו לפני מים בהג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, והיינו שהקב"ה הפך חסד הוא להטיב לנו, ולזה הידשה תורה קרבן מהודש ומיוחד של מים, כדי שיתברכו לישראל בא קרבן מיוחד להתברך.

והנה ברש"י בפרשת ויקרא כתב שברית כרותה ממששת ימי בראשית שהובטחו מים התחתונים ליקרב במזבח, במלח וניסוך המים בהג, ומבואר מדברי רש"י שבניסוך המים על ידי שהמים

ונראה לבאר הענין, דהנה בגמ' בתענית דף ט' ע"ב תניא רבי אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי אוקיינוס הוא שותה, שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, אמר לו רבי יהושע, והלא מימי אוקיינוס מלווהין הן, אמר לו, מתמתקין בעבים, רבי יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה, שנאמר למטר השמים תשתה מים. הנה נחלקו רבי יהושע ורבי אליעזר אם מי העולם הם ממים העליונים או שמתמתקין בעבים.

והנה הענין שהמים מתמתקין בעבים צריך ביאור מהו גדר מתמתקין בעבים, ואם יש ממתיק למים, למה דוקא בעבין הם מתמתקים. וביותר דאם צריך מים מתוקין להשקות העולם, למה מתחילתן הם מלווהים וזקוקים לתיקון של מיתוק, ולמה לא נבראו מתחילתן מתוקין.

והנה דעת רבי יהושע דממים העליונים העולם שותה, וצריך להבין ביאור הענין שהעולם שותה ממים העליונים, מה מהות הדברים ומה משמעותם.

עוד צריך להבין למה מי העולם צריכים לשתות ממים העליונים, והרי המים העליונים הם המים שמעל הרקיע, והם שייכים לשמים, וכמו שכתוב בפרשת בראשית, ואם כן למה העולם הזה צריך לשתות ממים העליונים, וכי אין העולם הזה יכול לפרנס את עצמו, ולמה נזקק לדבר שהוץ ממנו. וביותר צריך להבין איך מים העליונים יורדים למטה, והרי כתוב ויבדל אלוקים בין המים אשר מעל הרקיע

המאיר הוא רוחני, לא מבעיא האור של ששת ימי בראשית שבו צופה האדם מסוף העולם ועד סופו, והקב"ה גנזו בתורה כי אינו ראוי שישתמשו בו רשעים, אלא אפילו אור החמה והלכנה, גם הם משתלשלים מן האור הראשון, אלא שעוברים דרך המאורות, והם רוחניים.

והנה בשביל שדבר גשמי יהיה לו חיות וקיום, צריך שיהיה לו שייכות וניקה מדבר רוחני, כי דבר גשמי אין בו חיות מצד עצמו, דבר גשמי מצד עצמו הוא דבר מת, ובשביל שיהיה בעל חיות וקיום צריך הוא יניקה מדבר רוחני, לחיות שייך לאור פני מלך, כי באור פני מלך חיים,

ובזה נראה להבין משמעות הענין שכל העולם ממים העליונים הוא שותה, כי בכדי שהמים יהיה בהם כח לחיות את הארץ, ליתן חיות

מתמתקין בעבים – ממגד תבואות שמש

ובזה נבא לבאר הענין שהמים מתמתקין בעבים לדעת רבי אלעזר, דנראה לבאר שהענין שהמים הם מלוחים, שמליחות המים הוא מהמת גשמיות המים, דעצם מציאות המלח הוא מציאות גשמית של הסרון זכות, ודבר זה יש ללמוד מעונשה של סדום, שעל ידי שאנשי סדום השחיתו את המקום עד שנעשה מקום שאין לו תקנה והפקיעו ממנו כל רוחניות, נהפך לחיות גפרית ומלח שריפה כל ארצה, הרי שמלח הוא מציאות של עבירות וחומר, הוא מציאות של הסרון רוחניות וטהרה.

ובאמת שכענין זה מצינו גם במתיקותן של פירות, שהפירות מצד עצמם אין צומחים בעלי מתיקות, וכמבואר ברש"י על הפסוק בפרשת וזאת הברכה ז'ממגד תבואות שמש, וכתב רש"י שמגד הוא לשון עדנים ומתק, וממגד תבואות שמש, היינו שהייתה ארצו פתוחה לחמה, שהיתה ממתקת את הפירות.

הרי שמתיקות הפירות אינם בכריאת הפירות מצד עצמם, רק דבר אחר הוא שגורם ומביא להם את המתקות, והיינו שהארץ מצד עצמה שהיא כריאה גשמית אינה מוציאה ומגדלת רק גולמי פירות, ובשביל שיהיה להם מגד מעם ומתיקות, צריכים יניקה מכריאה רוחנית.

וברש"י בתענית כתב ששאלת רבי יהושע שמימי האוקיינוס מלוחים הם היתה דכיון שמלוחים הם אם כן אין תבואה גדילה מהן. והיינו שהמליחות הוא לא רק הסרון מעם, אלא הוא הסרון חיות וכה הולדה והצמחה, וביאור הדבר הוא שמליחות הוא הסרון רוחניות וזכות, וממילא אין בה חיות וכה להצמיח ולגדל תבואה.

וזהו הביאור שהמים מתמתקין בעבים, היינו שהמים מצד עצמם כיון שהם מימי אוקיינוס הם מים התחתונים, הם מלוחים ואין בהם

לארץ להוליד ולהצמיח, צריך שיהיה למים רוחניות, כי מים גשמיים לבד, אין בהם חיות וכה לפרוח ולהצמיח, וכך הוא מטבע שהנהיג מלכו של עולם, שכל דבר גשמי צריך הוא דבר רוחני שממנו יהא לו חיות וקיום, ויש ענין מיוחד של חיות מים העליונים ליתן כח וחיות להצמיח את הארץ, ולכן צריך שהעולם ישתה ממים העליונים, ואין העולם הזה יכול לפרנס את עצמו, והוא זקוק למים שמחוץ לעולם, כי מצד עצמו אין לו חיות ואין בו כח ליתן חיים, ורק על ידי המים העליונים שהם דבר רוחני יש במים חיות.

ואין לשאול שבוזה שהמים העליונים יורדים, נפגם בזה ההבדלה של המים העליונים, כי כך הוא הסדר בכל הכריאה, שהנבראים הגשמיים צריכים כריאה רוחנית לחיותם, וכמו שהנשמה יורדת לחיות את האדם, וכמו שירד המן לחיות את ישראל בדור המדבר.

מתיקות, כי כריאה שהיא כל כולה גשמיות ואין בה שום צד רוחניות, היא מלוחה, כמו שבסדום שהופקעה מכל רוחניות נעשתה למקום של מלח וגפרית, ובשביל שיהיה למים מתיקות, בעל כרחם הם זקוקים להתמתק ברוחניות, וזהו עומק הענין שמתמתקים בעבים, שעל ידי העבים שהם מטר השמים והם רוחניים, נותנים הם מתיקות למימי האוקיינוס.

וזהו ביאור המו"מ בין רבי יהושע לרבי אליעזר, דרבי יהושע שאל את רבי אליעזר, איך יתכן העולם שותה ממימי האוקיינוס, והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן, שכיון שהם מים תחתונים וחומריים לגמרי, איך יכולין לגדל ולהצמיח, והרי אינם בעלי חיות, והשיב לו רבי אליעזר שמתמתקין בעבים, שעל ידי שעולים לעבים, הם מתנתקים קצת באיוו דרגא ובהינה מן העולם הזה, ונחפכים לחיות רוחניים ועליונים באיזה בחינה, ובוזה יורד מהם הסרון החומר ומודככים ונעשים טהורים ומתוקים, ואז כבר יכולים ליתן חיות בעולם. ונמצא דבין לר"א ובין לר' יהושע צריך רוחניות לחיות הארץ הגשמית, ונחלקו איזה דרגא של רוחניות הם הגשמים המחיים את הארץ, אם מים העליונים או דרגה של מתמתקין בעבים.

ונמצאנו למדים מדברי הגמרא דמים התחתונים מצד עצמם לבד, אינם יכולים לגדל ולהצמיח, ואין בהם חיות וכה, וצריכים למים העליונים כדי שינתן בהם חיות וכה להצמיח ולגדל, ויש לבאר דזהו עומק הענין שעל ידי ניסוך המים מתברכים המים, שבוזה שהמים קרבים על גבי המזבח הם מתעלים ונעשים כמים העליונים, ועל ידי זה גופא נעשים ראויים לגדל ולהצמיח, וניתן להם כח וחיות לחיות מים חיים לעולם.

ד' מינים – כלי המקדש

בת ששה טפחים, והכא בד' מינים שאני, ושיעורו הוא באמה בת המשה טפחים, ושיעור דאמה בת המשה טפחים מצינו בכלי

בגמ' סוכה דף ל"ב ע"ב אמרינן דשיעורי הלולב ההדס והערבה, הם באמה בת המשה טפחים. והנה בעלמא שיעור אמה הוא באמה

המקדש, כמבואר בגמ' במנחות דף צ"ז, דרבי יהודה סבירא ליה דאמת כלים של מקדש, היא אמה בת המשה טפחים. ובשורת משכנות יעקב תלה ההלכה דשיעור ד' מינים אם הוא באמה בת ה' טפחים, במה שקיי"ל ההלכה בן ככלי המקדש, הרי גם תליין זה בזה להלכה.

ומזה דארבע מינים נשתנה שיעורו להיות כשיעור של כלי המקדש, יש ללמוד מזה דארבעת המינים יש בהם ענין של כלי המקדש, ומישך שייכי בעניינם להיות ככלי המקדש, ואשר לכן שייך ששיעורם הוא כשיעור כלי המקדש.

ובמדרש בפרשת אמור איתא דד' מינים הם שרביטו של מלך, ומבואר דד' מינים הם ככלי שרת.

ובזה יש להביא סמך ומעם למה שכתוב בשם האר"י ז"ל (הובא במ"ב סי' תרנ"א סק"ד) שיברך תחילה בסוכה על הלולב, (ועיי"ש בשעה"צ מש"כ בזה), ועיין עוד בשערי תשובה סי' תרנ"ב שהביא

שמקצת מהמהדרים נהגו לברך על הלולב בהנץ החמה בתוך הסוכה. ובכתר ראש הביא שכן נהג הגר"ח מוואלוז'ין.

וצריך לבאר מהו הענין ליטול הד' מינים בתוך הסוכה, ומהו השייכות שיש בין מצות ד' מינים למצות סוכה.

ויש לבאר בזה, דהנה הסוכה יש בעניינה את ענין המשכן והמקדש, וכמבואר ביוצרות לשהרית שיסד פיוט על הפסוק בתהלים זיהי בשלם סוכו, שמפרש הפסוק על מצות סוכה, וכן בשיר של יום שעפ"י הגר"א אומרין פרק זה, והנה פשטיה דקרא מיירי מבית המקדש, וכמבואר במדרש שוחר טוב שם, ומבואר דיש בסוכה ענין שהסוכה הוא כבית המקדש.

ובזה יש ליתן טעם במנהג ליטול הד' מינים בסוכה, דכיון דהד' מינים הם ככלי המקדש, והסוכה היא כבית המקדש, א"כ שייכים נטילת הד' מינים לסוכה, דהמקום הראוי לקיום מצות ד' מינים שהם ככלי המקדש הוא בסוכה דיש בה בהינה שהיא כבית המקדש.

נענועי הלולב גירא בעינא דשטנא

בזה היבוב מצוה, וכשרואה השטן איך שמחבין המצוות, מסתמין דבריו, וזהו גירא בעיניה דשטנא, שהשטן דרכו להשטין על ישראל, וכשנמנע ממנו עניינו, הוי כאילו ירו בו חיץ. ומה שנקט שהוא חיץ בעיניו, הוא משום דבנענועים בראיה תליא מילתא, היינו דע"י מה שרואה את הנענועים הוא לחיץ בעיניו.

עוד יש לבאר בזה על פי דברי הגמ' בברכות דף כ' ע"ב, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים, והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם, וכי לא ישא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. הרי מבואר דע"י שישראל מדקדקים במצוות, זוכים הם לנשיאת פנים לפני משורת הדין.

ולפי זה יש לומר דלכן הנענועים הם גירא בעינא דשטנא, דכשהוא בא להשטין על ישראל בטענות של דין, הרי ישראל זוכין לנשיאות פנים לפני משורת הדין, והטעם דזוכין לנשיאת פנים לפני משורת הדין, הוא משום הנענועים שהם היבוב מצוה, וע"י היבוב מצוה זוכים לנשיאת פנים זו, ונמצא שעל ידי הנענועים מפסיד השטן את טענותיו.

מוסף לשליש רגלים

ואין אנהנו יכולים וכו' ולעשות חובותינו בבית בחירתך.

הנה קיימא לן דמקריבים אע"פ שאין בית, כמבואר ברמב"ם פ"ז מהלכות בית הבחירה ה"ז, וא"כ צריך ביאור מאי טעמא אומר שאין אנהנו יכולים לעשות חובותינו, והרי יכולין אנו להקריב, אע"פ שאין בית.

ונראה לבאר בזה, דהנה החינוך (מצוה ת"מ) כתב דאיסור שחוטי חוץ נהג בזמן הזה. ומוכרח מזה דדעת החינוך דקיימא לן כמאן דאמר דירושלים קידשה לעתיד לבא, וכמבואר בגמ' ובחים דף ק"ז ע"ב, דרק אם קידשה לעתיד לבא הוא דאיכא איסור חוץ בזמן הזה,

ומ"מ כתב ההינדך דאין חיוב להקריב קרבנות בזמן הזה. ומבואר מדבריו דכשאין בית, אע"פ דשייך הקרבה, מ"מ אין חובת הקרבה. ולפי זה נמצא דאמנם מקריבין אע"פ שאין בית, אבל מ"מ אי אפשר לקיים הקרבת קרבנות חובה, כיון שאין חיוב להקריב, ומבואר מה שאומרים שאין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בעת שאין לנו בית.

ישם נעלה ונראה.

הנה מצות עליה לרגל, היא הראיה, ומוזכר אותה כמה שאומר ז"נראה/ וצריך ביאור הכונה כמה שאומרים נעלה/.

והנה בגמ' בריש מסכת הגיגה איתא, דמי שאינו יכול לעלות ברגליו, כגון הגר וסומא ובעלי קבין, פטורין מן הראיה, ואע"פ שיכולין לקיים את עצם מצות ראייה, מ"מ נתמעטו כיון שאינן יכולין לעלות, הרי מבואר דמלבד עצם מצות הראיה, עוד יש ענין כגוף העליה, והעליה אינה רק היכי תימצא בעלמא שעל ידי העליה יכול ליראות, אלא העליה מושך שייכא לעצם המצוה.

והשיאנו.

אאמור' הגאון זצ"ל הביא את דברי האבודרהם שמפרש דהשיאנו הוא מלשון טעינה, וכמו משא בני קהת, והיינו דהשיאנו פירושו הוא והטעינו.

ויש לומר בזה, על פי דברי הגמ' בסוטה דף ל"ד ע"א, דגמירי דטעונא דמדלי איניש לכתפיה, תלתא דטעונא הוה, היינו דאם אחר מסייעו בטעינה, יכול להוסיף למשאו עוד שני שלישים, יותר מכפי שיכול לטעון, כשמון בכוחות עצמו. נמצא דע"י שאחר מטעינו, יכול להוסיף על משאו שני שלישים נוספים.

ולפי זה יש לומר, דזהו שמתפללים ואומרים שהקב"ה יטעינו, שנכלל בזה שמלבד שהוא ישפיע עלינו את ברכת המועדים, גם

והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך.

צריך לבאר מהו ברכת המועד שמבקשים שישאנו ה'.

ואא"ז מרן הגר"ז זצ"ל ביאר בזה עפ"י דברי רש"י בפרשת ראה שכתב על הכתוב והיית אך שמה, שנאמר בזה הבטחה על שמחה במועדים, וביאר דזהו ברכת המועדים.

אמנם לפי פשוטו נראה ממשמעות התפלה דברכת המועדים אינה ברכה רק בזמן המועד גופא, אלא דברכת המועד נמשכת גם לאחר המועד לכל השנה.

ויש לבאר בזה על פי דברי המדרש בפרשת ויצא על הכתוב והנה באר בשדה, וזה לשון המדרש, דבר אחר, והנה באר בשדה, זו ציון, והנה שלשה עדרי צאן, אלו שלשה רגלים, כי מן הבאר ההיא ישקו, שמשם היו שואבים רוח הקודש וכו', ונאספו שמה כל העדרים, באים

ויש להוסיף, דלפי זה מדוקדק מאוד שנקט הכא הלשון דחובותינו, וכך להלן אומרים הלשון וישם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, כיון דהרי נדבות באמת שפיר אפשר להקריב, כיון דקיימא לן דמקריבין אע"פ שאין בית, וכל החסרון הוא רק לגבי קרבנות חובה, שרק את הקרבנות חובה, אין אנחנו יכולים.

ובגמ' בחגיגה דף ג' ע"א איתא, דרש רבא, מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, מבואר שהכתוב משבח את מעשה העליה וההליכה, וכן הוא בפסוק בתהלים קכ"ב 'ישם עלו שכמים שבטי קה', ובגמ' במכות דף י' ע"א מבואר דפסוק זה מירי בעליה לרגל, הרי מבואר דיש ענין כגוף העליה, ומעשה העליה מושך שייכא להמצוה. וזהו שמוזכרים את העליה, מלבד עצם הראיה, דגם העליה הוא דבר בפני עצמו.

יטעינו בברכה זו, כלומר שסייע בידנו למעון עלינו את ברכת המועדים, וע"י שהוא מטעין אותנו, ממילא נוכל לשאת עוד תוספת בברכה.

ועל דרך זה יש לבאר גם הא דכתיב אצל אברהם אבינו בעת שגירש את הגר, דכתיב בפרשת וירא, ויקח לחם והמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה, וצריך ביאור מה היה אברהם צריך הוא ליתן על שכמה.

אכן יש לומר דבא לומר דאברהם אבינו הטעינה, ועל כן יכול היה להטעינה טפי בשני שלישים, ורצה אברהם ליתן לה כמה שתוכל לשאת.

מלבא המת ועד נחל מצרים, ונללו את האבן וגו', שמשם היו שואבין רוח הקודש, והשיבו את האבן, מונח לרגל הבא. ומבואר דבעת הרגלים שואבין ישראל רוח הקודש, ולפי זה יש לומר, דזהו ברכת המועדים שמתפללים עליהם.

ויש להוסיף בזה עוד, דהנה מבואר בדרשות מהר"ה דהבאר הוא מורה גם על שפע ברכה ופרנסה, ולפי זה הבאר דכתוב כאן בקרא, ודרשוהו הו"ל על ההשפעות של העליה לרגל והרגלים, נכלל בזה גם ענין זה של השפעת ברכה ופרנסה, ולפי זה נמצא דבעת המועדים היו ישראל שואבין רוח הקודש ושפע ברכה ופרנסה מכית המקדש, ויש לומר דזהו ברכת המועדים שמתפללים שישאנו ה', שיהיה זה ברכה גם על כל השנה.

מאכל ומשתה מכינה לשבת, נועם מגדים מנעמת לשבת, סעודות שלש מקיימת בשבת. (הושענות לשבת). צריך ביאור מה מוסיף ואומר נועם מגדים מנעמת לשבת, אחרי שכבר חשב מאכל ומשתה ושלש סעודות, ואיזה תוספת יש בזה. ויש לבאר על פי דברי הגמ' במנחות דף מ"ג ע"ב דחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, רב חייא בריה דרב אויא בשבתי וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי, ופירש רש"י, מיני מגדים שטעונים ברכה. וע"י אכילתם היה משלים מנין המאה ברכות, ובשו"ע או"ח סי' ר"צ איתא ירבה בפירות ומגדים כדי להשלים מנין מאה ברכות. ויש לומר דזהו הביאור בתוספת שאומר נועם מגדים מנעמת לשבת, הכונה לאכילת מגדים ופירות בשביל להשלים מנין מאה ברכות, וזהו ענין בפני עצמו מלבד מאכל ומשתה דשלש סעודות.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת האזינו

השמחה בהגיע יום הכפורים

אנחנו עומדים כבר בערב יום הכפורים ממש, ובעזרת ה' יתברך, נראה לדבר בענייני דיומא.

אמרו רבותינו (תענית כו:), 'לא היו ימים טובים לישראל כיום הכפורים וכט"ו באב'. ובאמת אם היינו בעלי לב חי בעבודת ה', מאז ראש השנה היינו צריכים להסתובב כל הזמן עם שמחה רבה בלב וחיוך על השפתים. מדוע? - כי יום הכפורים מתקרב. ולפחות היום, יום קודם יום הכפורים, היינו צריכים כולנו להיות שמחים וצוהלים.

רבי ישראל מסלנט זצ"ל היה אומר, לו יצוייד שפעם בחמישים שנה המלך מותר על כל הקנסות ועל כל המיסים והחובות שחייבים למלכות וכיוצא בהם, פשוט שכל אחד ואחד היה מחכה בכליון עינים מתי תגיע השנה הזו, ומתי יגיע היום המיוחל הזה. חודש לפני המועד הוא כבר היה כולו שש ושמה, והיית יכול לראות אותו רוקד ברחוב. אם היית שואל אותו, 'לשמחה מה זו עושה', הוא היה משיב לך, 'זכי אתה לא יודע? את כל המיסים והחובות שיש לי מחמישים שנה, מוחלים לי עליהם'.

והנה מתקרב יום שחשוב הרבה יותר לאין קץ, בו לא מוחלים על ממון, אלא מוחלים על כל העבירות שעשה אדם בשנה שעברה ובשנים שלפני כן, אם הוא עושה תשובה כמו שצריך. ועל כן כל אחד היה צריך להיות מאושר, שיש ושמח, 'הנה מגיע יום הכפורים'. ואם אנחנו רואים שיש כאלו שלא שמחים, אלא אדרבה, נאנחים כשיום הכפורים מתקרב, וכשאתה שואל אותו 'למה אתה עצוב', הוא משיב, 'צריכים לצום לילה ויום, וזה קשה', אין זה אלא בגלל שהוא לא מבין את מעלת היום ולא תופס את חשיבות הזמן.

הגמרא במסכת יומא (פז.) אומרת שיש ארבעה חילוקי כפרה. החילוק הראשון - אם אדם ביטל מצות עשה ועשה תשובה, אינו זז משם עד שמוחלין לו. באיזה יום שיהיה, אם יבטל עשה ויעשה תשובה - מיד מוחלים לו. ואמנם צריכים לדעת שאת ההפסד של מצות עשה, קשה להשלים. יש כאלו שטועים וחושבים שמצוות עשה כמו ברכת המזון או תלמוד תורה וקריאת שמע, זה כעין שכר טוב שהקב"ה נותן למי שחפץ לקיים את המצוות האלו, אבל מי שלא רוצה לעשות אותם לא מפסיד, אלא רק לא מרויח שכר. חו טעות היא, כי גם המצוות האלו יש בהם חיוב גמור, ואוי למי שמבטל אותם. ומי שהפסיד מצוה אחת, אפילו אם יעשה תשובה וימחלו לו, את המצוה עצמה כבר הפסיד.

הביאו (הה"ח בנתיבות התפלה עמוד רכז) בשם רבינו החפץ חיים זצ"ל שהיה אומר שתשובה היא כמו מכונת כביסה. אם יש לאדם לכלוך על הבגד, הוא שם אותו במכונת כביסה ומפעיל אותה, עד שהכתם מתנקה. זה יש בכחה של מכונת כביסה לעשות, לנקות את הכתמים,

אבל אין בכחה של המכונה להצמיח כפתורים לבגד, אם היו חסרים לו. אמר החפץ חיים, כך זה גם בתשובה על ביטול מצות עשה. התשובה עזרת למחול את העוון, אבל שייחשב לו עכשיו כאילו קיים את המצוות וכאילו הניח תפילין וקרא קריאת שמע - זה אין בכחה התשובה. [וראה בספרו ליקוטי אמרים (ס"ט דף י'), ובדברי רבינו שליט"א בספר שובי השולמית ח"י (סימן י"ב) ודוק היטב].

החילוק השני שיש בארבעת חילוקי הכפרה, זה במי שעבר על לאוין רגילים, כאלו שאין בהם מיתת בית דין או חיוב כרת. לדוגמה, אחד שאכל מכל הבא ליד ולא חש לאיסור תולעים, או אכל טבל וכיוצא בזה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. יום הכפורים מצמצם את נשמתו, וגומר את הכפרה שלו.

אבל אם אדם עבר על איסורים חמורים יותר, מי שעבר על אחד משלושים וששה חיובי כריתות, כגון האוכל חמץ בפסח, או האוכל או העושה מלאכה ביום הכפורים - תשובה ויום הכפורים תולים, ויסורים ממרקים. על עבירה חמורה כזו של חיוב כרת, אין מספיקים תשובה ויום הכפורים אלא צריך שיבואו עליו גם כן יסורים בשביל שיתמרק חטאו לגמרי. ובגדר היסורים יש דרגות דרגות, וכמו שאומרת הגמרא (ערכין טז:) שאפילו אם אחד מכניס את ידו לכיס כדי להוציא משם פרוטה ולא עולה בידו - זה עצמו יסורים. וקל וחומר אם הוא חולה וכיוצא בזה, שאלו ודאי נחשבים יסורים המכפרים.

ואמנם יסורים המכפרים וממרקים לאדם את חטאיו, אלו רק יסורים אשר הוא לא בועט בהם. אבל אם אדם אומר, 'דבוננו של עולם, אלו היסורים צריכים לבוא על השכן שלי ולא עלי, ונראה לי שיש טעות בכתובת'.. אחד כזה היסורים לא מועילים ולא עוזרים לו.

החילוק הרביעי והאחרון שיש בחילוקי הכפרה, הוא מי שמחלל את ה'. אחד כזה שגורם על ידי מעשיו זלזול בכבוד ה', או אם מצוות ה' נקלשות ונהיות קלות בעיני הציבור מחמת מעשיו, זה נקרא חילול ה'. וכפי שאומרת הגמרא (יומא פ"א א) היכי דמי חילול ה', אמר רבי יוחנן, כגון אנה דמסגינא כגון אני שאלך ארבע אמות בלא תורה ובלי תפילין, זהו חילול ה'. ומוסיף שם רש"י, למה באמת שרבי יוחנן ילך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין? - כיון שהוא חולה, ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדתי הימני להבטל מתלמוד תורה. הנה ארבע אמות זה רק כשני מטר, ורבי יוחנן חולה ובאמת פטור מזה, אבל בגלל שהציבור יראו ויגידו 'אם רבי יוחנן הולך ארבע אמות בלא תורה, אז לנו מותר ללכת גם כמה קילומטרים בלי תורה', המציאות הזו שהדבר נעשה מזולזל בעיני הציבור, זה נחשב חילול ה', זה חמור מן הכל.

ועל האדם להזהר מאד מאד שלא לבוא לידי חילול ה'. אמרו רבותינו (קדושין מ.) 'אין מקיפים בחילול ה'. 'מקיפין הוא מלשון הקפה, כי כמו

שיחות אלו נדפסו בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" בשנת תשע"ט, משיעורי רבינו שליט"א משנת תשס"ה. ניתן להשיג בשולחנות התפוצה של י. בלוי קונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" של שיחות אחרות משנת תשס"ו ואילך.

שלפעמים אדם קונה בחנות והתנווני מוכר לו בהקפה על סמך זה שישלם בעוד כמה חודשים, כך גם בכל עבירה שאדם עושה, הוא לא נענש עליה מיד אלא 'מקיפין' לו עליה, הקב"ה מחכה אולי האיש יעשה תשובה ויתקן את אשר עיוות, אבל על חילול ה' אין הקפה ומיד נפרעים על זה.

ועוד אמרו רבותינו (אבות ד, ד, וקדושין שם), 'אחד שווג ואחד מיד בחילול ה'. כלומר, בכל התורה כולה מצאנו חילוקים בין מי שהוא שווג למי שהוא מיד, ומי שהוא שווג באיסור חטאו קל יותר. אך בחילול ה' אין זה כך, אלא אחד שווג ואחד מיד – שניהם שקולים הם.

רבינו יונה מביא את ארבעת חילוקי הכפרה, וכך כותב (שער הביעי): אם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג על עונו. כי כל כמה שהאדם דואג מתחרט ומצטער על חטאיו, לפי גודל היגון והצער שלו כך תהיה הכפרה על חטאיו. ויכסוף ויחכה להגיע יום הכפורים למען יתרצה אל ה' יתברך. אומר רבינו יונה, על האדם לכסוף ולצפות ולהתגעגע מתי יגיע כבר יום הכפורים שיוכל להתרצות אל הקב"ה.

שהרי זה עיקר העיקרים וההצלחה היותר גדולה, שהקב"ה יהיה מרוצה באדם וחפץ בו (שערי תשובה ש"א אות מ"ב). וזה עיקר הקלקול שיש בחטא ועוון. הרבה פעמים אדם חושש מעוון שעשה, בגלל שהוא מפחד מהעונש שיקבל על זה. ואמנם זה נכון שאם אדם עשה חטא ולא עשה תשובה הוא ייענש עליו, אבל אין זה עיקר ההפסד. עיקר הקלקול הוא מה שעל ידי החטא האדם מתרחק מבוראו, וברא לעצמו מעין חומה ומסך החוצץ בינו ובין קונו. על זה צריך להיות עיקר הצער של האדם שחטא, ועל זה צריכה להיות הערגה ההשתוקקות והכיסופים שלו ליום הכפורים, שאז יתרצה אל ה' יתברך.

כל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי

ועל כן, ממשיך רבינו יונה, אמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה ט). כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם. אדם יושב בתשיעי ועושה סעודה ואוכל, אבל בשמים מחשיבים לו את כל האכילה הזאת כתענית. ויש מדבותינו ז"ל שהוסיפו, כי על קביעת הסעודה בתשיעי העלה עליו הקב"ה כאילו התענה תשיעי ועשירי, והרי בעשירי הוא מתענה ממש ונוסף גם היום הזה, והרי לך שלשה ימים רצופים של תענית.

ולכאורה צריך להבין, למה גדולה כל כך מעלת זה האוכל בתשיעי? וביותר, מצאנו בגמרא (פסחים סח:) שספרו על אחד מגדולי חכמי התלמוד שבכל השנה כולה היה צם, אבל בערב יום הכפורים היה אוכל. והיה חכם אחר שרצה להשלים את הפרשיות שנים מקרא ואחד תרגום בערב יום כיפור, ואמרו לו, עכשיו אין זה הזמן לזה, אלא צריך לשבת ולאכול (ברכות ח:). ובשלחן ערוך נפסק, שאם אחד נשבע שלא לאכול בערב יום הכפורים, יש אומרים שהשבעה לא חלה מפני שהוא מצווה ואוכל. ולמה זה חשובה כל כך האכילה בתשיעי?

אומר רבינו יונה, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו. האיש שאוכל בתשיעי, מפני ומדאה לעין כל איך שהוא שמח, 'ברוך ה' הגיע יום הכפורים, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו ויגנותו לעוונותיו. כשהוא קובע סעודה ויושב ואוכל בערב יום כיפור ושמת, זה מעיד על כך שעד כה היה עצוב וירא הדואג על עוונותיו, ולכן עכשיו הוא כל כך שמח. זה הטעם שהפליגו רבותינו כל כך במעלת האכילה בתשיעי.

עוד כתב רבינו יונה טעם נוסף למה החשיבו כל כך את האכילה בתשיעי, כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה על שמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכר המצוה על השמחה. כשאדם מקיים מצוה, אבל לא רק שמקיים את המצוה אלא גם שמח בעשייתה, יגדל וישגא מאד שכר המצוה על השמחה. הגאון החיד"א בספרו לב דוד (פרק י"ד) מביא מהקדמונים שאמרו שאדם שמקיים מצוה ושמת בה, הוא מקבל שכר כפול. הוא מקבל שכר גם על עצם המצוה שעשה, וגם על השמחה ששמח במצוה. ומוסיף החיד"א שם, שהשכר על השמחה במצוה גדול פי כמה מהשכר על המצוה עצמה.

והיות ויום הכפורים גם הוא יום טוב, ולא סתם יום טוב אלא כמו שאמרו רבותינו 'לא היו ימים טובים לישראל כיום הכפורים', ולשמוח ביום כיפור כפי הרגילות בשאר ימים טובים אנחנו לא יכולים שהרי אין שמחה אלא בבשר ויין ואנחנו אסורים באכילה ביום כיפור, לכן נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים. מקדימים את הסעודה שהיתה צריכה להיות ביום כיפור, לערב יום כיפור. כלומר, לטעם הראשון אנחנו שמחים על שמגיע יום הכפורים שיכפר על עוונותינו, ולטעם השני כמו כל יום טוב שצריכים לקיים בו דין שמחה במאכל ומשתה, עלינו לעשות את זה גם ביום כיפור שאף הוא יום טוב. ובהיות וביום הכפורים אסור לאכול, מקדימים את הסעודה ביום אחד.

וטעם שלישי מביא רבינו יונה למצוה לאכול בערב יום הכפורים, למען נחזק להרבות תפילה ותחנונים ביום הכפורים. הרי יום הכפורים הוא היום האחרון של ארבעים ימי הרצון בהם הקב"ה ממציא את עצמו לנמצאיו ומתקרב אלינו, והיום האחרון של עשרת ימי תשובה. ואין זה רק היום האחרון, אלא הוא התכלית של כל הימים האלו. כל חודש אלול מגמתו להגיע לראש השנה אחרי הכנה, ועשרת ימי תשובה כל מגמתם להכין את האדם שייגיע כמו שצריך אל יום הכפורים, ועכשיו זה הזמן שבו עלינו להשית עצות בנפשנו על עניני התשובה ועיקריה, להרבות בתפילה ובתחנונים לפני הבורא שיחתום את דיננו לחיים טובים ולשלום. ואם אדם יבוא ליום הכפורים כשהוא חלוש, לא יוכל לנצל את היום כמו שצריך, אלא יעביד את כל היום לבטלה. לכן הפליגו רבותינו במעלת המצוה הזו של האכילה בערב ביום כיפור, כדי שאדם יגיע כשגופו חזק ובריא ליום הכפורים.

ושמעתי על הגדולים בירושלים בדור שלפנים, שהיו אוכלים בערב יום הכפורים במשך כל היום כולו. איך אכלו כל היום כולו? – הכינו לפניהם שקית של שקדים וצימוקים, וכך נטלו מהשקית כל הזמן עוד שקד ועוד צימוק ואכלו במשך כל היום. למה עשו כך? – כדי להראות את השמחה שהנהגה, הגיע יום הכיפורים. אבל אנחנו, למרות שבמשך כל השנה כולה אנחנו יודעים לאכול, פתאום בערב יום כיפור בקושי אוכלים כזית לחם בבוקר.. למה זה כך? – כי עכשיו יש מצוה, וכשיש מצוה היצר מתערב. אבל צריך לעשות כמו שנכתב בשלחן ערוך, לעשות סעודה בבוקר ולאכול בשר ולשתות יין, כפי הפרטים המובאים שם, כדי להראות את השמחה שלנו בעת הגיע זמן כפרתנו.

הקב"ה חנון המרבה לסלוח

מי שמח ומאושר ביום הכיפורים? מי שמאמין בכפרת יום הכיפורים. אנחנו מאמינים באמונת אומן שמי שהכין את עצמו לתשובה ובא ומבקש מחילה מהקב"ה ומקבל על עצמו לעזוב את דרכו הרעה, מוחלים לו על כל מה שעשה. אבל אדם שלא מאמין בכפרה של תשובה ויום הכיפורים, וכשנכנס יום כיפור הוא אומר 'מי אומר שישלחו לי על מה שעשיתי? אולי לא ימחלו לי, אז באמת אין מוחלים לו.

והגאון בעל התניא ז"ל מביא באגרת התשובה שלו (פרק י"א), שבזהר כתוב (ה'ג עה) 'בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדווה מסטרא דא'. צריך שיהיה בלב של האדם, שתי הרגשות. מצד אחד בכיה על מה שעשה, על כל החטאים שחטא כנגד מלך מלכי המלכים הקב"ה. אך מצד שני צריך שבצדו השני של הלב תהיה שמחה. שמחה על זה שיש לו תיקון וסליחה על ידי תשובה ויום הכפורים.

וזה לשון בעל התניא: בצירוף האמונה והבטחון, להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא ותנון ורחום ורב לסלוח, כל אחד ואחד צריך להיות סמוך ובטוח שהקב"ה מקבל את התשובה שלנו ומוחל וסולח. הרי אנחנו אומרים בכל תפילה 'חננו המרבה לסלוח', כמה פעמים הוא מרבה? לאין קץ ולאין תכלית. כי כשם שהקב"ה בלי גבול, כך גם מדותיו והנהגותיו בלי גבול. ותיכף ומיד שמבקש האדם מחילה וסליחה מאבינו יתברך, בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם מוחלים לו. ומה הראיה לזה? – שהרי בכל תפילה אנחנו מבקשים 'סלח לנו', ומיד חותמים ואומרים 'חננו המרבה לסלוח', ואילו היה זה ספק אם הקב"ה מוחל וסולח לנו, הרי קיימא לן ספק ברכות להקל, ואיך חותמים ומברכים שהקב"ה מוחל וסולח? ומה שאנחנו חותמים 'חננו המרבה לסלוח', על כרחך שאין ספק בדבר כלל. אם אדם מבקש 'סלח לנו', ודאי תיכף ומיד שמוחלים לו.

וכותב בעל התניא דבר נורא: ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלים מיד. אם התשובה שלנו היתה מעומקא דלבא כמו שצריך ולא היינו חוזרים לחטוא, היתה באה הגאולה מיד. וזהו שאנחנו מברכים אחר בקשת הסליחה, 'ברוך אתה ה' גואל ישראל'.

ממשיך בעל התניא: והרי אפילו במדת בשר ודם כן, שצריך האדם למחול תיכף ומיד כשמבקשים ממנו מחילה, ולא יהיה אכזרי מלמחול. כשאדם בא לחבירו ואומר לו, 'ביזיתי ופגעתי בך, בבקשה תמחל לי', על חבירו למחול לו מיד! ואפילו מי שקוטע את יד חבירו, אחד לוקח

1. ואמנם צריכים לדעת איך לבקש מחילה. יש אחד שמתנפל על חבר שלו וצועק עליו 'אתה מוחל לי, כן? והוא המסכן נבהל ואומר, 'כן, כן, מחול לך, רק תעזוב אותי... זה לא נחשב כמחילה. מחילה זה כשאדם באמת מבין שחטא לחבירו ועשה שלא כדיו, ובא ומבקש מחילה בענוה ובדרך ארץ.

יש אחד שאם שואלים אותו 'למה אתה לא מבקש מחילה מחבר שלך, והרי ביזית אותו, העלבת אותו ופגעת בו? הוא משיב, 'כן, אבל אני יודע שהוא צדיק וקורא בקריאת שמע על המיטה כל לילה, ושם הוא אומר שהוא מוחל וסולח לכל מי שהקניט אותו והכעיס אותו בין בגלגול זה ובין בגלגולים אחרים, ואני סומך על זה.

אבל באמת קשה מאד לסמוך על המחילה שאדם מוחל בקריאת שמע שעל המיטה והראיה היא ספק עצמך. שהרי גם אתה אומר בכל לילה בקריאת שמע שעל המיטה שאהיה מוחל וסולח לכלום, אבל למחרת כשאחיה פגש את החבר שלך אתה לא מסתכל עליו בכלל... למה? – הרי אמרת אתמול שאחיה מוחל? אין זה אלא בגלל שהמחילה שאמרת אתמול, היתה מחילה קלושה. מחילה אמיתית היא מחילה שבאמת מסלקת את הכעס ואת ההקפדה, וגורמת אהבה ואחוה.

וכך אמר רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שכשאדם אומר לחבירו שהוא מוחל לו, אסור שתשאיר אצלו עליו בלב טיפה של קפידא. והראיה לזה היא מדיני ממונות, שהרי אם לקחתי הלוואה מחבר ואני חייב לו עכשיו ממון, והוא בא ואומר לי 'אמת שאחיה חייב לי כסף, אבל אני מוחל לך על זה, ומוותר לי על הממון, האם אחרי זה הוא יוכל להתחרט ולבקש את הכסף? לא. מכיוון שמחל על הכסף, ורתך עליו, ואסור לו להשאיר את התביעה בחזרה. וכמו שכך זה במחילה על ממון, כך זה גם במחילה על צער שנגרם לך על ידי החבר שלך. אם אתה אומר לו 'מחול, אסור לך להשאיר עליו בלב איזה קפידא, כי אם מחלת – מחלת.

רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה בסוף ספר בראשית ו' (יז) שואל שאלה. הרי ידוע מדברי הקדמונים שכל הענין של עשרת הרוגי מלכות היה כדי לכפר על העוון של מכירת יוסף. אחי יוסף חטאו במכירתו, ולכן התגלגלו ובאו באותם עשרת הרוגי מלכות קדושי עליון, ונפרע מהם החטא. שואל רבינו בחיי, הרי מבורא בתורה שבאו אחי יוסף אל יוסף ואמרו לו 'שא נא', ובקשו ממנו מחילה, וכשיוסף שמע את בקשת המחילה שלהם הוא בכה, ואם כן אנו רואים שהוא מחל להם על זה, ולמה היו אלו עשרת התנאים קדושי עליון צריכים ליהרג במיתת משוננת?

גרזן וכורת את היד של החבר שלו, ואחר כך מגיע לחבר שלו שחצי גוסס ואומר לו 'תמחל לי', הוא צריך למחול לו. והגענונים שביקש דוד המלך ע"ה מחילה מהם בעד שאול שהמית את הגבעונים ולא רצו למחול, אלא רצו דווקא לקחת את הבנים של שאול ולתלות אותם, גזר דוד עליהם שלא יבואו בקהל ה'. מדוע? – כי מידת ישראל שהם רחמנים בני רחמים כמו שאמרו ביבמות, ואם אין בהם את מדת הרחמנות ואינם רוצים למחול – אין להם מקום בקהל ה'.

זו היא מדת בשר ודם, שאפילו אם אחד פגע בחבירו ואפילו אם כרת לו את ידו, כאשר הוא בא ומבקש מחילה, הוא צריך למחול לו. ואם כן, אומר בעל התניא, מדת הקב"ה על אחת כמה וכמה לאין קץ, אם אדם עד כדי כך מחוייב להיות רחמן מוחל וסולח, קל וחומר הקב"ה שהוא מלא רחמים שיקבל תמיד את תשובתנו ואת בקשת מחילתנו.

אמנם יש הפרש אחד בין מדת בשר ודם למדת הקב"ה. אם אדם באמת פגע בחבירו ואחר כך בא ומבקש מחילה, ובאמת חבירו מחל לו, אבל אחר כך שוב אותו אדם עוד פעם מגיע ומצער אותו, פוגע בו ומעליב אותו, והוא מגיע בשנית אל החבר שלו ומבקש 'תמחל לי', אפילו אם חבירו ימחל לו שוב, כבר לא תהיה המחילה בלב שלם כמו שהיתה פעם קודמת. ואם זה יקרה בפעם שלישית ששוב הוא יפגע בו ואחרי זה יבוא לבקש ממנו סליחה, יגיד לו חבירו 'עזוב אותי, אתה צוחק עלי'. כל פעם אתה מבזה אותי ואחרי זה אתה בא לבקש סליחה? לך ממני'. קשה לו לסלוח שוב. אבל מדת הקב"ה אין הפרש בין פעם ראשונה לאלף פעמים, כי המחילה היא ממדת הרחמים, וזה הוא השבח המיוחד שאנו משבחים בו את הקב"ה ואומרים 'חננו המרבה לסלוח'.

לכן על האדם לדעת, שגם אם חטא מה שחטא ועשה מה שעשה, ואפילו אם כבר אלף פעמים עמד וביקש מהקב"ה, 'רבונו של עולם חטאתי עויתי ופשעתי', וקיבל על עצמו לתקן את דרכיו, ושוב נכשל, אל לו להגיד 'מה יש לי לבוא אל הקב"ה ולבקש סליחה, אחרי שכבר כל כך הרבה פעמים ביקשתי סליחה ושוב חטאתי'. תבוא ותבקש, כי זו היא מדתו של הקב"ה שהוא מוחל וסולח בלי תכלית, בכל פעם שאדם באמת בא ועושה תשובה ומקבל על עצמו לתקן את דרכיו. גם אם אחרי הפעמים הקודמות שעשה תשובה נפל ונכשל שוב, מכל מקום הקב"ה ידו פשוטה לקבל שבים אפילו אלף פעמים.

ולכן אמרו 'המעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, וכל החטאים שאנו מתוודים בעל חטא' מידי שנה, אף שחזר עליהם וחוזר ומתוודה עליהם ביום הכפורים בשנה הבאה וכן לעולם. וזה דבר שאנחנו צריכים לתקוע עמוק בלבבנו, ולהאמין באמונה גמורה שהקב"ה מלא רחמים, אוהב אותנו ורוצה למחול לנו, ויהיה מה שיהיה ויעבור מה שיעבור, תמיד הוא מחכה וממתין שנישוב אליו.

רק שצריך זהירות בדבר הזה, שהידיעה הזו שהקב"ה מוחל וסולח שוב ושוב, לא תהפוך לו לאדם לדויעץ. וכמו שאמרו רבותינו (יומא פ"ה), כל האומר אחטא ויום הכפורים מכפר, אין יום הכיפורים מכפר. אם אדם בא ואומר, 'אני אחטא ואחרי זה תמיד אוכל לבקש מחילה ביום כיפור והרי הקב"ה תמיד מוחל', אז באמת לא יכפר לו יום כיפור. אין אנו מדברים אלא במי שבאמת בא ועושה תשובה מעומק הלב, וממש גומר בדעתו שמה שהיה היה, ומכאן ואילך הוא פותח דף חדש

אומר רבינו בחיי יסוד נורא. אמת שהם בקשו מחילה מיוסף, ואמת שכשיוסף שמע את הבקשה הוא בכה, אבל כיון שלא הוציא בפה ואמר 'מחלה', היו צריכים לחזור בגלגול ולכן כשאדם מבקש מחילה מחבירו לא די במה שרואה את חבירו מניד לו את הראש ואומר לו 'בסדר', אלא צריך לשמוע ממנו איך שאומר בפה מלא שמוחל לו בכל לב ונפש.

ומקבל על עצמו להשיג ולשמור שלא ישוב ויחטא בחטאים שהיה רגיל בהם, שאז הקב"ה ידו פשוטה לקבל שבים, אפילו חטאו נגדו אלף פעמים.

סדר העבודה

יש כאלו שמודים ומשבחים על זה שתקנו לנו רבותינו את סדר העבודה 'אתה כוננת' ביום כיפור. למה? – כי אז הם יכולים לישון.. רק כשמגיע הזמן שצריכים לכרוע, מעירים אותנו הסובבים, 'קום צריך להשתחוות'. ושם על הקרקע הוא גם ממשיך לישון וצריכים להעיר אותו שוב, וכמו שראינו כאלו מקרים...

אם אדם היה מבין את מה שכתוב בסדר העבודה, הוא לא היה נותן פוגת לעיניו, אלא היה בוכה בדמעות שלישי על מה שהפסדנו. אכן יום הכפורים הוא יום שמחה, אבל אם אדם היה בר דעת ומתבונן איך שהיה נראה יום הכפורים בזמן שהיה בית המקדש עומד על תלו, היה לבו מתמרמר ונשבר בקרבו, כשהוא רואה איך שהיו אז כל כלל ישראל באים לבית המקדש כבר קודם שקרא הגבר, בשתים בלילה, והיתה העזרה מלאה רבבות יהודים שעומדים ומחכים עד למוצאי יום הכפורים, כדי לראות את סדר העבודה ולראות איך אותו לשון של זהורית, שהיתה בצבע אדום, נהפך ללבן.

על אדם להמחיש לעצמו איך שעומדים בעזרה רבבות של יהודים וכולם נשואות עיניהם אל אותו לשון של זהורית, בשעה שמוציאים את שעיר המשתלח לעזאזל המדברה. וכאשר מוציאים את השעיר, כולם בתוך לבם עושים תשובה מעומקא דלבא ומבקשים מהקב"ה, 'רבונו של עולם עזור לנו ותכפר לנו על כל חטאתינו'. וכולם עומדים ומחכים לראות איך נהפך הלשון של זהורית ללבן, עד שרואים כולם: הגה, הלשון של זהורית הלבנה. איזה שמחה וישון, איזה צהלה ואלו ריקודים היו שם בבית המקדש בשעה הזו, כשראו כולם בחוש איך שהקב"ה העביר את אשמותיהם של אותה השנה.

וכך לשון הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"א ה"ב): **שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל, מגמתו ותפקידו של השעיר המשתלח הוא לכפר על כל ישראל, בשונה מהפר של הכהן גדול שבא לכפר רק עבורו ועבור אחיו הכהנים. ולכן כשהכהן הגדול היה מתוודה על השעיר המשתלח לא היה אומר 'חטאתי' אלא היה אומר בלשון 'חטאנו', על כל ישראל כולם. שנאמר והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל. ואומר הרמב"ם, שעיר המשלח מכפר על כל עבירות שבתורה, קלות וחמורות. בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה בין שהודע לו בין שלא הודע לו, הכל מתכפר בשעיר המשתלח. אפילו מה שאדם חטא במזיד ואפילו בעבירות חמורות.**

אך מוסיף הרמב"ם תנאי: והוא שעשה תשובה. רק אם אדם עשה תשובה השעיר המשתלח מכפר לו על כל חטאיו. אך כאן מוסיף הרמב"ם חידוש: אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות. וזה חידוש גדול הפלא ופלא, שגם אם אדם לא עשה תשובה, השעיר המשתלח מכפר לו על כל פנים על הקלות.

ומה הם הקלות ומה הם החמורות? – החמורות הם אלו שחייבים עליהם מיתת בית דין או כרת. אם אדם התחייב חלילה מיתת בית דין או כרת ולא עשה תשובה, על זה השעיר לא מכפר לו. אבל הקלות, שהם שאר כל המצוות, מצוות לא תעשה ומצוות עשה, השעיר מכפר לאדם גם בלי שעשה תשובה. וזה דבר שצריך להבין, איך יתכן שאדם לא עושה תשובה והשעיר מכפר לו? אך מכל מקום זהו כחו של השעיר המשתלח שהוא קרבן ציבור, לכפר לאדם את חטאיו

הקלים גם בלי שעשה תשובה. ואם היה מצרף לשעיר המשתלח גם תשובה, אפילו החמורות שבחמורות, אלו שיש עליהם מיתת בית דין וכריתות, היו מתכפרים לו.

ואנחנו לדאבוננו הרב חסרנו והפסדנו את כל אלה. הלא למשמע אהן דאבה נפשנו. אך לכל הפחות נשאר לנו סדר העבודה בדינו, ואיך זה שאדם יושב וקורא ורואה שלא מבין כלום, 'אחד למטה ושבע למעלה', מצליף כאן ומצליף שם, והולך לישון? אדרבה, על האדם לשבת היום, ערב יום הכפורים, וגם מחר לביל יום הכפורים, וללמוד קצת את סדר העבודה ולהבין את מה שכתוב שם.

והלא כבר אמרו 'ונשלמה פרים שפתינו'. בזמן שהיה בית המקדש קיים, והיה אדם חוטא בהרהורי עבירה או בביטול מצות עשה, כגון שביטל תורה או קריאת שמע, היה מביא קרבן עולה ומתכפר לו. עכשיו בזמנינו שלדאבוננו הרב אין לנו את בית המקדש, אם אדם חטא וביטל מצות עשה, מה יעשה? אומר רבינו יונה (שער רביעי), יקרא את פרשת העולה אשר בתחילת סדר ויקרא, בפרשת צו יש את סדר הקרבת קרבן העולה, ואם אדם קורא את זה, נחשב לו הדבר כאילו הביא קרבן ומתכפר לו. כי מקרא פרשת הקרבן היא לנו במקום הקרבת הקרבן. וכמו שאמרו רבותינו (מנחות ק"י) כל העוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה וכל העוסק בפרשת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בפרשת אשם כאילו הקריב אשם. ומי שרוצה, ימצא בסידורו של הגאון יעב"ץ את 'סדר המעמדות', ושם בסדר המעמדות ליום ראשון נמצאים ומסודרים כל הפרשיות של הקרבנות, חטאות ואשמות, וגם נוסח הבקשה שתהיה הקריאה מועילה לנו כמו הקרבן לכפר את חטאתינו.

ומעתה, כאשר ביום הכפורים תקנו לנו את סדר העבודה, על האדם לדעת שאמירת סדר העבודה ביום הכפורים נחשב לנו הדבר כאילו קיימנו את כל העבודה בבית המקדש. וזה מחייב אותנו ללמוד את סדר העבודה ולומר אותה בכוונה.

יום הכפורים אצל הגאון האדר"ת

רבה של ירושלים לפני כשבעים וחמש שנה, היה הגאון האדר"ת זצ"ל. הוא היה גאון גדול וצדיק פלאי פלאות, והניח אחריו כמאה ספרים, שרק חלקם הקטן נדפס ורובם עדיין בכתב יד.

הוא כתב קונטרס קטן שנקרא 'נפש דוד', שהוא כעין יומן שכתב על עצמו, והוא הניח אותו כצוואה לבנים שלו אחריו. הדפיסו את הקונטרס הזה לפני כשנתיים, ומי שמעיין בו רואה פלאות על צדקותו וחסידותו של הגאון האדר"ת.

שם הוא מספר על עצמו איך היה נראה יום הכפורים שלו, ונראה קצת מדבריו, שזה עצמו מוסר השכל שבבילנו: כל הלילה ויום צום הקדוש, יום הכפורים, הייתי בבית הכנסת. לא הלכתי לבית מהסעודה המפסקת עד אחרי תפילת ערבית של מוצאי יום הכפורים. הוא לא היה חוזר לבית לישון אחרי תפילת ערבית לביל יום הכפורים, אלא נשאר בבית הכנסת. ומה היה עושה שם בזמן הזה? – אחר סיום התפילה של ליל יום הכפורים, אמרתי תהלים עם הציבור ושוב למדתי הלכות עבודת יום הכפורים בספר הרמב"ם, וגם גמרא יומא ורא"ש ופרקי משניות יומא. וישנתי במקומי על הארץ, ועל פי רוב לא ישנתי כי אם שעתים. בכל הלילה לא ישן אלא שעתים, כי היה צריך ללמוד את כל הסדר הזה שכתב. רמב"ם, רא"ש, ועוד.

ועוד הנהגתי בעצמי מעודי לומר כל תר"ג מצוות, לכל הדעות ביום הכפורים. הוא היה אומר וחרר על כל התר"ג מצוות. מדוע? מה

השמחה בעינוי הגוף ביום הכפורים

ונראה עוד על מעלת יום הכיפורים מדברי רבותינו. הנה בפרשת ויקרא, יש את ענין האשמות, ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו. וכתב רש"י, שכאן מדובר על אחד שעבר על ספק כרת. למשל, אם היו לפניו על השולחן שתי חתיכות, חתיכה אחת של חלב שאסורה באכילה ומי שאוכל חלב מתחייב בכרת, וחתיכה אחת של שומן שמוותר באכילה. הוא אכל אחת מהחתיכות האלו אך לא יודע מה מהם אכל, ולכן צריך להביא קרבן אשם. הקרבן הזה נקרא אשם תלוי שמגין עליו מן היסודין עד שיתברר חטאו.

ומביא רש"י את דרשת רבותינו, רבי יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע. הרי לא ידוע בבירור שהוא חטא, ויכול להיות שהוא אכל את החתיכה של השומן שמוותר לאכול אותה, ולמרות זאת התורה אומרת 'ונשא עונו', יש חטא בזה ולכן הוא צריך להביא קרבן, כמו שאמרנו. דורש רבי יוסי הגלילי, על אחת כמה וכמה שיעניש את מי שידע. כאן אנחנו רואים שאפילו מי שלא ידע יש חטא בידו והוא צריך כפרה על זה, ואחד שידע וחטא, מי יודע מה עונשו.

זה דברי רבי יוסי הגלילי. ורבי יוסי בן חלפתא אומר, אם נפשך לדעת מתן שכרן של צדיקים, אדם שרוצה לראות דוגמה קטנה שמזה יוכל ללמוד ולהקיש איך יהיה שכרן של צדיקים לעתיד לבוא. צא ולמד מאדם הראשון שלא הצטווה אלא על מצוות לא תעשה, הרי אדם הראשון לא קיבל שום ציווי ושום אזהרה מהבורא, אלא אחת. שלא יאכל מעץ הדעת. ועבר עליה – אף על פי שהיתה לו רק מצוה זו, בתוך שעה שעתיים מבריאתו (עיין סנהדרין ל"ח ב) כבר הלך ואכל מעץ הדעת וגירשו אותו מן עדן. על עבירה אחת של לא תעשה הוא עבר, וראה כמה מיתות נקנסו עליו ועל דורותיו. הרי עד היום גזירה זו של מיתה לא בטלה. וכי איזה מידה טובה מרובה, מידה טובה או מידת פורענות? מתי נותן הקב"ה יותר, כשהוא נותן שכר או כשנותן עונש? – הווי אומר מידה טובה, מידה טובה גדולה ממידת פורענות פי חמש מאות, ואם מדת פורענות הפעוטה, ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו, מדה טובה מרובה כגון היושב לו מן הפגילים והנותרות, אדם שלא אוכל דבר איסור, או מתענה ביום הכפורים על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.

כאן אנחנו רואים את השכר העצום שיש למי שמתענה ביום הכיפורים, אם אכן בא ליום הכפורים עם ההכנה הראויה, בשמחה וטוב לבב מצד אחד אך עם תשובה וחרטה על מה שעשה, שזוכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.

ונראה מלשונו של בעל היסוד ושורש העבודה בספרו הקדוש, איך

2. בעל היסוד ושורש העבודה, החסיד רבי אלכסנדר זיסקינד מהורודנא זצ"ל זיע"א, היה דבוק בה' יתברך באופן שאין לתאר, ועל כל צעד ושעל היה מודה לה'. הוא סיפר בעצמו פעם (בצוואתו סימן ל"ג), שפעם אחת נפלו המשקפים שלו על הארץ ולא נשברו, וישב להודות להקב"ה על שהמשקפים שלו נשארו שלימות.

הוא היה מאריך בתפילתו, ולכן כמעט ולא יצא שהספיק לסיים את תפילתו לומר קדושה עם הציבור. ואם היה קורה שיכל להגיד קדושה עם הציבור, היה מודה להקב"ה בשמחה ועצומה על שברוך ה' זכותו היום להגיד קדושה עם הציבור. וכך על כל תנועה ותנועה היה מודה ומשבח ומהלל את הקב"ה, כפי שרואה כל מי שמעיין בספרו את גדל צדקותו והסידות.

כשהגיעה עת פטירתו, השאיר אחריו צוואה מבהילה לחברה קדישא, איך שיתעסקו אותו לאחר פטירתו. הוא מבקש מהם שם שיעשו לו ארבע מיתות בית דין, סקילה שריפה הרג ותנק, ועוד פרטים נוראים. ועוד הוא כתב שם בצוואה: גזר אני שלא ידברו עלי שום שבח כלל, רק שבח זה יעידו עלי, אם רוצים כן להגיד עלי משהו, אני מוכן שיגידו רק דבר אחד. מה? – מה שאני מעיד עלי שמים וארץ יודע תעלומות יודע ויעיד עלי גם כן, הוא לוקח את הקב"ה בתורת עד ואומר ה' יתברך הוא מעיד שמה שאני אומר הוא

הסיבה? – לשים לב לכל מצוה לפשפש במעשי לשוב מעבירות שבידי וביטול העשין חס ושלום. הייתי לומד את התרי"ג מצוות, אומר האדר"ת, כדי להתבונן ולשים לב על כל מצוה אם אכן קיימתי אותה, ואם אכן קיימתי אותה – איך קיימתי אותה. והתפללתי שתהיה חשובה אמירתי כקיומם בפועל ושאיזכה לקיימם במחשבה בדיבור ובמעשה כדת של תורה.

בימי עלומי, כשהייתי צעיר, מספר האדר"ת, הייתי עומד כל היום על רגלי. הוא היה עומד על רגליו מתחילת ליל יום הכפורים ועד למחרתו במוצאי יום הכפורים, וכמו שהיו כאלו שנהגו כן, או בגלל שעלינו להיות דומים ביום זה למלאכי השרת שאין להם ישיבה, או מטעמי סיגוף, כמובא בשלחן ערוך (או"ח סימן תרי"ט ס"ו). אך אחרי שנחלשתי לא עליכם מחמת התלאות דעדו עלי בעוונות ל"ע, אי אפשר לי לעמוד כל היום. האדר"ת סבל כל חייו מיסורים נוראים, הוא היה חולה כל חייו בחלאים שונים ומשונים, וגם שיכל כמה מבגיו, ואף על פי כן היה יושב ולומד בשקידה מופלגת, ובכל כמה חודשים היה עושים סיום על הש"ס כולו. אך הצרות האלו החלישו אותו, שלא יכל לעמוד בכל יום הכפורים ברצף.

בסדר העבודה נמוג לבי עוד מימי ילדותי. כשהיו מגיעים בתפילה לסדר העבודה, מספר האדר"ת, הלב שלי היה נמס, עוד כשהייתי ילד. לשפוך דמעות כמים מרוב התמרמרות על מה שהפסדנו, וגם בתפילת הנעילה מתחילת אמירת הקדיש ועד סוף התפילה, נשפך לבי כמים בבכי ובהתמרמרות מאד מאד ושבתו בתשובה שלימה כמה פעמים ב"ה.

בשנים האחרונות, בכיתי ביותר בתפילת ערבית של מוצאי יום הכפורים מאד מאד. יש אחד שאצלו בתפילת ערבית של מוצאי יום כיפור יש שמחה וששון, הוא כבר חושב על האוכל והארוחה שיש לו בבית ורוצה ללכת לנוח. אבל הוא מספר שבכה בתפילה הזו 'מאד מאד', ולבי נמס כדונג בזוכרי על פרידתי ממקום קדוש ומיום קדוש. הוא בוכה על שנגמר ונסתיים יום הכיפורים, אחרי אשר יום תמים היינו דבוקים בעבודת ה' תכלית כל השנה כולה. יום שלם אדם נמצא עם הקב"ה בבית הכנסת, בתפילה ובעבודה, ועכשיו הוא נפרד ממנו. בתענוג רוחני אין קץ מהתענג על ה', ועתה אני נצרך להפרד שנה תמימה. ואם הוא שנה מעוברת יש עוד חודש אחד, ונצטרך לחכות זמן רב כל כך עד שנזכה שנית לתענוג הנפלא הזה. גם את זה הוסיף האדר"ת בחשבון, שאם היא שנה מעוברת יש לי עוד חודש לחכות. לא אביתי להחיש שובי לביתי. כשהוא היה גומר את תפילת ערבית, הוא לא היה יכול ללכת לבית ולהפרד מיום הכפורים.

זו היתה הבכיה של הגאון האדר"ת במוצאי יום הכפורים, וזו היא הבכיה של אדם גדול, אחד שיודע מבין ותופס מה הוא יום הכפורים.

אצלנו במחילה הענין הזה קצת רפוי, ואנחנו צריכים לחזק אותו. עלינו לשים את לבבנו אל זה שהנה אנחנו זוכים שמגיע היום הזה שהוא קץ סליחה וכפרה על כל חטאתינו, ובו אדם נטהר מכל הלכלוכים והטומאות שדבקו בו, 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו'. עלינו לחזק את השמחה בקרבנו על זה, ולא לשבת ביום כיפור ולחכות מתי כבר יצא הצום ונלך לבית, אלא לנצל את היום הזה לתשובה על הפרטים אשר נכשלנו ולא נזהרנו בהם כמו שצריך, שהרי כתב רבינו יונה, שלמרות שבכל השנה כולה יש לאדם מצוות עשה לשוב בתשובה על מה שחטא, ביום הכפורים יש מצוה מיוחדת על זה, חה הזמן היותר מסוגל להשיג סליחה ומחילה, ועלינו להכיר במעלת היום הנשגב הזה.

שמזהיר את האדם שיהיה שמח ביום הכיפורים (שער י"א פ"א). להורות את בני ישראל אנשים כערכי העבודה הגדולה והנפלאה ליוצרינו ובוראנו בכוונת עינוי הצום והתענית ביום הקדוש והנורא הזה. הרי העינוי ביום כיפור הוא מצוות עשה, כמו שכתוב 'זהיתם זאת לכם לחוקת עולם בחודש השביעי בעשור לחודש תענו את נפשותיכם.. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם'. וספורש בפסוק שעיקר כפרת העוונות ביום הזה הוא בשביל העינוי. ואמנם העינוי לבד שאדם מתענה, בלא תשובה וחרטה גמורה והיודי אינו נחשב כלום והרי הוא כטובל ושרץ בידו, אך על כל פנים, למרות שמוכרחים גם לתשובה ולירודו, עיקר כפרת עוונותיו של אדם היא בשביל העינוי.

ולכן, אומר יסוד ושורש העבודה, פשוט הוא שאף אם אדם מקבל בלבו ביום זה על עצמו לשוב בתשובה שלימה וקבלה אמיתית שלא ישוב לכסלה לעוונותיו, אבל לא התענה ביום הזה, לא יועיל לו. כל הקבלות שקיבל על עצמו לא שוות מאומה. כי עיקר העיקרים הוא העינוי ביום הזה.

ופשוט ששכר קיום מצות עשה זו של העינוי והתענית ביום הכפורים, שכרה מרובה יותר משאר המצוות. כי לפום צערא אגרא. כשאדם מתענה וגופו בצום, יש לו צער גדול מזה, ולפי גודל הצער כך גודל השכר. יתבונן כל אדם בשכלו שמהראוי וטוב לו לשמוח שמחה עצומה עד מאד בכל רגע ורגע שסובל צער העינוי מאכילה ושתייה על קיום מצות עשה מן התורה שמקיים בכל רגע שסובל העינוי. ובודאי מי שתקוע בלבו אהבת הבורא חשקו ורצונו שיתארך היום הקדוש הזה ככל כפלים. אחד כזה שמכיר את מעלת היום, היה שמח שיתארך היום והתענית עוד כמה וכמה שעות, כדי שיקיים בכל רגע ורגע מצות עשה מן התורה של העינוי.

ומוסיף עוד ואומר: זה ברור לכל משכיל שאינו דומה מי שמקיים איזו מצות עשה שעה מועטה למי שמקיים אותה כמה שעות. זה דבר פשוט לנו, שאינו דומה מי שמניח תפילין שעה אחת למי שמניח תפילין כמה שעות, ואינו דומה מי שיושב בסוכה שעה אחת למי שיושב שבעה ימים בסוכה. ולפי זה אדם שהוא ערום באהבת הבורא יתברך ואהבת הבורא תקועה בלבו איך לא ישמח ויגיל בלבו שמחה רבה ועצומה בכל רגע מעינוי הצום והתענית. לכן מעת שאדם נעשה חלש מעינוי הצום יכניס שמחה עצומה בלבו על קיום מצות עשה מן התורה שמקיים בעינוי הזה, ובכל שעה שמתגדל אצלו העינוי, דהיינו בעת תפילת מנחה ותפילת נעילה, תתגדל ותתווסף שמחה עצומה יותר בלבו, כי לפי גודל העינוי כך גודל השכר מבוראנו יתברך שמו.

על האדם לחקוע את הדברים בלבו, להיות שמח בכל רגע ורגע ביום הכיפורים. ויכניס תשוקה עצומה בלבו, הלוואי שיתארך הצום יותר ויותר. אבל יש בני אדם אחרים שהם לא כאלו, אלא סופרים כל היום את הזמן לאחור. עוד שמונה שעות צום, עוד שבע שעות צום, עוד שעתיים צום, עוד שעה אחת צום, אפס.. ורצים לאכול... האיש הזה, אומר יסוד ושורש העבודה, אינו מקבל חלק מאלף אלפי אלפים משכר שמקבל האדם המכוון כוונה זו בשמחה עצומה.

ומסיים: ועם כל זה, אף שהיתה כוונת שניהם רחוקה זה מזה בתכלית הריחוק כגובה שמים מעל הארץ, יוכל להיות לעת ערב לעת ערב לאחר התענית אפשר שיזדמן אכילת שניהם ברגע אחד.

אמת גמורה, שהייתי מאמין באמונת אלהותו יתברך שמו ממש כמשה רבינו ע"ה, אך הוא ידע בבירור כמו שכתוב 'בכל ביתי נאמן הוא', ואני השפל בגדל האמונה ואמיתות בורה בלי שום פקפוק וספק כלל חלילה בירור גמור לפי קט שכלי. מי עוד יכול לקחת את הקב"ה לעד שיעיד על גודל האמונה שלו, שהיא כמשה רבינו.

שניהם גומרים את הצום באותה שעה. אותו אחד שבמשך כל התענית היה שמח ואמר 'רבונו של עולם, אמת שקשה לי הצום ואני בצער, אך אף על פי כן אני שמח במצוה הזו שאני מקיים את התענית ביום הנפלא והקדוש הזה', ואותו אחד שכל היום חיכה שהצום כבר יגמר ויוכל ללכת לאכול את האבטיה שלו, באותו רגע יושבים שניהם וסועדים את לבם. והנה, זה קיבל שכר עצום ורב והשני לא מקבל אפילו חלק מאלף אלפי אלפים ממנו. ומה בצע שנכספה וגם כלתה נפשו שייגמר היום ויגיע הערב ויפטר מעינוי הצום. הלא שניהם התענו את אותה התענית ושניהם צמו את אותם השעות, אך זה כל היום היה שמח וטוב לב על הזכות שלו, ועשה נחת גדולה בשמים, וזה היה שריו כל היום הצער ותוגה.

זה חלק חשוב בעבודת יום הכיפורים, שלבד מהעינוי והתשובה עלינו גם לשמוח ביום הזה, הן מצד שזה היום המסוגל לכפרת נפשנו ולצחצוח נפשנו ונשמתנו כמו שכתב רבינו יונה, והן מצד שאנו זוכים ביום הזה לקיים מצות עשה בכל רגע ורגע, ולפום צערא אגרא.

זמן המבחן הוא אחרי יום הכפורים

וצריכים לדעת שהמבחן הוא אחרי יום כיפור, כמו שכתב הפלא יועץ (ערך תשובה). ושמעתי מדודי מרן ראש ישיבת פורת יוסף רבינו הגדול רבי יהודה צדקה (שליט"א) זצ"ל, משל למה הדבר דומה, למלך שחיתן את בנו, והזמין את כל אנשי העיר שיבואו לשמוח בחתונה. ומי שהוא עני, יודע שעכשיו שהוא הולך לחתונה אצל המלך הוא לא יכול ללבוש את בגדיו הבלויים, שהרי אין לבוא אל המלך בלבוש שק. לכן כל עני הולך אצל שכיניו ומבקש ממנו, אנא תשאיל לי חליפה יפה לערב אחד, ואחרי החתונה אחזיר לך את החליפה.

וכך היה. כל העניים השיגו בגדים יפים שאולים מחבריהם, והתכוננו לחתונה. והנה, בליל החתונה הגיע אחד מעיר אחרת אל העיר הזו, ונכנס גם הוא אל הטרקלין, היכן שערך המלך את הסעודה. והנה להפתעתו, כל האנשים שם לבושים בבגדי הוד והדר, ואין אפילו אחד שנראה עני. התפלא האיש ושאל, אין לכם עניים בעיר הזאת?! איך יתכן שכולם כאן עשירים ולבושים בבגדי תפארת?

אמר לו, שוטה, אתה נמצא עכשיו בחתונה של המלך, בה כולם מתלבשים יפה. תבוא מחר ואז תראה מי באמת לבוש בבגד מהודר כל השנה, ומי הוא זה שבעצם עני הוא, ורק ליום אחד הוא לקה בהשאלה בגד נאה מחבירו.

כמו כן כאן, אדם שנכנס לבית הכנסת ביום כיפור ורואה את כל הציבור עטופים בלבן ועומדים כמלאכים ומבקשים מהבוקר ועד הערב 'סלנו לנו' ו'מחל לנו', מתפללים חמש תפילות הזועקים עשירים ושש פעם 'ג' מידות, חושב שכולם פה צדיקים גמורים ואין כאן אחד עברין. אבל הבחינה היא לא עכשיו, אלא למחרת יום כיפור. אם אחרי יום הכיפורים אדם לוקח את המחזור ושם בארון, מקפל את הטלית מנשק אותה ואומר לה, להתראות בשנה הבאה.. הרי הוא גילה שכל מה שהיה ביום כיפור היה מן השפה ולחוץ, 'ויושב בשמים ישחק לו', כלשון הפלא יועץ (ערך תשובה). הקב"ה חוקר כליות ולב, והוא רוצה ומבקש לראות אותך משתנה לטובה גם למשך השנה, שתשאר לבוש בבגדים המהודרים והנקיים מכל חטא ואשם במשך כל השנה הבאה. ולכן צריכים לקבל קבלות ביום הכיפורים, שיועילו להמשך השנה.

ה' יהיה בעזרנו, נכתב ונחתם כולנו בספר החיים והשלום, גמר חתימה טובה, אכ"ר.

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

מדריגת האדם נמדדת על פי הדרך שמעמיד את עצמו עליה

הנה ממשמש ובא היום הקדוש, היום המיוחד מכל ימות השנה - יום הכיפורים. עטרות רבות נטל יום זה, ובראשן היותו יום סליחה וכפרה על עוונותינו. ובעמדנו במשך כל היום בתפילה ובתענית, חשים אנו את רוממותו של יום זה על בשרנו ובנפשנו. הגדילו לעשות קדמונינו והשוו אותנו ביום זה למלאכים, וכפי שמובא בטור (אורח חיים סי' תריט) להלכה: "וביום הכיפורים אומרים אותו (=את 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד') בפרהסיא, לפי שאנו כמלאכים".

מעיר בענין זה הג"ר זלמן סורוצקין זצ"ל בספרו "הדעה והדיבור", הערה נפלאה אשר יש בה כדי לנתב את דרכנו בדרך התשובה, ולהגשים את השאיפה של "חדש ימינו כקדם". תחילה הוא מביא את דברי המדרש (ילקוט שמעוני אחרי מות, רמז תקע"ח), אשר מונה את הדברים שבהם אנו דומים ביום הכיפורים למלאכי השרת: "מה מלאכי השרת יחפי רגל - כך ישראל יחפי רגל ביום הכיפורים. מה מלאכי השרת אין להן קפיצין עומדין - אף ישראל עומדין ביום הכיפורים. מה מלאכי השרת אין בפיהן אכילה ושתיה - כך ישראל אין בפיהן אכילה ושתיה ביום הכיפורים. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא - כך ישראל. מה מלאכים שלום ביניהם - כך ישראל. והקב"ה שומע עדותו מן הקטגור שלהן, ומכפר על כל עוונותיהם של ישראל".

אילו נשאלנו לאור דברים אלה, באיזה שעה משעות יום הכיפורים דומה איש ישראל יותר למלאך ה' צבאות, האם בתחילת יום הכיפורים, מיד כאשר קדש היום, או בסופו לעת נעילה? היינו משיבים בוודאי ללא היסוס, שהמצב הנעלה הדומה יותר למלאכים זה בסופו של יום קדוש זה. שכן אחרי הימנעות מאכילה ושתיה במשך למעלה מעת לעת (עם התוספות בכניסה וביציאה), ואחרי עמידה בתפילה ואמירת וידויים במשך כל היום, והתרחקות מכל הדברים המביאים לידי תאוות גשמיות, והסרת קינאה שינאה ותחרות מהלב, בוודאי שזהו הזמן שבו דומים אנו יותר למלאכי השרת.

לחיזוק הדברים, היינו מציינים, שבתחילת יום הכיפורים רחוקים אנו מרחק רב ממצב של דומים למלאכים. שכן בשעה זו אנו באים לבית הכנסת מהעולם החיצוני, המלא קינאה שינאה ותחרות, ועדיין כל אלה לא הוסרו מהלב. כמו כן, הבטן מלאה במאכלי הסעודה המפסקת אשר אך זה עתה הסתיימה, ובנוסף לכך עדיין לא היה סיפק לחשוב מעט את חשבוננו של עולם ולהתוודות וכן להתחנן לפני בוראנו. אמנם הדמיון החיצוני של עומדים יחפים ועומדים בתפילה ועוד, כבר קיים, אולם בנפש פנימה, כמדומה לנו, רחוקים אנו עדיין מאוד ממדרגת מלאכים.

וראה זה פלא: בתפילת ערבית של יום הכיפורים, הסמוכה לשעת ההתחלה, הותר לנו לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", בקול רם - כמלאכי השרת! ואילו מיד בסוף היום לעת תפילת ערבית של מוצאי יום"כ, אנו מנועים מ"להתקשט בפרהסיא בקזימון הגנוב" (ביטוי של חז"ל על בשכמל"ו), ואנו

אומרים "ברוך שם" וכו' בלחש, כבשר ודם פשוט. לכאורה יש לשאול והלא הדברים קל וחומר, אם אמש כבר היינו כמלאכים, על אחת כמה וכמה עכשיו, אחרי יממה שכולה רוחניות - עינוי צום ותפילות!?

התשובה היא: יסוד גדול לימדונו כאן חכמינו ז"ל הכל הולך אחר הכוונה המחשבה וההכנה! לפיכך, בליל היום הקדוש למרות שהיהודי אמנם אכל ושתה עד סמוך לחשיכה, ועדיין לא הספיק לנער מעליו את רשמי הגשמיות שהביא עמו מהרחוב. מכל מקום כיון שקיבל עליו את חמשת העינויים של יום הכיפורים, והוא מכין את עצמו לפשוט מעליו את "סרבלי" הגשמיות ולשוב אל ה', הרי הוא כבר נחמד למעלה. וכמלאך ה' הוא נחשב כבר מעתה, והוא רשאי להכריז בקול רם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד!"

מה שאין כן במוצאי יום הכיפורים, למרות שהוא מעונה ומרוחק ברגע זה מקינאה, שינאה ותחרות ומנוקה מעוון, אבל מכיון שהוא מכין את עצמו לצאת ממדריגה נעלה זו למדריגת בשר ודם של יום-יום, ובעת אומרו "והוא רחום" של ערבית דיון חול דעתו נתונה כבר למה שמצפה לו בעולם שמחוץ לבית הכנסת וליום הכיפורים. הוא מזדרז בתפילתו כדי למהר להגיע אל המאכל והמשתה שהתנזר מהם כל היום, לפיכך הוא כבר מושפל במדרגתו, ואינו ראוי לומר "ברוך שם" רק בלחש, עד כאן דבריו.

יורשה להרחיב מעט את הדברים. הכלל הוא, וזוהי משמעות היסוד החשוב שנתגלה לנו כאן, מהי מגמת פניו של האדם. כאשר הוא עומד בראשית היום הקדוש, מגמתו היא ללכת ולהתקדם אל הקדושה ולדבוק בה. כיון שכן, כבר נאמר על בני ישראל בעת ההכנה לפסח מצרים "וילכו ויעשו בני ישראל" (שמות יב) ואמרו במכילתא: "וכי מיד עשו, והלא לא עשו עד ארבעה עשר בחודש? אלא, כיון שקיבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו מיד". הרצון הנחוש להגיע למטרה מסוימת, מעמיד את האדם על הדרך אליה, ובמידה רבה נחשב לו הדבר כהגעה אל המטרה הנכספת.

כאשר אדם נכנס ליום הכיפורים, ראשו ורובו נתון לקדושת היום ולסגולותיו. לכן בבת אחת הוא מתנתק מהמצב שבו הוא היה בשעות הקודמות, וכולו "שטוף" בקדושה ובטהרה שמשיגים ביום הזה. לכן זוהי השעה שבה הוא כבר מתעטר בעטרת היותו כמלאך. לעומת זאת כאשר נגמרה עבודת היום, ומגמת פניו היא לחזור אל העולם שהשאיר מאחוריו בעת התקדש היום, הוא כבר שייך ראשו ורובו לעולם ההוא והוסרה ממנו העטרה הנכבדה. עתה עליו לומר בשכמל"ו בלחש, כאדם ולא כמלאך.

הבחנה זו יש לה משמעות מרחיקת לכת, באשר לעבודת התשובה בפרט ולעבודת ה' בחיי היום יום, בכלל. כך כותב גם רבינו יונה ז"ל בענין התשובה (שער ב' אות י'): "כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים וישמע ויכנע ויחזור בתשובה ויקבל בלבו כל דברי התוכחות, ושלא יגרע דבר מדבריהם, והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפילה לאור גדול כי עת אשר יאזין ויסכית לבבו יבין ויקיים עליו להיותו עושה כל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום הזה ומעלה... עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר... ואשריו כי צידק נפשו בשעה קלה".

המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל מביא בשם הסבא מקלם שביאר דברי הרמב"ם (פ"ג מתשובה): "מי שזכויותיו יתירות על עוונותיו, צדיק. ומי שעוונותיו יתירות על זכויותיו, רשע". והם הצדיקים והרשעים לדין ראש השנה. והקשה הסבא וכי ברוב זכויות כבר נהיה צדיק, ואם עזב אפילו דבר מדרבנן רשע הוא? אלא, כך ביאר, מדובר כאן על צדיק ורשע לענין יום הדין. ומי שיש לו רוב זכויות נקרא צדיק לענין יום הדין, על שם סופו! וכמו שכתב הרמב"ם שמנין זה אינו לפי המעשים אלא לפי גודלם. כי כך הם דרכי התורה, מי שמעמיד את עצמו על דרך שתביאהו בסופו של דבר לשלימות, כבר מעתה דינו על שם סופו, והוא הזוכה ביום הדין.

למדנו על גודל השעה של יום הכיפורים, שבו שבים אנו אל ה'. ונראה לכאורה שחקיקת הרצון להיטיב את דרכנו, וחיפוש עצות כיצד לשמר רצון נעלה זה, מרומם את האדם ברגע אחד, כפי שאומר רבינו יונה, והוא נהפך ברגע זה לאדם אחר. יתן ה' ונשכיל לנצל את האפשרויות העצומות שהעניק לנו הקב"ה ולשוב אל ה' בלב שלם ולחדש ימינו כקדם.

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

ייחודו של חג חסוכות

כל לב מרגיש כי ייחודו של חג חסוכות בהשוואה לשאר הרגלים, הוא העיתוי הנפלא בו אנו חוגגים ושמחים בחג הזה. אלול, ראש השנה עשי"ת ויום הכיפורים מהווים סולם קדוש ונשגב לכל איש ישראל, שבו הוא מטפס ועולה מתרומם ונטהר. וממרומי הפיסגה אליה הוא הגיע, הוא פונה לעבר חג חסוכות שהוא זמן שמחתנו.

קיתונות של דיו נשפכו במאמרים על חג זה הנקרא גם חג האסיף, לכן לא נוכל לאסוף וללקט ולו אף מעט ממה שנאמר ונכתב בעניינו. הדברים הנכתבים כאן נלקטו מתוך הקדמתו המאלפת של הג"ר אברהם ארלנגר שליט"א בפתיחה לחיבורו "ברכת אברהם" על מסכת סוכה.

בספר "דרך ה'" (ח"ד פ"ה, ב) כותב הרמח"ל: "ענין הסוכה והלולב הוא, כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות, שהיה לסכך עליהם ולהגן עליהם בעצם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות. והוא, כמו שע"י העננים ההם נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היתה נמשכת להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד. נבדלים מכל העמים ומנושאים ומנוטלים מן העוה"ז עצמו ועליונים ממש על כל גויי הארץ."

"ודבר זה נעשה בשעתו לישראל, להגיעם אל המעלה העליונה הראויה להם ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים. שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתברך ומקיף כל צדיק מישראל, ומבדילו משאר כל בני אדם ומנשאו למעלה מהם ומשימו עליון על כולם. ומתחדש דבר זה בישראל בחג חסוכות ע"י הסוכה."

הכנה לכל השנה

ונראה להוסיף, שיש לומר שהשפעת הקדושה וידיעת השי"ת הנקנית בסוכה בשבעת ימי החג, כמו שנאמר "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבת"י, הינה תשתית והכנה לכל יום ויום משבעת ימי השבוע בשנה הבעל"ט. מצינו מעין זה ב"משנה ברורה" (תר"נ ב) בשם "יערות דבש": "ז' הימים שבין ר"ה ליום הכיפורים אפשר לתקן בהם כל יום מימי השנה החולפת. על דרך זו נראה שז' ימי חג חסוכות מהווים הכנה לז' ימי השבוע בכל השנה הבאה. לחיות בהם בהשקפה שביתו הקבוע, העוה"ז, כולו דירת עראי, כפרוזדור שלפני העוה"ב. ובו מסתופפים כל העת בצל האמונה ותחת השגחתו יתברך, בוטחים בו בלב שלם ושמחים בקירבתו, זוהי הכנה לכל השנה. ונראה לדמות ענין זה למה שכתוב ב"נפש החיים" (ג', יא) בהג"ה בביאור דברי המכילתא, על

מה שבשעת מתן תורה נאמר "וכל העם רואים את הקולות", שהיו שומעים את הנראה ורואים את הנשמע. השגתם הזדככה אז מאד, עד שכל מציאות העניינים הגשמיים אשר היו עד אז בבחינת "רואים", ראייה חושית, הפכו אז להיות אצלם בגדר של "שומעים". כלומר, שצריכים היו לספר להם שיש גשמיות בעולם. ומאידך, העניינים הרוחניים שהיו מקודם רק בגדר שמיעה והבנה ע"י סיפור, נעשו אז אצלם באופן שראו אותם בחוש ע"י גודל השגתם הנפלאה.

כך צריכה ישיבת הסוכה להפוך את הקבע, דהיינו את הרגשת הקביעות שלנו בעוה"ז, לעראי. ואת העראי דהיינו את העולם רוחני שלנו לקבע, דהיינו להשריש בנו שזוהי המציאות הקבועה. את זה נרכוש ע"י הישיבה מתחת הסכך שאין בו להגן מפני הגשמים. ויחד עם זאת דוקא דלילותו ועראיותו של הסכך, מזכירה לנו את הקשר עם היושב בשמים. שהוא המגן האמיתי והיחידי שלנו, זוהי המציאות המתגלה לעינינו בראייה חושית בהיותנו בסוכה. הסוכה תהיה קבע והבית יהיה לנו עראי, ובהשקפה זו נחיה כל השנה. זה מה שכתב הרמח"ל ש"אור קדושה נמשך".

אחרי יום הכיפורים

במדרש (ילקוט שמעוני, אמור רמז תרנ"ד) שנינו: "אבל בחג לפי שנטלו הנפשות דימוס (פטור) ביום הכיפורים, כמ"ש 'כי ביום הזה יכפר עליכם', ועוד שהתבואה ופירות האילן בפנים, לפיכך כתב שלוש שמחות - 'ושמחת בחגך', 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם', 'והיית אך שמח'".

ונראה לבאר שלעולם אין לאדם כשר מישראל, שמחה גדולה יותר משמחת כפרת העוונות. אלא שכל זמן שהאדם מוטרד בקשיי פרנסה, קשה שתהיה שמחתו שלימה. לכן קבע השי"ת את סדר הבריאה באופן שהתבואה והאילנות יניבו את פירותיהם בתקופת החג, כדי שהגוף לא יפריע לשמחה. ואע"פ שמי שהוא בעל בטחון שמח בכל מצב, בכל זאת כשיש לו את כל צרכו קל לו יותר לשמוח. וגם מי שעדיין לא הגיע לשלימות במידת הבטחון, יוכל לשמוח.

לפי"ז יש לומר שלימי הכנה לכל השנה באמונה ובטחון ובשמחה, יש צורך גם בכפרת עוונות. כי כיצד יוכל האדם לשמוח בשעה שהוא עדיין מלא עוונות? ולכן הקדימו את יוה"כ לסוכות. וכדי שישוב בתשובה שלימה מאימת הדין, היה צורך להקדים את ראש השנה ליוה"כ. אחרי הקדמות אלו, מגיעים לשמחה שלימה בסוכות ובשמיני עצרת.

ראינו, אם כן, שחג הסוכות מביא אותנו להמחשת עראיותנו בעוה"ז, ולהתחזקות בבטחון בה' ובהרגשת התלות בו יתברך. וכל זה "עטוף" בשמחה אליה הגענו אחרי ר"ה ויוה"כ, ונצטרף לזה גם את אהבת ה' המתעצמת בימים אלה.

בספר "חובת הלבבות" כתב (שער אהבת ה' פ"ד) שאהבת עבד לאדונו בנויה על שלושה גורמים: (א) ההטבה שמיטיב האדון עם עבדו, (ב) משום שהוא סולח לו ומעלים עין מפשעיו, (ג) לכבודו לגדלו ולרוממו. בסוכות אנו מוצאים את ג' גורמים אלה. (א) ההטבה באה לידי ביטוי בשפע שנאסף מהשדות, (ב) היות ה' מעביר על פשעי בניו"ה"כ, (ג) וכן רוממותו וגדלותו העולים בזכרוננו בעת הישיבה שמטרתה "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו'". בענני הכבוד ראינו את כוחו, גדלותו וקירבתו, בנוסף לחסדיו. ואין לנו זמן התעוררות לאהבת ה', יותר מאשר הזמן שבו מצויים כל ג' המעוררים לאהבת ה', לשמחה ולקירבתו יתברך.

יהי רצון שנזכה לשלימות האהבה, ושימי חג הסוכות יאירו לנו כל השנה, כמבואר ב"פלא יועץ". וכתב שם עוד בשם גורי האר"י ז"ל שכל מי שהוא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מובטח לו שתעלה לו שנה טובה, ויהיה לעולם שמח.

הוספה למאמר "אלול עיר מקלט של החוטאים"

בסיום המאמר אסכם כמה נקודות חשובות העולות מן הדברים. הנה, באות ב' הבאנו את דברי חז"ל שבגלעד היו שלשה ערי מקלט, משום שבגלעד נפישו רוצחים. והקשו המפרשים, מה זה שייך, והרי ערי מקלט הם לרוצחים בשוגג, ואילו "נפישו רוצחים" היינו רוצחים במזיד. והבאנו את דברי המהר"ל, שיישב את הקושיה ביסוד, שככל שאיסור חמור יותר בעיני האדם, כך גם יהא נזהר שלא יגיע לכלל העבירה, אפילו בשוגג. ודוגמא לדבר רואים, שאם נהג רכב זהיר בנסיעתו בדרך קבע, אזי נדיר יותר שיכשל נהג זה בתאונת דרכים. וכן יש בפוסקים לשון, שאימת יום כיפור על ישראל שלא ישכחו ויעברו על איסורי מלאכה ודיני העינוי ביום קדוש ונורא זה [ואימה זו יתירה על אימת שבת על ע"ה, שמועילה רק שלא ישקר בשבת]. וממילא, הגם שנמצא, אחת לאלף, אדם שיקום משנתו בשבת ובטעות יפתח את אור החשמל, לא מצאנו אדם שומר תורה ומצוות שיקום משנתו ויאכל בטעות ביום הכיפורים. וכל זאת, משום שאימת יום הכיפורים כל כך גדולה, מפאת הציור שיש במוחו של האדם הישראלי על תוקף קדושת היום שהוא גדול ונורא, עד שלא ימצא כלל כישלון ביום קדוש זה אפילו בשגגה רחוקה.

וכן הוא בעניין חיובו של הרוצח בשגגה. עיקר חיובו הוא שלפי ערך קדושת החיים, היה לו לדקדק ולהשגיח מאד מאד בכל מעשיו שלא יבוא לידי רציחה בשוגג, וכיון שפשע ולא דקדק, הרי הוא צריך כפרה גדולה.

ונראה, שמה שבא האר"י ז"ל ללמדנו, במה שאמר שהפסוק "אנה לידו ושמתי לך" הנאמר ברוצח בשגגה מרמז את חודש אלול בר"ת, הוא, שחודש אלול צריך להיות מנוצל לבניין סולם הערכים של האדם. שיתבונן האדם בגודל יקרת חשיבות התורה ומצוותיה שציוה אותנו בורא העולם, ולתת את לבנו לכך בכל עת ובכל שעה. ובזאת, נרחיק את עצמנו מעבירות, אפילו בשוגג. כי לא מצוי שאדם שומר מצוות החרד בדרך כלל על דבר ה' יעבור בשאט נפש ובמזיד על מצוות התורה, אולם מצוי יותר שייכשל בדברים שאדם דש בעקביו מחוסר שימת הלב. כי עיקר פתויי היצר חלים באדם הרץ ודוהר בחייו כסוס שוטף במלחמה, מבלי שסיפק בידו לשים לב לעומק חשיבות העבודה ועשיית רצון השם בעולם. והדברים באים לידי ביטוי בחוסר כוונה בברכות תפילת העמידה, ובברכות בכלל, שאם האדם היה מתבונן ולומד על חשיבות העמידה בתפילה לפני בורא העולם אזי לא היה מגיע לכלל הרהורים זרים בתפילה ובעת אמירת ברכות בכלל. וכן, אם אדם היה מכיר בחשיבות לימוד התורה, שהיא סוד קיום העולם בכל רגע ורגע, אזי היה דואג לסדר את כל הטרדות המתרגשות ובאות עליו באופן שלא יפריעו את זמני לימודו, כי כל הפרעות המצויות באות מחמת חוסר שימת לב ומחמת חוסר נתינת חשיבות ללימוד התורה. ולכן, בחודש אלול רומזת לנו התורה בר"ת אלול שמצא האר"י ז"ל בעניין עיר המקלט, שעבודת האדם תהיה כמו מגמת עבודתו של האדם כדי שלא יגיע לכלל רציחה בשוגג, והיא משימה חיובית של נתינת חשיבות לעבודת ה' ושימת לב תמידית והבטה על כל דרכיו ומעלליו, כדי שלא יגיע ח"ו לכלל מכשול, אפילו בשוגג.

וגם נלמד מעיר מקלט, עד כמה חמורה הסכנה מאי שימת לב. שבגלל אי שימת לב רגע אחד, גרם הרוצח בשגגה לגדיעת פתיל חייו של זולתו, והשאיר אלמנה עם יתומים, שלא יגליד פצעם לעולם. והתורה ציוותה על הרוצח לנוס אל עיר המקלט, ששם יקבל את החינוך הנכון. והחינוך הוא, שכאשר מגיע הרוצח לעיר מקלט, הוא צריך לשים על לבו, שאם יצא פסיעה אחת מעיר המקלט, יחשוף את עצמו למיתה על ידי גואל הדם. וכל חייו שם בעיר המקלט הם במתח הזה, וזה חינוך עצום לשימת לב. וזו גם העבודה של אלול, שהאדם ירגיש כמו הרוצח בעיר מקלט, שכל תזוזה לא נכונה יכולה להפיל אותו, ורק שימת לב נכונה,

ועבודת ה' בכוונה, ולא בדרך של "מלומדה", היא אשר תציל אותו מליפול ברשתו של "גואל הדם" הוא יצר הרע.

גם לימוד נוסף יש מזה, שהרי שם בעיר המקלט, יפגוש הרוצח את הזקנים, שהרי עיר שאין בה זקנים אינה קולטת (רמב"ם פ"ז מהלכות רוצח ה"ו). גם יפגוש שם את הלויים, שהרי כל ערי המקלט הן מערי הלויים. והלויים הם אשר יורו את משפט השם ואת אורחותיו, ויחד עם הזקנים ידריכו אותו איך מביטים על החיים בכובד ראש, ולא בקלות דעת כפי שהשקיף על החיים עד אז. וזו גם ההזדמנות של חודש אלול, להתקרב אל מרביצי התורה והמוסר, ו"הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע" (משלי יג, כ), כי תשמע מהם חכמתם ותראה מעשיהם, ודרך האדם להיות נמשך במידותיו ובמעשיו אחר מי שיתחבר עמו (הגר"א שם).

והנה, הגמרא במסכת מכות (י, ב) מבארת את המציאות של רוצח בשוגג, וז"ל: במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים. הקב"ה מזמין לפונדק אחד. זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו. זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה, ע"כ. והקשה האור החיים הק' (שמות כא, יג), וז"ל: ואשר לא צדה והאלהים וגו' צריך לדעת למה כפל לא צדה, והאלהים וגו', ועוד קשה למה יאנה ה' לאדם און זה. ורבותינו ז"ל אמרו במכילתא ובהגולין (מכות י:): זה הוא שאמר הכתוב (ש"א כד יג) מרשעים יצא רשע וגו', הא כיצד היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו וכו', הרי זה גולה, היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה וכו', בא מזיד ונפל ביד שוגג, עד כאן. וקשה, הן אמת כי מזיד זה נטל שכרו משלם כי בן מות הוא, והרי הוא נהרג, אלא שוגג זה שגולה גלות זה הוא על מה ששגג עתה בפעם הזאת, ועל שגגתו אשר שגג בראשון אין לו פרעון עליה, ואם אשר הזמין לידו ה', לא יתחייב עליה, כי ה' הזמין לידו, אם כן מוכרח לומר כי בפעם הזאת לא אנה ה' לידו, והנהרג על ידו לא היה מחוייב מיתה, שאם מחוייב הרי זה יכנס גם כן בגדר כי ה' אנה לידו, וזה דוחק, כי הכתוב יגיד ענין שגגת הריגת נפש בלא צדיה, ולא חלק בקצת מהם. ויישב האור החיים [ביישובו השני] וז"ל: או אפשר כי לצד שרמזוהו מן השמים, דהמתגלגל על ידו שהרג הנפש, והיה לו להכנע ולקבל עליו הגלות מעצמו, הרי זה הוסיף על חטאתו פשע, ולזה הזמין לו עוד שוגג אחר מלבד הראשון, וצריך לגלות פי שנים כשיעור הצריך למספר רשעיותיו, ולזה תמצא שנתחכם ה' ולא גבל שיעור גלות הרוצח, אלא עד מות הכהן הגדול, ודבר זה הנה הוא מסור לאדון כל הארץ והוא ישפוט בצדק, כמה שיעור הצריך לו אם לאחת אם לשתיים, עכ"ל.

הרי לן מזה שכאשר התורה אומרת והאלקים אינה לידו, דקאי על הפעם השניה, יש כאן רמיזה על חומרת הדבר, שבפעם השניה הקב"ה אינו ממתין לו יותר, ומזמין עדים כדי שיגלה, כי חומרת הדבר היא שהיה לו לרוצח הזה, שנכשל כבר ברציחה בשוגג לתת אל לבו את חומרת מעשהו, עד כדי כך שהיה לו לגלות מעצמו, הגם שלא היו עדים בדבר, ומשלא עשה כן, הראה שאין הדברים חמורים בעיניו, ושפיכות דמים זול אצלו (ראה יומא כב, ב), וזה עצמו חמור מאד אצל הקב"ה, ולכן זימן לו בפעם השניה עדים שיגלוהו בעל כרחו, והוא יתחנך את החינוך הנכון בעיר המקלט להעריך ערך חיי אדם. והר"ת "אלול" שרמז עליו האר"י ז"ל כוללים את התיבות "אינה לידו" בדווקא, כדי לרמז לן על עבודת חודש אלול, שהוא קשור עם הדברים האמורים, והיינו, שהקב"ה מחמיר ומזמן את העדים לאדם שאינו שם על לבו ואינו נותן את דעתו על חומרת מצבו הכללי. והרמז בא להורות לנו שעיקר עבודת אלול היא להשקיף היטב על מצבו הרוחני ולבנות את חשיבות כל מצוה ומצוה באשר היא, ומתוך זה לא יבוא להכשל אפילו בשוגג בשום עבירה.

גם הוזכרה במאמר זה (אות ח) הופעת הר"ת "שכס" בעניין ערי המקלט, שהתורה באה לרמז לנו על רחמיו של הבורא יתברך, שנבחרה העיר שכס, שבה הייתה מכירת יוסף, להיות עיר מקלט ללמד את הרוצח בשגגה,

שהקב"ה מקבל תשובת החוטאים, שכמו שהקב"ה סלח לעשרת השבטים על מכירת יוסף, כך גם יסלח לרוצח בשגגה על חטאו. וגם זה לימוד לכל אחד מאתנו לעבודת חודש אלול, לדעת את רחמי הקב"ה שמכין את הדרך לשבים, ומקבל את תשובתם.

ומכפרת הרוצח בשגגה נלמד קל וחומר, שאם לאדם שעשה עבירה חמורה כמו רציחה, יש תיקון, הרי ק"ו לעבירות קלות מזה. והרי, הרמב"ם כתב על רציחה במזיד, שאדם שרצח, אין כל המצוות שעשה כל ימיו חשובות לפני הקב"ה. והגם שרוצח בשגגה אינו רוצח במזיד, מכל מקום פשיעה אכתי ישנה כאן, ובכל זאת הקב"ה מקבל את תשובתו ומכפר לו על פשעו. ומזה בניין אב לאדם, שגם אם חטא עבירות חמורות, הקב"ה מכין לו את הדרך לתשובה, ואם יתאמץ בתשובתו, יתכפר לו חטאו.

ומרנא החפץ חיים כתב בפתיחה לספר אהבת חסד על הפסוק (ירמיהו ב, ח) הכהנים לא אמרו איה ה' ותופשי התורה לא ידעוני, שאם תופשי התורה, שהם לומדי התורה, היו מתבוננים מי הוא הקב"ה ומהם דרכיו, היו לומדים עד כמה חפץ חסד הוא, והיו ממהרים לשוב, אפילו אם התרחקו הרבה ונפלו בחטאים ובעוונות, כי היו מבינים שהקב"ה היה מקבל אותם במידת חסדו (ע"כ דבריו). וזה מבואר לנו ממצות ערי מקלט, שבחר הקב"ה לתת דרך לחוטא בחטא שהוא מן החמורות שבחמורות, כדי לתת לו כפרה שלמה על חטאו. וכל זה ממידת חסדו וטובו, וכמ"ש (תהלים כה, ח) טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך (ראה מכות י, א).

ולסיכום, עיקר העבודה שבחודש אלול היא לתת את הדעת על מצבו הרוחני הכללי והייחס האמיתי שלו לחשיבות התורה והמצוות בעיניו, ויש בזה תועלת עצומה לאדם, כי בדרך כלל קשה לאדם למצוא מומין בעצמו, כי הריהו מתפלל ולומד ושומר שבת וכו' וכו', אלא שאם יתבונן יראה שהדברים אם אצלו בבחינת "מלומדה" וגם אם אינו מורד בקב"ה ועושה עבירות במזיד, סוף סוף לא יימלט, שעקב מצבו הבינוני, הוא יכשל וידוש בעקביו בשוגג גמור או בשוגג הקרוב למזיד מצוות שונות, שלא עלה על דעתו לעבור עליהן במזיד. ולכן צריך האדם להתבונן ולהגביה עצמו בדרכי ה', ואז ילך לבטח דרכו. וזו עצה טובה לאדם, כי באופן זה הוא אינו נלחם ישירות ביצר הרע המסית אותו לעבור עבירה פלונית, אלא הוא מגביה את עצמו יותר ויותר מבחינה רוחנית עד שממילא לא יידבקו בו כל מיני חטאים ובעוונות. וזה גם הרמז שנתנו הקדמונים לאלול, אני לדודי ודודי לי (ר"ת אלול), שאם האדם ירגיש את עצמו מחובר לקב"ה, בבחינת אני לדודי, אזי גם דודי יהיה לי ויגן עלי מכל מיני מכשולות.

גם חשוב מאד, שידע האדם וישים על לבו, שישנה הזדמנות ארעית שאינה חוזרת, להיות קרוב לקב"ה. ולכן לא ידחה את תשובתו לעת זקנתו, פן ימות בלא תשובה, וינהם באחריתו על גודל ההפסד, שלא ניצל את זמן חיותו בעולם הזה, שדווקא אז היה הקב"ה מצוי לו, ויכול היה לחון אותו ברחמיו המרובים.

וכדבריו המאלפים של מרנא החפץ חיים בספרו חומת הדת (פי"ז) אשר תיאר את התחושה הקשה שעתידה ללוות בעולם הנצח את אותו אדם שלא שם אל לבו לנצל את קירבתו של הקב"ה שהיה מצוי לו בעת שהיה חי בעולם הזה, בדברים נוקבים ויורדים עד תהום הנפש, וז"ל:

כתיב בקרא (ישעיהו נה, ב) דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב וגו', הנה חז"ל (ר"ה י"ח ע"א, יבמות מ"ט ע"ב ושם ק"ה ע"א) העידו לנו שזה קאי על עשרת ימי תשובה, שאז הקב"ה מצוי וקרוב יותר. לכוונה זו בלבד, היה די במה שאמר קראוהו בהיותו קרוב, ומה זה שאמר בהמצאו. ועל כן נראה לי, שהכתוב מעורר לנו עוד רעיון נשגב בזה. והוא, שיתבונן האדם תמיד בימי חיותו בעולם הזה לדרוש את ה', כי בעולם הזה יכול למצוא אותו ולדבר אתו בתורה [וכמו שכתבו הספרים הקדושים כי בעת שהאדם לומד תורת ה' הוא מדבר ממש עמו כביכול] וכן לקיים מצותיו ולתת הודאה לשמו בברכה עליהם ובלשון נוכח כאשר ידבר איש

אל רעהו, וכמו שאנו אומרים ברוך אתה ה', וכן לבקש מלפניו על נפשו [הן שימחול לו על מה שעבר מן העונות והן שיזכהו להשלים נשמתו בתורה ובמצות] ולהעלות את עצמו במדרגה היותר גבוה שבגבוהות. כלל הדברים, בעודו בעולם הזה יכול להמשיך כבוד השם יתברך אצלו, וכמו שאמר הכתוב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך. מה שאין כן כשיבוא לעולם העליון, שם אין לו רשות לעולם לכל זה, לא ללימוד התורה ולא לקיום המצות ולא לדבר עם ה' ולבקש מלפניו על נפשו, וכמו שאמרו חז"ל כיון שמת אדם בטל מן התורה ומן המצות, ועוד אמרו, שהעולם הזה דומה לערב שבת והעולם הבא דומה לשבת, וצריך להכין הכל מערב שבת כי בשבת לא יוכל לתקן שום דבר.

ואמרתי על זה משל נכבד. איש אחד בעל אכסניא היתה עליו מלשינות גדולה, ועמל מאוד להוציא משפטו לאורו ולשוא היה עמלו, והיה על ידי זה בסכנה גדולה. ואמרו לו אוהביו, שאין לו שום עצה כי אם שיבוא לפני המלך בעצמו וישתטח לפניו כי הוא איש חסיד ורחמן מאד, ובודאי ירחם עליו ויטה דינו לזכות ויצילו מצרותיו. ובימים ההם היה מנהג, שהמלכים היו מלבישים עצמם במלבושים פשוטים כשאר העם שלא יכירו, והיו נוסעים במדינותיהם להתבונן על הנהגותיהם ועניניהם. ויהי היום, והמלך נסע דרך העיר ההיא ונתאכסן בבית האיש הזה ולא הכירו שום איש. וכאשר נסע משם כעבור מספר ימים, נודע שהמלך עבר דרך העיר ההיא ונתאכסן בבית האיש הנ"ל. וכשמוע האיש הדבר הזה, נפל על פניו ארצה ויבך בכי גדול, ויאמר אוי לי על מזלי החשוך, הלא היה המלך הטוב ורב חסד בביתי, אילו הייתי יודע הייתי משתטח לפניו ובודאי היה מוחל לי על הכל. אבל כעת מה אוכל לעשות, לנסוע לעיר מלכותו אין בכחי, וגם כמה אלפי אנשי צבא חונים סביב היכלו לכבודו ובודאי לא יניחוני לבוא אצלו.

והנמשל הוא כפשוטו, המלך זהו מלך מלכי המלכים הקב"ה. בעת שהאדם הוא בעולם הזה, הוא מצוי לפני ה' תמיד, ואפילו אם עיוות וקילקל יכול לשוב ולבקש על נפשו להטיב עמו בכל הענינים, והקב"ה קרוב לו וכמו שנאמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראהו באמת, וכנ"ל. אבל האדם מתעצל בזה יום יום, עד שנפטר ובא לידי חשבון, ושם ימצא הפנקס פתוח וכל עניניו נכתבים ונחתמים, ונפשו ורוחו ונשמתו הן בסכנה גדולה, כי צריך להשיב על הכל תשובה נכונה ואין לו מה להשיב. והוא צועק, אוי לי וי לי, כשהייתי בעולם התחתון היה הקב"ה מצוי אצלי תמיד והיה ביכולתי לבוא ולהשתטח לפניו ולבכות והיה מוחל לי על הכל, וגם היה מסייעני לידיעת תורתו ולקיים מצותיו, וכמו שאמרו חז"ל הבא לטהר מסייעין אותו, אבל כעת, מלבד שמחנה המקטרגים שנבראו מעוונותי סובבים אותי מכל צד, בושתי וגם נכלמתי להרים פני אליו, וגם כמה אלפי רבבות מלאכי השרת עומדים לפני כבודו ולא יניחוני לדבר אתו ולהזכיר שמו הגדול, הלא גדרי התשובה ננעלו בפני כעת ולא בדברים אתקן עוותותי כי אם ביסורים קשים ומרים [וכמו שגילה לנו הכתוב כל זה במשלי ונהמת באחריתך ככלות בשרך ושארך ואמרת איך שנאתי מוסר], וכמו שביאר הגר"א בדרך רמז את מגילת איכה על הנפש שמקוננת ואומרת איכה ישבה בדד וגו' בכה תבכה בלילה וגו' אין לה מנחם מכל אוהביה עי"ש. וכל זה רמז לנו הכתוב בקצרה, דרשו ה' [אבל אימתי] בהמצאו, דהיינו בעת שהוא מצוי לך בעולם הזה, מה שאין כן בעולם העליון לא יהיה לך רשות לכל זה וכנ"ל.

עכ"ל ספר חומת הדת.

והמשכיל יתבונן ויתן אל לבו, שהדברים נכונים, ביתר שאת, בחודש אלול, המכונה בפי רבותינו "חודש הרחמים והסליחות", אשר בחודש זה הקב"ה מצוי בקרב ישראל ביתר קירבה מבשאר השנה, וניתן לפנות אליו ישירות ביתר קלות. ולמעלה מכך, בימים שבין כסה לעשור, המלך קרוב עוד יותר, וכמ"ש "קראוהו בהיותו קרוב", אלו ימים שבין ר"ה ויום הכיפורים. וצריך לנצל קרבה זו, ולא להיות כמו אותו אסיר שלא נמלט מבית האסורים, כאשר הייתה המחותרת חתורה לפניו.

דין איסור ספיה לקטן ביוה"ב וסוכה

דין ספיה] וזהו דכתב המג"א דבהגיעם לגיל חינוך לכו"ע אסור לספות ביוה"כ ובסוכה מדין ספיה, דהרי רק בהגיעם לגיל חינוך דנתחייבו בעיקר המצוה שוב בזה שייך ביטול החיוב, ופשוט.

ויסוד הדבר מתבאר להדיא מדברי השער הציון סי' תרט"ז אות ט' דכל הספיה בזה היינו מחמת חובת חינוך דמחוייב ב' והיינו חובת הבן ובזה שייך החפצא דאיסור, יעו"ש היטב דאי היה רק חובת האב להרגילו, אין בזה ספיה.

ספיה לענין ד' כנפות בלא ציצית לקטן

ולפ"ז להלביש ד' כנפות בלא ציצית לקטן אי אית בהו משום ספיה, הדבר תלוי אם הקטן הגיע לגיל חינוך, א"כ אית ביה משום איסור ספיה, כסוכה ויוה"כ. אכן בפחות מגיל חינוך לית לכל החפצא דאיסורא, וכדברי המרדכי דלא אמרה תורה לא ללבוש הבגד כי אם מ"ע להטיל ציצית וכדפסק הרמ"א סימן י"ג. [ולמג"א שם דמ"מ מדרבנן אסור יל"ע, ותלוי בגדר דאסרו חז"ל. ואכ"מ].

סתירת הדברים אי יש ספיה לתת לידו או רק בעתן לפיו

והנה בעיקר דין ספיה דנבילה לקטן, מבואר בכמה דוכתי, דלתת לתוך ידו את הנבילה הוא בכלל איסור ספיה, וכסוגיא דשבת לענין חגב חי, וכ"כ המג"א ס' שמ"ג ובמ"ב סק"ד שם.

ויל"ע לפ"ז במבואר בה' סוכה דהאיסור להאכיל הקטן מחוץ לסוכה אין זה אלא במכניס לתוך פיו או מצוהו לאכול, כמש"כ המחצית השקל הגר"ז והמ"ב, והרי כיון דאתינן עלה מדין ספיה דכה"ת א"כ בדין, דאף ליתן לידו אסור וככל נבילה דליתן לידו קעבר על איסור ספיה, וצ"ע.

ועיין היטב במחצית השקל ס' תרט"ז סק"ב, דביאר דברי המג"א שם, ובמחצית השקל ס' תר"מ סק"ג. והמתבאר מדבריו, דחלוק סוכה מיוה"כ לענין ספיה, דבסוכה שרי לתת לידו של התינוק, דהא עכ"פ נתן לו דבר היתר דהא אפשר שיאכלנו תוך הסוכה, ומה שהקטן אכלו חוץ לסוכה אדעתיה דנפשיה, אבל אסור להאכילו בפיו, אמנם ביוה"כ אפילו לתוך ידו אסור. וכן משמעות המ"ב, דבה' סוכה כתב דכל הדין ספיה אך במכניס לתוך פיו או מצוהו לאכול, ואילו בה' יוה"כ סתם בזה דשיאטיה לכל מאכילהו נבילות, והרי פסק בס' שמ"ג דאף ליתן לידו בכלל איסור ספיה.

והדברים צ"ב, דמאי שנא יוה"כ מסוכה, דהרי מאכילהו מחוץ לסוכה, וכיון דבה' ספיה אף בנותן לידו בכלל דין ספיה וחשיב מאכילהו, א"כ נימא כן אף לענין סוכה, דאינו במשמע דבסוכה

חידוש המג"א דיש אסור ספיה לקטן ביוה"ב ומחוץ לסוכה

כתב המג"א סימן תר"מ סק"ב, דאסור להאכיל לקטן כביצה מחוץ לסוכה מדין ספיה כמאכילו נבילה, ועי"ש במחצית השקל דכתב, והיינו דוקא לתת לתוך פיו, וכ"כ המ"ב סק"ה, או לתוך פיו או לצוות לו לאכול. ובשער הציון אות ח' כתב ולאפוקי כשמניח לפניו לאכול והוא אוכל מעצמו.

ועד"ז כתב המג"א סימן תרט"ז, דלספות לקטן אוכל ביוה"כ אסור לכו"ע אף לאחרני [ולא רק לאביו מדין חינוך] כמו שאר דבר איסור שאסור להאכילו לכו"ע. וכן פסק המ"ב שם סק"ה.

והנה בסימן רס"ט במג"א דן אי לענין ביטול עשה איכא דין ספיה, ונאמרו בזה שני תירוצים. ובסוכה דהוי עשה, ע"כ אזיל המג"א בשיטה זו דאף לענין ביטול עשה נאמר דין ספיה.

והנה כ"ד המג"א איירי היכא דהקטן הגיע לגיל חינוך ועל אביו מצוה לחנכו, ואך לענין אמו כתב המג"א די"א דאינה מחוייבת בחינוך, ומ"מ להאכילו בידיה אסור מדין ספיה, והמשמעות דכל הנדון להאכיל הקטן מחוץ לסוכה וביוה"כ, היינו קטן שהגיע לגיל חינוך.

ויל"ע מהמבואר בסימן שמ"ג, דדין ספיה נאמר אפילו בתינוק בן יומו, כדהאר"י המ"ב שם סק"ג, דמוכח כן בגמ', וא"כ כיון דנאמר איסור ספיה בסוכה ויוה"כ לשיטת המג"א וכלשון המג"א בה' יוה"כ דהוי כמאכילו נבילות, לכאורה אף בתינוק בן יומו אסור, וא"כ אמאי נשנה הך דינא דספיה ביוה"כ וסוכה אך בתינוקות שהגיעו לגיל חינוך.

חלוק הגיל ספיה ביוה"ב וסוכה דרק עגיל חנוך סבה"ת דאף בן יומו

והפשוט בזה, דחלוק ביסודו נבילה, מסוכה ויוה"כ, אף דבתרווייהו אית בהו משום ספיה. והיינו דנבילה דהוא החפצא דאיסורא מחמת עצמו, בהא נאמר איסורא לספות לקטן. לא כן ביוה"כ וסוכה דכל חלות איסורם זהו "הביטול עשה" דסוכה, וביטול ה"ועיניתם", אף דיש גם לאו מ'הנפש אשר לא תעונה' לאו זה היא תולדה מהמצות עשה כמש"כ הדברי יחזקאל, א"כ כל דאינו מחוייב במצות סוכה ומצות עינוי לית בהו כל החפצא דאיסורא. דרק מחמת מצות חינוך מחוייב הוא בסוכה ובצום דיוה"כ, א"כ בביטולו הרי מבטל מ"ע [ופשוט דאין זה יותר מאשר ביטול דרבנן דאינו מחוייב טפי מאשר חיוב דרבנן מדין חינוך לקיימם וזהו שיטת המג"א בכמה דוכתי דחינוך היא חובת הבן כמו שהארכנו בעטרת המועדים] וא"כ איתא להחפצא דנבילה [לפי מאי דמצדד המג"א דאף בביטול עשה נאמר

הגר"ז ס' שמ"ג כתב, דלתת לקטן עוגה שיש עליה אחריות, שרי וליכא משום איסור ספיה משום דאין בזה מאכלות אסורות. ובתהלה לדוד שם תמה על דברי הגר"ז הרי אף לענין שבת נאמר דין ספיה והיינו לא רק לענין מאכלות אסורות כי אם אף מלאכות האסורות כמבואר ברמ"א לענין משא לקטן.

והנראה בשיטת הגר"ז עדש"נ, דעוגה שיש עליה אחריות אין כאן נתינת "נבילה", דכל האיסור זהו "המחיקה", ואין עוגה שיש עליה אחריות לתא דנבילה. ושאינו מכל נבילה דזהו החפצא דאיסורא ואך מחוסר מעשה אכילה, אולם לענין עוגה שיש עליה אחריות כל השם נבילה זהו המחיקה, ואת זה הוא לא נתן. וצריך לחלק בין עוגה, לנותן משא לקטן, דהמשא לענין הוצאה חשיב נבילה, ואך בעי מעביר ד' אמות, דוגמת מחוסר מעשה האכילה והיינו שנתן את החפצא שעמו עושים המלאכה, אבל לענין נתינת העוגה זהו רק ההכשר שיש אפשרות לתינוק לחדש מחיקה, והיינו לתת לתינוק כלי כתיבה י"ל דאיסור דהרי עמו עושים הכתיבה וזהו כמו משא להוצאה שנאסר מדין ספיה, אבל לתת לו נייר עם אחריות אין זה נבילה אלא דזהו רק ההיכר תמצ' למחיקה, וכוונת הגר"ז דרך במאכלות האסורות ודומה לו דנותן הדבר הנאסר דבזה חשיב נתינת נבילה, לאפוקי מלאכות אסורות שנותן רק ההיכר תמצ' שע"י מתאפשר המלאכה ולא הדבר שעמו גופא עושים המלאכה, וזה דבר חדש.

בסוכה כל האיסור ספיה רק בעתו לפי עושה מיהו"כ וסאב"א ס' דאף לידו אסור

ומעתה נראה לבאר הך דינא הנשנה בסוכה, דאף דאית ביה משום איסור ספיה, מכל מקום אך במאכילו לתוך פיו הרי הוא בדין ספיה, ושאינו מכל מאכלות אסורות וכן מיהו"כ דנאסר אף לתת לידם. והיינו משום דבכל מאכלות אסורות הרי האיסור ב'נתינת הנבילה' כמש"כ הרשב"א וכן ביהו"כ דהאוכל אסור כמש"כ המג"א תרט"ז, אכן בסוכה דאין האיסור מחמת האוכל, דהרי יכול לאכול בסוכה, והיינו דזהו אך בחינה לזה דאין האיסור נגמר מחמת האוכל, אלא כל השם נבילה בגוונא דמכניס האוכל לתוך פיו של התינוק בהא נמצא דנותן נבילה דהאוכל בצירוף המקום הוא הנאסר. אכן בנותנו לידו, הרי המאכל בעצמותו לא הוי נבילה וכמו בנותנו מבע"י קודם השבת דליכא לנבילה כמו"כ לתיתו להתינוק מחוץ לסוכה אין כאן נבילה, דחוץ לסוכה הוי כחוץ לשבת, וכל השם נבילה מתחדש אך בתוך פיו, דרך בצירוף "המקום" הרי הוא בשם נבילה. ואתי היטב פסק ההלכה דביוה"כ אפילו לתוך ידו אית ביה משום ספיה, וחלוק מסוכה דאך במכניסו לתוך פיו נשנה בהא דין ספיה, והיינו משום דכל השם נבילה מתחדש בתוך פיו, וכמש"נ.

מדין ספיה כמו שהעתיק המ"ב ס"י שמ"ג דזהו אי' מג' מקורות לספיה וכתב שם הטי"ז סק"א פירוש הכהנים הגדולים, ומשמע דישאלים לאו בכלל האיסור ספיה, והיינו משום דקסבר הטי"ז דרך מי שנכלל בגוף האיסור לטמאות הוא בכלל האיסור לספות לקטן ולכן רק כהנים בכלל ולא ישראלים, ולפי"ז י"ל דקודם שבת דאכתי לא חל אזהרות דשבת כמו"כ ליתא לאיסור ספיה וזהו יסוד ההיתר לתת לקטן מבע"י יום, ומי"מ יש בזה חידוש טפי מהטי"ז דהרי הגברא מוזהר באיסורי שבת ושאינו מאיסורי כהנים דאינם כלל על הישראל, ולכן נראה עיקר כמש"כ בפנים.

הדבר תלוי אי איכא סוכה בהאי דוכתא, וא"כ במש"כ המחצית השקל כיון דהמאכל הותר והוא נתן לו דבר היתר דהא אפשר שיאכלנו תוך הסוכה, נראה דלא כיוון בזה לומר, דאך באופן זה די שפירות להכנס לסוכה, אלא בכל גוונא האופן דספיה דנאמר בסוכה זהו אך בגוונא דמכניסו לתוך פיו. וצ"ב מאי שנא מכל ספיית נבילה, דהרי בשניהם זהו אותו "קרוב לודאי" דיאכלנו, וממ"נ אי הוי בכלל, מאכילהו נבילה, ליאסר אף בסוכה בכה"ג דנותן לתוך ידו, וצ"ב.

יסוד הרשב"א דספיה רק בעתו נבילה לקטן ולא במעמיד הקטן ליד הנבילה

והנראה לומר, ובהקדם מאי דיסוד לן הרשב"א יבמות קי"ד ע"א ביסוד איסור ספיה, דכל האיסור זהו לתת "הנבילה" להקטן אמנם להעמיד הקטן אצל הנבילה לא הוי בכלל איסור ספיה, וז"ל: "אי נמי אפשר דמעמדין אותו סמוך לנבילה כדי שישלח ידו ויאכל", וכך כתב המאירי שם בשם י"מ.

ובשו"ת חת"ס או"ח סימן פ"ג נשאל בענין שוטה דרצו להכניסו למוסד של גוים, ושם איכא נבילות וטריפות, ונשאל החת"ס האם שרי למוסרו להמוסד הנ"ל, דהרי איכא חשש ספיה. ומצדד שם החת"ס עפ"ד הרשב"א ביבמות הנ"ל דכל איסור ספיה, זהו בנותן הנבילה להקטן, אכן במעמיד הקטן אצל הנבילה לית בהו משום איסור ספיה, וכתב שם דאף דהרשב"א חוכך בזה. מ"מ זהו רק אם בודאי יעשה האיסור, אבל אי לאו ודאי הוא דיאכל הקטן, ליכא ספק דשרי בכה"ג, ועי"ש בכל התשובה.

והמבואר מדברי הרשב"א חידוש נפלא דלדין ספיה אין זה משום "הקרוב לודאי" דיאכל. אלא נאמר דין "נתינת נבילה לקטן", ובמעמיד הקטן אצל הנבילה, ליכא "נתינת נבילה".¹

יסוד המג"א דאין איסור ספיה כשנותן לקטן סכר"י

ועיין היטב בבבבאור הלכה סימן רס"ו סעיף ו' בדעת המג"א, דאי נותן משא לקטן בשבת כדי להוציא, דאית ביה משום איסור ספיה, מ"מ י"ל דליתן לו מבע"י סמוך לחשיכה כיון שעדיין לא הגיע זמן איסורו בעת הנתינה, ע"כ לא דמי כלל למאכיל איסור בידים, משא"כ בנותנו משחשכה. ובחת"ס בתשובה הזכיר דבר זה לענין סברת הרשב"א, והמשמעות בדבריו דתרוויהו משום דאין כאן נתינת נבילה לקטן.²

והן הן הדברים, דלדין ספיה בעינן נתינת נבילה ובנותנו מבע"י בזמן היתר ואכתי לא הגיע זמן איסורו אף דסמוך לחשיכה וזהו אותו החשש דישא המשא, מ"מ לדין ספיה בעי נתינת נבילה, ומבע"י אכתי לא חשיב נבילה, וכדברי הרשב"א דשרי להעמיד הקטן אצל הנבילה דאיסור ספיה נאמר אך בנותן הנבילה לקטן.

1 ויש לדון לפי"ז להעמיד קטן אצל המתג חשמל בשבת אם אין כאן ודאי שיכבה דאין כאן נתינת נבילה לקטן כי אם מקרב הקטן אצל הנבילה וזהו בכלל היתר הרשב"א וצידד כן החת"ס הנ"ל, וזהו קולא גדולה, כמובן הנידון רק לענין איסורא דספיה ומלבד זה יש נדון דחינוך בהגיע לגיל הבנה דאיסור וככל הפרטים בס"י שמ"ג, ואכ"מ.
2 והיה מקום לדון כוונה אחרת בסברת הח"ח דלתת מבע"י שרי ואין בזה משום איסור ספיה לקטן, דהנה בשו"ע בה' טומאת מת לכהן ס"י שע"ג כתב י'כש שהכהן מוזהר שלא לטמאות כך מוזהרים הגדולים על הקטנים והיינו

יעלת הן

יום הכפורים תשפ"א

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

בענין וידוי דכל השנה ודיום הכפורים

שם שאמר חרטה על העבר, ולא קבלה על העתיד. מוכח שמצות וידוי אין צריך להזכיר חרטה על העבר וקבלה לעתיד.

וכן צ"ב שהרמב"ם שם כתב בהלכה ב' וז"ל: שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל, שנאמר 'והתודה עליו את כל עונות בני ישראל'. ובידוי של הכהן הגדול על שעיר המשתלח, אינו אומר חרטה על העבר ולא קבלה על העתיד, ובשלמא שם יש לישב דלא שייך כלל להזכיר חרטה על העבר וקבלה לעתיד כיון שזה השעיר עבור כלל ישראל, אבל עדיין קשה מפר כהן גדול שמתודה עליו את עוונותיו, שלא מזכיר חרטה על העבר ולא קבלה על העתיד, כמבואר ברמב"ם בפרק ב' מהלכות עבודת יום הכפורים הלכה ח, וכן מבואר במסכת יומא בדף ל"ו ול"ז.

ב- ונראה שמצות וידוי היינו לומר החטא בפה, אבל החרטה על העבר והקבלה לעתיד שלא יחטא עוד, מעיקר הדין מספיק בלב, אלא דבכל השנה, אם אינו אומר בפה החרטה על העבר והקבלה לעתיד, הוי דברים שבלב ודברים שבלב אינם דברים, מפני שכל זמן שלא מוציא הדברים בפיו חסר בגמירות הדעת, שבאמת מתחרט על העבר, ומקבל שלא יחטא בעתיד. וכמו שיש מהאחרונים שמבארים לענין מקח וממכר שדברים שבלב אינם דברים מטעם שחסר בגמירות הדעת.

ולפ"ז מיושבים כל השאלות ששאלנו לעיל, דהרמב"ם בפרק א' מהלכות תשובה הלכה א', וכן בפרק ב' הלכה ב', מדבר על אדם שעושה תשובה בכל ימות השנה, ולכן כשמתודה צריך לפרש בפיו שמתחרט על שחטא ומקבל לעתיד שלא יחטא עוד, שאם לא יפרש בפיו החרטה והקבלה לעתיד, חסר בגמירות הדעת, אולם הרמב"ם בפרק ב' הלכה ז' כתב וז"ל: יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים וכו'. ובהלכה ח' כתב וז"ל: הוידי שנהגו בו כל ישראל, אבל אנחנו חטאנו, והוא עיקר הוידי. עכ"ל. וביום הכפורים לא כתב הרמב"ם שצריך לומר בפיו החרטה על העבר והקבלה לעתיד, שכיון שביום הכפורים חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות, ותשובה היינו חרטה על העבר וקבלה לעתיד, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ב הלכה ב-ג, ולכן ביום הכפורים שמחוייבים לעשות תשובה, אם בלבו גומר ומחליט שמתחרט על העבר שחטא, ומקבל על העתיד שלא יחטא עוד, הוי מחשבת לבו, כמו בלבו ובלב כל אדם, ואין צריך לפרט בפיו החרטה על העבר והקבלה על העתיד.

וכן מבואר בספר יסוד ושורש העבודה שער י"א פרק ר, שהוידי שצריך להוציא בשפתיו ביום הכפורים הוא החטא, אולם החרטה והקבלה מהני בלב. עיי"ש.

וכן מיושב בחייבי חטאות ואשמות, כיון שמביא קרבן על חטאתו, לכן מועיל המחשבה שלו שמתחרט על החטא שעשה, ומקבל לעתיד שלא יחטא, וכן בידוי של הכהן גדול על הפר שלו, אין צריך לפרט בפיו החרטה על העבר והקבלה לעתיד, כיון שזה ביום הכיפורים, וכן במביא קרבן הוי אומדנא דמוכח שעושה תשובה, ומהני מחשבתו שמתחרט על העבר שחטא, ומקבל שלא יחטא עוד.

ובזה מיושב על חייבי מיתות בית דין, ומחוייבי מלקות, שמתודה בפה רק על החטא. שכיון שמקבל מיתה על החטא, וכן מלקות, ודאי שמתחרט על שחטא, רק צריך לפרט את החטא בפיו, והחרטה והקבלה לעתיד מהני במחשבה.

וכן משמע מהרמב"ן בפרשת נצבים (פרק ל' פסוק י"א-י"ד) "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד, בפק

א- הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ב' הלכה ז' כתב וז"ל: יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים וכו'. ובהלכה ח' כתב וז"ל: הוידי שנהגו בו כל ישראל, אבל אנחנו חטאנו, והוא עיקר הוידי וכו' עכ"ל.

וכתב הכסף משנה שכן מבואר במסקנת הסוגיא ביומא (פז, ב) אמר בר המדורי הוי קאימנה קמיה דמר שמואל והוה יתיב, כי מטא שליח צבור ל-אבל אנחנו חטאנו, קם אכרעיה, ש"מ עיקר וידויה האי הוי.

והלחם משנה אומר: ונראה דלאו דוקא חטאנו לבד, אלא חטאנו עוינו פשענו, שזה עיקר הוידי, כמו שכתב רבינו למעלה בריש פרק ראשון, חטאתי עויתי פשעתי לפנק, וגם כאן דאמרין הכי, ומאי דכתב חטאנו, ר"ל חטאנו וכו' שהוא חטאנו עוינו פשענו, עכ"ל.

וכן פסק הרמ"א בסימן תר"ז ס"ג וז"ל: ועיקר הוידי הוא אבל אנחנו חטאנו, עכ"ל. וכתב המשנה ברורה בס"ק ל"ב וז"ל: והוא הדין שצריך לומר גם כן עוינו פשענו, אלא שנהגו לומר גם שאר דברים, כגון מה נאמר לפנק וכו', ואתה יודע רזי עולם, ועל חטא. עכ"ל.

וצ"ב הרי בנוסח אבל אנחנו חטאנו, אין חרטה על העבר ולא קבלה על העתיד, והרי הרמב"ם בפרק א' הלכה א' כתב וז"ל: כיצד מתודין, אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפנק, ועשיתי כך וכך, והרי נחמתי ובושתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי עכ"ל, ובשלמא בנוסח דידן שאומרים אחר הוידי, סרנו ממצותיך וכו' ולא שוה לנו ואתה צדיק וכו' יש כאן חרטה על העבר, וכן בנוסח שמתפללים ותן בלבנו לעזוב דרך רשע וכו', וכן יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד, וכו' יש כאן קבלה לעתיד בלשון תפלה, אבל מלשון הגמרא הרמב"ם והשו"ע מבואר שאבל אנחנו חטאנו וכו' הוא עיקר הוידי בלא שום תוספת, וכן המשנה ברורה כתב אלא שנהגו לומר גם כן שארי דברים, כגון מה נאמר לפנק וכו' ואתה יודע רזי עולם, ועל חטא, ומבואר דמצד עיקר הדין אין צריך שום תוספת, אלא אבל אנחנו חטאנו, זה עיקר הוידי, וצ"ב הרי אין כאן חרטה על העבר ולא קבלה על העתיד?

עוד צ"ב הרמב"ם בפרק א' מהלכות תשובה הלכה א' כתב וז"ל: וכן בעלי חטאות ואשמות, בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן, או על זדונן, אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים, שנאמר, והתודה אשר חטא עליה עכ"ל. וברמב"ם בפרק ג' מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו כתב וז"ל: כיצד מתודה, אומר חטאתי עויתי פשעתי לפנק ועשיתי כך וכך, וחזרתי בתשובה לפנק, וזו כפרתי עכ"ל. אבל לא מזכיר החרטה נחמתי ובושתי במעשי, וכן לא מזכיר הקבלה לעתיד, ולעולם איני חוזר לדבר זה, וכיון שהדין של מצות וידוי, נלמד מהוידי על הקרבן, ובמצות וידוי על הקרבן אינו אומר חרטה על העבר וקבלה על העתיד, האיך בדין וידוי על החטא, אומר הרמב"ם שצריך להזכיר חרטה על העבר וקבלה על העתיד.

עוד צ"ב הרמב"ם שם כתב וז"ל: וכן כל מחוייבי מיתות בית דין, ומחוייבי מלקות, אין מתכפר להם במיתתן או בלקייתן, עד שיעשו תשובה ויתודו וכו' עכ"ל. וכתב הכסף משנה: משנה בסנהדרין פרק נגמר הדין- כל המומתין מתודין, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעכש שהתודה, שאמר לו יהושע יעכרך ה' היום הזה, היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעתיד לבא, וכתוב ביהושע ז', ישעכן אמר 'אמנה אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי' אולם לא מוזכר

ובלבבך לעשותו" וז"ל: אבל המצוה הזאת, על התשובה הנזכרת, כי, 'והשבת אל לבבך' 'ושבת עד ה' אלהיך', מצוה שיצוה אותנו לעשות כן וכו' זה טעם בפיך ובלבבך לעשותו, שיתודו את עונם, ואת עון אבותם בפייהם, וישבו אל ה' בכל לבבם, ויקבלו עליהם היום התורה לדורות וכו' עכ"ל עי"ש.

ומבואר ברמב"ן שהידידי הוא בפה, והחרטה והקבלה לעתיד. מהני בלב. ולפי פשט הרמב"ן מבואר היטב לשון הפסוק בפיך ובלבבך לעשותו, דלכאורה בתחלה האדם מקבל בלב ואחר כך בפה, והיה לכאורה צריך לומר בלבבך ובפיך לעשותו. אולם לפי הרמב"ן מיושב היטב, שבשעת הידידי בפה, צריך קבלה בלב על העתיד שלא יחטא.

ונראה דהרמב"ם ס"ל כרמב"ן ביסוד דין וידי, שהחטא צריך לומר בפה, והחרטה על העבר, והקבלה על העתיד מהני בלב, אלא דהרמב"ם ס"ל דדוקא במקום שהיו אומדנא דמוכח שחוזר בתשובה אז מהני בלב, כגון ביום הכפורים או כשמביא קרבן, אז מהני החרטה על שעבר, והקבלה לעתיד לבא בלב, אולם במקום שלא קנח שחוזר בתשובה. צריך החרטה על העבר, והקבלה על העתיד שלא יחטא לפרש בשפתי.

בענין תשובה נוספת על התשובה

א- הגמ' ביומא (פז, ב) ת"ר מצות וידי ערב יוה"כ עם חשיכה (ומפרשי: ואחר אכילה משקבל עליו יוה"כ) אבל אמרו חכמים יתודה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה ואע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה יתודה לאחר שיאכל וישתה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה (ומפרשי: של חטא) ואע"פ שהתודה ערבית יתודה שחרית, שחרית יתודה במוסף, במוסף יתודה במנחה, במנחה יתודה בנעילה וכו'.

וצ"ב דהנה בגמ' מבואר שאע"פ שהתודה קודם אכילה יתודה לאחר אכילה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה, שהיה קשה לגמ' למה צריך לחזור ולהתודות אחר אכילה הרי כבר התודה קודם ועל"ז הגמ' אומרת שמא אירע דבר קלקלה בסעודה, שמא חטא בסעודה, אבל צ"ב למה אע"פ שהתודה ערבית מתודה בשחרית הרי לכאורה בין ערבית לשחרית לא חטא וכן בין שחרית למוסף ובין מוסף למנחה ובין מנחה לנעילה למה חוזר ומתודה?

ונראה דאם הוא עשה תשובה כראוי וקיים המ"ע של וידי בשלמות ונתכפר עונותיו הרי ודאי הוא משיג את הש"ת בהשגה יתירה וצריך לעשות עכשיו תשובה על תשובתו הראשונה, וכמו שמספרים על רבי סעדיה גאון שהיה כל ימיו עושה תשובה על היום הקודם, ואמר שלמד זאת ממה שנתארח אצל אכסנאי וכבדו, ולאחר שיצא ביקש ממנו האכסנאי מחילה, ואמר שאע"פ שכיבדו כמו שמכבדים כל אורח אולם הוא לא ידע שהור"ר סעדיה גאון וכלפי גדלותו היה צריך לכבדו יותר, ומזה למד ר' סעדיה גאון כיון שכל יום היה מתעלה ומשיג את הקב"ה ביתר שאת לכן הוא צריך לעשות תשובה על היום הקודם, שכלפי השגתו היום בקב"ה הרי איך שעבד אתמול את הקב"ה נקרא חטא. ולכן אם האדם עשה בערבית תשובה שלימה והתודה כראוי ודאי שמשגיג את הש"ת ביתר שאת וצריך לעשות שוב תשובה בשחרית דאחר שנתעלה בהשגה בקב"ה עכשיו, הידידי שעשה בערבית לא מספיק בחרטה ובצער ולכן צריך שוב להתודות וכן במוסף ובמנחה ובנעילה שבל תפילה נתעלה בעוד וצריך לעשות תשובה על השגתו הקודמת, ואם האדם לא מרגיש את ההרגשה הזאת כנראה שהתשובה שלו והחרטה לא היו בשלימות ולכן צריך להתודות כל תפילה ותפילה אולי יזכה עכשיו להגיע לחרטה יותר אמיתית ולקבלה יותר אמיתית ולקיים המצות עשה של וידי בשלימות.

והיסוד ושורש העבודה (שער י"א פרק ו') כותב וז"ל: לכן לא יהיה הידידי כמצות אנשים מלומדה ח"ו, רק קיום מצות עשה של הבורא יתברך שמו ויתעלה כמו מצות עשה של תפילין וציצית, וקודם כל וידי יחשוב במחשבתו בזה הלשון הריני מקבל עלי מצות עשה של וידי החטא שצוני בוראי יתברך שמו בתורתו הקדושה 'והתודו את חטאתם אשר עשו' ואח"כ יאמר הידידי, אך דעו נא אחי ורעי שעיקר הידידי הוא התשובה שעמה כמו שכתב הרמב"ם ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם וכו' עכ"ל

ולכן האדם צריך בכל וידי להתודות כמו שזה הידידי הראשון, שאם בוידי הקודם לא התחרט בלב שלם או לא קיבל קבלה אמיתית שלא ישוב לזה החטא, הרי עכשיו מתודה ואם בוידי הראשון כבר התודה בלב שלם אזי בוידי הנוסף משיג עכשיו יותר את גדלות הש"ת וצריך לעשות וידי על ההשגה הראשונה שלא מספיק עבד את הש"ת, וצריך לעשות תשובה על התשובה הקודמת שלא היתה כפי שמשגיג עכשיו את הש"ת.

ב- ונראה דהענין הזה לעשות תשובה על תשובתו הראשונה מבואר בפרשת נצבים (דברים ל, ב) 'ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקול וככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך' וכתב הרמב"ן וז"ל: שתשוב אל ה' בכל לבבך ובכל נפשך ותקבל עליך ועל בניך לדורותיכם לעשות ככל אשר אנכי מצוך היום וכו' עכ"ל ובפסוק ו' כתוב 'ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלוקיך' וגו' וכתב האבן עזרא וז"ל: ואחר שאמר תשוב לשמוע בקולו הוא יעזרך וימול לבבך ולבב זרעך וכו' עכ"ל וכן כתב הרמב"ן וז"ל: זהו שאמרו ז"ל (שבת קד, א) הבא ליטהר מסייעין אותו כי אחר שתשוב אליו בכל לבבך הוא יעזור אותך וכו' ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה וישבו האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות וכו' עכ"ל ואח"כ כתוב בפסוק ח' 'ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו' וגו'

וצ"ב הרי כבר בפסוק ב' כתוב 'ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו' וגו' ומה מוסיף בפסוק ח' 'ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו?' ולפי מה שביארנו מיושב שפיר שאחר שהקב"ה ימול את לבבך ואת לבב זרעך וכמו שמבואר באב"ע וברמב"ן, ותהיה במדרגה גדולה שלא יהיה לך תאוה לחטוא כמו מדרגת אדם הראשון לפני החטא אז תעשה תשובה יותר נעלה על ההשגה הקודמת שלך. וכן אפילו על התשובה הזאת יש תשובה עוד יותר במדרגה נעלית שבפסוק ט' כתוב: 'והויתרך ה' אלוקיך בכל מעשה ידיך וגו' כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבותיך' ובפסוק י' כתוב: 'כי תשמע בקול ה' אלוקיך לשמור מצותיו וחוקותיו הכתובה בספר התורה הזה כי תשוב אל ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך',

ונראה שבתשובה יש הרבה מדרגות אפילו אחר שמל ה' אלוקיך את לבבך ועשית תשובה בשלימות עדין יש עוד מדרגות שאחר שישבו ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבותיך, תבין שעדין אתה צריך לעשות עוד יותר תשובה נעלית לקבל לשמור מצותיו וחוקותיו הכתובה בספר התורה הזה כי תשוב אל ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך. ובפסוק י"א-ב כתוב 'כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלות היא ממך ולא רחוקה היא לא בשמים היא' וגו' שהאדם לא יחשוב שכיון שיש כ"כ הרבה מדרגות בתשובה ומי יכול להשיג אותם לכן אומרת התורה 'כי המצוה הזאת' והרמב"ן מפר' שהכוונה על מצות התשובה, לא נפלות היא ולא בשמים היא, כי אם האדם יעשה תשובה לפי מדרגתו הקב"ה יסיע לו שהבא ליטהר מסייעין אותו, וכמו שמבאר רבינו יונה ביסוד התשובה שהאדם יחשוב כי כן מידת הבורא ית' ידו פשוטה לקבל שבים ובפרט בעשרת ימי תשובה וביום הכיפורים יכול לזכות שכל העונות והחטאים יפכו לזכויות.

ג- אחר שזכה למחילת עונות צריך לבקש עוד על התשובה הגמ' במגילה (יז, ב) אומרת: תניא שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה, ואמריןן שאחר ברכת תשובה תיקנו ברכת סליחה כיון שכתוב 'וישוב אל ה' וירחמנו ואל אלוקינו כי ירבה לסלוח'.

וצ"ב הנוסח שמתפללים אחר אמירת תהילים 'שתכפר לנו על כל חטאתינו וכו' ותחזירנו בתשובה שלימה לפניך' הרי קודם צריך להתפלל על החזרה בתשובה ואח"כ על סליחת החטאים וכמו שמבואר בגמ' ובתפילת י"ח?

ונראה דהתשובה האשונה צריך קודם לבקש על החזרה בתשובה ואח"כ על סליחת העונות, אולם אחר שהקב"ה סלח לו והוא נעשה יותר קרוב להקב"ה, הוא מבין שהחזרה בתשובה שלו לא היתה בשלימות, ולכן בתפילת שמונה עשרה שנתקן לכל כלל ישראל תיקנו בתחילה ברכת התשובה ואח"כ ברכת סליחה, אולם אדם שהתפלל ואמר תהילים, אחרי אמירת התהילים הוא מבקש שאפילו אחר סליחת החטאים והעונות והפשעים, תחזירנו בתשובה שלמה לפניך במדרגה יותר נעלה.

רוממות התקופה ירח האיתנים תשפ"א ע"פ משנתו של רבינו הגר"ש אלישיב זצ"ל

נמסר ע"י הגאון רבי יצחק דרזי שליט"א ונערך ע"י אחד השומעים

א. כיצד צריך לחיות בהתבוננות על פי הרמב"ן

א. הרמב"ן (בסוף פרשת בא) כתב: "ומן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין 'בכל דברינו ומקרינו, שכולם נסים' אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהן יכריחנו עונשו הכל בגזירת עליון".

ב. החזו"א, כשהגיע אליו יתוש למצחו, אמר: אם היתוש היה מדבר, היה אומר, 'למצחו של אברהם ישעיהו אני צריך!'

כלומר, זבוב או יתוש שמגיע אל האדם, 'זהו נס' כמו ניסי מצרים וקריעת ים סוף שאין בהם טבע ומנהגו של עולם, ונועד לעשות שליחותו יתברך 'אלי במיוחד', לרומם אותי ולהזכיר לי שהוא משגיח עלי.

ב. גדר מצות ההשתדלות

תלמידי 'קלם' ציינו דוגמא לגדר ההשתדלות, את 'תיבת נח'. נח עמל בהקמת התיבה משך מאה ועשרים שנה, אבל ברור הדבר שלא יתכן שבכל היקום התקיים 'וימח' מעוצמת המבול, ואילו התיבה לא נמחתה, וגם הכיצד לא התהפכה התיבה מספר פעמים, אלא על כרחך המצוה שבבניית התיבה היא שהצילה את נח, ולא התיבה עצמה.

וביאור הדברים, 'הכל נס'. כל תנועה, וכל פעולה, וכל תוצאה בכל העולם הם נס, אבל רצונו יתברך 'להסוות את הנס', כדי לתת מקום לטועה לטעות, וכך תתקיים הבחירה בעולם.

ההשתדלות היא מצוה, והיא גזירת מלך כלשון חובת הלבבות, וגדר ההשתדלות הוא לעשות פעולות שנראות כמועילות על פי הטבע, כדי להסוות את הנס, ובאמת אינן מועילות כלום כלפי הטבע.

וכך גם בתקופה זו, בעטית מסכות על פנינו אנו מקיימים בזה מצוה, כמ"ש החזו"א ששמירת חוקי הטבע הם קיום רצונו יתברך, וכיון שרואים שע"י עטיית מסכות אין כל כך נזק, זו מצות ההשתדלות.

אבל למתבונן - אין בזה ממש, כי הרי מדובר בוירוס שגודלו אחד חלקי מאה אלף מיתוש, ובמסכה שאפילו מים יכולים לחדרו כיצד וירוס אינו חודר, אלא שלקיום מצות ההשתדלות די בזה, מאחר שנראה לנו קודם ההתבוננות שיש בזה תועלת, ויש מקום לטועה לטעות.

ג. כיצד נתאים את דיבורינו לדברי הרמב"ן

החזו"א ציין ב' דוגמאות שכתבו העתונים בזמנו, והגדיר אותם 'אפיקורסות'. א. כך וכך ילדים חלו מהרעלה שהיתה במים. ב. כך וכך אנשים נפגעו בתאונות דרכים. שמניסוח זה מובן כאילו ההרעלה והתאונות הם הסיבה, ורבינו החזו"א קרא לזה "אפיקורסות".

ובדומה לזה בתקופתנו, אמירה כגון "איש אינו יודע לאן פניו של ה'וירוס' מועדות", מתי יעזוב אותנו, יחד נתגבר עליו, אנו תפילה שימצא החיסון, וכדו', כאילו הוירוס הוא ה"מאן דאמר" שאתו אנחנו מתמודדים.

גם אמירת "פלוגי נדבק מפלוגי בוירוס" אינה תואמת לדברי הרמב"ן, אלא פלוגי חולה בחולי זה,

והקב"ה יצר את החולי באופן מיוחד בדרך נס בכל חולה, ובמינון כפי שגזרה חכמתו יתברך לחולה זה.

ד. חג הסוכות - באספך מגרנך ומיקבך

סוכה - קרויה על שם הסכך, ובאיזה מין יהיה הסיכוך, למדו זאת מהדרשה "פסולת גורן ויקב". והדבר מפליא שהתורה לימדה לנו את כל עיקר מצות סוכה וגדר קיומה, בדרשה כזו, ומה ענין הפסולת למצות הסוכה.

ונראה שיש בזה רמז על מהות החג ורוממותו לכל ימות השנה, "פסולת גורן ויקב" מזכיר סביבה שמצוי בה הרבה מאוד דבורים ועכברים ועוד בדומה להם, ואמרה תורה, תדור שבעה ימים בסוכה שמזכירה סביבה כזו, ותתרגל להבין - אפס זולתו! אין דבר שזו אם אני לא מזיז אותו, ובאותה מדה שהגנתי עליך מיצורים אלו כשהיית בסוכה בחוץ, כך אני הוא המגן עליך באותה מדה, בהיותך בבית האבן בכל ימות השנה.

תזכורת לכך במשך כל ימות השנה, אני שולח יתוש זבוב וכדומה בבית, להזכיר לך שבעצם המקום אינו מגן מצד עצמו, וכמו שהגיע זבוב אחד יכולים לבא זבובים רבים, אלא שאני שומר עליך שלא יבואו, והאחד ששלחתי הוא תזכורת לכך שאנחנו בקשר ואני שומר עליך, וכדברי החזו"א הג"ל.

נמצא, שחג הסוכות מחדיר בנו את הרגשת התלות בו יתברך והשגחתו עלינו, לכל ימות השנה.

גליון תמצית הש"ס ומבחיני "לדעת" כפול, ותמצית משנה ברורה

תמצית הש"ס

עירובין מ"ב – נ"ה

לפרטים 052-7692282

מי שהוציא אוהו:

ואם כלתה מידתו על שפת תקרה והבית הוא מחוץ לתחום, והבית נפרץ לחצר ולא למקום האסור, מותר לטלטל בכל הבית ע"י זריקה אע"פ שאסור להכנס לבית ברגליו, ולא גזרין שזמא ימשך, הואיל ותקרת הבית חובטת – נראית כיוורת וסותמת, ויש לו היכר שאסור לצאת לשם.

מ"א: ג' דברים מעבירים את האדם על דעתו ודעת קונו, עכו"ם רוח רעה ודקדוקי עניות, ונ"מ שיבקש רחמים שלא יארעו לו, וכפטים שמכחישים פמליא של מעלה זה בכלל רוח רעה. ומה שהיצי הרע לפעמים מתגבר על האדם ואינו יכול לכופו אינו בכלל הנ"ל, דאדם יכול להזהר שלא יגיע למצב כזה, תוד"ה מי.

ג' אין רואים פני גיהנום דקדוקי עניות חולי מעיים והרשות (מזו שיש לו נשים, רש"י, וה"ח מפרש עול מלכות), ונ"מ לקבלם מאהבה מפני שהם מפרים עליו, וי"א אף אשה רעה כשכתובתה מרובה או שיש לו בנים מומנה ואינו יכול לגרשה.

ג' מתיים כשהם מדברים חולי מעיים חיה והדרוקן ונ"מ להכין להם תכריכים.

כמה יכול ללכת מי שיצא מתחומו

כל אדם מותר לו ללכת אלפים אמה לכל רוח ממקום ששבת שם בבין השמשות, ואסור לו לצאת חוץ לאלפים אמה, ואם יצא אין לו שם אלא ד' אמות, והנמי מנבארת מה הדין בחצר לתחומו הראשון, אי שהוא נמצא מחוץ לתחומו במקום המוקף מחיצות.

מי שיצא חוץ לתחום מדעתו, או אפילו אם הוציאוהו נכרים או רוח רעה שנכנס בו שד וטרפה דעתו ויצא ואח"כ נשתפה, אין לו אלא ד' אמות, ואם חזר לתוך תחומו, אם יצא לדעת אפילו אם החזירוהו נכרים אין לו אלא ד' אמות, ואם הוציאוהו נכרים, אם חזר לדעת אין לו אלא ד' אמות, ואם גם החזרה היתה ע"י נכרים דינו כאילו לא יצא.

ואם הוצרך לנקבו כשהוא מחוץ לתחום, רשאי לצאת מיד' אמותיו, דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה והיינו לאו דילא תסור' ותחומין נמי דרבנן. ואם הוא פיקח חוזר לתחומו, ודינו כאילו לא יצא כיון שנכנס ברשות, ולא גרע מהחזירוהו.

מ"ב: פירות שיצא חוץ לתחום לת"ק בשוגג יאכלו ע"י מי שעירב לאותו צד, או אם יש עיר אחרת הסמוכה לשם, במזיד לא יאכלו, ואם חזרו למקומם אפי' במזיד יאכלו במקומם אם זה שבת, ואם זה יו"ט כל העיר כד' אמות ויש להם אלפים אמה לכל רוח, (ואע"פ שדבר שהובא מחוץ לתחום אסור למי שנשתלח בעירו, שם הדבר נמצא מחוץ לתחומו וכאן הפירות חזרו לתחומם, ולא דמי למבשל בשבת במזיד שאסור לאכול מה שבישל, דהתם איכא איסור דארייתא, תוד"ה לא), ולרבי נחמיה כשלא חזרו לא יאכלו אפילו בשוגג, ולא משום דקנסו שוגג אטו מזיד, שהרי בחזרו לא קנסו, אלא שזמא יוציא מחוץ לד' אמות, (תוד"ה מוכלל), ואם חזרו במזיד לא יאכלו לשום אדם, (דאף שדבר שהובא מחוץ לתחום בשביל ישראל מותר לישראל אחר, שאני הכא שנעשה איסור ע"י ישראל, תוד"ה במזיד), אבל בשוגג יאכלו, וכתבו התוס' (ד"ה מוכלל) הדלכה כת"ק.

היה מהלך ואינו יודע תחום שבת מהלך אלפים פסיעות בינוניות דסתם פסיעה היא אמה.

האם מחיצות שנעשו בשבת מרחיבים את התחום, ודין טלטול במקום המוקף מחיצות כשרק חלקו בתוך התחום –

שבת בבקעה שדינו שיש לו אלפים אמה לכל רוח, והקיפיה נכרים מחיצות בשבת לשם דירה, (דאי' לא היו אין המחיצות מתירות טלטול במקום שהוא יותר מבית סאתים), לשמואל מותר ללכת בה אלפים אמה דאין הקף מחיצות נחשב כד' אמות אלא כששבת באויר מחיצות מבעוד יום, (ואפילו לר"ג דס"ל שאם נכרים הוציאוהו ותנוהו בדיר או סהר מותר ללכת בכל ההקף, התם כיון שאין לו אלא ד' אמות הקול' חכמים שכל ההקף כד' אמות, מוש"כ במי שקנה שביטה ויש לו אלפים אמה, רש"י, והתוס' ד"ה ינכרים) הביאו מהירושלמי שרק לרבי יושע אסור אבל ר"ג מותר, ומותר לטלטל בכל הקף המחיצות אפילו במקום שאינו יכול ללכת ע"י זריקה, ובתוך אלפים, לרש"י מטלטל כדרכו, שהרי זה מוקף מחיצות, ולתוס' ד"ה ומטלטל) אינו מטלטל אלא ע"י זריקה, דלענין טלטול כי אורחיה נפרצה למקום האסור לה, ולרבי הונא וחיאי בר רב אינו מטלטל אפילו ע"י זריקה אלא בד' אמות שלו כמו קודם הקפת המחיצות, ואינו מטלטל מחוץ לאלפים ע"י זריקה שזמא ימשך אחר הפצו, וממילא אף בתוך אלפים אסור, דהוי כמחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור לה, וכתבי התוס' (מ"ב: ד"ה לא) שלפי דברי הגמ' שם לא אסר רב הונא אלא טלטול כדרכו או טלטול ע"י זריקה לצד חוץ, אבל מותר לטלטל בכל הבקעה ע"י משיכה.

מ"ב: וכן נחלקו בהיה מוודד וכלתה מידתו בחצי העיר דלענין תחומין אין העיר כד' אמות כיון שלא שבת בה, איירי שהעיר מעורבת, אי נמי ביו"ט, שלשמואל יכול לטלטל ע"י זריקה מחוץ לתחומו, ולרבי הונא יכול לטלטל הפצים שנמצאים מחוץ לאלפים אמה אליו ע"י משיכה כבזה אין חוששים שזמא ימשך מחוץ לאלפים, דעד שהוא מכניס לתחומו אינו פציו, ואח"כ הם בתוך התחום, רש"י, והתוס' (ד"ה לא) מבארים שרק שמוציא מתחומי יש חשש שימשך החוצה, מוש"כ כשכמנסים לתחומו, אבל ע"י זריקה אסור, רש"י לא גורס את ההתר לטלטל ע"י משיכה.

ואם כלתה מידתו בחצי חצר לרב הונא מותר בחצי שבתוך התחום ואין חוששים שזמא יבוא לטלטל בכלה, רש"י מבאר שההתר נאמר לגבי הילוך, ובהמשך מובאת ברש"י גירסא שההתר הוא לענין טלטול בחצי שבתוך תחומו, ואין לאסור מצד שהיא פרוצה למקום האסור בטלטול, כיון שכבר מבעוד יום כל החצר כד' אמות לענין מי שהחצר בתוך תחומו, (נ"מ מחוץ לתחומו אסור שזמא ימשך), אבל בבקעה שהוקפה בשבת שההקף אינו מותר לטלטל לשום אדם, זה נחשב נפרץ למקום האסור.

תמצית ההלכה –

מי שיצא ד' אמות חוץ לתחום, בין באונס (כגון ע"י נכרים או שנשטתה ואח"כ נשתפר) וכ"ש בשוגג או ברצון, אין לו אלא ד' אמות, ואם החזירוהו לתוך התחום או שחזר בשוגג, אם יצא באונס או בשוגג, דינו כאילו לא יצא, ואם הוציאוהו נכרים או שיצא באונס או בשוגג והגיע לדיר או לסהר או למערה שאין בהם יותר מבית סאתים או שהם מוקפים לדירה, או שהגיע באונס או בשוגג לעיר אחרת המוקפת חומה לדירה או המתוקפת בתקינות עירובין כדון, יכול ללכת בכל ההקף, אבל אם יצא במזיד וחזר בשוגג או ע"י נכרים, או שיצא בשוגג וחזר במזיד, או שיצא וחזר במזיד, או שיצא בשוגג ונכנס לדיר או מערה במזיד, אין לו אלא ד' אמות, ורק אם חזר לעירי המוקפת מחיצות הרי כולה כד' אמות, (סמ"ת ת"ה).

מ"ג: הפלגה בספינה ונסיעה בקרון בשבת – שיטת רשב"ם הלכה שמיחר להכנס לספינה בערב שבת מבעוד יום, אע"פ שהספינה הולכת מחוץ לתחום בשבת, דספינה ממילא אולא ואיהו לא עביד מזיד, (ורק לבית שזמאי אסור להפליג בספינה ג' ימים לפני שבת), וכל הספינה נחשבת כד' אמות, אמנם אסור לצאת מחוץ לספינה, ובשבת עצמה ג"כ מותר להכנס, אך אין לו אלא ד' אמות כיון שלא שבת באויר מחיצות, וב"ה אסור להכנס בשבת משום דדמי לאמריה לנכרי שבות, אמנם שיטת התוס' שאסור להפליג בספינה בשבת, גזירה שזמא יעשה חבית של שיטים, או שזמא ינהיג את הספינה והיו כמוליכה ד' אמות בכרמולית, ואף מי שמדליק נרות בספינה ואוכל שם אסור לו להפליג בשבת, וגם מה שפסק רשב"ם שהנכנס לספינה בשבת אין לו אלא ד' אמות, כתבו התוס' שהלכה כר"ג אפילו בדיר סהר ישיטת רב, עיך רצה רשב"ם להתיר להכנס בשבת לקרון שנכרי מנהיגו, וחזר בו ואסר שזמא יפגעו בו שיטים או שיטתו יורד ואין לו אלא ד' אמות, ושיטת ר"י שלקרון אסור להכנס אפילו בערב שבת, כיון שהוא יכול לרדת, (אמנם בספינה מותר אפילו אם נזדמנה לו יבשה, דלא פלוג רבנן), ואם בהמה מנהיגה את הקרון פשיטא שאסור, דאסור להשתמש בעבלי חיים שזמא יחתך זמורה, תוד"ה הלכה.

תחומין למעלה מעשרה

הגמ' דנה האם דיני תחומין שייכים במקום הגבוה י' טפחים מהקרקע (ומצינו שרשות הרבים י' טפחים) אינם אלא עד גובה עשרה, ונ"מ האם מותר לצאת מחוץ לתחום למעלה מעשרה, וכן אם הנמצא למעלה מעשרה קנה שביטה, וכדלהלן.

עמוד גבוה י' ורחב ד' יש על גביו איסור תחומין, ואם חלקו מחוץ לתחום אסור לצאת עליו מחוץ לתחום דארעא סמיכתא היא והילוך מעליא הוא.

עמוד שאינו רחב ד' דלא ניחא תשמישיתיה, או היכא דאזיל בקפיצה ע"י שם, או בספינה המהלכת במקום שהים עמוק י' וסתם ספינה מהלכת למעלה מ" טפחים, הגמ' מוסתפקת אם יש בזה איסור תחומין, והמעשה שבאו מופלגדרסין והמעשה שלא נכנסו לנמל עד שחשכה ונחלקו אם יש בזה איסור תחומין, י"ל שהיתה הספינה ברקק פחות מ"ו, וההלכות שנאמרו בשבת בבוקר לפני רב חסדא בסורא, ובערב נאמרו לפני רבא בפומבדיתא, אם יש תחומין למעלה מעשרה לא אליהו אמרום אלא שדו.

מ"ג: האומר הריני נזיר ביום שבו דוד בא מותר לשנות יין בשבת ויו"ט, אבל בשאר ימי החול אסור. טעם ההתר בשבת הוא כיון דכתיב "הנה אנוכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ד'" והיינו באת בן ד"ד, ואין אליהו בא בערבי שבתות ויו"ט מפני הטורח שמיניחים

היכן נקבעת שביבת מי גשמים ובורות-

מ"ה: מי גשמים- גשמים שירדו מערב יו"ט, לרבי יוחנן בן נורי שחפצי הפקר קונים שביטה יש להם אלפים אמה לכל רוח, אבל לרבנן שאין חפצי הפקר קונים שביטה הרי הם כרגלי הממלא. וגשמים הסמוכים לעיר ודעת אנשי העיר עליהם, הרי הם כרגלי אנשי אותה העיר. וגשמים שירדו ביו"ט הרי הם כרגלי כל אדם והאדם יכול ליטלם לכל צד שיערב. כיון שלא קנו שביטה בבין השמשות. וכתבו התוס' (ד"ה ביום טוב) שהרי הם כרגלי מי שמילא אותם ראשון. ולא קנו המים שביטה באוקיינוס, או בעבים אם נתקשרו מערב שבת, משום דנייד, וכמו שמצינו **שנהרות ומעינות הרי הם כרגלי כל אדם** ואפילו אם הם של יחיד אינם כרגליו. רש"י. ולר"ת (תוד"ה הרהות) גם אם מדובר בשל רבים יש ראייה שלא קנו שביטה משום דנייד, אבל מוכנסים שקונים שביטה יש להם אלפים אמה לכל רוח בני יוחנן בן נורי. (ולולא הסברא דנייד, אם העבים נתקשרו ביו"ט קנו המים שביטה באוקיינוס, לר"א שהגשם הוא ממימי האוקיינוס, וכיון שיצאו חוץ לתחומם אין להם אלא ד' אמות. וכתבו התוס' (ד"ה ליקנו) שאף אם אין תחומין למעלה מעשרה, וכי העבים הם מומנים שלמעלה מ"ג כל מי האוקיינוס נחשבים לדבר אחד המונע על הקרקע, ולא דמי לספינה שהיא דבר נפרד שנמצא על המים. עוד כתבו התוס' שדבר שהיה בבין השמשות למעלה מעשרה, אם אין תחומין למעלה מעשרה, כשירד לתוך י' קנה שביטה ויש לו אלפים אמה לכל רוח. עוד כתבו התוס' (ד"ה לימא) שלרבי יהושע שמי הגשמים הם מן הכיפה אינם קונים שביטה אף אם יש תחומין למעלה מעשרה, דללא שייך לקנות שביטה ברקיע). ואם העבים נתקשרו מערב יו"ט, אם אין תחומין למעלה מעשרה לא קנו שביטה, ואם יש תחומין למעלה מעשרה קנו שביטה, ואם יש ספק מתי נתקשרו העבים, ספק דדבריהם להקל, (ואף שדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל, בספק דדבריהם בעירוב הקילו. תוד"ה איבעית), ואין לומר שהמים בלועים בעבים וכמאן דליתנהו דמו ולא קנו שביטה, דא"כ אסור אפילו לטלטל במקומם מודין נולד אפילו לר"ש כיון שלפני כן לא היו בעולם כלל, ולא דמי למשקין הבלועים בפירות שאין בהם משום נולד (אלא אסור שמא יסחוט). דמים בעבים בלעיו טפי ואינם ניכרים. תוד"ה כל).

מי בורות- בור של עולי בבל שהמים הפקר לרבי יוחנן בן נורי יש למים אלפים אמה לכל רוח, ולרבנן המים כרגלי הממלא דכל דבר הפקר מי שהגבירו קנאו והיו כרגליו אפילו אם נתנו לאחר, אבל בור של יחיד הרי הוא כרגלי אותו יחיד ואדם אחר יכול להוליכם רק למקום שהבעלים יכול להוליכם, ובור של עיר הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר אלפים אמה לכל רוח, ומי שעירב לצד מסוים אינו יכול להוציאם.

תמצית ההלכה-

היכן מים קונים שביטה- בור של יחיד שמכונסים בו מי גשמים וכדו', הרי הוא כרגלי בעליו, אפי' אם מילא אחר מנחת הבור. ואם הבור הוא של אנשי העיר, הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר, ואם מילא מנהם מי שאינו מאנשי העיר יכול להוליכם רק בתוך אלפים אמה לעיר, ובור של הפקר הרי המים כרגלי הממלא. נהרות וזרמים א"פ שאינם נובעים, או מעינות נובעים א"פ שאינם יוצאים ממוקום נביעתם, הרי הם כרגלי הממלא אפי' אם הם שייכים לעיר או ליחיד, דכיון דנייד לא קנו שביטה לפני שלקחו אותם. ואף אם באו המים מחוץ לתחום מותר למלא מנהם בשביל בניו"ט. גשמים שירדו ביו"ט הרי הם כרגלי הממלא, ואם ירדו לפני יו"ט סמוך לעיר או בעיר עצמה, הרי הם כרגלי אנשי אותה העיר, מפני שסמכו דעתם עליהם. (סימן שצ"ז).

הלכה כרבים בדין דרבנן

הרבה מחלוקות מוזכרות במשנה, ונאמרו כמה כללים כיצד פוסקים במחלוקות, כגון הכלל שיחיד ורבים הלכה כרבים. הגמ' מביאה כמה מכללי פסיקת ההלכות.

מ"ו: רבי יהושע בן לוי אמר שהלכה כרבי יוחנן בן נורי שישן קונה שביטה.

הגמ' שואלת שהרי ריב"ל אמר שבעירוב הלכה כדברי המיקל, וא"כ צ"ב למה הוצרך לפסוק כרבי יוחנן בן נורי.

אביי מבאר שבא ריב"ל ללמדנו שאף שרבים חולקים על ריז"ח בן נורי הלכה כמותו.

רבא מקשה שאין הלכה כרבים בדין דרבנן.

רב פפא מוכיח שגם בדין דרבנן הלכה כרבים ממה שרבי הורה לאשה שערבו עליה ג' עונות (-צ' יום, דסתם עונה ל' יום) שלא ראתה דם שאינה מטמאה למפרע כשאר נשים שדמם מצוי שטמא את מעט לעת דחיישין שראתה מקודם וכתלי בית הרחם העמידוהו, וכשזכר שזו שיטת רבי אליעזר שהוא יחיד, ופליגי רבנן עליה וס"ל שרק זקנה הוי סילוק, אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק (דשני בצורת הווי ואיכא הפסד טהרות. רש"י. אבל התוס' (ד"ה לסמוך) כתבו שבכחאי גונא מודים חכמים).

עוד יש מוכיחים שאף בדרבנן הלכה כרבים מדין שמועה רחוקה (ששמעו על המיתה רק אחרי השלושים), שלר"ע אין נוהג בה אלא יום אחד, ולרבנן נוהג בה שבעה לרחיצה ולהכנסות ושלושים לתספורת ולגינוח, ופסקו כ"ק רע משום שהלכה כדברי המיקל באבל אף ביחיד כנגד רבים. וכתבו התוס' (ד"ה דאמר) בשם בה"ג שגם באבילות יום ראשון דאורייתא הלכה כדברי המיקל. עוד כתבו בשם בה"ג שאם מת מות ביו"ט ראשון או שני או בחול המועד או ביו"ט ראשון של יו"ט אחרון, אינו נוהג אבילות עד אחרי יו"ט שני של יו"ט אחרון, אבל היום האחרון עולה למנין שבעה. אבל אם מת מות ביום זה, נוהגים בו אבילות, דאיתי אבילות יום הראשון דאורייתא. ודחי יו"ט שני שהוא דרבנן, ומה שחלקו שמת לו מת מוכיחים את המת לחדר ונוהג ז' ימי המשתה ואח"כ ז' ימי אבילות אף שזה דרבנן, שמא מועד דחתן עדיף טפי.

מ"ז: רב פפא מיישב שהוצרך ריב"ל לומר הלכה כרז"ח בן נורי, שלא נאמר שהלכה כדברי המיקל בעירוב זה נאמר רק בעירוב חצרות, ולא בעירוב תחומין, דמצינו שעירוב חצרות קל מעירוב תחומין, שעירוב חצרות מערבים אף שלא לדעת, דזכין לאדם שלא בפניו וזה רק רוח, ועירוב תחומין אין מערבים אלא לדעת, דאין חבין לאדם אלא בפניו והוא מופסדי אלפים אמה לצד השני, ומנא חזי רוח הוא לו. וכתבו התוס' (ד"ה ואין) שהריאש שתחומין תמור מחצרות היא מנה שגם כשיודעים שהוא רוצה ללכת לצד מסוים א"א לערב שלא מדעתו, כיון שיש לו קצת חוב, ואילו בחצרות אף שיש קצת חוב שמעריבים בפת שלו שלא מדעתו או הוא הגיל להשתתף.

רב אשי מיישב שריב"ל אמר הלכה כרבי יוחנן בן נורי, כדי שלא נאמר שההלכה כדברי המיקל בעירוב נאמרה דזווקא במחלוקת לגבי שיירי עירוב אם הניח עירוב לכמה שבתות ונתמעט משיעור ב' סעודות, כמו שמועיל בשיירי עירוב כל שהוא לכל אחד (דלא אמרו לערב בחצרות אלא כדי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות של הדורות הבאים, אבל עיקר עירוב הוא בתחומין.

רש"י. ובתוס' (ד"ה שלא) כתבו שרש"י לקמן פ: מפרש שמדובר לערב בחצרות היכא שעשו שיתופי מבוואת, וכתבו בשם ר"י שהעיקר כמו שפירש רש"י כאן) אבל בתחילת עירוב אין הלכה כדברי המיקל, קמ"ל.

כללי הלכה במחלוקות תנאים-

הלכה כר"ע וזכרבי מחבירו, וזכרבי יהודה מחבירו, ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, וכ"ש שר"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, רבי יוסי ור"ש הלכה כרבי יוסי, רבי יהודה ור"ש הלכה כרבי יהודה. וכללים אלו לרב אסי הם הלכה, ולרבי חיאי בר אבא מטיין להורות ליחיד אבל אין דושיים כן בפירקא, ולרבי יוסי ברבי חנינא נראין שאין מורים כך אבל אם עשה לא מהדרין עובדא. רש"י. והתוס' (ד"ה רבי אסי) מבארים שלמד הלכה אי עבד כאיך מהדרין עובדא, ולמדו מטיין מורין כן ומי שבא לעשות אחרת מוחים בו אבל אם עשה לא מהדרין עובדא, ולמדו נראים מורים כך אבל לא מוחים במי שעושה אחרת.

רב משרשיא אמר דליתנהו להני כללי אלא בכל מקום פוסקים לפי מה שנסתבר. והגמרא (מ"ו): - (מ"ז): מביאה כמה מקרים שלא פוסקים, כך ואומרת שאין משם ראייה לרב משרשיא דדילמא היכא דאיתמר איתמר, והכללים הנ"ל הם היכא דלא איתמר הלכתא לא כמו ולא כמו. הגמ' מביאה ראייה שרוב לא סובר את אחד הכללים, ממה שהוצרך רב לומר הלכה כר"י במחלוקת של ר"מ ור"י אם העשיר מערב ברגליו, והגמ' ואומרת שכונות רב משרשיא לומר שכללים אלו אינם מוסכמים לכו"ע שהרי רב חולק עליהם.

עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבים את כולה, ושל רבים ונעשית של יחיד שאין עוברים בחובותיה ס' רבוא ולא דמיה לדגלי מדבר, אין מערבים את כולה יחד, אלא כדי שהיה הכר לעיר של רבים שלא יערו בו כולה אלא מבוואת מבוואת צריך לשירי בה- לר"י תמישים דירורים, ולר"ש ג' חצרות של ב' בתים, והלכה כר"ש.

מ"ז: המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת והוא לא עירב, לר"מ נכרי וישראל אוסרים, לר"י אינם אוסרים כיון שאינם בעיר, לרבי יוסי רק נכרי אוסר כיון שהוא יכול לבוא בשבת ולא הסיח ביתו מלכו, משא"כ ישראל, ולר"ש אפי' הישראל הלך לפני שבת אצל בתו באותה העיר אינו אוסר, שכבר הסיח דעתו. והלכה כר"ש.

עירוב ברגליו- לר"מ דזוקא עני מערב ברגליו בלא פת, והיינו מי שבא בדרך ואין עימו פת, ולר"י אף עשיר היושב בביתו יכול ללכת בעצמו ולקנות שביטה בסוף התחום, דעירוב בפת זה רק קולא שלא יצטרך ללכת ברגליו בעצמו אלא יוכל לשלוח פת ע"י שליח. והלכה כר"י.

הבחנה- לת"ק אסור ליבמה לחלוץ ולהתייבם בתוך ג' חודשים למיתת הבעל, דשמא מעוברת היא והליצת מעוברת אינה הליצה, ואין לומר שתחלוץ מספק ותמתין ג' חודשים, דא"כ יצטרכו להכריז שהיא מותרת לכהונה, ושמא יש אדם שאסור את הליצה ולא בתכרזה ויחשוב שחלוצה מותרת לכהן, ולא תתייבם שמא היא מעוברת והרי היא באסור אשת אח שיש לו בנים שיש ב' כרת. ואחר ג' חודשים שניכר שאינה מעוברת יכולה לחלוץ או להתייבם. וכן לשאר הנשים (בין שנישאו לה כשהם בתולות בין בעולות, בין נשואות בין ארוסות גזירה אטו נשואות) אסור אירוסין אטו נישואין, עד שיעברו ג' חודשים מהמיתה או הגיוושין, כדי שלא תלד ולד ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון, ובענין הבחנה שמא ייבם אשת אחיו מאמנו ועוד יש אסורים הרבה. ורבי יהודה מתיר לנשואה ליארס או לארוסה להנשא חוץ מארוסה שביהודה שהיו רגילים ליחד וכלה קודם כניסתם לחופה לפי שליבו גם בה. ולרבי יוסי מותר לכל הנשים ליארס, ורק לאלמנה אסור מפני האבילות אבל גרושה מותרת מיד. ונשים שזדאי אינם מעוברות (כגון רדופה לילך לבית אביה הגר בעיר אחרת ואינה רגילה עם בעלה, שהיה לה כעס עם בעלה, שהיה בעלה זקן או חולה, או שהיא חולה וזקנה ואינה מקבלת טורח תשמיש או שחוזקה ג"פ לעקרה או ילדה או זקנה או איילונית נמנעי אמה ויש לה סימנים שאין לה שערות וודים או שאינה ראויה לילד מחמת סם, או שהיה בעלה חבוש בבית האסורים, או המפלת לאחר מיתת בעלה), לר"מ צריכות להמתין, ורבי יוסי מותר להם ליארס ולהנשא מיד. והלכה כרבי יוסי.

מותר ללכת ליריד של נכרים (-שוק הנקבע ליום איד של ע"ז) ולקנות מהם בתים שדות וכרמים מפני שממעטים אי נמי משום ישוב ארץ ישראל, וכן בהמה עבדים ושפחות מפני שמכניסים לקדושה, ומותר לכתוב בערכאות שלהם א"פ שזה מחשיב אותם ואיכא למימש דילמא אזלי ומודי, מפני שהוא כמציל מידם, ומותר לכהן לצאת לחו"ל או ללכת בבית הפרס כדי לזון ולערער עמהם, או כדי לישא אשה וללמוד תורה. לרבי יהודה מותר להטמא דזוקא כשאינו מוצא רב בארצו בלא זה, ורבי יוסי מתיר אף כשמוצא רב אחר, דלא מן הכל זוכה אדם ללמוד שיש רב שמשנתו סדורה ושונה התלמידיו בדרך קצרה. ואמרו רבי יוחנן שהלכה כרבי יוסי, וקמ"ל שגם בברייתא הולכים אחרי כללי הפסיקה הנ"ל מ"ו: ואין חוששים שממות התנאים התחלפו.

קנין שביטה בכלים

כפי שהאדם קונה שביטה ואסור לו לצאת מחוץ לאלפים אמה, כך חפציו קונים שביטה ואסור לאחר להוציאם מחוץ לאלפים אמה של בעליהם. הגמ' דנה מה הדין בחפצי נכרי.

מ"ז: קנין שביטה בחפצי נכרי- לרבי יוחנן בן נורי שחפצי הפקר קונים שביטה, חפצי נכרי ג"כ קונים שביטה, וכן איתא בברייתא בשם רשב"א שהשואל כלי מן הנכרי שהוא בן עירו ביו"ט, או המשאיל לו מערב יו"ט וקנו שביטה אצל הנכרי בתוך תחום העיר והתחירו הנכרי ביו"ט, יש להם אלפים אמה לכל רוח, ואם הבעלים עירב אינו יכול להוציאם עימו, ונכרי שהביא לישראל פירות מחוץ לתחום לא יזיזם ממוקומם כיון שחם קנו שביטה מחוץ לתחום, ואין להם אלא ד' אמות. (והדבר אסור למי שהובא בשבילו, ולאחרים, או בחובב בשביל נכרי, ומותר בתוך ד' אמות, ובעיר שחוקפה מחיצות לדירה מותר לטלטל בכלה. תוד"ה דכולה). ולרבנן שחפצי הפקר אינם קונים שביטה, שיטת שמואל שגם חפצי נכרי אינם קונים שביטה, והרי הם כרגלי כל אדם, ואם בא מחוץ לתחום מותר להוליכם לכל רוח, וקמ"ל שלא גוזרים בעלים דנכרי אטו בעלים דישאראל, ולרז"ח אף לרבנן חפצי נכרי קונים שביטה, דגזרינן בעלים דנכרי אטו בעלים דישאראל, ואסור להוציאם מחוץ לעיר, אמנם בעיר עצמה כשיש לה מחיצות מותר, מפני שכל העיר כד' אמות, וחפץ שיצא מחוץ לתחום ונכנס למקום מוקף מחיצות (ובענין נמי שהיא מוקף לדירה. תוס' שם) מותר לטלטל בכל הקף, דהלכה כר"ג בדרך סהר וספינה. והלכה כרבי יוחנן.

כלים פירות ושבתו בתוך התחום יש להם אלפים אמה לכל רוח. רש"י כתב דאיירי אפילו הם של הפקר. והתוס' (ד"ה והכלים) כתבו דאיירי דזווקא בשל הפקר, אבל ביש להם בעלים הרי הם כרגליו. והקשו התוס' למה אין כללים ולפירות את תחום העיר, כמו שמצינו שגשמיים הסמוכים לעיר הרי הם כאנשי העיר. ותירצו דהתם איירי בגשמיים הידועים לאנשי העיר, וכגון מזוהר בכלים ופירות שאינם ידועים. ועוד שמא יש חלקק בין סמוכים וקרובים לרחוקים. אמנם כתבו התוס' שנראה לפרש שכונת הברייתא שיש להם אלפים מן העיר, ולא ממוקמם.

תמצית ההלכה

קנין שביטה בכלים – כלים של ישראל הרי הם כרגלי בעליהם. כלי הפקר אין קונים שביטה מעצמם, והרי הם כרגלי מי שזכה בהם ראשון, ויכול להוליסם בתוך תחומו אע"פ שזה חוץ לאלפים אמה מהמקום שהיו הכלים מונחים בתחילה. כלי נכרי קונים שביטה במקום שהיו מונחים בו בבין השמשות, (דאם נאמר שלא קנו שביטה יבואו להחיר גם בכלים של ישראל), ואם הוציאם נכרי מחוץ לתחומם, אם הניחם בעיר מוקפת מחיצות וישבה ולבסוף הוקפה לשם דירה, מותר לטלטלם בכל העיר, אבל אם הביאם למקום שאינו מוקף מחיצות, או שהוקפה ולבסוף ישבה ויש שם יותר נובית סאתים, אין לטלטלם רק בארבע אמות. (סימן ת"א).

מ"ת. בור מים שבין תחומי שבת – חרם (-לרש"י המונה למצודת דגים, ולר"ת המונה לנקע מולא מים, ולר"ח המונה לחריץ) שבין תחומי שבת, שהדין שכל מה שתבחוּם העיר הוא נגזר אחרי העיר ואינו קונה שביטה במקומו, ואסור להוציאו מחוץ לתחום העיר, ואין בני עיר אחר יכולים למלא מים מפני שמתערבים בהם מים ששייכים לתחום העיר השניה, לרבי חייא צריך מוחיצה של ברזל להפסיק בין התחומין, וכר"ח"ח בן גוריי שחפצי הפקר קונים שביטה, ואף שנהרות המושכין ומעיינות הנובעים הרי הם כרגלי כל אדם, הכא איירי במכונסים, (ולרבנן אף שגשמיים הסמוכים לעיר הרי הם כרגלי אנשי אותה העיר, הכא כיון שהם נסיבים מחוץ לתחום בטלה דעתם ודינם כחפצי הפקר שלרבנן אינם קונים שביטה והם כרגלי הזוחה). ולרבי יוסי בר חנינא מספיקה מוחיצה של קנים, דקל הוא שהקילו חכמים במים דדי במחיצה כל זה ולבדד שיהיה בה' י' טפחים, ועוד אמה כד' שיפשוט ידיו ורגליו שזה יותר שהקילו במים שמחיצה תלויה מתירה, אף שבחורבה אינה מתירה.

ד' אמות שיש לאדם שלא קנה שביטה –

מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה (לרבי יוחנן בן גוריי יש לו אלפים אמה לכל רוח, ו)לחכמים אין לו אלא ד' אמות – לת"ק והיינו ר"מ יש לו ד' לכל צד והיינו ח' על ח', והניי מילי להלך אבל לטלטל אין לו אלא ד' על ד'. ולר"א אף אלהק אינו יכול אלא ד' על ד'. ולר"י יכול ללכת ד' אמות לאיזה רוח שירצה ואחר שביור שתיים לכל צד או ד' לצד אחד אינו יכול לחזור בו.

ד' אמות לפינן מ"שבו איש תחתיו". לר"מ הם ד' אמות מרווחות, דגוף האדם הוא ג' אמות (ונמו שהלוק ראהו צריך מוחיצה ד' אמות, ו'יל שלפעמים יש בגשמיית סמוך לכותל או שמגביה עקבו ועומד על אבבעיתו. ועוד ג' אמות המונה ללא הראש. תוד"ה תוס', ועוד אמה כד' שיפשוט ידיו ורגליו שזה יותר מאמה. לר"י ד' אמות מצומצמות, דגוף האדם הוא ג' אמות, ועוד אמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ויניחנו תחת מראשותיו. ומודדים לכל אדם באמה שלו שאם גופו ארוך יש לו אמה ארוכה, ומי שהוא ננס באבריו והיינו שגופו בינוני ואמתו קצרה, נותנים לו ד' אמות של קודש והיינו ו' טפחים בינונים, למידת שתי אמות שהיתה בשושן הבירה שנעשו למידת אמות של משה.

ג' הצרות שרק החיצונות עירבו עם האמצעית

הגנ' עוברת לעסוק בדין עירובי חצרות, שחכמים אסרו לבני כננה בתים הפתוחים לחצר אחת לטלטל מנהיבת לחצר או ממחצר לבית, אא"כ ישנו עירוב חצרות, ומבארת באיזה אופן העירוב לא מועיל בגלל שיש דריסת הרגל באותה חצר למי שלא עירב.

שני בני אדם שיש לכל אחד ד' אמות זה לצד זה, ואדם שלישי מובלע ביניהם, הוא מותר עמהם והם מותרים עימו וב' החיצוניים אסורים זה עם זה.

שתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ה, ועירבו שתי החצרות החיצוניות עם האמצעית, לרבנן אסור לחיצונות לטלטל באמצעית, ולר"ש האמצעית מותרת עמהם והם עימה, אבל החיצונות אסורות זו עם זו, אמנם אם ג' החצרות הם זו לפנים מזו, הפנימית אסרת על החיצונה כיון שיש לה דריסת רגל שם, ואפילו בפני עצמה אסורה כל אחת להשתמש. וטענן ר"ש לחכמים למה בג' חצרות אתם אסורים לחיצונות לטלטל באמצעית ובג' אנשים אתם מותרים, וענו לו חכמים דשאני חצרות דאוש"י דזורים ולא כולם ידעו להזהר שלא לטלטל כלים ששבתו בחיצונה לתוך חיצונה אחרת דרך האמצעית. (והלכה כר"ש. מ"ו:).

מ"ח: רב יהודה מעמיד באופן שהאמצעית נתנה את עירובה בשתיים החיצונות, וכשנתנה האמצעית עירובה בשניה לא עשתה כך בשליחות הראשונה, שכיון שלא עירבו יחד גילו דעתם דלא ניחא להו, אבל אם החיצונות נתנו את העירוב באמצעית הויא להו זזא, דכאילו כולם דרים שם, וכולם מותרים זה בזה.

ורב ששת מעמיד שנתנו עירובם באמצעית בב' בתים, ואף לב"ה שאפשר להניח עירוב בכמה כלים בבית אחד (ולב"ש לא מהני), מ"מ בב' בתים מוזד דלא מהני, ואין החיצונות אסורות על האמצעית לטלטל במה שלא עירבו יחד שהרי כבוד שנתנו את העירוב באמצעית זה נחשב שחם גרים באמצעית, כדמצינו שה' השרוים בחצר אחת ואחד לא עירב שהם אסורים זה על זה, דלא אמרינן דזורים להחמיר כיון שבמציאות אינם דרים שם. וכתבו התוס' (ד"ה יאמרו) שמה שמצינו שאם החצר החיצונה נתנה עירובה בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, אינו יכול לבטל רשותו ממשו שהחיצונה אסורת, שאני התם דפדעשה. עוד כתבו התוס' (ד"ה אבל) שרב יהודה חולק על רב ששת וסובר שאמורים דורים להחמיר.

לרב הדין הג"ל שהאמצעית מותרת עם החיצונות והחיצונות מותרות עימה זה שיטת ר"ש, אבל שיטת חכמים שרק החיצונות מותרות באמצעית, אבל האמצעית אסורה בחיצונות, בין אם העירוב באמצעית בין אם העירוב בב' החיצונות, דרשות אחת יכולה לשמש לשתי רשויות, שנחשב ששתי החיצונות גרים באמצעית, אבל שתי רשויות אין משמשות לרשות אחת, דא"א להחשיב שהאמצעית גרה בשתי החיצונות כיון שהם ב' מוקמות שונים שלא עירבו יחד (דאם עירבו יחד הרי הם כאותה רשות). (והלכה כר"ש מ"ו:). ור"ת (תוד"ה רשות) מבאר שרשות אחת והיינו האמצעית מותר לה להשתמש בשתי רשויות, דאין לחשוש שתוציא כלי החיצונה מוז לזו, אבל שתי הרשויות החיצונות אסורות להשתמש ברשות בפנימית שמא יוציאו כלים מוחיצונה אחת לשניה.

מ"ט. לשמואל אף זו דברי ר"ש והיינו שגם לר"ש האמצעית אסורה בחיצונות, ורק החיצונות מותרות באמצעית, ולחכמים שלשתם אסורות זה בזה. וכן מבואר בברייתא. וי"מ שכונת שמואל שר"ש

מתיר גם לאמצעית להשתמש בחיצונות, ולחכמים כולם אסורות זה בזה. ושמואל לשיטתו שחצר שבין ב' מבואות שעירבה עם שניהם, אסורה עם שניהם.

תמצית ההלכה –

ג' חצרות הפתוחות זו לזו, והם פתוחות גם לרה"ה או למבוי, אם כל אחת מהחיצונות עירבה עם האמצעית אבל החיצונות לא עירבו יחד, החיצונות אסורות זו עם זו, והאמצעית מותרת עם שניהם והם מותרות עמה, (וכן הדין אם רק החיצונה פתחה לרה"ר או למבוי, והאמצעית יש לה דריסת הרגל גם אצל הפנימית), אמנם אם שני העירובין נמצאים באמצעית בכלי אחד, או שמילאו כלי אחד ונשאר מהעירוב ונתנוהו בכלי נוסף באותו בית, שלשתם מותרים. (סימן שע"ח).

חצר שבין ב' מבואות והיא פתוחה לשניהם, לשמואל אם היא רגילה עם שניהם ועירבה עם שניהם היא אסורה עם שניהם אפילו לר"ש, דאין שתי רשויות משמשות לרשות אחת, ואם לא עירבה עם אף אחת היא אסורת על שניהם להוציא מהפותריהם למבוי, ותקנתה שתערב עם מבוי אחד, והוי סילוק מהמבוי השני, ואם היתה רגילה באחד המבואות ולא עירבה כלל, אסורת רק עליו. ואמרו רב הונא שאם עירבה עם שאינה רגילה, אינה אסורת בזה על הרגילה, ואם הרגילה עירבה לעצמה ושאינה רגילה לא עירבה אפילו בפני עצמה, והיא לא עירבה עם אף אחת, דזחין אותה אצל שאינה רגילה כדי שלא לאסור על זו שעירבה, דכופין על מידת סדום.

המקפיד על עירובו שלא יאכל אחד מבני החבורה את הפת שהוא נתן, לרבי חנינא הוי עירוב, אלא שנקרא מאנשי ורדינא שהיו קמצינים. ולשמואל אינו עירוב, דמה שמו עירוב שמו, דבענין שיהיו כולם מעורבים ומרוצים בשתפות ולא ימחה אחד בחבירו.

עירוב שחילקוהו לשני כלים לב"ש אינו עירוב ולב"ה הוי עירוב. ושמואל אמר שאם חילקו את העירוב לשני כלים אינו עירוב מהטעם הנ"ל דמה שמו עירוב שמו, והגמ' אומרת שיש"ל דס"ל שאף לב"ה דזווקא כשמילא כלי אחד ולא נותר מקום ושמו בכלי שני כשר, אבל אם מלכתחילה חילקוהו לב' כלים לא מהני.

בעל הבית שמיניחם בו את העירוב אינו צריך לתת פת לעירוב, ואף אם אין לו כלל פת מהני, דכולהו בביתו דזיירי ע"י הנחת הפת, וכ"ש הוא שהוא דר שם ממש.

מאיזה טעם מועיל העירוב

לשמואל **עירוב משום קנין** ע"י הפת נקנית לכולם הרשות שבה מונחת הפת. (ובתוס' כתבו שהם מקנים רשותם זה לזה). וכתבו התוס' (ד"ה עירוב) דאע"ג דמירי לא עבדי חליפין, קונים מותרת דמים. ומ"מ בני חבורה שהיו מסובים יחד וקודש עליהם היום סומכים על הפת שעל השלחן גם אם עירוב משום קנין, שכיון שיש קירוב דעת ביניהם עשאוהו חכמים כאילו הקנו לו לזה. ומה שאין מערבים בכסף משום שאינו מצוי בערב שבת, ותיקנו שלא יועיל אם עירבו בו כדי שלא יחשבו שאין מועיל אלא בכסף ואם לא יהיה להם כסף לא יערבו כלל. וגם בשאר דברים מלבד פת אין מערבים, דפת מצויה יותר משאר דברים. (ובשיתוף הקילו חכמים שלא להצריך דווקא פת, אמנם במועת דלא שכיחי כלל לא. תוד"ה מפני).

לרבה **עירוב משום דירה** דדעתו של אדם על פיתו, וממילא זה נחשב כאילו כולם דרים בכמום שבו נמצאת הפת, וכאילו אין בחצר אלא דירה אחת ושאר החצר מיוחדת לבית זה.

ג"מ במחלוקתם אם אפשר לערב בכלי והיינו שיעשו קנין סודר, שזה מועיל רק לשמואל, או בפחות משו"פ אם יש בפת מזון ב' סעודות, או ע"י קטן שאינו יכול להעשות שליח כיון אינו בר קנין, שזה מועיל רק לרבה, דע"י הפת הם מערבים ולא ע"י הקטן. רש"י. והתוס' (ד"ה וקטן) סוברים שאפשר לשלוח עירוב ע"י קטן, וכונת הגמ' מותרים את העירוב בבית של קטן. עוד כתבו התוס' (שם) דהלכה כרבה. עוד כתבו התוס' (ד"ה איכא) שלשמואל אע"פ שאפשר לערב בכלי, הני מילי כשמדקדק לעשות בדרך קנין, אבל בסתמא בעינן דווקא דבר שיש בו חשיבות מזון, וככהאי גוונא אין מערבים במזון שאין בו שתי סעודות אף אם יש בו שוה פרוטה.

ומ"מ ה' שגבו את עירובן אחד מוליק לכולם אם רצו לערב עם חצר אחרת ונותנים בה את העירוב שהן גבו, ואפילו אם רק הוא נתן פת בשביל כולם מהני כיון שכבר עירב עם האחרים, דשליחותיהו קעביד.

תמצית ההלכה –

א"צ שיהיה בעירוב שוה פרוטה, אבל צריך שיהיה דבר מאכל, דעירוב אינו מועיל משום קנין והיינו שבעה"ב מוקנה מוקם בביתו עמנו הפת, אלא הוא שיתוף דירה בעלמא. צריך שלא יקפיד אף אחד מבני החצר על עירובו שלא יאכלנו בחירו, וכן במזכה עבור כולם צריך שלא יקפיד עליהם, ואם אחד מהם מקפיד אינו עירוב, לכן צריך להזהר שלא לערב בדבר שהיכן לצורך השבת, אכן אם פועל בעצמו שאפע"כ לא יקפיד, מסתברא שמוותר לערב בו. ואם אחד בא לאכול את עירובו ואין מניחים אותו, בטל העירוב, אך אם בא שבת אין העירוב בטל כיון שהוא כבר הל. (סימן שס"ו).

כיצד קובעים שביטה

אסור לאדם ללכת בשבת יותר מאלפים אמה מביתו, או מהמקום שקנה בו שביטה, דרך קנית השביטה הוא ע"י הנחת מאלל באותו מקום שרוצה לקנות שביטה, ולפעמים אפשר לקנות שביטה ברגליו, והיינו שהוא יהיה באותו מקום שבו הוא רוצה לקנות שביטה, וכן אפשר לפעמים לקבוע שביטה באמירה במקום אחר, ופרטי הדינים בזה יבוארו להלן (מ"ט – ג'ב).

מ"ט: קביעת שביטה ע"י אמירה – מי שבא בדרך ואמר שביטתי במקומי, יש לו אלפים אמה לכל רוח, וכתבו התוס' (ד"ה ואמר) שאף אם לא אמר קנה שביטה במקומו, כיון שהוא ניעור ויכול לומר. ואם הוא מכיר אילן או גדר שנמצא בסוף אלפים אמה ממנו, ומשם לביתו אלפים אמה, ואמר שביטתי בעיקרו כדי שיוכל ללכת לביתו, מותר לו ללכת עד שם אלפים אמה ומשם אלפים אמה לביתו, (והיינו באופן שאם היה רץ לשם היה מספיק להגיע לשם קודם שתחשף), ואם אמר שביטתי תחתיו, וממנו אילת שאם כלום, לרב המונה שלא קנה שביטה בשום מקום אע"פ שכל האילן בתוך אלפים, ואסור לו לזוז ממקומו, כיון שעקר דעתו וליבו מלקנות שביטה במקומו, (ואף שבעירוב שנתגלגל מחוץ לתחום מותר לו ללכת בין ביתו לעירובו, התם כיון שהוא עומד בעירו דעתו שאם לא יקנה שביטה יהיה לו את תחום ביתו. תוד"ה ואפילו). ותחת האילן ג"כ לא קנה שביטה, וביאר רבה טעמיה דרב משום שלא פירש באיזה מקום בדיוק כוונתו לקנות שביטה ולכן לא קנה שביטה כלל, וי"א בשם רבה שטעמיה דרב משום כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו, ומכיון שאחרי שברר לו ד' אמות אינו יכול לחזור בו ולברר ד' אמות אחרות, גם שבת אחת אינו יכול לקנות שביטה בח' אמות, ונ"מ היכא שאמר שביטתי בין לביתו ד' אמות מתוך ח', ולעולם לא ימנה בין שני אמות פירש מקום שביטתו, ולטעם השני מהני כיון שאמר שכונתו רק לד' אמות. ולשמואל מותר לו ללכת לתחת האילן, אלא שדנים אותו לחומרא, וכונת המשנה היא שקנה שביטה תחת האילן אלא שאין יודעים היכן בדיוק תחת האילן, ואיירי שכל האילן נמצא בתוך אלפים, ועל כן בכל צד מחשבים כאילו שביטתו היא בצד השני של האילן. וי"מ כונת שמואל שכיון שלא אמר באיזה אמות תחת האילן, הוא קונה שביטה גם

במקומו וגם תחת האילן, ומותר לו ללכת ממקומו לאילן ממה נפשך, אלא שמושם אינו יכול להמשיך לביתו, וכן אינו יכול ללכת ממקומו לצד השני, ורש"י נקשה כמה קשייות על פירוש זה.

ג. כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו, כגון לענין קניית שבייתה לענין תרומתו ברה"א, וכתבו התוס' (ד"ה מא) שכולם מוודים לכלל של כל שאינו וכו', והמהלוקת לענין עירובין היא אם הקילו חכמים לענין עירובין או לא. אי נמי המהלוקת היא אם הכא הוה כאומר שיקנה שבייתה ב'ד' אמות מרחק שמונה, אבל באומר להדיא שקונה שבייתה ב'ח' אמות לכו"ע לא מוהי. עוד כתבו התוס' (ד"ה כל) בדאומר הרי זו תמורת עולה ושלימים, אע"ג דליבא בה אחר זה, כיון שאפשר לקיים שניהם והיינו שתרעה עד שתסתאב ותימכר ויבא בדמי חציה עולה וכדמי חציה שלמים, מהני.

המקרים שלא אומרים כלל זה-

המורה במעשר ונותן אחד מחמשה או משמונה פירותיו שסילק לצד אחר מותרות, ומעשרותיו מקולקלים דכיון שמעשר על רק על עשירית דכתיב "מעשר" (ולא דמי לתרומה שתורה לא נתנה בה שיעור) השאר נשאר טבל, ולא אמרינן שהפרשה לא חלה כלל אפילו על עשירית (כמו שבשבייתה לא קנה שבייתה אפילו ב'ד' אמות) כיון שאינה יכולה לחול בזה אחר זה, דשאני מעשר דאיתא לחצאין, שיקדיש חצי חטיטה, והכא נמי הוה כאלו אמר שרק חצי מכל חטיטה קדוש, וחל המעשר על כל חטיטה לפי חשבון עשירית, ומש"כ בשבייתה שצריך לשבות ב'ד' אמות יחד. רש"י. ור"י מפרש (תוד"ה שאני) דמעשר איתא לחצאין בזה אחר זה, שאם אמר שסאה אחת תהיה מועשר על כל חצי חטיטה, וחזר ואמר כך גם על הסאה האחרת, חל מועשר בשתיין במקצת, ולכן גם בבת אחת חל מועשר על סאה אחת והשניה טבל.

וכן **במעשר בהמה** אע"פ שאינו חל לחצאין ד"עשירי יהיה קודש" אמר רחמנא, וגם א"א להקדיש ב' בהמות בזה אחר זה, אם יצאו ב' בהמות בעשירי וקרא לשניהם עשירי, עשירי ו"א מעורבין, ולא אמרינן שכיון שהקדושה לא יכול לחול על שניהם לא תחול כלל, שאני התם ששייך קדושה בזה אחר זה בטעות, דאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתם קדושים התשיעי יאכל במזונו והעשירי הוה מועשר והאחד עשר הוה שלמים. ואם קרא בטעות לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי הוה מועשר והאחד עשר קרב שלמים, והשלמים טעונים סמיכה וטעונים תנופת חזו ושוקו נפדים כמזונו ותמורתם קריבה מוש"כ במועשר. וכשקרא לשניים יחד עשירי ושניים טעונים תנופת חזו ושוקו נפדים, וכתב רש"י שגורא שאינו מוכר על הסמיכה והתנופה כדי שלא יכרך ברכה לבטלה, ויבא ספי קרבן אחד על תנאי. וכתבו התוס' (ד"ה עשירי) שרש"י הגיה בפירוש כתב ידו ששניהם ידעו, ויחלל מעות בדמי היפה שבהן ויאמר כל מקום שהם שלמים יחא מחולל על דמים הללו, ויאכל שתייהן בתורת מועשר, ולא יקריב שלמים, מפני שהשלמים טעונים ד' מותרות ומעשר מותרת אחת. ונסתפקו התוס' (ד"ה אומר) היכא אם בהכרח רבה סובר שאפשר לצמצם, דאם א"א לצמצם וכשיצאו בבת אחת ודאי אחד יצא קודם, עשירי וחולין מעורבים, או דכיון שאינו יכול להכיר מי העשירי ונתכוון ששניהם יהיו עשירי שניהם קדושים. וכתבו שגורא עיקר כהצד הראשון.

ובתודה שנשחטה על פ' חלות, אם הקדיש את כולם לא חלה קדושה כלל, ואינו יכול להקדיש שמוניהם על פ' חלות, דאם בטעות אם שחט שכובר הפריש לא חלה הפרשה על המ' חלות האחרונה, ואם הקדיש מ' מתוך פ' ששחט את חזב על פ' חלות, חלה קדושה על מ', ואם הקדיש בסתמא, לחזקה כוננת למ' מתוך פ' והנשאר לאחריות וקדשו מ', ולרבי יוחנן כוונתו להקדיש כולם ולא קדשו כלל. וכתבו התוס' (ד"ה ומו) שאף שר"י סובר שאין ברירה, מ"מ בחלות א"צ לדון ברירה, דהם קדושות היכן שהם נמצאות בתעורבות. ולענין נתינת ד' חלות לכהן, יתן ד' מכל מ', ואם כל הפ' מעורבים, צריך לתת לכהן "א מכל מין, דבזה ודאי נתן א' מכל ארבעים.

ג. מבואר לעיל שנתחלקו רב ושמואל אם אפשר לקנות שבייתה במקום שאינו מסוים. ונתניא כוונתיה דרב שקנין שבייתה אינו מועיל אלא כשסיים ד' אמות שקבע אבל לא סיים לא יזוז ממקומו יותר מ'ד' אמות ממקום רגליו, דבמקום שרצה לקנות שבייתה לא קנה כיון שלא סים את המקום, ובמקום רגליו לא היתה כוונתו לקנות שבייתה. ושמואל יפרש דאירי שד' אמות מהמקום שקבע נמצאים מוחץ אלפים אמה שלו, שבהם אם לא סיים ד' אמות שבתוך אלפים לא יזוז ממקומו ד"ל שבתוך מקום שאינו בתוך חתומו.

ונתניא כוונתיה דשמואל שאם עירב גם לצפון וגם לדרום, יכול ללכת רק במקום שאינו רחוק אלפים אמה לא מזה ולא מזה מפני שאינו יודע באיזה צד קנה שבייתה, ואינו כבני עירו כיון שנתכוין לקנות שבייתה במקום העירובין, (וכתבו התוס' (מ"ט: ד"ה מא) שאף שכולם מוודים דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, הכא י"ל שדעתו שאם לא יקנה שבייתה בשתי המקומות יקנה שבייתה באחד מהם). ורב תנא ופליג, וס"ל שאינו יכול ללכת אפי' במקום שהוא בתוך אלפים לשני העירובין, מפני שבשני המקומות לא קנה שבייתה כיון שאינם מסוימים. ומכאן נקשה רש"י על הפירוש השני לעיל מ"ט.

קביעת שבייתה תחת האילן- אילן שהוא פחות מ"ב אמה וקבע שבייתה תחתיו, לאביי קנה שבייתה כיון שמוקצת ביתו ניכר שבארבע אמות האמצעיות יש ודאי חלק מביתו, ולרב הונא ברביה דרבי יהושע לא קנה דשמו קבע באחד הצדדים, ודווקא ב'ז' אמה קנה שבייתה, כיון שממה נפשך חלק ממקום שבייתו הוא באמה האמצעית.

הקונה שבייתה במקום המסוים, כגון תל גבוה י' טפחים או בקעה עמוקה י' טפחים, והם מו"ד אמות עד בית סאתים, קנה שבייתה, דכל אותו מקום נחשב כד' אמות, אבל ביותר מבית סאתים לא הוה כד' אמות כיון שאינו מוקף לדירה.

היו שניים בדרך אחד מכיר היכן לקנות שבייתה ואחד אינו מכיר, **זה שאינו מכיר מוסר שבייתו למכיר** ואומר שבייתו עמך, וזה שמכיר אומר תהא שבייתנו במקום פלוני. ורבה אמר לרב יוסף דין זה בשם רבי יוסי, אע"פ שדין זה נאמר בסתמא, כדי שרב יוסף יקבלו ממונו, דרבי יוסי נימוקו עימו (-אומר דברים ישרים כקו המשולקת).

תמצית ההלכה-

הקובע שבייתה תחת עיקרו של אילן יש לו אלפים אמה מעיקרו, ונתניא אפי' אם חלק אחר מהאילן הוא מוחץ אלפים אמה, אבל אם אומר תחת האילן, אם לא חל האילן בתוך אלפים אמה ועוד ארבע אמות (שהם נוקים שבייתה), אף שעיקרו של האילן בתוך החתום, לא קנה שבייתה כלל, דשנא כוונתו למקום שחוצו אלפים אמה, וגם כן לא קנה שבייתה שהרי עקר דעתו מנא, ולא יזוז מ'ד' אמותיו. ואם כל האילן בתוך החתום ולא ייחד מקום שבייתו במקום מסוים תחת האילן, נחשבים לחומרא בהלכת לב' הצדדים שיוכל ללכת אלפים אמה מהאילן, פחות כל רוחב האילן, (והרמב"ם מחמיר שאם לא סיים מקום שבייתו לא קנה שבייתה, ושביתו במקומו, ולא יפתיח ידו להחזיר חזו). ואם קבע שבייתה בחל גבוה י"ט או בבקעה עמוקה י"ט, עד בית סאתים נחשבת כולה כד' אמות, ויש לו מאותו מקום ולהלן אלפים אמה. (ואם אינו מכיר שום מקום ואומר שבייתו בסוף אלפים אמה, לא מהני לכו"ע). שניים שבאו בדרך אחד מכיר מקום מסוים ואחד אינו מכיר, יאמר האינו מכיר למכיר "שבייתו עמך", והמכיר יאמר "שבייתנו במקום פלוני".

נ"א. מקור דין ד' אמות ואלפים אמה- כתיב "שבו איש תחתיו", היינו ד' אמות של אדם שיש ליוצא מוחץ לתחום, ואלפים אמה לומדים מדכתיב "אל יצא איש ממקומו", וילפינן מקום ממקום ומקום מניסה דכתיב "ושמתי לך מקום אשר יגוס שמה", וכיון שבפסוק זה כתוב גם מקום וגם ניסה, נחשב שגם בפסוק אל יצא איש ממקומו כתוב ניסה (וכן הביאר להלן), וניסה מניסה וניסה מגבול דכתיב "מגבול עיר מקולטו אשר יגוס", וגבול מגבול וגבול מוחץ דכתיב "ומצא אותו גואל אדם מוחץ לגבול". וחוץ מוחץ, דכתיב "ומדות מוחץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה", ואין לומדים אלף אמה מ"קיר העיר וחוצה אלף אמה" דאין דנים חוץ מוחצה, ואף שלומדים "ושב הכהן" מ"ובא הכהן" שכמו שבנגע שפשה בשבוע הראשון חולץ את האבנים וממתין עוד שבוע, ה"ה נגוע שפשה בשבוע השני, שאני התם שאין דרשה דזמנה יותר.

עגולות או מרובעות- לרבי חנינא בן אנטיגנוס אלפים אמה עגולות הם, ולחכמים הם מרובעות ונשכר לזויות דכתיב "פאת" דמשמע מרובע לומר שנתנים להם פאות, (ולרבה"א מדכתיב "וזה יהיה להם מגרשי הערים" לומדים שרק בזה יש פאות ולא בשותבי שבת, ולרבנן "וזה" היינו שכזה יהיה בכל שותבי שבת). ואמר רב אחא בר יעקב שהמעביר חפץ ד' אמות ברה"ר אינו חייב עד שיעביר ה"ה ואלכסונום שזה ד' אמות וח' חומשי אמה, דבזה הוא שייך ריבוע ועיגול ומיאלף חומשי הוא ד' אמות וח' חומשי אמה. רש"י. וכך אמר רב פפא שעמוד רחב ד' צריך שיהיה ד' ברביע ולא עגול, כדי שיהיה בו אלכסון. והתוס' (ד"ה כזה) מביאים את דעת הרשב"ם שכל ריבוע לענין ד' אמות או עמוד ברה"ר או תחומין הוא לפי ריבוע העולם, ומיאלף יש פאות רק לאלכסון של ריבוע העולם. ושית"ר שנתנים פאות בכל צד, והשיעור המוזכר הוא השיעור שמונו מחשבים את האלכסון.

נ"א. עירוב ברגליו-

במתני' מבואר שר"מ רק עני מערב ברגליו, ולר"י גם עשיר יכול לערב ברגליו. לרב נחמן נחלקו כשמערב במקום שבו הוא עומד, שר"מ עיקר עירוב בפת, ורק לעני - הכא בדרך ואינו עמו פת (דאם הוא בביתו הוה כעשיר, שא"א שלא יהיה לו מוזן ב' סעודות) הקילו לומר שבייתו במקומו שבייתה מכיר אילן או גדר, או למכיר לומר שבייתו במקום פלוני, אבל לעשיר כגון יושב בביתו לא הקילו לקנות שבייתה באמירה לא במקומו ולא במקום פלוני, ולר"י עיקר עירוב אפילו לעשיר הוא ברגל יציא ויחשיך במקום שהוא רוצה לקנות שבייתה, וזה מועיל גם בעשיר, (והיכא יציא וקבע שבייתה אחרי אלפים אמה מהעיר, אין לו אלא אלפים אמה ד' אמות, ואם ביתו מרוחק יותר אינו יכול לחזור לביתו, והכא איירי שקובע שבייתה בתוך אלפים. תוד"ה יוצא) אבל שבייתו במקום פלוני, לכו"ע מועיל רק בעני, אמנם התירו חכמים לבעה"ב לערב בפת ולשלוח עם אחר בשביל להקל עליו.

ולרב חסדא נחלקו במערב במקום פלוני שאין כאן לא עירוב בפת ולא עירוב ברגל, שר"מ רק עני יכול לומר כך ולר"י גם עשיר יכול, אבל אם הוא מערב היכן שהוא נמצא מודה ר"מ שגם עשיר יכול לערב כך, דלכו"ע עיקר עירוב ברגל.

נ"ב.

תניא כוונתיה דרב נחמן, וכן מבואר ממתני' בדין מי שיצא לילך לעיר שמערבין בה, וכדלהלן, והלכה כרבי יהודה אליבא דרב נחמן.

השבות ברגליו יש לו ד' אמות, מלבד האלפים אמה, ובמינה עירובו מסתפק רמי בר חמא אם יש לו ד' אמות.

מי שיצא לדרך לעיר שמערבין לה והחזירו חבירו ולא אמר היכן שבייתו, לר"מ הרי זה חמור גבול דמספקא ליה אם כונתו לקנות שבייתה בסוף התחום, דא"כ מהני כיון שידעו כעני, או שחזר בו מכוונתו ללכת לאותה העיר ודעתו לקנות שבייתה בביתו, ומיאלף מותרת ללכת רק בן ביתו לעירוב. ואף דכבר תנא לעיל ל"ה שבספק אם נתגלגל מוחץ לתחום מבעוד יום או משחשיכה הוה חמור גבול, ומבואר דבספק לר"מ הוה חמור גבול, קמ"ל הכא דאף היכא שזדאי לא עירב הוה חמור גבול. ולר"י מותרת ללכת לעיר השניה אפילו אם יצא כל דהו, ושאר בני העיר אסורים. ובברייתא איתא שרבי יוסי ברבי יהודה אפי' אמר לו חבירו לין פה עת חמה הוא או עת צינה הוא, מותר לו ללכת לעיר השניה.

וגמ' מעמידה שיש לאותו אדם עוד בית בעיר השניה, ובין הערים יש ארבעת אלפים אמה, ולא היתה כוונתו לקנות שבייתה ברגליו בסוף אלפים, אלא נתכוין לקנות שבייתה באמירה בסוף אלפים, וללכת לעיר השנית, שבה ד' כעני כיון שהוא יצא לדרך, ושאר בני העיר דינם כעשירים, ונחלקו ר"מ ור"י אם עני יכול לקבוע כך שבייתה, (והיינו כרב נחמן וכנ"ל).

לרבה לכו"ע צריך לומר - שיחזירו חבירו, דבחדר מעצמו איכא למימר שנמלך ולא קנה שם שבייתה, כיון דאפילו גלוי דעתא ליכא, ונחלקו אם צריך להחזיק בדרך, או שא"צ להחזיק בדרך ומספיק שאמר לצאת והחזירו חבירו. ולרב יוסף לכו"ע צריך להחזיק בדרך, ונחלקו אם צריך לומר, שר"י אם החזיק בדרך אע"פ שחזר מעצמו הוה כמו שאמר שבייתו במקום פלוני, ולרבי יוסי רבי יהודה צריך גם להחזיק וגם שיאמר לו חבירו.

ובאופן אחר יש לפרש שרבה לכו"ע אותו אדם החזר לביתו צריך לומר שבייתו בתוך התחום, ולרבי יוסי אפילו במצוא חבירו שהוא רוצה להחזיק בדרך ועדיין לא החזיק קנה עירוב ובלבד שיאמר שבייתו שם, ולרב יוסף לכו"ע צריך להחזיק בדרך, דאל"כ אינו עני, אלא שר"י צריך לומר שבייתו שם, ולרבי יוסי מספיק גלוי מילתא. ולר"מ הוה ספק כיון שרק בא בדרך הוה כעני, אבל ביצא לדרך והחזירו חבירו הוה כעשיר, וס"ל דכל עשיר שעיירב באמירה ולא בפת סילק עצמו מביתו ובמקום שאמר ג"כ לא קנה שבייתה, ואין לו אלא אלפים אמה שבאמצע.

ור"ת נבאר ש"לומר" היינו שיאמר לו חבירו לין פה, וסובר רבה שר"י צריך גם לומר וגם להחזיק, ולרבי יוסי מספיק להחזיק. ורב יוסף סובר שר"י צריך דווקא להחזיק בלי לומר, (דאם אמר לו חבירו שיש חמה או צינה הרי נתייאש מלקנות שבייתה וללכת), ולרבי יוסי מהני אף באמר.

תמצית ההלכה-

מי שנמצא בביתו אינו יכול לקבוע שבייתה במקום אחר אלא ע"י הליכה ברגליו למקום שבייתו או שיניח שם מזון ב' סעודות, אבל באמירה בעלמא לא קנה שם שבייתה ונשאר שבייתו בביתו. אבל הכא בדרך הקלו חכמים מפני שהוא יגע בדרך שיוכל לקנות שבייתה באמירה בעלמא, שהוא מייחד מקום שבייתה באילן או בגדר או בשאר מקום מסוים, כל עוד שאם הוא ירוץ לשם יספיק להגיע לשם מבעוד יום, וא"צ ללכת לשם מחר, אלא יכול ללכת בנחת או אפי' למחר. (סימן ת"ט).

נ"ב: מי שיצא חוץ לתחום במיזד ומדעת שלא לשם מצוה, לת"ק אפילו אם יצא אמה אחת לא יכנס, ואם רק רגלו אחת מוחץ לתחום, י"א שלא יכנס דכתיב "אם תשיב משבת רגלך", וי"א שיכנס כיון שרובו בתוך התחום. ולר"א יכול להכנס אם הוא עד שתי אמות מוחץ

לתחום משום הבלעת תחומין, וס"ל שארבע אמות של אדם הם ב' אמות לכל צד, והא דתניא שלר"א אפילו אמה אחת לא יכנס, הכונה שהמוודד אלפים אמה (לרש"י הכונה למי שהיה בדרך וחשכה לו ואמר שביאתי במקומו שהוא מוודד אלפים פסיעות כינוניות שזה אלפים אמה. ולתוס' ד"ה כי) הכונה למי שמוודד את התחום), אין לו יותר מזה אפילו אמה אחת, אפילו אם סוף מידות כלה במערה.

החשיך חוץ לתחום כשהוא בדרך לת"ק אפי' אמה אחת לא יכנס, ולר"ש אפי' ט"ו אמה יכנס, שאין מציינים את המידות בדיוק מפני המידה. ולא דווקא ט"ו אמה. אי ינמי דווקא ט"ו אמה, דכיון שמוודדים בחבל של נ' אמה נמצא שיש מ' מדידות בכל תחום, ובכל מדידה מתמנע שתי אחיות של החבל מוכאן ומכאן, וכל אחיהו היא טפח וחצי אצבע, וזה יוצא צ' טפחים שזה ט"ו אמה.

כיצד מעברין:

כיצד מעברין את הערים והיינו מה מוסיפים לעיר שמשום מתחילים למודד את תחום העיר, אם יש בעיר בתים הבולטים החוצה משאר הבתים, או שיש מגדלים הבולטים בחומת העיר, או שיש באחת הקרנות גזוזיות (שברי חומה של חרבות בתים) גבוהות י' טפחים, או שיש גשרים ונפשות כעין בנין שעושים על הקבר ויש בהם בית דירה, מידת העיר הוא כנגד אותם מקומות, והיינו שכל בליטה מרחיקה את המידה מהעיר לכל אורך אותו צד, ומידת התחום היא מרובעת, באופן שבזווית הרביעית יש יותר מאלפים אמה, והמשנה באה למנע שיהיה תחום אינו עגול, אבל א"צ שהאורך והרוחב יהיו שווים.

הגמ' מביאה ד' מחלוקות בין רב לשמואל בביאור משמעות לשונות.

נ"ג. מעברין - נחלקו רב ושמואל אי תני מעברין כאשר עוברת, או מאברין אבר אבר שאם יש אבר בצד אחד נחשבים כאילו יש גם בצד השני ומודדים נוסף.

מערת המכפלה - נחלקו רב ושמואל האם מערת המכפלה היא חדר מעל חדר, או שהיא חדר לפנים מחדר ונקראת מכפלה שכפולה בזוגות - אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאח, ועל שם ד' זוגות אלו נקרא המקום קרית הארבע.

אמרפל - נחלקו רב ושמואל אם נמרוד שמו ונקרא אמרפל מפני שאמר להפיל את אברהם לכבשן האש, או שאמרפל שמו ונקרא נמרוד שהמריד העולם כולו.

ויקם מלך חדש - נחלקו רב ושמואל אם היה מלך חדש ממש, דכתיב "חדש", או שנתחדשו גזירותיו, דהא לא כתיב "וימת זה וימלוך פלוני תחתיו", והא דכתיב "אשר לא ידע את יוסף" היינו שהיה נראה כאילו אינו מכיר את יוסף כלל.

אמר רבי יוחנן י"ח ימים גדלתי אצל רבי אושעיא ברבי, ולא למדתי ממנו אלא דבר אחד במשנתניו, שגורסים כיצד מאברין את הערים. והא דאמר רבי יוחנן שבאותם ימים למד לבו וחכמתו של כל אחד מ"ב תלמידי רבי אושעיא ברבי, י"א שממנו לא למד אבל מתלמידיו למד, וי"א שגמורא לא למד אבל לב (הריפות) וחכמת (דיעות) תלמידיו למד, וי"א שממנו לא למד אבל מתלמידיו למד, וי"א דבמשנתנו קאמר. עוד אמר רבי יוחנן שכמו שר"מ בזדור לא ירדו לטוף דעתו, כך גם רבי אושעיא ברבי לא ירדו לטוף דעתו.

אצל רבי אושעיא ברבי ישבו ד' באמה מפני שדחקו כדי לשמוע מפיו, ואצל ר"א בן שמוע ו' באמה.

ירידת הדורות - אמר רבי יוחנן ליבם של ראשונים (י"א ר"ע וי"א רבי אלעזר בן שמוע) כפתחו של אולם כ' אמה, ושל אחרונים (י"א רבי אלעזר בן שמוע וי"א רבי אושעיא ברבי) כשל היכל י' אמה, ואנו כמולא נקב מחט סידקית. ואמר אביי אגן כסיכתא בגודא כיתד שבקושי הוא נכנס לכותל נקב צר לגמרא - להבין מה שאנו שומעים, ור"א אמר אגן כאצבע בקירא בשעוה קשה שהאצבע לא נכנסת לתוכה אלא מדבק נטע לסברא, ורב אשי אמר אגן כאצבעתא בבירא לשכחה - ממנהרם לשכוח כמו שהאצבע נכנסת לתוך בור בקלות.

בני יהודה דדייקי לישא לחזר באותו לשון ששמעו מרבם והניחו סימנים ולמדו מרב אחד וגלו מסכתא (י"מ שילמדו לאחרים, וי"מ שהיו מדקדים בטעמים עד שהדברים התיישבו על ליבם) נתקיימה תורתם בידם, משא"כ בני גליל. וכן דוד גלי מסכתא דכתיב "יריאן יראוני וישמוחו", ושאל לא גלי מסכתא דכתיב "ובכל אשר יפנה ירשיעו" - שלא היה זוכה להורות כהלכה.

נ"ג. שאול - הקב"ה מחל לשאול על עוון הריגת נוב, דכתיב שאמר שמואל לשאול כשהעלהו באוב "ומחר אתה ובניך עימי" עימי במחיצתי.

הגמ' מביאה כמה מעשים באנשים שלא דייקו בלשונם, ובאנשים שדיברו בלשון חכמה.

אמר רבי יהושע בן חנניה מימי לא נצחני אדם חוץ מאשה (שאמרה לו שאין משיירין פאה באילפס אלא המשום שופך הכל לקעה, אבל משיירין פאה בקעה כדי שיאכל המשום), תינוקות (שכשעבר בשדה שכששוה רבים אמרה לו ליסטים שכמותך כבשוה) ותינוק (דרך קצרה וארוכה).

יש לדבר עם אשה בלשון קצרה (כגן לומר באיזה ללוד, ולא באיזו דרך נלך ללוד) משום אל תרבה שיחה עם האשה.

תורה

נ"ד. הגמ' מאריכה בחשיבות הלימוד בקול, ושעל ידי זה התורה משתמרת, והאדם מאריך ימים ושמה.

תלמיד אחד היה לר"א שנתחייב שריפה למקום, וזויתרו לו מפני ששימש אדם גדול. שינא חטוף ואכול חטוף ושתה - שיחה מהממון שיש לו ולא ימתין דעלמא כהילולא דמיא ושמא ימות ולא יוכל להנות.

אם יש לאדם ממון לא יתמהמה מלהשתמש בו, ולא יניחו לבניו שמה יאבדוהו, וכשיגדלו תגדל פונתם עמהם.

המהלך בדרך ואין עמו מלווה יעסוק בתורה.

החש בגרונו או במעיו או בעצמותיו או בכל גופו יעסוק בתורה, וזה סם שאין בו שום נזק.

שמוחה לאיש במענה בפיו, וזכר בעיתו מה טוב - י"מ שהאדם שמוח כשיש מענה בפיו כששואלים אותו דבר הלכה, וי"מ שהאדם שמוח כשיש פיו דבר בעיתו לדרוש הלכות חג בחג.

קיום התורה באדם הוא כאשר האדם נעים לבריות ועניו ואינו נלאה מלחזור על לימודו, ומשים עצמו כחיה שזורסת ואוכלת שאינו מקפיד להתענג באכילתו, וי"א כחיה שמסרחת ואוכלת שאינו קץ במאכלו אם לא נתבשל כל צרכו. וכתב רש"י שביאור זה אינו נראה, לפי שמוצא בכל הש"ס שדרך ת"ח להקפיד על מאכלם דרך גדולה וכבוד וכן על מלבושיהם. וי"מ שהכונה שחוזר על תלמודו מיד כשנקבלו מרובו, ומנבל עצמו על דברי תורה.

אילו לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, ואין כל אומה ולשון שולטת בהם.

נ"ד: ד"ת נמשלו לתאנה ולדד, שכלל שממשמש בהם מוצא בהם טעם חדש.

ד"ת חביבים על בעליהם כל שעה כמו בשעה ראשונה.

התורה מעלה חן על לומדיה.

באהבתה תשגה תמיד - שיעשה עצמו שגוה ופתי בשביל אהבת התורה להניח עסקיו ולוהץ לדבר הלכה, כגון ר"א בן פדת שהיה עוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון.

הון מהבל ימעת קובץ על יד ירבה, שאם עושה תורתו חבילות חבילות מתמעט, ואם לאו אלא הוא חוזר עלתלמודו עד שמחזיק בה ואח"כ לומד דבר חדש קובץ על יד ירבה. ידעי רבנן האי מילתא ועברי עלה, ורב נחמן בר יצחק עשה כך ונתקיים תלמודו בידו.

סדר מסירת התורה שבעל פה - משה למד מפי הגבורה, ואח"כ לימדה לאהרן וישב אהרן (וכן כולם בזמן ששמעו משה) לפניו, משום "היו עיני רואות את מורך", הלך אהרן וישב לשמאלו של משה מפני שהמהלך לימין רבו הרי זה בור, וכ"ש לישוב שם בזמן שאין מי שיושב בשמאל, ונכנסו בני אהרן ולימדם משה מה שכבר לימד לאהרן, הלך אלעזר וישב לימין משה, ואיתמר ישב לשמאלו של אהרן, (ולרבי יהודה אהרן עבר לצד ימין של משה, והא דתניא שג' המהלכים בדרך הרב באמצע גדול בימינו וקטן בשמאלו, זה ניחא גם לרבנן, וס"ל שלא הטריחו את אהרן לעבור לימין משה) ולימדם משה, נכנסו זקנים ולימדם משה, ואח"כ נכנסו כל העם ולימדם משה, הלך משה ולימדם אהרן, הלך אהרן ולימדם אלעזר ואיתמר, הלכו אלעזר ואיתמר ולימדם הזקנים, נמצא ביד כל אחד ד' פעמים. ולא למדו כולם ממש, כדי לחלוק כבוד לאהרן ולבניו ולזקנים, ומ"מ למדו גם ממש, כיון שעדיף לשמוע מפי מי ששמע מפי הגבורה. הגמ' מבארת סדר ישיבתם, וטעם סדר לימוד זה. מכאן שחייב אדם ללמד לתלמידו ד' פעמים, (וכן צריך ללמודו עד שתהיה סדורה בפיו ויראה לו פנים לתת לו טעם ככל אשר יוכל ולא יאמר לו שיכין לבד).

רב פרידא לימד לתלמיד ת' פעמים, ופעם אחת לימד ת"ת פעמים וניתוספו לו ת' שנים וזכה דורו לחיי העולם הבא.

אין התורה נקנית אלא בסיומנים, וי"א שצריך לעשות מועדים לתורה לקבוע זמן לתלמידים מתי יבואו ללמוד.

נ"ה. לא בשמים היא ולא מעבר לים - שאם היתה שם היה צריך ללכת אחריה, וי"מ שאין התורה מתקיימת במי שגביה או מרחיב דעתו עליה, וי"מ שאין התורה מתקיימת בגסי הרוח או בסוחרים המחזרים בעיירות ותגרים בעירם.

עיבור הערים - עיר ארוכה דנים אותה כמות שהיא ואין משווים אורכה לרוחבה. עיר עגולה עושים לה זווית שאם בא לצאת דרך שם הוא מרויח עוד רבע, דמורבע יתר על העיגול רביעי. עיר צרה מצד אחד ורחבה מצד אחר, משוים אותה בשני הצדדים. עיר מרובעת אין מרבעים אותה לריבוע עולם. היה בית יוצא מריבוע העיר מותרין את הקו כנגדו בצורה ישרה כאילו יש עוד בית כנגדו ולא באלכסון, אפי' אם יש בית כזה בשני צידי העיר, וכן הדין כשפגום בולט מן העיר. תוד"ה אם.

עיר העשויה קקשת ואין בתים בחלל הקשת (או כמין גאם - צורת ר), אם יש בין ב' ראשיה פחות מד' אלפים אמה, רואים אותה כאילו מלאה בתים וחצרות, ומשם מוודדים אלפים אמה, ואם לאו מוודדים מן הקשת, לרש"י מוודדים לכל אחד מפתח ביתו, ולתוס' ד"ה ואם) מוודדים מהמקום שהקשת מתרחבת יותר מד' אלפים אמה. ואם יש בין קו הבתים לריבוע העיר יותר מאלפים אמה, לרבה בר רב הונא אין מרבעים כיון שאינו יכול ללכת לשם מביתו, ולר"ב בנו מרבעים כיון שיכול ללכת לשם מהצדדים, וכן י"מ במחלוקתם היכא שיש בין שני צידי הקשת יותר מד' אלפים אמה, ומאידך אין אלפים אמה בין אמצע הקשת לקו של הקשת, שהרי גם זה יכול להגיע לשם מהבתים שבאמצע הקשת. (תוד"ה פחות). והתוס' (ד"ה עיר) דנים האם כשיש פגומין לעיר בתוך ע' אמה ושירים זה לזה, ויש עוד פגומין כאלו במרחק יותר מד' אלפים אמה, האם יש לזה דין עיר העשויה קקשת, או שפגומין הם בטלים לעיר וא"צ שיהיה שם הבלעת תחומין, ור"ח ור"ח נקטו כמו הצד הראשון.

נ"ה: חיבור ב' עיירות סמוכות - ב' עיירות סמוכות, וכן אם הומת העיר נפרצה מב' רווחות, לרב הונא אם יש ביניהם עד מאה ארבעים ואחת ושליש אמה הרי היא עיר אחת, שהיוצא מאחת לשניה כדי להמשיך ללכת הלאה מונים לו אלפים אמה מהעיר השניה, דנותנים קרפף - שבעים אמה ושירים לכל אחת אפילו אם אין בין ב' הקרפפות ואין הקרפפות מוקפות מחיצה, ואלו יותר הרי אלו ב' עיירות, ולחייא בר רב אין נותנים אלא קרפף אחד לשתיהן, ומחלוקת זו היא לשיטת חכמים דס"ל שנותנים קרפף רק בין ב' עיירות, אבל לר"מ נותנים קרפף לכל עיר.

ניתן לקבל סיכומים חודשיים על הדף היומי, וכן על משנה ברורה לפי סדר מבחני דרשו, במייל A0527692282@gmail.com או בנקודות ההפצה.
ניתן לרכוש סט 4 חלקים תמצית הש"ס מול משלוח 1000 ₪ בטלפון 0537125663

כולל תמצית קניי חכמה "ארחות צדיקים"

תמצית משנה ברורה

סימן תק"ט סעיף ו' – סימן תקט"ו סעיף ו'

מיועד לחזרה בלבד, ואין לסמוך להלכה.

סימו תקי"א

הבערה מותרת ביו"ט אף שלא לצורך אוכל נפש, אם התנאה היא דבר השוה לכל נפש והה לעצור יו"ט, ולהלן יבואר באיזה אופנים הותרה הבערה שלא לצורך אוכל נפש, וכן יבואר דנין רחיצה וטבילה ביו"ט, וכן אם מותר לעשות הבערה או כבוי לעצור ריח טוב, ואיסור מוליד.

הבערה כדי להתחמם - מותר לעשות מדורה כדי להתחמם כנגדה, דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, וי"ט שכיין שיש בזה הנחת הגוף זה נחשב צורך אוכל נפש, רק צורך שיהיה דיוה לכל נפש. וי"א שאסור לחמם את בית החורף שהוא משמש לחימום בלבד ולא לבישול, בזמן שאין הקור גדול ואין דרך סתם בני אדם להקפיד על צינה זו, ועי' נכרי או ששהקור גדול או שצריך להניח שם מאכלים כדי שלא יקרשו ורחוץ לכי"ע, ונחגה להקל בכל גוונא.

הבערה למטרת רחיצה, ודין רחיצה ביו"ט - מותר לחמם מים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו אפילו אם אין המים ראויים לשתייה, רחיצה זו היא דבר השוה לכל נפש, ובזמנו שלא הולכים יחפים צ"ע אם רחיצת רגלי נחשבת שוה לכל נפש, וברא"ש וברושב"א מביאר שמקצת אברי הגוף דיוה כפניו ידיו ורגליו, ולדבריהם אין להחמיר בהגליו, אך לענין הלכה צ"ע אם יש להקל במקצת אברי הגוף, ולא ירחץ פניו ידיו ורגליו במרחץ שמוא יבוא לרחוץ שם כל גופו, ואסור לחמם מים כדי רחיצת כל גופו משום שזה לא שוה לכל נפש, (ומי"א אם חיומם מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו), וי"א שזה אסור מדרבנן, ולדבריהם מותר לחמם לצורך חולה שאין בו סכנה ע"י שינוי, ואף לרחוץ אבר אבר במים שהוחמו ביו"ט אסור, ואפי' להתשתק אסור, אמנם אם חיומם מים באיסור ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו, מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו, ויניקו שדרך לרחוץ בכל יום מותר לרחוץ במים שהוחמו ע"י ישראל באיסור או בהוחמו לצורך שתייה או לרחיצת פניו ידיו ורגליו או בהוחמו מערב יו"ט, דהיינו רביתיה, אבל אסור לחמם מים ביו"ט לצורכו אפילו ע"י נכרי, ובמקום בימות החול, אפשר שיש להחמיר אף בהוחמו מערב יו"ט, ולעת הצורך בודאי יש להקל. ואם צריך מים חמים כדי לבשל או להדחיק, מותר להרבות כדי שישאר מים לרחיצת הקטן באופן שמתחילה נותן יותר מים על האש, ולעצור גדול אף שמוותר להרבות מ"מ יהיה אסור לו להתרחץ בהם כל גופו, ולהוסיף לקדירה הנמצאת כבר על האש שאין על להזהר ברחיצת הקטן שלא למתתו מ"מ מפסחת מלוכלכת משום חיומם, ואין להקל אלא ע"י נכרי, וגם בנקה טוב לתתה ע"י נכרי אם אפשר. ואם יש לו מים שהוחמו מערב יו"ט, לדעת הש"ע מותר לרחוץ בהם מחוץ למרחץ את כל גופו יחד (אף שבבשר אסור), אבל במרחץ אסור, ובבית החימוץ של המלח מותר רק להשתקט, וכתב הרמ"א ש"א שרחיצת כל הגוף אסורה ביו"ט כמו בשבת, וגם השתטפות אסורה, ורק אבר מותר, וכן נהגים. ועיין בא"ר שכתב שרוב הפוסקים סוברים כדעה הראשונה אלא שנהגים לאסור, ואין לשנות המנהג.

טבילה ביו"ט - אע"פ שאסור לטבול כלי ביו"ט משום שנראה כמתקן, לאדם מותר לטבול ביו"ט מפני שנראה כמזכין עצמו במים, ופרטי דין זה נתבאר בסימן שכ"ו. ואשה שחל ליל טבילתה ביו"ט צריך להזהר שהמים במקוה יהיו פושרים, יא"כ אסור לטבול שם, וביו"ט אסור לחמם ע"י ישראל, ועי' נכרי יש להקל אי"כ הגט לאסור, אמנם אסור לחמם ביו"ט ראשון לצורך יו"ט שני, אי"כ ישראל יקח מהמים לשתיית קפה או להדחת כלים, ואף שהה העמימה, ע"י נכרי לצורך מצוה אין להחמיר. אך יזהר בזה שלא להוסיף מים לחבית כשהיא כבר על האש, ואם הנכרי מוסיף בליל יו"ט שני אין להחמיר.

מלאכה לצורך ריח טוב - אסור לפזר ביו"ט מיני בשמים על גחלים של עץ כדי להריח או כדי לגמור את הבית או את הכלים, אפילו אם הגחלים הובערו לצורך אוכל נפש, משום שהוא מכבה את הגחלים ומבעיר את הבשמים, ואסור לעשות ביו"ט מלאכה לצורך דבר שאינו שוה לכל נפש, וכ"כ שאסור להבעיר גחלים לצורך זה, ואף בגחלת של חרס משמע בגמי שאסור משום שהוא מוליד ריח, ונחלים של מתכת צ"ע אם מותר. אמנם אם מבעיר הגחלים כדי לתת ריח טוב בפירות כדי למתקן לאכילה, מותר אף בגחלים של עץ, ואפילו אם הם טובים והוא במטפחת ובחיקו.

ניתן לשמוע שיחות מת"ח אחד, בעברית או באידיש, על גמרא, פרשיות השבוע, ומועדים: אלול, הלכות תשובה, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, בין יו"כ לסוכות, סוכות, שמחת תורה, אסור, חג, בין ביאורי תפילות הימים הנוראים וסליחות. בטלפון - 03-6171132

בו ביום, ולהפוסקים שסוברים שצירוף אסור מדאורייתא אין להקל בזה), ואם לא היה יכול למתק מערב יו"ט מותר אף בשל עץ, ויש מחמירים שגם אם לא היה יכול למתק מערב יו"ט מותר רק בשינוי כיון שדרך לעשותו לימים רבים, ובפרט ש"א מיתוק החרדל לא נחשב צורך אוכל נפש כיון שאפשר בלי זה.

משמרת - אין תלות משמרת ע"ג כלי כדי לסגן שמורים, דהוי כעובדא דחול, אבל אם היתה תלויה ועומדת מותר לתת בה שמורים לסגנם, כיון שזה מלאכה אוכל נפש, ודרך לסגן במשמרת לפי שעה. ואם באופן שהיה עושה זאת מערב יו"ט היו טובים כמו ביו"ט מותר רק בשינוי. ואם לא היתה תלויה מערב יו"ט מותר להערים תלות את המשמרת כדי לתת בה רימונים ונותן בה רימונים, ואח"כ יתן בה שמורים, ואסור לסגן מים בסודו ביו"ט משום ליבו, כמו שנתבאר בסימן ש"ט לגבי שבת.

עשיית גבינה שמנת וחמאה וכדומה - אסור לעשות גבינה ביו"ט כיון שהיא יותר טובה אם עשאה לפני יו"ט, ואף למתירים אוכל נפש עצמו אף באפשר לעשותו מערב יו"ט הכא אסור מפני שדרך לעשות לימים רבים והוי עובדא דחול, ואפילו אם א"א לעשות לפני יו"ט אין לעשותה ביו"ט, ועי' שינוי יש להקל. ואין מעמידים חלב ביו"ט ע"י קיבה וכדומה, ואין נותנים חומץ בחלב כדי לברור את מי החלב, דהוי בורר ודרך לעשותו לימים רבים, ועוד שמוא יחלבו ויעמידו מ"מ לחול, (והמעמיד חלב נמקם חם כדי שיקפא גם זה בכלל בורה), והפמ"ג מסתפק אם מותר לעשות דבר זה בעצמו לצורך חולה שאין בו סכנה. ואין עושים חמאה מן החלב ביו"ט משום דהוי בורר ודרך לעשותו לימים רבים, וגם ע"י נכרי יש להחמיר, ויש מקילים אם זה לצורך שמחת יו"ט דהוי שבת דשבת לצורך מצוה, ואין להקל אלא לצורך גדול ד"א שהה דאורייתא, וגם אינו צריך לכ"כ לשמחת יו"ט, וכשלא יכל לעשותו מערב יו"ט יש להקל ע"י נכרי. ומותר לקלוט בעצמו את השמון הצף על פני החלב אם צריך לאוכלו בו ביום, ואפי' בשבת מותר, אך כשיגיע סמוך לחלב ישאיר מעט מהשמון כמבואר בסימן ש"ט, ואם עושה זאת כדי שהחלב לא יתקלקל מותר ע"י נכרי כמבואר בסימן ש"ז, וכן מותר לעשות חמאה ע"י נכרי כשיש חשש לקלוקל.

ריק תולש שראשי העלים שלו נרקבים אסור לחותכם במספרים שדרך לחתוך בהם מחובר, הדורא יחשבו שחתכו היום מהמחובר. מותר לחתוך ירק דק דק ביו"ט, ובכלי המיוחד לזה י"ל דאסור, דדרך לעשותו לימים הרבה. קונדע ועכבות מותר לתקנם ביו"ט אף שיש בזה טירחא, כיון שזה צורך אוכל נפש. וכן יקח מן הנקרה שאט"נ מותר להוציא מימיו. ומותר למלוח ביו"ט הרבה חתיכות צלן אם רוצה לאוכלם, אע"פ שבשבת אסור, ויש מחמירים כיון שאפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה, ונכון לחוש לדבריהם לכתחילה.

נשיאת משאות ביו"ט בשינוי מדרכו בחול - הוצאה מותרת ביו"ט אפילו שלא לצורך, ומ"מ אין לישא משאות גדולות כדרך שעושה בחול אפילו בעושה זאת לצורך אוכל נפש, אלא צריך לשנות, כיצד המביא כדי יין במקום במקום דגוליו רבים כמבוי, לא יבא בסל או בקופה ד' או ה' כדים אפילו לצורך שתיית היום (וי"א שאף סל עם שתיים אסור משום עובדא דחול, ואפשר שגם הש"ע מודה לזה), אלא יבאם על כתפו או לפניו אחד או שניים, שבוה מוכח שמביאים לצורך יו"ט, ולדעת הרמב"ם מותר אף שלא לצורך יו"ט אם עושה שינוי ואינו ממתין לצורך מחר. אבל המעביר מזוית לזוית או מבית לבית באותה חצר מותר אפילו יותר מדי' או ה' כדים, ואדברה טוב יותר להוליק הרבה יחד כדי שלא יצטרך להרבות בהוליק, ובא"ט מוקל אפילו בתוך העיר (והדרכי משה הביא ולא פסק כדעתו) אבל כשמוקל משאות גדולות מחוץ לעיר זו עובדא דחול, וכן מביאר מודרי רש"י. ואם זימן הרבה אורחים וצריך למהר להביא לכלום יחד, מותר לשאת בקופה אחת ד' או ה' כדים.

המוליק את התבן לא יפישל את הקופה לאחריו, אלא נוטלה בידו. משאיות שדרך לישא אותם במזל ישא אותם על גבו מאחוריו, ומשאיות שדרך לישא אותם על גביו ישא אותם על כתפו, ומשאיות שדרך לישא אותם על כתפו ישא אותם בידו לפניו, או שיפוסק עליהם בגד (אמנם במים אסור שמוא יחסו והוי ליבון), וכן כל כיצוד בה שינוי המשא. ואם א"א לשנות כגון שיזימן הרבה אורחים (אפילו מאותה העיר) והוא ממנה או שאין לו בגד לכסות וכדו', יעשה כדרכו, אבל על בהמה לא יבא כלל. ועצים המותרים בטלטול (כמבואר בסימן תק"א) לא יבאם כרוכים בחבל או בקופה או במחצלת, אלא במטפחת ובחיקו.

ניקוב חבית - אסור נקב חדש חבית ביו"ט אפילו לצורך שתייה, ודינו כמו בשבת כמבואר בסימן ש"ד, ואם לא היה יכול לנקבו מערב יו"ט מותר לנקבו ביו"ט אף אין מורין כן לרבים.

הטבלת כלי ביו"ט דינה כמו בשבת שנתבאר בסימן שכ"ג שיש מחמירים בזה משום שנראה כמתקן כלי, ואם לא היה יכול להטבילו מערב יו"ט מותר להטבילו ביו"ט לכו"ע משום שזה מכשירי אוכל נפש, אך אין מורין כן לרבים, ואם הוא כלי זכוכית שחויב טבילתו מדרבנן, מצדד הפמ"ג שמוותר אף להורות לטבולו לצורך יו"ט אם לא היה יכול לטבולו מערב יו"ט.

הדחה ושפשוף כלים דינה כמו בשבת כדאי"א בסימן שכ"ג. מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ומשמחת יו"ט, וכגון לטלטל אפר כדי לאפות במקומו או לטלטל אבנים המונחים על פירות כדי לאכול את הפירות, אבל לאכול או להנות מדבר המוקצה עצמו (כגון להסיק) אסור.

סימו תק"י

הכנת מאכלים ביו"ט

ברירה מותרת ביו"ט כיון שזה צורך אוכל נפש, אמנם יש אופנים שחכמים אסרו ברירה מפני שנראה שהיא בורה ביו"ט לימים רבים, וכשבורר בחמה צריך לברור באופן שימנעו בטיחה, ויש דברים האסורים משום שזה שדרך שעושה בחול, כגון נשיאת משאות, וצריך לשנות מדרך העשייה בחול.

מותר למלול בידו חטים כרים ביו"ט, ובשבת אסור משום משום דישה ללא יחד י ומוותר רק למלול בראשי אצבעותיו. וכן מותר לפרך את שרביט הקטניות ביו"ט כדרכו והלוציא מהם את הזרע, ויש מחמירים בשבנים לעשות דווקא בשבנים בראשי אצבעותיו. ומותר לנפח כל פעם מעט כדי לברור ולאכול, ומותר גם בקנון ותמחוי, אבל בטבלה או גנפה או בכברה אסור, וכיון שאין דרך לעשות בכלים אלו אלא הרבה מיחזי כעושה לצורך מחר.

הבורר קטניות ביו"ט בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי, אם רוצה לאוכלו בו ביום ואפילו לאחר זמן (דאילו ליום אחר אסור משום הנחה), אמנם אסור מדרבנן לברור בטבלה או גנפה או בכברה, כיון דמיחזי דבורר לצורך מחר. וכשבורר באופן המותר וכ"כ, אם האוכל מרובה על הפסולת טוב יותר שיוציא את הפסולת מתוך האוכל כדי למנעו בטיחה, ואם הם שוים בכמותם יבורר מה שרוצה א"כ האוכל הוא דק וזה יותר טורח להוציאו שאז יבורר את הפסולת, ואם הפסולת מרובה על האוכל יוציא את האוכל מתוך הפסולת, ואם זה יותר טורח להוציא את הפסולת, כגון שהפסולת היא דקה מאד, בזה אף שהאוכל מרובה יותר אלא האוכל מתוך הפסולת. לוי"ט, ויש חכמים ששברו ועדיין הם בקלפותיהם: יכול לברור מה שרוצה, כיון שהקלפיה לא נחשבת פסולת כיון שכך דרכם ועדיין הם מעורבים, והאחרונים הסכימו שגם בזה יבורר מה שיותר קל לברור. וכתב הביאור הלכה שלדעת הגה"ל כל החתך בברירה הוא דווקא בקטניות שאין דין להניעם לימים רבים, ולדברי דן אסור לברור אפילו ביד. עוד כתב הביאור הלכה שמשמעו מסתימת הש"ע והרמ"א שמוותר לברור אף אם היה יכול לברור מערב יו"ט, וזה כשיסגן תצ"ח מביאר שיש מחמירים שלא לעשות מלאכה אף באוכל נפש בעצמו אף אחר שישנן לעשות מערב יו"ט, מ"מ ע"י שינוי מותר, וכאן יש איה שינוי בזה שאינו בורר כדרכו ע"י נפח וכברה, ומנילא מותר אף בבורר לטבילה אחרת, ולכתחילה נסתם שאם היה יכול לברור מערב יו"ט יבורר אוכל מתוך פסולת, וכמוזמה שכך נהגים העולם.

סינון חרדל - אין מסננים את החרדל במסננת שלו משום דמחזי כבורר ודרך לעשותו לימים רבים, ואפשר דהוי נפח וכברה. (ואינו בורר גמור כיון שגם הפסולת ראויה לאכילה), ואם מסנן על דבר אחר שלא כדרכו מותר, וכתב הרמ"א שאם לא היה יכול לסגן מערב יו"ט מותר אף במסננת שלו, אמנם לדעת הש"ע אסור, כיון שהש"ע טעם האיסור בזה הוא משום שדרך לעשותו לימים רבים, ורק בשמרים מותר בכל גוונא. ולדעת ה"ש מחמירים בסימן תת"ה: יש להחמיר בשמרים אם היה יכול לעשותו מערב יו"ט.

מיתוק חרדל - אסור מדרבנן להניח גחלת של עץ בתוך החרדל כדי למתקו כדרך שעושה בחול, מפני שיש בזה כבוי ואפשר לעשותו מערב יו"ט, וחללת של מתכת מותר כיון שאין בה כבוי מדאורייתא, וכבוי דרבנן הותר לצורך שמחת יו"ט, (והמגן אברהם מתייר מטעם זה לתת שפוד מתכת מולבן לתוך משקה כדי שיתחמך אם ראוי לשותו).

ניתן להשיג את גליונות תמצית ואת מבחני "לדעת" על הדף הימני, וכן את גליונות תמצית משנה ברורה, תמצית ספרי מוסר (קניי חכמה), תמצית הש"ס על הלכות הימני, גמרא רש"י, או גפ"ת עם הקדמות, תמצית ההלכה, וסיכום חודשי לפי סדר העניינים. במייל A0527692282@gmail.com או 0527692282 א0527692282. בנקודות ההפצה. כמו כן ניתן לרכוש את חוברות תמצית על הש"ס ומשנה ברורה בנקודות המכירה, או עם משלוח בטל' 0537125663. לפריטים 0527692282.

לתשומת לב - דרושות תרומות להדפסת הגליון, ניתן לתרום ב"נדרים פלוס" קופה "תמצית משנה ברורה".

הקלדה • עריכה • עימוד • כריכה
הדפסה • הפצה
חי"ג עכשיו: **בינוש קרליבך**
052-717-9103
mikra9876@gmail.com

רוצה למתקם יותר מותר, דזה דבר השווה לכל נפש, דאך עניים ומתאים למתק אלא אלה שזו לא מצוי להם, (ואף שאסור למתק חרדל בגחלת של עץ, שאני התם דאפשר לעשות זאת מבעוד יום, דכך דרכו), וי"א שאין להבעיר מתחילה לשם כך, ודווקא בחובעורו כבר לצורך אוכל נפש וכדו' מותר, ואסור לסחוף כוס מבושש על הבגדים משום שזה מוליד בהם ריח, ואסור מדרבנן להוליך דבר חדש מפני שזה קרוב למוצאם, ואפי' בגד שמרוב כבד אסור לעשות שיריח יותר, ומ"מ אם היה מונח על הבגד אחרוג מערב יו"ט ונטלו ממנו, מותר להתזויר, כיון שאינו מריח יותר בגלל זה. וכן אסור לתת ביו"ט דבר המריח לתוך המים כדי שיהיה לפני ריח טוב. ולענין שתיית טייט"ו (טבט) נחלק הפוסקים אם הבערה זו אסורה מפני שזה רוח אינו שוה לכל נפש כמיוגמר, וגם כיון שיכבה את הנייך או הגחלת שמדליק בהם, או שהיא מותרת מפני שהרבה הגילים נזרו, ויהר שלא לכבות וכמ"ש בשערי תשובה שדילוק משלבת או שיקח נחלת בעורת ויזיד כשדילק הטיט"ו ישליכנה לאש באופן שלא יכלה כלה, ולא יכסה את הטיט"ו אלא במסכת מניקה, ולא ירבה טבק בעוד שהתחזיק בו. ובסיגריית גזלים בחול להסיר את כוונת שנתוף בין או לדחוק בקוץ, וביו"ט יש בזה משום כבוי. עוד כתב השע"ת שיש להחיות האשון כיון ביום השני של ראש השנה, להלקח בתוך ביו"ט שני של גלויות, וכן תנאים, וי"א שהתנים הלקח ביו"ט ראשון אין למחות בהם, וכן להזהר ולהזהיר שלא לכבות וכדל', אך במקום שאין העולם גזלים בזה הוא אסור מדינא.

סימו תקי"ב

מלאכה ביו"ט לצורך נכרים בעלי חיים

אין מבשלים ואין עושים שום מלאכה ביו"ט לצורך נכרים או לצורך בעלי חיים, כתבנו אך אשה יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה **כפף**, ולפ"ו שבאפה ובשול מותר לצורך היום קצת, אי"כ יש בזה אסור דאורייתא של לאו או עכ"פ אסור עשה, וגם לפ"ד שמותר אך שלא לצורך כלל עי"פ אסור מדרבנן, אך י"ל שכאן יש רבוי מיוחד שזה אסור מדראורייתא, וכן אסור באופנים מסוימים להרבות בבשר והאפי לצורך הנכרי, או להזמין נכרי לאכול בביתו ביו"ט, וכדללק'.

עשית מלאכה עבור נכרי - אין מבשלים ואין עושים שום מלאכה ביו"ט לצורך נכרים, (ולצורך קראים נחלקו הפוסקים, ומומרי לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא ידנו נכרי), ואסור להכין עבור הנכרי אפילו לבינה אחר וכדומה, דכל אחת היא מותרת בפני עצמה, ואין האחרים מבושמים על ידה, וכן אין להרבות טיחים בקריה בשביל הנכרי כשמבשל לצורך עצמו, (וכ"ש שאסור להניח דגים במחבת בשבילו אחרי שכבר הניחה על האש), ויש מקוללים כשמבשל בידו גם לצורך עצמו, ובמקום איבה או הפסד ממוון אפשר יש לשמור על זה. ומותר להרבות בשביל עבדו ושהפסד באותה קדירה ששמבשל בה לעצמו, אך לא יאמר בפירוש שמבשל בשבילם, ואם אין לו דבר אחר לתת להם, נחלקו הפוסקים אם מותר, אכן בנידום ושפוחים מסתמא אפשר לפייסם בדבר אחר ואי"כ אין כ"כ י"ל לדינא, ובמהרה דעת הא"ר להחיר להרבות באותה קדירה, משום ש"א שלחכה כ"ע שלצורך בהמה אין אסור. ודווקא בבת אחת אבל להוסיף אח"כ בשר אסור אף בשביל עבדו ושפחתו, ואי"כ יש לו מאכלים אחרים לפייסם בהם, דאז כל הבשר ראוי לישראל ומותר לתת להם לאכול מזה. ולענין פת כיון שכל פת היא מיחה בפני עצמה אין להחית אפילו בתנור אחד אא"כ ויכל לפייסם במאכלים אחרים שבזה הכל ראוי לישראל, ובתנור אחר או קדירה אחרת אסור אפילו אם יכלי לפייסם, ולפי המבואר בסמ"ח תק"ז בתנורים שולנו אסור להרבות ע"ה עבור ישראל, ולעת הצורך יש להקל. וישארתי האלה בתנור של נכרי וצריך לתת לו פת אחת, ולא יאפה פת מיוחדת עבור הנכרי, אלא יאפה סתם ואי"כ יתן לו אחת מהם.

נתינה לנכרי ממאכלי הישראל - אסור להזמין נכרי לביתו אם אף הכינו כבר צרכי סעודה, שמא יבשל בשבילו קדירה נוספת כדי לכבדו, ואפילו אם יהיה עי"ו איבה אסור, ואם הדבר נוגע בלטיטל שמחת יו"ט יש להקל. וכן אסור לשלוח לנכרי לביתו ממה שבישל עבור הנכרי, אפילו אם רק הוסיף עבור הנכרי באותה קדירה שבישל לעצמו, שמא יבוא לבשל עבורו קדירה מיוחדת, (ולמקולים לעיל לעין בישול מותר גם לשלוח, ובמקום איבה או הפסד יש לשמור על זה, כנ"ל), אבל מותר לשלוח לנכרי ממה שהכין לעצמו, היכא דאיכא משום דרכי שלום, וכתב הרמ"א שבמקום שאסור לטלטל בו, מותר להחיות לנכרי רק ע"י נכתי אפילו דרך רה"ו, אבל ע"י ישראל אסור אפילו בכרמולית, וכן השי"ע בסמ"ח קה"ו שהציאה לצורך נכרי, והבדיל משום כהן שמותר להציף לצורך בהמה, ואינו קהל, וכן לעורך יבנה והתיקין גזרי, ומותר להזמין את עבדו ושפחתו ולהאכילם עימו, וכן אם בא לביתו שלוח נכרי מותר להאכילו עימו, ואין חוששים שירבה בשבילו לבשל בקדירה לבדה, ונכרי שבא מאליו מותר להאכילו ממאכלי הישראל אפילו אם הוא אדם חשוב, אם הישראל כבר הכין שעותו, וי"א שבאדם חשוב אסור לכבדו חוששים שירבה בשבילו, וצריך הישראל לימור לו לפני שמאכילו אם יספיק רק מה שהכנו לעצמנו בא ואכול, והט"ז מוכרע להלכה לאסור בזה אם מפיצר בו לאכול אצלו, אבל לתת לו מעצמו מותר אפילו כשאניו הוא עימו על שלחו, והתיקוהו השלוח עצי טייט"ו והר"ז לדינא.

אפיה לצורך בני חול נכרים - בני חול של נכרים שנתנו לישראל קמח לאפות עבורם ביו"ט, אם אינם מקפידים שהישראל יתן מזה פת אחת לתינוק מותר לאפות להם, כיון שכלוא האפיה של כל הפת לא יוכל לתת לתינוק כלל, אף פת מסוימת המועדפת לתינוק, והוא הדין שישל על שני הפת המלכות הישראל ניתן את הקמח משלו, אלא שאינו רשאי לאפות פת לתינוק ללא שיאפה את כל הפת, מותר. וי"א שמותר רק אם ניתן בפועל לתינוק, וכתב הט"ז שאין לסמוך על קולא זו של נתינת פת אלא בכגון זה שזה שעת הדחק, ואם הוא אפה פת גדולה רק את הלקח הוא ניתן לקטן, יצ"ע אם מותר.

מלאכה עבור בעלי חיים - אסור לבשל או לאפות לצורך בעלי חיים אפילו אם מזונותיהם עליו, ואסור להוציא בשבילם מורשות לרשות אפילו לרכמולית (ובי"ו נכרי נראה שמותר אפילו לרה"ו), ואסור לגבל מרסוק לעופות כי אם בשנינו, ובסימניו י"ד נתבאר דיני הכנת מאכל בתנור ששולח, וה"ה ביו"ט, אבל מותר להרבות בשביל בע"ח אפילו אין מזונותיהם עליו באותה קדירה שמכין לעצמו, אפילו אם אין לו דבר אחר לתת להם, ואם יש לו, י"א שמותר לבשל בשבילם אפילו קדירה נוספת אם המאכל הזה ראוי לאדם, וי"א שגם בו מותר רק באותה קדירה. ומותר לטלטל לצורך צוואת אחרת ורשות ולתת לפניהם.

סימו תקי"ג

דין ביצה שנולדה ביו"ט

ביצה שנולדה ביו"ט שאחר שבת אסורה מדראורייתא, כיון שהביצה נגמרת במעו התרנגולת יום לפני נוצתה, ואין שבת מביאה ליו"ט, (וי"א שגם ביצה שנולדה שבת אסורה ביו"ט מדראורייתא), וחכמים גזרו לאסור בכל יו"ט אטו יו"ט שלאחר השבת, וכיון שהיא אסורה באכילה היא אסורה גם בטלטול. ובסימניו זה יבואר מה דין הביצה, ומה דין נכרית שנתערבה באחרות או כשיש ספק מהו מתי נולדה.

ביצה שנולדה ביו"ט אסור לטלטלה וכ"ש שאסור לאוכלה, אפילו אם נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה שהיא אינה מוקצה. לשי"ע אסור אפילו ליגע בה, ידש לחוש שינענענה ע"י הנגיעה, ומהרמ"א משמע שרק לטלטלה אסור, אבל כממה אחרונים משמע שאפילו נגיעה אסורה. ומותר לכפות עליה כלי כדי שלא תישבר, ובלבד שהכלי לא יגע בה כיון שכוזיו שהיא נתנענע, אבל אסור לתת כלי תחת התרנגולת בשעת הטילה, דנמצא מובטל כלי מהיכנו.

ערת אש או נתשלה - הנטירה ביצה זו באחרות, או שיש ספק אם נולדה ביו"ט או בחול, אסורה, דעבר שיש לו תבשיל אפילו באלף לא בטיל, ואם ביצה מסופקת נתערבה באחרות אפילו חד בתרי, יש בזה דעות בפוסקים, ובמקום הפסד יש להקל, אמנם ביו"ט שאחר השבת שזה ספק דאורייתא אין להקל בנתערבה. ואם ביצה שנולדה ביו"ט נתשבלה עם בשר, אם זה היה בנידוי הכל נאסר, ואם זה היה בשוגג ויש שישים כנגד הביצה הכל מותר חוץ מהביצה, בין ביצה שלימה וקלופה, ובין אם נטרפה והשוררבה עם התבשיל, ואם הביצה שלימה ונתשלה עם ביצים, לדעת השו"ע א"א הוא מוכרי אותה שאר הביצים אסורות אפילו אם הם בקליפתם. אבל לדעת הרמ"א ביו"ד סימן ק"ב יש בזה ביטול כיון שאין כאן אלא טעם האיסור ולא משושו, ובמקום נגיעה שמחת יו"ט יש לסמוך על זה. ואם נתשבלה הביצה עם קליפתה, מותר אף באין שישים כנגדה, בין בנתשלה עם בשר בין בנתשלה עם ביצים אחרות. ואם הביצה שימשה לליבון התבשיל ולהטעימו, אינה בטילה, ואם שימשנה רק לליבון או רק להטעים, למ"א שיש בזה ביטול, אבל לשי"ך ולגר"א אינה בטילה.

יו"ט שני - ביצה שנולדה ביו"ט ראשון מותרת בליל יו"ט שני של גלויות, כיון שכמה נפשך אחד מהם הוא חול, אבל ביו"ט שני של ראש השנה אסור, מפני שנתנה קודש והוי כיומא אריכתא, ובספק אם נולדה בראשון הנכנסת הגדולה מינקל לעולם שבת ומשמיר. ובשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה, נולדה באחד אסורה בשני עד הערב, דאין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מביאה ליו"ט, ואם נולדה שבת ויו"ט חל ביום ראשון ושני, ומותרת בשבת אי"כ הוא י"ט שני של ראש השנה, וכן אם ראש השנה חל בחמישי וששי נולדה בחמישי אסורה אף בשבת, וכן אם יו"ט רגיל חל בשבת קודש וביום ראשון, אם נולדה בשבת אסורה בראשון שמא הוא קודש.

מתי תולים שהביצה נולדה מערב יו"ט - ביצה שביצאה רובה מערב יו"ט וחרזה ואח"כ נולדה ביו"ט, מותרת, דכיון שיצאה רובה הרי היא כליודה, לפיכך אפילו אם בדק בקו בערב או יו"ט סמוך לחמישה היא מצא שם ביצה, ולמחרת השכים לפני עלות השחר ומצא שם ביצה, אם יש תרנגול וזה מנרמק של עד שישים בתים, ואין נהר ללא גשר שמפסיקו בין התרנגול לתרנגולת, ומותרת מפני שתרנגולת משתעבטת בזכר אינה יולדת אלא ביום, ולא כן אנו תולים שהביצה יצאה מערב יו"ט וחרזה (אף שזה לא שכוח), אבל אם אין זכר בתוך שישים בתים או שיש ביניהם נהר ללא גשר תולים שהתרנגולת העתרבה ע"י שנתחממה מהקרקע וילדה בלילה, שאף רוב המתחממות מהקרקע יולדות ביום, מ"מ עדיף תולדות שהיא מהמיעוט מאשר תולדות שהביצה יצאה חוץ, שזה מיעוטא דמיעוטא, אבל אם לא בדק מערב יו"ט והשכים לפני עלות השחר ומצא שם ביצה, מותר אפילו אם אין שם זכר, דתליין שילדה תאמול, ומהאי טעמא מותרת לקחת ביצים מנכרי בליל יו"ט, וגם בליל יו"ט שני, שהרי ביצה שנולדה בראשון מותרת בשני, אבל בליל יו"ט שני של ראש השנה או ביו"ט שאחר השבת שביצה שנולדה בזה אסורה בזה, הביצה אסורה שמא נולדה ביום הראשון, וכן אם מצא ביצה בקו אחרי עלות השחר או שהנכרי מביא לו ביצה ביום ואפילו ביו"ט שני, אסור מספק (דאף שזה ספק דרבנן, הוי דבר שאין לו מתירים), אמנם אם הנכרי מסיח לפי תומו שהביצה נולדה לפני יו"ט, ואינו יודע שעי"ז הביצה מותרת לישראל, אפשר לסמוך עליו (כיון שזה דרבנן, ולא יאיתחק אסירא, ואיננס דין זה אינו ברור), ואם הנכרי יודע שזה מותר את הביצה, מותר רק אם הביצים הם של ציצור, בדלאו הכי חוששים שהוא רוצה שיקנו ממנו, וביו"ט שאחר השבת את סומכים על נכרי המסיח לפי תומו להחיר ביו"ט ראשון, כיון שזה ספק דאורייתא, אבל סומכים עליו להחיר ביו"ט שני אפילו של ראש השנה, כיון שזה דרבנן, ולמ"א דס"ל שכל הביצים דאורייתא נאסר בה ביצה שנולדה ביו"ט עצמו שחל לאחר השבת (שאז הביצה נגמרת במעו בשבת), אי"כ אם הנכרי הביא את הביצה ביו"ט לפני עלות השחר, מותרת כשהנכרי ביצים בבת אחת, שרואי רוב הביצים אינם חדשות, הנכרי נאמן במסיח לפי תומו לומר שהם נולדו לפני שבת, ואפשר שיש להחמיר בזה לאכול כל ביצה בפני עצמה, אמנם אם הולך לבית הנכרי לקחת את הביצים, בכוחצית השקל כתב שיש מחלוקת אם הולכים אחרי הרוב או שזה אסור מטעם קבוע, ובשעה"צ כתב דהיכא שמיצוית הרבה ביצים מותר לפניו, והביצים שנולדו היום בטלית ברוכ.

השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות אפילו אם הם עם קליפה, ואפילו ביו"ט שלאחר השבת, דכל זמן שהביצה לא נולדה הרי היא כחלק מגוף התרנגולת.

אפרוח שנולד ביו"ט אסור באכילה וטלטול מפני שהוא מוקצה, ואף למתירים מוקצה ביו"ט כאן אסור מפני שלפני שנולד לא היה ראוי אפילו לכלבים, ואפרוח שנולד בשבת אסור ביו"ט שלאחריו, י"א

סימו תקי"ד

איסור כבוי ביום טוב

המ"ב (תק"ב י"ב) כתב שאין לאסור כבוי ביו"ט לצורך אוכל נפש ממש, ומ"מ בסימן זה יבואר כשרוב המקרים אין הכיבו נחשב צורך אוכל נפש ממש, והוא אסור ביו"ט, וגם גרימת כבוי אסורה בכמה אופנים, וכדלהלן.

כבוי ביו"ט - אסורה לכבות דליקה ביו"ט כדי להמנע מהפסד ממוון כגון אש ביתו נשרף (ואין קבזה סכנת נפשות), או לכבות תחיתק עץ כדי שלא יתעורר הבית או הקדירה או כדי שלא תישרף כולה, אפילו אם כוונתו שיוכל לבשל בה אכ"כ, או לצורך תה"מ (דאסור לאור הנה, ואפילו אין לו להיכן להעביר את הנה ואין לו כלי לו כלי לכפות עליו ולעשות מחיצה, ואפילו בעבילת מצוה). ואם ביתו נשרף ואין לו מקום אחר לאכול בו, או שהקדירה מתעשנת ואין לו מקום אחר להעמידה שם או מקום להשליך בו את הנשפה בלא לכשיירה ממש, או שישרפו כלי אכילתו ואינו יכול להשיג כלים אחרים (דאם יכול להשאיל אסור), וכן מוכשיניו אלו הקרובים יותר לתינוק האוכל, ודעת הרמ"א שהן העתיקו האחרונים שזה נחשב צורך אוכל נפש ומיילא מותר לכבות כמו שמותר לבשל ביו"ט, וכתב הט"ז שאם האש גדולה ומקדיחה את התבשיל מותר להסיר ממנה קצת אף שעי"ז תכבה האש מאותו דבר, אמנם אם הבית לא ישרף אלא יתעשן, משמע שהאש מודה הרמ"א שאסור לכבות, ואם שישרף הבית ויכל ללכת לבית נכרי לאכול אסור לכבות, והא"ר מסתפק בזה. ולכתב נר כדי לצורך תשמיש שכאן לו בית אחר, מהרמ"א משמע שאסור, והט"ז כתב שמדויגן מותר אלא שאין מורין כן לאחרים. ומזכיר האחרונים מבאר שלא מפני עליו להקל אלא לענין יו"ט שני של גלויות, ויש מחמירים אף ביו"ט שני אם לא כשיצור מתמבר עליו או בל"ט, ואם יכול לעשות הנהר קמח דלק יותר או להעמיד את הנהר במים כדי שכשתגיע האש למים היא תיכבה, יש לתרום ביו"ט שני לצורך תה"מ, ויש מתירים ביו"ט שני כבוי לצורך תשמיש, וכן שלא להקל אלא באופן תליל, ואם אין לו בית אחר לחר בו ביו"ט, רבני אלהן מיקל בזה, וי"א שהנראה לא סמך על הרמ"א בזה. ועיין בסימן של"ד שבזמן שהיה שרופים בין הנכרים יש חשש נפשות בדליקה, מותר לכבות אפילו בשבת.

אסור להתיט את הנהר ולהרחיק את השמן מהתפילה כדי שהנהי יכבה מהר, וכ"ש שאסור להסתפק מהשמן שבעה שעה שהנה דולק כיון מהר, וכמה את אורו של הנהר והוי כמכבה, ויצ"ע אם מותר לקחת שמן מנו דולק כדי לאיבולו. ואסור לקחת פתילה מנר דולק אפילו כדי ליתנה בנר אחר או באחת זו עצמו כיוון שמיד כשמציצה"א מתמנעט אורה, ולכן לא יוציא פתילה מהעששית, ויש מקולים היכא שקצה הפתילה נשאר תחוב בנפט, ואין למוחת ביד הקמוליים, ואם מנר הנפט נלמזר ונשאר רק רחות הפתילה מותר. וכן אין להציא את הפתילה מהעששית להדליקה ואח"כ להכניס את הפתילה על השחיף"ף (בורג) ולהעניף את הכוביות אח"כ להציא את הפתילה, מפני שהוא מקטין את המעששית אצל הפתילה לשריף"ף, ואפשר להדליק את הפתילה כשהיא כבר בתוך העששית. אבל מותר להציא מקצת מהפתילה מחוץ לשמן כדי שאותו מקצת ידלק ותדלק הפתילה יפה, ואם אינו יכול לאחוז בפתילה בגלל שהשמן סמוך מאד לנר הדלקה, מותר להגביה מעט את הנהר כדי שהשמן יסתלק משם מעט ויוכל לאחוז בפתילה ולהוציאה ואח"כ יחזור ויקרב את השמן אל הדלקה את הנהר גם בקצוה השני, אע"פ שידלק מנר יוכבה, השמן או להדליק את הנהר גם בקצוה השני, אע"פ שידלק מנר יוכבה, וכן כוונתו אין הכבוי ראוי להחמיר בזה. ואסור להטות נר שעה באופן שמטפף לארץ, והט"ז מתייר באופן שאינו מטפף אלא שהשעה נטרפת מותר יותר, ובציור הלכה אסור כיון שכונתו היא הכבוי.

אש לחמץ נר שהעוה **ולדהדלקה** כותל או במנורה גדולה שמא יטפספפו ויכל להחליקו שזה מביא דאסור משום תולדה מדמחמץ. **מה יעשה מי שרוצה להדליק ביו"ט רק חלק מהנר** - נר של שעה שרוצה להדליק ביו"ט רק חלק ממנו, אסור לחותכו בסכין משום לתוכו מנא, אבל מותר לתת סביבו לפני ההדלקה חול וכדומה, או לתוכו בחול יתיחוב (באופן שאין בו מזה משום עשית קומא, אכן בחול קשה), וזה ינעמ את הנהר ממדלוק שבאזה שעה לאתו קומא, אלא לתחוב לתוך מים אסור. ואחרי ההדלקה אסור לדעת השו"ע לתת סביב הנהר חול וכדומה, אבל כמה אחרונים חולקים ומתירים כיון שאינו עושה מעשה גוש הנהר, אבל אסור להניחו בצבת או להדביקו כותל כיון שהוא עושה מלאכה בגוף הנהר. וכתב הרמ"א שיש מתירים לחתוך נר שעה ע"י האש אפילו אחר ההדלקה, וכמה אחרונים כתבו שכן מותר להחמיר בזה, ומשמע מהמ"א שהרמ"א מתייר אפילו אם החלק התחתון אינו דולק כלל, אבל מוכנה אחרונים משמע שרק אם שם החלקים וולקים מותר. עוד כתב הרמ"א שמותר להעמיד נר במקום שיכולה לבוא שם רוח ולכבויה, אבל אם כבר יש רוח אסור אפילו אם זה רק רוח מצויה, דחשיב כמכבה מכוונה, ויש מחמירים אף לפני שהגיעה הרוח, כיון שבכל רגע הרוח מונשבת, ויטעם זה מהמנהג בליל יו"ט שלא לוקחים את הגרות מבינת הכנסת הבית כמו במצויה שבת, אלא תחובים אותם בחול, ואפילו אם נקל בדיו האתון בזה יש להחמיר בזה שהחלקים נוגמית ברוך אש שיכבה.

שדו"ש שמן ופתילה מותרים אפילו ביו"ט שלאחר שבת או ביום השני של ראש השנה, ולכתחילה טוב להחמיר ולהכין מבעוד יום פתילות חדשות לע"פ ועכ"פ יותר להדליק מהרצ השני.

ליאות צורך נתינה להדליק נרות ביו"ט - אסור להדליק נר של בטלה, והיינו נר שאין לו צורך בו, (וי"א שיש בזה חיוב מלקות), ואפילו מדליק ל"אזה צורך כגון להראות עשרו ופזונוותיו אסור, כיון שאין מתכוין כלל לצורך יו"ט או לצורך גופו, ואילו שאין רוצים לישן בלא נר אסור להם להדליק נר שבילת זה, אי"כ הם מתפרדים לישן בלא נר. נר זה לא יאצי"ט אם לא ידליקו עיבת יו"ט ודלוקו עכ"פ בחדר שאכול בו. שזה מוסק אין חבדר, ויהיה טוב שידליק בבית הכנסת, ובשעת הדחק אפשר שיש להתייר בזה גזון, הדוי ענין נר של מצוה, שהיה לכבדו באותה. והמדליק נר לכבדו יו"ט מותר וגם איכא מצוה, ואף שכבר הדליק נרות של ברכה איכא שמחת יו"ט כשמדליק בלילה ולתוספת אורה, אבל ביום אסור להדליק נרות בביתו, ואם יש בריית מילה בביתו שנוהגים לרבות מהדליק נרות מסתברא שמתוך, דזה חכוד וחובו מצוה. ובבית הכנסת מותר להדליק נרות אפילו ביום, דזהו כבוד המקום דכתיב "כבוד ד' באורים", ואפילו ביו"ט אחר מנחה בזמן שיש

לחלו, ומשמע שמדובר באפילו אם אין אנשים בבית הכנסת ובהלכה פוסקת בהתאם, וסמוך לחשיבה מותר להחליט אף בביתו כיון שהוא צריך לזה לאותה שעה, ולתקן הפתילות והעשיות ביו"ט אחר מנחה מותר רק אם רוצה להדליקם ביום, אבל לצורך חול אסור אפילו להעמיד את הנרות, דגם תיקונה בעלמא לצורך חול, ואפי' מיו"ט ראשון של אסור. ובבאר היטב מועד למוציא זכות על מה שנתנו כוונה להדליק נר ע"י נכרי בשבת אחרי מנחה כשחל יו"ט אחרינו, וכבר צונו על זה בהנהגות אחרונות, ואינו מובן למה נכנסו להתייחס דחוקים כשנאסר להדליק ביו"ט עצמו, ואם עושים זאת לצורך בין השמשות כדו שיכנסו ליו"ט בשמחה טוב יותר שנתנו ידליק בבין השמשות וישו ע"פ לקצת פוסקים בנמוק מצוה, וגם בזה קשה להקל, דמאי מצוה איכא הנא.

איסורים נוספים ששייכים ביו"ט בנרות

אסור לתת נר ע"ג אילן ביו"ט, משום שאסור השתמש באילן ביו"ט, ואפילו מעבר ליו"ט על דעת שיהיה מונח שם ביו"ט אסור, שמא יבוא ליטולו משם ביו"ט, כיון שמוותר למנוח לא הנה ביו"ט, ונסתלת דבר מאילן היא בכלל שישמש באילן שאסורו חממה.

מתי יש איסור תיקון מנא בפתיחות – נר שכבה ורוצה להדליק ביו"ט, ומותר לחתוך את ראש הפתילה הנשרפת ואין בזה משום תיקון מנא, ואפילו בכלי מותר, ולמחמירים לקצת נגי הסת הפחם אפשר שגם בזה יש התייחסות. אמנם מסתבר שאסור לחתוך בכלי מגוף הפתילה. (סעיף ד'). ואסור לחתוך פתילה לשניים ע"ג אפילו אם אינו צריך את הפתילה השניה, מפני שזה תיקון מנא לעשות מפתילה אחת שתיים, (וע"ע אם מותר להתיך בזה), וכן פתילה ארוכה ביותר שאינה נאה לו וחותך ממנה כדי לקצרה אסור, אבל מותר לתת שני ראשי הפתילה בשני נרות ולהדליקה באמצע ע"ג ידלקו שני נרות, והוא שיהיה צריך להשתייך, וכן נר של שעה או חלב שלא היה דלוק אסור לחתוכו בסכין לשניים, אבל מותר להדליק באמצע כדי שיהיה מזה שני נרות דולקות. (סעיף פ'). ואסור לשזור את הפתילה אפילו ביד משום שדולק כל יבחי אדם כתב שיש בזה גם משום טוהר, ואף אין לוקח חתיכת צמר נהן ומוצתה ויעשה אותה כמין פתילה אסור, וכן אסור להבטב פתילה כדי להסיר את הנימין שבביל שתדלק יפה, וכן אסור להתיך קליעת הפתילה או להתיך נר קלוע של יעול אפילו אם חוותנו לצורך הדלקה, אבל פתילה שאינה קשה כ"כ יכול למעכה ביד כדי להקשותה, דתיקון כלאחר יד הוא, וכן מותר לשרות פתילה בשמן שאין בו נר דלוק (דאי לאו הכי יש בזה משום מנכה), כדי שתדלק אח"כ יפה בו ביום. (סעיף ט'). וכתב השו"ע שמוותר להסיר את הפחם השרוף שבראש הנר שדולק, שהוא מחשיך את אור הנר, ואע"פ שפופילי לארץ והוא כבה בהמשך הזמן מותר, וכן שאינו מחמיר לזה, אבל לכבות ביום אסור. ואסור לחתוך את ראש הפתילה בכלי, וי"מ שאת הפחם מותר להסיר אפילו בכלי, אבל לחתוך מגוף הפתילה אסור, וי"מ שגם את הפחם אסור לחתוך בכלי, וכתב המ"ב שכל זה מדינא, אבל במדינתנו נהגו להחמיר בין בנר של שמן בין בנר של שעה וחלב שלא להסיר אפילו פחם ואפי' ביד, ומותר רק לנפץ את הפחם באצבעו שאינו מכבה בידים, ואין צריך לומר שמוותר להטות באצבעו את ראש הפתילה כדי שתדלק יפה. (סעיף י').

מתי יש איסור תיקון מנא בנר – נר של חרס בעודו רך אסור למקח אותו ביד כדי לעשות לו בית קיבול, ואסור ליטול מנחתו את הכן שממיתים שם כדי להעמיד את הדפנות, ואסור להעשות עשה כלי. וכן שני כלים המחברים יחד בתחילת עשייתם אסור להפרידם לשניים, שהוא כמתקן כלי, ואם נדבקו ממילא אח"כ דרך עשה, מותר לפותחם. (סעיף ז').

המדיניות נר של יו"ט צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וציוונו להדליק נר של יו"ט, והדלקת נר ביו"ט היא מצוה כמו בשבת, וביו"ט שחל בשבת יאמר של שבת ויום טוב, וגם ביו"ט שני של גלויות צריך לברך.

סימן תקט"ו

הנאה ממלאכה שנכרי עשה ביו"ט

נכרי שעשה מלאכה האסורה ביו"ט לעיני ישראל, אסור לישראל להתנות מנחה ממלאכה ביו"ט, וכן במוציא יו"ט אפי' שיש אופנים שיש בהם גם איסור מוקצה, ואסור גם ביו"ט שני של גלויות שמא יבקש ממכרי לעשות עבורו (ונחלק הפוסקים אם מטעם זה אסור גם האחרים), ובסנין זה יבואר פרטי הדברים בזה, והנה הדין ביו"ט או ביו"ט שני של גלויות, ואיתן קולא יש בדברים שרק הובאו מחוץ לתחום ולא נעשה בהם מלאכה.

איסור הנאה ממלאכה שעשה נכרי ביו"ט – נכרי ישאר ארוזן לישראל ביו"ט, או שהביא למכור בעיר שרובה יהודי, או שהקצין לתת לנכרי מעות כדי שיהיה לו פירות או דגים מערב ביו"ט והביא ביו"ט, אם יש מאותו המין מחובר לקרקע (ואפילו כמין ופטריו נחשבים

מחובר). או מחוסר צידה, אסור לאכול או להנות או לטעום דבר זה ביו"ט, אף למי שלא עשה מלאכה בשבילו, כדון כל מלאכה שעשה נכרי עובר ישראל, ואף אם נתן דבר זה לתוך פיו ולעסו אפילו בשוגג אסור לבלועו, וגם אם בירך על זה אסור. ובאותו היום אסורים גם משום מוקצה אפילו אם הנכרי עשה את המלאכה לצורך עצמו (סעיף ב'), ובפירות שקל לתלושם ואדם מתאוה להם יש גזירה שמא יעלה ויתולשו. ובמוציא יו"ט אסור בעשה לצורך ישראל עד כבדי שיעשו, כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט, אבל בעשה לצורך עצמו מותר למוציא יו"ט מיד. ומה שהובא לעיל לאסור אף בקצין לנכרי מותר על זה, יש מתייחס באופן זה, ובמציא יו"ט ספק יש להקל מיד במוציא יו"ט ראשון, אפילו לענין מלאכה זמורה, ולענין תחומין מותר בלי להמתין כבדי שיעשה אפילו בלי לצרף עוד ספק. והיכא שרוב הפירות שהביא אין במינם במחובר, ומויעט יש במינם במחובר, אין להתיך מנח כל דפריש מנחה, משום ששכנגד זה יש רוב שהמביאים פירות למכור במכירה מותר שנתלש היום, ודבר שהובא בלי במוציא יו"ט, אבל המלאכה נעשית ביו"ט, ג"כ צריך להמתין כבדי שיעשו, אך לענין הבאה מחוץ לתחום אין להחמיר.

ובשני ימים טובים של גלויות, לדעת השו"ע אם הובא ביו"ט ראשון לצורך ישראל מותר ביו"ט שני בכדי שיעשו, מפני שממה נפשך יום אחד הוא חול, ואם הובא ביו"ט שני דינו כמו בהבוא ביו"ט ראשון. וכתב הרמ"א שיש מחמירים שם, ואם הובא ביו"ט ראשון ג"כ יהיה אסור עד במוציא יו"ט שני בכדי שיעשו, וד"ס שיעקיר האיסור הוא שמא יאמר לנכרי לעשות עבורו ביו"ט, וא"כ גם ביו"ט שני יש חשש שיאמר לנכרי לעשות ביו"ט ראשון בשביל יו"ט שני, (אכן י"א שלשיטה זו אינו אסור ביו"ט שני אלא למי שנעשה בשבילו, ולהחמיר מותר מיד במוציא יו"ט ראשון אף לפני כבדי שיעשו), ונוהגים להחמיר כשיטה זו, אך לצורך אורחים שזה מצוה וכדומה ואין לו מאותו המין נוהגים להקל כיון שלא הובא בשבילם, והיינו שהמינים אחרים שהנכרי הביא את הדרורין, ובאורחים מעיר אחרת מקלים האחרונים אפילו אם הזמינם לפני כן ואפילו אם הוא אסור למכור, דסמכין על זה עלתה הראשונה שמותרת ביו"ט שני אחרי בכדי שיעשו, אבל באינו לצורך אורחים אסור אפילו למי שלא הובא בשבילו. ואם יש עוד צדדים להתייך, יש לסמוך להקל דאחרת ראשונה. ואם סיים עם הנכרי שיביא לו בזמן תר והוא הביא ביו"ט ראשון, יש להקל בכדי שיעשו אף למי שהובא בשבילו. וכתב הט"ז שבמקום דוחק גדול צריך אכילה יש לסמוך לגמרי על הדעה הראשונה, ומותר אף למי שהובא בשבילו אחרי כדי שיעשה בתחילת ליל ב', ואם יש לה עוד קצת ספק, אם נלקט מערב יו"ט, או שלא לצורך ישראל, יש לסמוך להקל במה"ל.

ואם הנכרי הביא בתחילת ליל יו"ט שני, בזמן שאין פנאי לצוד היום ובע"כ נצודו תאמול, דינו כמו בנעשה ביו"ט ראשון, ואם הובא בתחילת ליל יו"ט ראשון, דינו כמו בנעשה מערב יו"ט, שאם הביא מתוך התחום שרי.

ובשני ימים טובים של ראש השנה שמה כיומא אריכתא, או ביו"ט הסמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו, אם הובא בראשון צריך להמתין עד מוצאי שבת ביו"ט, ואם הובא בשביל ישראל צריך להמתין עוד עד כבדי שיעשו, (ואף ויצודו מאליהן צריך להמתין למוציא שבת ביו"ט, דאין שבת מכינת ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת, אכן במוציא שבת א"צ להמתין בכדי שיעשו).

שיעור בכדי שיעשו הוא בכדי שילך הנכרי למקום שהביא משם, בין אם הוא רחוק בין אם הוא קרוב, ויעשה שם את המלאכה ויחזור לכאן. ואם הנכרי הביא ע"י רכיבה על סוס, משערים לפי רכיבה על סוס. וגם לדין שנהנים להחמיר עד מוצאי יו"ט שני, שיעשה כלי, אמנם לאחרי על התיך במוציא יו"ט שני שיעשו שיכלו להביא מין זה ממוקם קרוב ממוציא חוץ לתחום, ואם נסתפק לו מהיכן הביא, משערים כאילו הובא מחוץ לתחום, בין לקולא שיתכן שמתוך מחוץ לתחום ממוקם, בין אם החומר שיתכן שהובא מתוך התחום, ולצורך מועד יש להקל להמתין כדי בבאה מחוץ לתחום.

מה הדין במקום ספק – נכרי שעשה מלאכה עבור עצמו, שאין בזה איסור לישראל ביו"ט אלא משום מוקצה, ויש ספק אם המלאכה נעשתה ביו"ט או קודם, אסור ביו"ט, דספק מוכח אסור, (והט"ז והבאר הגולה אסורים גם ביו"ט שני, והמאמר מרדכי שפסק על זה, והפ"ח מוכרע שלענין מחובר יש לאסור, מפני שדרך ללקוט באותו יום, משא"כ לענין צידה). ולמוציא יו"ט מותר מיד, אבל אם ניכר שהמלאכה לא נעשתה היום (כגון פירות כמזים), ומותר לכולם, א"כ הובא ביו"ט מחוץ לתחום שאז זה אסור למי שהובא בשבילו, ואם הנכרי ודאי עשה את המלאכה היום, אלא שיש ספק אם עשה עבור נכרי או עבור ישראל אם אסור בכדי שיעשו, זה תלוי במחלוקת שבסימן ש"ה, ויש מנבואר שלצורך מצוה יש להקל, ואם מצטרפים שני הספקות יחד (מתי נעשתה המלאכה לצורך מין), אסורים באותו היום, ובמוציא יו"ט מותרים מיד משום ספק, אכן בכדי שהביא דורון לישראל או שהביא למכור בעיר שרובה ישראל ויש ספק אם ליקטו או צדן היום, אסור בכדי שיעשו כאילו ודאי נלקטו

היום בשביל ישראל, וי"א שדורין הוא רק ספק, וממילא אם מצטרף לזה עוד ספק, כגון ספק אם יש במינו מחובר, מותר נכרי גם להחמירם בספק אחד.

נכרי המסירה לפי תומו שלא נלקטו הפירות היום או לא ניצודו הבעלי חיים היום, נאמן, כיון שהוא מגרע בדבריו את איכות הפירות והבעלי חיים, ואפילו ביו"ט שאחר שבת והוא מסל"ת שלקט מערב שבת, או שהביא ביום ב' של ראש השנה והוא מסל"ת שלקט מערב ראש השנה. אמנם אם הוא יודע שמה שהקט היום אסור לישראל אינו נאמן, דכוונתו להשביח מקחו. אמנם פירות שאינם נאכלים חיים והביאם ביו"ט שאחר שבת או בשבת, והוא מסל"ת שלקט מערב שבת, כיון שיש בזה איסור דאורייתא לכמה פוסקים, דכין שא"ל לבשלם בשבת ניכר שגונוניו שאחריה, ודאורייתא אינו נאמן במסל"ת, ובראש השנה אין ל"מ אם הפירות נאכלים חיים או לא, וכן ביו"ט שני של גלויות שאינו אלא איסור דרבנן נכרי נאמן.

האם האיסור הוא גם אחרי ימים – נכרי שהביא לישראל ביו"ט ראשון של ראש השנה שחל ביום חמישי, דברים שיש במינם ממחובר או ממחוסר צידה, י"א שמוותר לאוכלם בשבת בכדי שיעשו כיון שאיסור הכנה אינו אסור שני ימים, וי"א שאסור לאוכלם דשני ימים טובים של ראש השנה הם כיומא אריכתא, ורק במוציא שבת מותרים בכדי שיעשו, ולדעת זו גם בנכרי או ניצודו מאליהן אסורים בשבת ובמוציא שבת מותרים מיד. וכתב הרמ"א שלדין שנהגים לאסור ביו"ט שני של גלויות מה שנתלש ביו"ט ראשון, א"כ המחלוקת הנה"ל שייכת גם בשבת שאחרי שני ימים טובים של גלויות (אמנם בנכרי מאליהן או בליקטן הנכרי לעצמו מותר במוציא יו"ט ראשון מיד), ולענין הלכתא בשני ימים טובים של ראש השנה יש להחמיר בשבת שאחריה, (ובמוציא שבת, לדעת הט"ז מותר מיד, אבל רעק"א כתב לאסור בכדי שיעשו), אבל בשני ימים טובים של גלויות יש להקל בשבת שאחריה בכדי שיעשו, וכן אם חלו שני ימים טובים של גלויות בימים ארוחים היו מותרים ושני ימים טובים של ראש השנה יאסור לבלי יו"ט שני בכדי שיעשו. אמנם אם הפירות אינם ראויים לאכילה חיים, אסור להנינם ביו"ט שני לצורך שבת כיון שיש מוקצין, ויש שאם זמזמניו לא יארוחים מקילים להנינם ביו"ט שני, מ"מ כל זמן שלא זמזמניו ארוחים היו מוקצים, אבל מותר לבשל ע"י נכרי ביו"ט שני לצורך שבת (באופן שאין איסור בישולי עכ"פ), ובשבת ימתין בכדי שיעשה, ואם אין לו מין זה בביתו לצורך שבת מותר לטלטלו ולבשלו בעצמו לצורך שבת, ובשבת ימתין מלטעום בכדי שיעשה.

האם הבאה לתחום ביו"ט אסרת את הדבר – דבר שהובא ביו"ט מחוץ לתחום ואין חשש שנתלש או ניצוד ביו"ט (כגון דבר שאין במינו מחובר או פירות ובישים או אוזנים ותרנגולים), אסור ביו"ט למי שהובא בשבילו ולכל בני ביתו ולאורחים הסמוכים על שלחנו תדיר, דמסתמא הביא לדעת כולם, ויש מחמירים גם בימנם במקרה, ואם זימנם אחרי שהנכרי הביא יש להקל, ולמי שלא הביא בשבילו מותר אף באכילה, אף בהבוא מביא ל"ל פירסאות שלכמה פוסקים זה איסור דאורייתא, ומותר לשחוט בהמה שהובאה מחוץ לתחום אם מי שלא הובאה בשבילו אוכל ממנה מעט, ומ"מ מי שהובאה בשבילו אסור לאכול ממנה אף שנשחטה בהתר. ואם הובא בסתמא לעיר שרובה ישראל, אסור לכולם, דאענתא דכולם הביא. ולענין טלטול גם מי שהובא בשבילו או כשהוא למכור בעיר שרובה או כולה ישראל מותר לטלטל את מה שהנכרי הביא בתוך ד' אמות, דכיון שזה מותר למי שלא הובא בשבילו אין בזה איסור מוקצה, אלא יותר מד' אמות אסור לא למי שלא הובא בשבילו או בהביא לצורך עצמו, כיון שזה קשה שביהתי מחוץ לתחום, ואפילו אם א"א להכנינו לאכילה בלי להוציא מחוץ לד' אמות אסור, אמנם לצורך יו"ט יש להתייך להוציאם ע"י נכרי, דאינו אלא שבות דשבות לצורך מצוה, וע"ע בזה בסימן ש"ה. ובעיר המוקפת חומה מותר לטלטל בכל העיר, דמסתמא הוקפה לדירה, וכן הדין בעיר המוקפת בעירוב כדון, או במבצר שידוע שהוקף לדירה (דבסתמא מבצר לא הוקף לדירה). ובמוציא יו"ט מי שהובא בשבילו צריך להמתין בכדי שיעשה, בין אם הביא ביו"ט ראשון בין אם הביא ביו"ט שני, ואפילו לנוהגים כרמ"א להחמיר ביו"ט שני במה שנתלש או ניצוד ביו"ט ראשון, דאענתא דכולם מותר. ושעור בכדי שיעשו לענין תחומין הוא לפי ערך הזמן שנשחטה המביא, אמנם אם הביא ממוקם רחוק והתחיל להוליכו לפני יו"ט, א"צ להמתין אלא מה שהובא ביו"ט, ואם אינו יודע מהיכן הובא משערים כשיעור הובא מחוץ לאפליים אמה, והנה לענין שבת יש מחמירים להמתין בכדי שיעשו ביו"ט שני, כיון שדרך להביא מחוץ לתחום בלילה, ומרמ"א כאן משמע שביו"ט דעתו להקל בזה לענין תחומין, אכן אם היה בזה גם איסור דאורייתא כגון שלקט ממחובר מחוץ לתחום, יש להחמיר, ולדבר מצוה או בשעת הדחק יש להקל בכל גווני.

אם השכיר לא תבעו אינו עובר אפי' אם יש לו מעות, וי"א דגם בזה צריך לשלם בזמן אלא שאינו עובר בלאו, ואם שכר בהמה וכלים וסיים להשתמש בהם צריך לשלם אפי' אם לא תבעו, שהרי אינו יודע שסיים להשתמש בהם. בן אינו יורש זכות אביו השכיר לענין החיוב לשלם לו ביומו.

שליח ששכר פועלים ואמר להם ששכרם על בעה"ב או בסתמא, והפועלים יודעים שאין המלאכה שלו, שניהם אינם עורבים, אך בעה"ב עובר על "אל תאמר לרעך לך ושוב וכו'", א"כ הוא טרוד ואין לו פנאי. ואם שכרם על השליח, עובר אפילו אם אמר להם שאין המלאכה שלו, וכן בסתמא אם אינם יודעים שהמלאכה של בעה"ב עובר השליח, ואפטרופוס עובר אפי' כששכר בסתמא והם יודעים שאין המלאכה שלו, וה"ה באשה שיש לה בעל והיא נושאת ונותנת בתוך הבית.

המחה אצל שולחני ונתרצו שניהם, אינו עובר, ואפי' אם לא היה לבעה"ב כלום עד עתה אצל שולחני, ואפי' לא נתן לו השולחני לבסוף אינו עובר, והפועל יכול לחזור בו ולתבוע את שכרו מבעה"ב אפי' אם השולחני מסכים לתת לו, אמנם אם השכיר פטור אפי' אם השולחני לא יתן לו, או שקנה מיד הפועל, אין הפועל יכול לחזור בו.

דיני קדימה – אם שכר שני פועלים ויש לו לשלם לאחד, עני קודם לעשוי אפי' אם העשיר כבר תבע שכרו והעני עדיין לא, וכן עני קודם לאביון (שהוא מעונה יותר מעני ואינו משיגה שפשוט מתאוה והורגל לבושת), ואביון קודם לעשיר, ואין בזה דיני קדימת קרובים. אם אחד כבר עבר זמנו והשני לא עבר זמנו השני קודם. ואפשר שזה אפי' אם השני עשיר.

כל הדינים הנ"ל הם כשמאחר לשלם את השכר, אבל אם עושק שכרו לגמרי או שפוחת ממה שהוא חייב להפילו פרוטה, הרי עבר על "לא תעשוק את רעך ולא תגזול", והקב"ה בעצמו הוא הדיין והעד למחר לא ערעור ממנו, ונפסל לעדות, ועובר על ה' לאוין ועשה, ונכסיו יורדים לטמיון, ואין חילוק בין פרוטה אחת לסכום גדול.

ע"י משפט וחסד ממונו של האדם מביא בידו - כתיב "הגיד לך אדם מה טוב ומה ד' דורש ממך, כי אם עשות וחסד ואהבת חסד וכו' " ביאור הענין חסד הוא כי ההקפדה שמומונו של האדם יהיה נקי מגזל ואונאה כפי שד' דורש מהאדם היה טובה לאדם, ובלאו הכי אין הממונו מוקיים בידו, וזה סיבה לאבד גם את שאר ממונו, ועוד הוסיף הנביא שצריך גם לעשות צדקה וחסד בממונו לפי עשרו, ובלא זה יהיה ממונו כלה והולך. עוד מנואר בפסוק זה שלא די בעשיית חסד מצד ההכרח, אלא שלמות מידת החסד היא שיהיה לאדם אהבה למידת החסד, והסימן לזה הוא כמה הוא מחפש בכל כוחו לעשות חסד. (חלק ב' פרק א')

העולם עומד על התורה והחסד - בתפילה אנו מודים על מידת אהבת חסד, "כי באור פניך נתת לנו ד' אלוקינו תורת חיים ואהבת חסד" ביאור הענין הוא כי במעמד הר סיני נתגלה לנו שהתורה הקדושה היא מקור החיים ובלעדיה אין קיום לעולם, וכן נתגלה כמה האדם צריך לרדוף ולאהוב את החסד, כי הבריאה כולם עומדת על חסדו יתברך ולא במידת הדין. (שם).

כמה סיבות למה השי"ת זרו כ"ב על מידת החסד ואהבתה-

א' מפני שהאדם נברא בצלם אלוקים, והיינו שיש בכח נפשו להתדמות במידותיו לקב"ה, וא"כ ההולך בדרך החסד הרי הוא נושא עליו צלם אלוקים, והמרחיק עצמו ממידת החסד מרחיק עצמו מהשי"ת.

ב' כל קיום המין האנושי תלוי בצדקה וחסד, כי כל אדם נצרך לזה בעניניו (הלואה או מלאכה, שמוח עמו בשמחתו, ולתנוע ששהו עבד, והלפני צדקותיו, ולשיעור במשא, והנכנסת אחרים ובמיקור חולים וקבורה) ואין העולם יכול להתקיים בלי מידה זו.

ג' מפני שתכלית האדם הוא כדי להתענג על ד' ולהדבק בו, שזה הענינו הגדול ביותר, וכדי לזכות בזה בעוה"ב צריך להדבק בקב"ה בעוה"ז בכל כוחו, והיינו להדבק במדותיו, ומי שמידתו שלא להיטיב לזולתו אין ידבק בו. (והענינו לפני ד' צריך שמירה יתירה מהמלאכים השרפים, ותורה וחסד הם שמירה עבודה). ומזה יבין האדם כמה עליו לשמוח כשמוזמן לו לעשות חסד, ויעשה את החסד בשלימות, ובאופן שלא יתביש המקבל, ויזרו על אחרים לעשות חסד. (פרק ב').

ד' תביש שהקב"ה יתנהג עם האדם במידת הרחמים, דהנה חובתו של האדם או זכותו לעת"ל תלוי אם יש לו רוב מצוות או רוב עוונות, וכשהקב"ה דן את האדם, אם ידון אותו במידת הדין אי"כ ידקדקו בכל מצוה אם עשאה בכל פרטיה, ואם עשאה במחשבה ראויה באהבה ויראה ובשמחה וכו', וגם אם עשה תשובה ידקדקו אם עשאה כראוי או לא, וא"כ אפי"כ יש לו רוב זכויות לא יצא זכאי אלא תשוק במצוות בכל כוחו. אבל אם הקב"ה ידון עם האדם במידת הרחמים, אף שדאי: יש הבדל אם עשה המצוות כתיקונם או לא, מ"מ ימצאו לו זכות למה לא עשאה כתיקונם, ומאידך יתלו שעשאה את העוונות בשגגה וכדו', וגם השתובה תתקבל אע"פ שאינה בשלימות, וא"כ אפי"כ יש לו רוב עוונות יצא זכאי בדין. והדרך שיתנהג עם האדם במידת החסד והרחמים הוא ע"י שהאדם עצמו יתנהג כך, ולכן יזרו השי"ת כ"כ על מידת החסד, כי ע"י מידת החסד יצאו זכאים בדין שזה רצונו יתברך. (פרק ב').

מעלות מצוות מצילות חסדים ומה זוכה האדם הגומול חסד-

א' האדם אוכל פירות מצוה זו בעוה"ז והקנין יקיימת לו לעוה"ב, ועומדת לצאצאיו עד סוף כל הדורות (והצדקה עד ג' דורות), ומעילה לאדם לא ישרא לא נאמנת העולם. ושקולה יותר מקרבות. ומביאה גשמים לעולם. ומצילה את האדם ממימה אם נגזרה עליו. ומצילה מיצר הרע (יחד עם התורה, שהתורה מקדשת את כח שכלו, והחסד מקדש את אבריו גופו).

ב' מצות גמילות חסדים עומדת לאדם בעת דחקו להציל אותו מצרותיו, משא"כ מי שעוסק רק בתורה, וביאור הענין הוא כי כשיש לאדם צרה מסתמא דנים אותו למעלה, ויש למעלה מלאכי רחמים ודין, ואם הם דנים את האדם לא יצא זכאי בדין, אבל כשהקב"ה בעצמו דן את האדם בחסדו יצא זכאי בדין, והקב"ה דן את האדם בחסדו לפי מה שהאדם עצמו נהג במידת החסד. (פרק ד').

ג' גמ"ח מעוררת רחמי ד' וחסדיו על ישראל גם לאחר שתמה זכות אבות. וביאור הענין הוא כי האבות ע"י שנהגו במידת החסד גרמו שחסדי ד' יהיו על הבריות, (שלפני כן היתה השכינה בריקוע השביעי ובה הריזיה עד שבמתן תורה ירדה השכינה על הארץ), וממילא כאשר תמה זכות אבות עליו לעורר בעצמו את רחמי ד' ע"י מידת החסד.

הרגיל במצוה זו בתמידות זוכה לבנים בעלי חכמה בעלי עושה בעלי אגדה, וכל הברכות האמונות בתורה הם למי שהולך בדרך ד' שהוא רחום ותנון ורב חסד. המרגיל עצמו במידת החסד זוכה שתפלותיו מתקבלות. הגומול חסד לתלמיד חכם ועל ידי זה יכול הת"ח להתפרנס, זוכה שיוכל לעסוק בעצמו בתורת ד', וישב בשיבה של מעלה בין החכמים, ועליו על הכתוב כאילו מתדבק בשכינה. העושה צדקה וחסד עם מדוכא שחשלו ונתחוק בריאותו, וחשב לו כאילו החיה אותו ונתן לו את נפשו, ואם בלוי יבואו ח"ה לדין חולי או מיתה, יציל אותם הקב"ה נפש תחת נפש. ואם הוא יצטרך לאושר חסד ישלם לו הקב"ה כגמולו. המיטיב לחבירו וע"י"ו נסבב טובה לאנשי ביתו ולעוד אנשים נחשב הכל למעשה שלו לענין קבלת השכר, וכמו שמצינו שענין עונש שכל התוצאות מהמעשה של האדם אפי"כ בגרמא ואפי"כ גרם שאדם אחר לא יוכל לעזור לו, ונענש כאילו עשה את הדבר בעצמו, כך הוא לענין המיטיב לחבירו, ומידה טובה מרובה במידת פורענות.

גודל הקלקול שבא לאדם ע"י מניעת צדקה וחסד - כל המעלים ענינו מן הצדקה כאילו עובד עבודה זרה, והתורה קוראת לו בליעל, וכמה כלימה וחרפה ימצא למעלה ע"י שם זה, ויש לחוש שמא אותו אדם שנמנע מלעזור לו יקרא אל ד', שזה יכול להיות סיבה שמצבו יתהפך לגמרי, וממונו כלה ביד זרים ונשאר בעירום ואחרים כלה, (ואפי"כ עושה מנע צדקה וחסד אך לא כפי ערכו, ג"כ עלול להיות שממונו יכלה, ואפי"כ ממונו יחריש שמעורב בממונו יכלה), והוא מוכרח להיות מיוזרי גיהנום, ומתקבל בכ"ד קללות, וגרם שהקב"ה אוסף את שלומו מישראל, ומצינו שעמון ומואב לא יבואו בקהל ד' על שלא קידמו את ישראל בלחם ובמים, אע"פ שהיה לישראל מן באר שלו וענינו כבוד, כ"ש מי שאינו עושה חסד עם מי שצריך לכך. ומצינו בחז"ל שכל שאינו מורחם על הבריות בידוע שאינו מזרוע של אברהם אבינו, ואין ראוי להתדבק בו, וכן אמרו שכל הכופר בגמ"ח הריבוי כופר בחוקי' ומשום שכל מידת הבריאה והפרת התורה היא כדי לעשות חסד ולברואם (כפי עוה האלו מאמרו בתי"א ופסוקים בענין זה ואכמ"ל). (פרק ז').

סיבות המתפרים מצוות גמ"ח, וביטול טענותיהם - יש המתפרים מגמ"ח מחמת חשש שהלווה לא יחזיר, ועליהם להתבונן כדלהלן - א' לפעמים זה סכום קטן שהוא מחויב לתת ממשו צדקה או משום החזקה בו צריך להלוות אף כשיש חשש שלא יחזיר. ב' אם הלווה יכול לתת משכון אין להנמנע מחמת שהוא מצוה מצוות משכון. ג' אם הוא ירא שמו יצטרך את המעות לאיזה עסק, יתבונן שמה שחייו קודמים אינו אלא כשמוזמן לו עסק, או לזמן ארוך שמצוי שידמון לו איזה עסק, אבל לא ימלא קרוב לו עוין טענה זו, ואיש עשיר שיש לו מעות בטלות ובאים ללוות ממנו חייב ללוותהם אפי"כ אם יכול לעשות ע"י עסקים עם כסף זה. ה' מי שירא שיחשבו שהוא עשיר וידחקוהו לשלם יותר לצרכי העיר, יתבונן שהמונע עצמו מצדקה חומש שיחסר לו, זה עכזה גורם שבאמת יחסר לו, אלא יבטח בד' שע"י שיעשה רצונו לא יארע לו כל רע, ואדרבה יתווסף לו, וכן נהנה בנכסיו, וגם אם בפועל הוצרך לשלם יותר ודאי ישלם לו הקב"ה את זה, ומלבד זה הרווח של חיי הנצח שזוכה ע"י המצוה שוה הרבה יותר מהפסד זה, וכן יכול למסור ממונו לאדם נאמן שיעשה עמו גמ"ח. (פרק ח').

ארוחת צדיקים

מטרת בריאת העולם היא האדם ההולך בדרך התורה - הנה אנו רואים שהאדם הוא בחיר הנבראים בעולם התחתון, כי הוא מתוקן בצלם אלהים וצורתו, ונאה במלאכתו מכל הנבראים, ויש בו נשמה המתבוננת לוד העליונים והתחתונים, וכל מה שנברא בעולם הזה הכל נברא לצרכו, וגם המלאכים משמשים לצרכי האדם הצדיק, וניתנה לאדם תורת אמת להורותו מהי הדרך הישרה, ויש אדם ששקול כנגד הרבה בני אדם אחרים מפני שקנה לפנשו מעלות עליונות, והמשיל חכמתו על תאוותו. וכל מה שיש בעולם הכל הכל הבליים, ואין לאדם לעסוק אלא בריאת ד', ואין שום מעשה נחשב בלי יראת שמים.

בלא עבודת המידות ישלטה המידות הרעות באדם ולא יגיע לדרך טובה - חמשה כוחות יש באדם: השמיעה, הראיה, הריח, הטעם, והמשיש (-הרגשה), ואין האדם עושה פעולה בלי אחד מכוחות אלו, כי הם מביאים ללבו כל דבר והמעשים והמחשבות נמשכים אחריהם. ויש לאדם דעות (-מידות) רבות, כגון הגאווה והענוה, הזיכרון והשכחה, היגון והשמחה, הבושת והעזות, וכו'. ודעות אלו מתחזקות מה' הכוחות הנ"ל. האנשים שונים זה מזה בתכונותיהם, ויש שכנסים מאד ויש שכמעט אינם כופים, וכן בענין הגאווה והתאוה והכבוד הממון ושאר התכונות, לפעמים התכונות נקבעו באדם מתחילת ברייתו, ויש שהושפע בזה מאחרים או שקנאם בעצמו. המידות שרואים באדם בזקנותו הם המידות שהיו בו מקטנותו, אלא שבכח האדם נעוונות לעווסט לדרך הטובה, אבל בזקנותו הדבר קשה יותר. ומי שיש בו מידה רעה זה מביא אותו למאוס במידות טובות, וכפי שחזק בו המידה הרעה כך ינאס יותר במידה הטובה. והנה יש שרוצים את הטוב אבל אינם יודעים מה טוב להם, ויש שאינם מכירים חסרונותיהם, ויש שהעצלות גורמת להם שלא לחפש אחרי המידות הטובות, ויש בני אדם שכל תקופת חמם הולכים בדרך אחרת, והצדיק צריך להכיר את הטוב והרע ואת כל המידות, ולהתבונן, ולטרוח בגופו ובחכמתו לקנות את המידות הטובות, ומי שאינו מתבונן בתקין המידות שייך שיהיה לו מידה רעה שגורמת לו לאבד את כל זכויותיו, ושייך שישים כל חכמתו כדי להשיג תאוותו ואת רצון היצר הרע, ואם האדם מעלים את עניניו מתקין מידותיו הרי ישלטה בו המידות הרעות, והרי הוא כבהמה, אך לובי מוכן להתנהג המידות הטובות אם יתבונן בהן.

הדרך לתיקון המידות - כל אדם צריך להשתדל בכל כוחו לעלות ולהתעלות ממעלה למעלה עד שיגיע לתכלית הטובה, וצריך להשתמש במידות כל דבר לטוב בעיניו כמורה הראוי בכל דבר, ועי"י זה תכלית הטובה, והדרך לתיקון המידות היא ללמוד אצל החכמים אין מרפאים את המידות הרעות, ועי"י יראת שמים האדם יגיע לטוב, כי צריך לערוב יראת שמים עם כל מידה ומידה, כי היראה מחזיקה את כל המידות הטובות, ורק ע"י מידות טובות יכול האדם לזכות לתורה ומצוות, ועי"י יזכה לעוה"ב כי אין זוכה לעוה"ב אלא היראה לו, וספר זה נקרא ספר המידות, ועל ידי יכול האדם לתקן מידותיו ומעשיו, וידע מה טוב ומה רע בכל מידה ומידה, ובעזרת ד' עי"י יבואו ללכת בדרך ישרה.

שערי הגאווה

גודל רוע מידת הגאווה - הגאווה היא פתח לרעות רבות, ואין רעה קטנה בכל המידות, (ולכן טוב שנזמון לדבר עליה לפני שאר המידות), והיא מידה מגונה מאד, ונוקה רב, והמתנאה סופי לבוא לידי שפלות, והאנשים מחזיקים אותו לטושה ושנואים אותו, ולכן צריך מאד להתרחק מהגאווה, ולהזהר בה באופן הראוי. והנה בתורה הזהירה מפני הגאווה כדכתיב "השמר לך פן תשכח את ד' אלוקיך" כי הגאווה שוכח את יוצרו, ואפי"כ הגאווה היתרה "לבלתי רום לבבו מאחוריו" ו"ש בשאר בני אדם, ובעלי הגאווה הם מתועבים בעיני ד' אפי"כ לא התגאו בדבור או במעשה אלא בלב, ונמסרים ביד יצרים כי ד' אינו עוזרם, ואמרו חז"ל שכל שיש בו כמות הרוח כאילו עובד ע"י, ו"א כאילו בא על עריות, ו"א כאילו נבה במה, וראוי לגודעו כאשירה, ואין עפרו ננער, והשכינה מיללת עליו, והקב"ה אומר אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת, ואפי"כ על אנשי ביתו הוא אינו מקובל.

הדרך להנצל מגאווה - אין די במחשבה כדי לעקור את הגאווה, אלא צריך גם מעשים, בתחילה צריך לעשות מעשים הפך הגאווה, ולא די במעשים בניניים, (וכן בעקירת שאר המידות הרעות צריך ללכת לקצה השני, ואחרי זמן רב לחזור לדרך האמצעית). ואם האדם רואה שהגאווה מתגברת עליו יחשוב שבא משיפה סרוחה, וסופי להיות עפר ורימה, ויצטרך לתת דין וחשבון לפני הקב"ה, ויזכור כמה בעלי גאווה מתו ולא זוכרים אותם כלל.

הגאווה מביאה את האדם לרדוף אחר הקב"ה, והמשתרר על בני אדם, ולמחלוקת ולקנאה ושנאה, וכן היא מביאה את האדם להתאווה לבגדים יקרים וכו' שזה יכול להביא לידי גניבה וזלילה, ולעולם לא יהיה שמוח בלבו, וכן לא יהיה סבול על הרביות שגנות דבר בו ידועה לכל, ולא המקנש גופו לפי להתגאות הרי הוא שוכח את ד', ולא יחוש למצוות ומעשים טובים, כי אין כוונתו אלא לעצמו ולגופו, והוא קרוב לזימה, (ואשה המקשטת עצמה לפני אנשים היא מכשילה אותם בהרהורים אסורים, ועושה גדול).

הדרך הישרה בהנהגה בעניני העולם - שאנויות הגוף היא רעה אין לאדם לפרוש מיותר מעניני העולם כמו שיהיו וינשואו ומלוכסוים ונקיות, כי המתלך בדרך זו נקרא חוטא, אלא הדרך הישרה היא דרך הנקיות, והיינו ללבוש בגדים בניניים נאים ונקיים כפי הראוי לו לפי ממונו, ואסור שימצא כתם או שמונית בדגדגו, ולא יהיו קרועים, אך אם הם נלקטו כבגדי גסי הרוח, וכן מאכלו יהיה מאכל בניני לפי השגת ידו, ולא יאכל מעדני מלך, וגם שלחן ומיטתו וגופו וכל עניניו יהיו בנקיות, ויזהר לרחוץ פניו ידיו וגורלו, ולעיתים ירחץ כל גופו, ומצוה בהלל הזקן שאמר לתלמידיו שהוא הולך לעשית מצוה, לרחוץ איקונין שנברא בצלם ודמות הבורא, והעושה דברים אלו לשם מצוה ולא כדי לקשט ולהתגאות, ויש בזה מצוה.

וגאווה ודברים בחכמתו ומעשיו - הגאווה הרעה היא אדם שמולול באחרים בליבו ובפיו, וחושב שהוא הכי חכם וראוי ומעשיו הם הטובים ביותר, ומתפאר במידי במעשיו, ואכפת לו שאנשים ישבחוהו ולא אכפת לו כבוד שמים, ושמה כשחבריו נכשלים או כשירואה את מינותו ידועותיהם (והמתכבד בקלון חבריו זה מהדברים המעכבים את התשובה), והמתפאר במעשיו הרי ההתפארות מוקלקלת את המעשים הטובים שעשה, ומי שמתנאה במה שאין בו אין מידה רעה כמותה, ואפי"כ מי שהעולם חושבים שהוא יודע שתי מסכתות והוא יודע רק אחת צריך להודיעם, וכ"ש שהוא בעצמו לא יטעה אותם במה שאין בו,

מלחמת היצר בעניני הגאווה - חובת האדם לעשות מעשיו לשם קיום רצון הבורא, ולא בשביל לקבל שכח וכבוד, ואם האדם לא יזהר בחכמה וזריזות להנצל מהגאווה, אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט, היצר הרע יביא לו גאווה כדי שירש גיהנום, ולכן לא יתעצל מלהלחם בו "מלחמה גדולה", שאפי"כ אם ינצח את היצר מאה פעמים עדיין היצר אורב לו עד יום מותו, ואם היצר ינצח אפי"כ בדבר קל סופו לנצח גם בחמורות, וכיוון שהיצר הרע שורש הרבה מידות פחיתות, ועל ידה היצר משפיע על כל האדם, לכן צריך להתחכם כנגדו. ובתחילה היא מותיקה לו את הגאווה כדי שיכשיל בה אף שיוודע שזה עבר הרה, ואם ימנע מגאווה בגלל שזה עבריה ישנע אתו שזה מצוה להתחלל ולהתפאר, דכל שרר הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וזה שקר דחכמה שם שאם עושה מע"ט בלי להשתדל למצוא חן בעיני בני אדם ואע"פ"כ אורבים אותו, וכן ראה שד' אורב אותו ולכן נתן בלב בני האדם שיחאבוהו. ואח"כ יסתיף היצר לגלות מעשיו הטובים כדי שילמדו ממנו, והוא חכם יותר על עושהו כך אלא לפני תלמידיו ולא לפני שאר העולם, ואפי"כ בפני תלמידיו לא יתגאו בליבו. וגם אין סיבה לעשות מעשיו בפרהסיא כדי שיקבלו תוכחתו, כי שיעשה מעשיו לשם שמיים יקבלו תוכחתו גם אם לא יתגאו במחשבתו. ואח"י יסתיף היצר ללכת לקצה השני ולהסתיר כל מעשיו הטובים, וישראה כאילו אינו ראוי שמים, ושיהיה מעורב עם בני האדם במאכל ובבשתה, וכל זה כדי שלא יפסיד גיהנום, אך האמת שהעושה כך מפסיד אלף אלפים יותר, והוא זומה לבורח לאש גדולה מפני אש קטנה. אלא הדרך הנכונה היא להתפלל בכונה ובאריכות, ולצוות על הטוב להרחיק מרע, ולעשות כל המצעים טובים בסתר ובגלוי, וכיון שאינו מוכון שישבחוהו אינו מפסיד אם משבחים אותו, (ויבדוק בעצמו אם היה עושה את אותם טובים בסתר כמו לפני אנשים, ואם כן אז המעשה הוא שלם). וכל זה הוא כטיפה מן הים כמה שחיבי האדם להזרז מהיצר הרע, ובאנו רק להביא דוגמאות לדרכי מלחמתו באדם, והחכם יבין וימחר לסלקו מתוכו.

הגאווה המשובתת היא אהבה במעלת החכמה, ויוסיף הודאה לקב"ה על המעלות שזכה להם, וישמח על שזכה לזה, אך לא יסתפק במה שהשיג, אלא יחשוב שהשיג רק מעט. כל הגאווה כנגד הרשעים הליכחים ולעשות המצוות בפניהם היא משובתת, כיון שכוונתו בזה לשם שמים, ואמנם הדבר צריך שיקול דעת, כי לפעמים מרויח קצת ומפסיד הרבה, וכל זה בדבר מצוה, אבל בעניני משא ומתן יכנע בפניהם ויזוזה וינהה לפניהם ויזוזה הדני

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

א-י"ג ר' במך ב"ר יוסף יום 216 ז"ל

שבת סוכות ~ עירובין מט' - נה' - מבחן מס' 39

פרטי הצטרפות:

1. מטרת המבחן לעידוד חזרה שבעית על הגמרא או על סיכום, והשאלות מותאמות לכך.
2. יש להתקשר לטלפון 073-7289669 ולהירשם במערכת, ולאחר מכן להזין את התשובות.
3. ניתן לענות תשובות בטלפון עד יום שלישי ב- 05:00 בבוקר. וכן ברישום במייל a0527692282@gmail.com.
4. המבחן מיועד ללומדי הדף היומי בלבד. המבחן הינו על גמי רש"י, ויש לענות בגמרות סגורות.
5. מענה נכון על 8 מתוך 10 השאלות מצרף להגרלה. לחוזרים על הגמי או הסיכום מספיק 7 שאלות.
6. ההגרלה ע"ד רבני האירגון, בחורים שזוכים יקבלו סך 300 ₪. - ניתן לשמוע שמות הזוכים בשלוחה 5.
7. לפרטים ולתרומות בטל' 050-4172898 בין 21.15-22.30 בערב.
8. מדי חודש, **הגרלה נוספת לכלל** הנבחרים (3 זכיות ע"ס 150 ₪ כ"א) לעושים 3 מתוך 4 מבחנים.
9. ניתן להשיג את המבחן ואת סיכומי התמצית בנקי הפצה (שלוחה 4), בפקס 15389285851 או במייל לעיל.
10. **חדש!! מדור "לדעת חכמה"** - 4 שאלות נוספות להעמקת החזרה. הזוכה בהגרלה השבועית, באם ענה נכון על 3 מתוך 4 שאלות אלו, יקבל בנוסף לזכייה בוונוס של 200 ₪.

6. מדוע לפי אחרים מי שהוציא רגל אחת מחוץ לתחום יכול לחזור?

- א. מפני שרובו עדיין בתוך התחום.
- ב. מפני שלא יצא לגמרי מחוץ לתחום.
- ג. מפני שסתם פסיעה היא אמה ועד אמה יכול לחזור.

7. על שם מה נקרא מערת המכפלה?

- א. מפני שהיא כמו בית שיש על גבו עליה.
- ב. מפני שהיא כפולה בזוגות.
- ג. מחלוקת.

8. מי אמר לשאול "ומחר אתה ובניך עימי" (רש"י)?

- א. הקדוש ברוך הוא.
- ב. עלי הכהן.
- ג. שמואל הנביא.

9. אלו דברים מזכירה הגמרא עירובין נ"ד. שהם גורמים לזכירת הלימוד?

- א. לימוד בקול, חזרה, שלא יהיה גס רוח.
- ב. לימוד בשמחה, ועל מנת לקיים.
- ג. לימוד ברציפות, חזרה ארבעים פעמים.

10. עיר העשויה קקשת, באיזה אופן רואים אותה כאילו היא מלאה בתים?

- א. אם אין ד' אלפים בין ראשי הקשת, ואין אלפיים בין הבתים שבתוך העיגול לקו החיצוני.
- ב. אם אין ד' אלפים בין ראשי הקשת, אפילו אם יש יותר מאלפים מתוך העיגול לקו החיצוני.
- ג. מחלוקת.

1. איזה דין תלוי במחלוקת אם עירוב הוא משום קנין או משום דירה?

- א. האם אפשר להוליד את העירוב ע"י שליח.
- ב. האם אפשר לערב בפחות משהו פרוטה.
- ג. האם אפשר לערב במעות.

2. כיצד מבארת הגמרא למה במרבה במעשרות לא נאמר הכלל שכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו?

- א. מעשר ישנו בטעות.
- ב. מעשר ישנו לחצאין.
- ג. כיון שבתרומה יכול לתת בעין יפה, גם במעשר זה מועיל בדיעבד.

3. האם אפשר לקבוע שביתה במקום המוקף מחיצות שמותר לטלטל בכולו?

- א. אפשר.
- ב. אי אפשר.
- ג. לרב אי אפשר ולשמואל אפשר.

4. מה לומדים מהמילים "שבו איש תחתיו"?

- א. איסור יציאה חוץ לתחום.
- ב. איסור העברת חפץ ד' אמות ברשות הרבים.
- ג. ד' אמות שיש למי שיצא מחוץ לתחום.

5. מי שיצא לדרך לעיר שמערבים בה והחזירו חבירו, לרבי יהודה מותר לו ללכת לשם, מדוע?

- א. שכיון שיצא לדרך דינו כעני, משא"כ שאר בני העיר.
- ב. מפני שהיציאה לדרך מוכיחה שכוונתו לערב לשם, משא"כ שאר בני העיר.
- ג. כ"ש שלשאר בני העיר מותר ללכת, והחידוש שלא אומרים שכיון שחזר הוא נמלך בדעתו.

"האיש שנותן ליבו תמיד לחזור על למודו, לבד שבזה מצליח ומשתמר תורתו, - ניכר בזה חביבותו לתורה" (תורת הבית פ"ו).

מדור "לדעת חכמה"

א-י"ג יסאז יקב 2 ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. ההולך בדרך ואומר ששבתו תהיה תחת אילו, מה דינו לפי שמואל (לשני הביאורים ברש"י)?

- א. י"מ שודאי קנה שבתו בשני צידי האילן לחומרא, וי"מ שקנה שבתו גם במקומו וגם תחת האילן.
- ב. י"מ שודאי קנה שבתו במקומו, וי"מ שקנה שבתו גם במקומו וגם תחת האילן.
- ג. י"מ שקנה שבתו בשני צידי האילן לחומרא, וי"מ שקנה שבתו בבי צידי האילן לקולא.

2. מה נחלקו רב נחמן ורב חסדא בביאור מחלוקת ר"מ ורבי יהודה?

- א. האם נחלקו אם עשיר מערב במקומו, או שנחלקו אם עשיר מערב במקום אחר.
- ב. האם נחלקו אם עירוב לעשיר הוא דווקא בפת, או שלכו"ע יש אופן שעשיר מערב ללא פת.
- ג. שתי התשובות נכונות.

3. מה לומדים מדכתב "יעלת חן"?

- א. שיש לתורה חן בעיני האדם אפילו כשלמד כבר כמה פעמים.
- ב. שהתורה מעלה חן על לומדיה.
- ג. שבכל לימוד ולימוד אדם מוצא טעם.

מדוע בית שבספינה אינו מתעבר עם העיר (רש"י)?

- א. מפני שלפעמים הספינה אינה בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר.
- ב. מפני שהספינה זזה לכאן ולכאן.
- ג. מפני שאין דירה קבועה בספינה.

ההגרלה השבוע על

שבת נופש לזוג

במושב יסודות

053-3140301

"יפה את רעייתי כתרצה" ... כשאת רוצה!

א. יש להבין מדוע הכניסה ליום הקדוש יום הכיפורים הוא בתפילת כל נדרי, וכן בערב רה"ש מקפידים לעשות התרת נדרים, ומה כל העסק הזה סביב התרת הנדרים...?

ונראה ביאור נפלא בזה, שהנה ידוע מה שאמרו חז"ל על מי שאינו הולך עם בגד ד' כנפות ומבטל מצות ציצית, שיש בזה שני דרגות, מפני שקשה עונשו של לבן מעונשו של תכלת, כי ככל שהדבר קל להשגה כך התביעה גדילה, ולכן יש פחות תביעה על שלא השיג תכלת, ממה שלא השיג את חוטי הלבן אשר ניתנים לרכישה בקלות. ונראה פשוט, שאי"ז רק בנוגע למצוות שניתן לרוכשם בקלות, אלא כל דבר טוב שהכיר והשיג לבד בעצמו, וראה שזה שייך אליו, ושעליו לעשות כך וכך, יתבעו אותו ע"ז יותר.

וחז"ל אומרים שאפי' גויים כשמתגיירים, נענשים ע"ז שהתמהמהו לבא תחת כנפי השכינה, כי עד כמה שכבר הגיעו למסקנה היכן האמת, מדוע השתהו...? וכן אומרים חז"ל על אבימלך שנענש דהוי ליה ללמוד ולא למד (מכות טא), ולכן כל דבר מצוה או הנהגה טובה שיש ביד האדם, וכבר רגיל לזה, או ששיכנע את עצמו שהוא שייך לזה עד שהביא את עצמו לדרגה כזאת של הכרח שקיבל זאת על עצמו בנדר, א"כ לגביו הוא כמו ה"לבן" שבציצית, ויש כנגדו הרבה יותר תביעה למה הוא מתעצל בזה, ולכן יובן שבכדי לבא נקיים לדיון, מקפידים לערוך התרת נדרים, שראוי להתפטר מהר מהחלק הקשה, שעליו עיקר הדיון.

ב. ובמדרש שה"ש (ו,י) אומרים חז"ל יסוד כע"ז: דבר אחר "יפה את רעייתי כתרצה" כשאת רוצה, כד את בעיא לית את צריכה בעיא מכלום מילף מכלום. ופי' העץ יוסף "כשאתה רוצה וחפץ, אין אתה צריך ללמוד משום אדם, ומעצמך אתה יודע לעבוד להקב"ה". עכ"ל. ובלקוטים הביא מהתורה תמומה שפירש כע"ז: "כשאתה רוצה בעבודת ה', אינך צריך ללמוד ממי שהוא אופן העבודה ומעצמך יודע ומכוין יפה, כדמפרש, ודריש כתרצה נוטריקון כשאת רוצה ר"ל כשתרצה" עכ"ל. זאת אומרת, עוד יותר מחיובי התורה, יש את הדברים שהאדם משיג מעצמו, שאותם הוא מוכרח לעשות עוד יותר מחיובי התורה עצמם, כי עד כמה שהוא השיג והבין את זה, א"כ ידרשו ויתבעו ממנו בשמים, מדוע לא קיים והקפיד ע"ז.

ובקונטרס "חיה יחיה" מהגר"ש דיבלצקי זצוק"ל הביא דברי רבינו מאיר ב"ר שמעון המעילי מנרבונה: "בכל שעה ושעה, מצוי ביד האדם שיחטא, או במעשה או במחשבה

ומבטא וכו', אך אפילו לא יהרהר בשום איסור וחטא, רק שיפנה מחשבותיו לחשוב בהבלי הזמן ולא יהרהר בדברי תורה, או להשתדל ליעשות שכניו על הצדקה או מצוה אחרת, הרי נקרא חוטא וראוי להתוודות על זה, עכ"ל. ועומק כוונתו כנ"ל, דעד כמה שהיה מפעיל את מחשבתו היה מבין ומשיג עוד דברים לקיים, ונמצא שהתעצל במה שהיה יכול להרים את עצמו יותר גבוה, ובוה הוא חוטא.

והביא שם שהמאור ושמש (רמזי ר"ה) כתב: "מאד מאד צריך להתחזק עצמו בכל פעם יותר ויותר בתשובה, וכל מה שזיכהו הבורא שייבין גדולות רוממות אלקינו, הוא מבין יותר גודל הפגם שלו לפני מי חטא ולפני מי צריך ליטהר עצמו בתשובה, לכן צריך האדם מאד לעשות בכל פעם יותר תשובה" עכ"ל. והוא בחינה דומה להנ"ל, כי לא רק כשהבין בדברי רשות שלגביו הוא חטא, ונדר להמנע מזה יתבעו אותו ע"ז יותר, אלא גם בכל התרי"ג, ככל שעולה בדרגה ומשיג גדולת הבורא יותר, כך זה מחייב אותו יותר. (וכמו שמסופר על הרס"ג שכל יום היה שב בתשובה, כי כל יום הגדיל השגתו יותר, והבין יותר כמה היה מחוייב).

ג. עוד ביסוד הנ"ל: "כד את בעיא, לית את צריכה בעיא מכלום, מילף מכלום". שפירש העץ יוסף "כשאתה רוצה וחפץ, אין אתה צריך ללמוד משום אדם, ומעצמך אתה יודע לעבוד להקב"ה", נראה שמונח רעיון חזק הנוגע לנו, הנה עתה אנו עומדים תוהים מול ניסיון שלא היה מעולם, ויש הרבה שאלות על בידודים ובדיקות וסגירת כיתות וביטול תורה מתשב"ר, שאיננו יודעים כיצד ראוי לנהוג, ואולם יש כאן מהלך פנימי של "יפה את רעייתי כתרצה" כשאת רוצה... שעד כמה שיהיה בנו רצון עמוק לעבודתו יתב' שמו, כבר מעצמינו נדע ונבין איך ומה רצון השם...

כך היה בשואה הארורה, שהיו אסירי המחנות עומדים בשאלות חמורות ביותר של חיים ומוות, של הקרבת חיי עצמם וחיי זולתם על עקרונות היהדות, ולא היה להם את מי לשאול ואצל מי לברר מה לעשות, וכל מה שעשו היה ע"פ האינטואיציה היהודית, שזה המהלך הנ"ל של "יפה את רעייתי כתרצה" כשאת רוצה... ומזה ידעו איך לנהוג.

אלא שצריך לגלות את ה"רצון" הפנימי לעשות רצונו בלבב שלם, שזה כל תכלית עבודת התשובה לחדור עמוק פנימה אל תוככי הרצון האמיתי שבלב דאז מתגלה הקדו והטהרה של כלל ישראל שאין להם אלא רצון אביהם שבשמים, וכדברי הרמב"ם הנודעים בדין "מכין אותו עד שיאמר רוצה אני", ומשו"ה אחרי כל נדרי יכולים להכריז "כי לכל העם בשגה" שנתברר שהרצון הפנימי כולו לה:

"לך עמי בא בחדרך" - רק לזמן מועט...

א. התפרסמה תשובה מרתקת שכתב הגרמ"ש קליין שליט"א מגדולי תלמידי מרן בעל השבט הלוי זי"ע, על ההנהגה הראויה בעת הימשכות הקורונה, שהוכיח נפלא ממקורות רבים בחז"ל, שנכון להתעלם מסכנה על מנת לקיים תורה ומצוות, ובפרט במקום שלא שכיח היזקא.

והביא שם מהחת"ס שהיו אז בעירו כ-500 משפחות ונדבקו שם 150 חולים במגיפה הכולרע ואחד מחמש נפטר, ובמקומות אחרים החת"ס מעיד שהיה הרבה יותר חולים ומתים, כלומר היתה שם מגיפה קלטנית בערך פי שלושים (!) מדרגת הקטל של הקורונה, (שכאן הוא ביחסיות של אחד למאה חמישים בהערכה גסה שלא נדע רח"ל), ובכל זאת לא סגר החת"ס את ישיבת פרשבורג ולא פחד מהדבקה.

וכמו שתיאר זאת החת"ס בעצמו בדרשות (דף ס"א ג; ובדפוס חדש ח"ב דף ק"ס) דהשרים יועצים לצמצם את ריבוי התלמידים בישיבה בזמן המגיפה, והוא כמשל השועל שאמר לדגים שפחדו מהציידים שיעלו ליבשה, ואמרו לו אם במקום חיותנו אנו יראים במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה, ור"ע אמר כן לפפוס ששאלו למה מוסר נפשו ללימוד תורה ברבים, שבלא תורה אין לנו זכות קיום. ודימה זאת למצבם, דכל היועצים לבטל את הישיבות הם כמשל השועל, שיותר מסוכן מהציידים שרודפים תמיד, דאם אין זכות התורה מי יגן עלינו להנצל מהמגיפה, ע"ש.

ולזה בדרוש הודאה (דף ס"ב ד' ובדפוס חדש ח"ב דף קס"ז) כתב, דבזכות שמנהיגי הקהילה החיו עניי העיר והחזיקו את בחורי הישיבה ועסקו בגמ"ח ביקור חולים וקבורת מתים ולא חשו על נפשם שמוא יחלו מהם, ע"כ זכו שבקהילתו היה חולים רק מאה וחמישים נפשות, ומהם מתו שלושים במשך שני חדשים, ובמקומות אחרים היו הרבה חולים והרבה מתים ולא קברו אותם בכבודם הראוי, ומבחורי הישיבה לא פגע שום חולי, עיין שם.

ב. ומביא שם הגרמ"ש בתוך תשובתו יסוד גדול, דאף שאמרו חז"ל שבעת הדבר אמרינן "לך עמי בא בחדריך", ברם כל זה דווקא לזמן מועט, אבל אם הדבר נמשך כמה חדשים, וזה גורם ביטול תורה תפלה ומצוות, ונעשה מזה כמעט עקירת הדת, בזה לא אמרינן כן, אלא אז יותר נכון שינהג כדרכו בתורה ומצוות, ומאן דלא קפיד לא קפדינן.

ומצא בספר חסד לאברהם לזקיננו של החיד"א (מעין חמישי נהר כ"ח) דאף דמשמע בזה שהשמירה מהדבר להסגר בחדרים, כמ"ש לך עמי בא בחדריך, ולפ"ז ראוי להסגיר עצמו בזמן הדבר ויעסוק בתורה ויסך ה' בעדו, אך כשהולכים ומתפזרים בכפרים בביטול תורה ותפלה, והנפש אבודה והעבירה עשויה, שנכשלים בכמה מיני

עבירות, לא כך דרך התורה. וכתב שם דבזמנים הקודמים שהיה הדבר יום יומיים, שייך להסגיר עצמו, אבל בזמנינו שזה עומד ג' או ד' חדשים, ואם יסגיר עצמו מי יטפל במתים או יבקר חולים, ע"כ אין להסגיר עצמו בבית, אלא יצא מביתו לעסוק בביקור חולים ובקבורת מתים ושאר מצוות, ושומר פתאים ה', ויש כמה דברים שכתבו שיש סכנה ובזמנינו אינם נזהרים, ועל כיוצא"ו אמרו מאן דלא קפיד לא קפדינן, ואין הקב"ה משליט בעולם אלא כדי מה שיכולים לסבול, לכן כ"א יזהר וישמור עצמו מלהסתכל בפני הנשים, וכן כמה גופי עבירות שהן גורמים הרעה, ועל היותר יבטח בשם ה' וישען באלוקיו. עכתו"ד.

ג. ולאור כל המקורות שהביא שם, ואחר שהדגיש את החובה הגדולה להישמר מהדבקות ככל שאפשר, סיים תשובתו כך: "...והנה המצב כהיום שזה כחצי שנה שיש ביטול בתי כנסיות ובתי מדרשות ובתי חינוך וישיבות וכוללים, ויש ירידה גדולה ברוחניות אצל צעירי הצאן הן ע"י כלי האינטרנט למיניהם, והן מחמת שלא היה להם מסגרת לתורה ותפלה וסובבו בחוצות, ותורה מה תהא עליה, ע"כ צריך לאזור כגיבור חלציו ולעמוד בשערים המצויינים בהלכה ולזעוק "מי לה' אלי" לקיים מ"ש חז"ל (ברכות דף סג) אין התורה מתקיימת אלא במי וכו', שאינו מתפחד לישיב באהלה של תורה כמימים ימימה, וסומך על מ"ש חז"ל (סוטה כא,א) תורה מגינא ומצלא, ועל מ"ש בכתובות (דף ע"ב) דרבי יהושע בן לוי היה כורך עצמו עם חולי ראתן שהוא חולי מדבק מאד והיה עוסק עמם בתורה, אמר כתיב "אילת אהבים ויעלת חן", אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא, בתמיה, וכ' הריטב"א שם שאפי' בזמן שאינו עוסק בתורה מגינה ומצלת, ובהגהות אהבת איתן כתב דהגנה דתורה מועלת אף היכא דשכיח הזיקא (וכע"ז בקוב"ש רע"ז). וכן צריך לפתוח שערי תפלה להתפלל כראוי לקיים מ"ש בתהילים (קב) "פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י-ה", ולא להתפלל ברחובות קריה, והקב"ה ישמע שועתינו ויקבל תפלתנו לרחמים ולרצון ויצילנו..". עכ"ל.

והנה לכל מאורע צריכים להתייחס בצורה הנכונה ע"פ תורה, ואין נוגע אלינו כל הפרסומות והתעמולה שעושה המדינה, (כי למשל אילו היו משקיעים טונות מרץ וכסף כאלו על הסברה בנושא סכנת הקרינה מהפלאפונים, היינו מגיעים למצב שמי שמחזיק פלאפון נחשב רוצח, אז לא התעמולה קובעת אלא האמת), ואם עתה בעשיית למרות הסגר הממשלתי, הורו גדולי הדור מרן הגר"ח ומרן הגר"ג שליט"א לקיים לימודים, אז זה מה שקובע לנו ולא שום דבר אחר, וכל מי שמסייע להעמיד את המוסדות בעת הזאת, בוודאי מצטרף בזה למעמידי התורה של הדורות, וזה מה שרוצה מאיתנו ה'.

סיפור מאשוויץ

א. בכל מצב של קושי רח"ל, יהודי שואל את עצמו מה לעשות? להילחם בקושי ולנסות לבטל אותו, או להתרגל אליו ולנסות לחיות איתו. למשל בעל משפחה שנמצא במצב דחוק ביותר, האם עליו למצוא עוד אמצעי פרנסה להגדיל הכנסה, או שיפנים שכעת זוהי העבודה שנתנו לו לעבוד את ה' במצב של דחקות וצמצום. מה יותר נכון...?

ישנם דברים שאין עליהם שאלה, למשל יהודי שכואב לו השיניים, האם עליו ללכת לרופא שיניים, לקחת טיפול ולגמור עם הכאב, או שהוא צריך להתרגל לחיות עם זה, כאן בוודאי כ"א יסכים שכדאי לעשות השתדלות לסתום את החור, כי יש תרתי לטיבותא: א. חור עלול להסתבך יותר ולהעמיק, עד שיגיע לעקירה, ובמקום לטאטא כזו בעיה, עדיף לעצור הכל, לטפל בה, ולחזור לחיים תקינים. ב. הפתרון של כאב שיניים נגיש ומצוי, ועל דרכי הטיפול אין שום פקפוק, אז אין כל מניעה לטפל בשורש הבעיה.

לעומת זה מה קורה כשיש שכן טרדן, שמרעיש וגורם ללכלוך, גונב שטחים מחדר המדריגות, ומושך חשמל מהבנין לצורכו הפרטי, ועוד מסרב לשלם את החודשי לוועד הבית, בקיצור "גברא אלימא"! האם "חיים עם זה" ומשתדלים להימנע מחיכוכים מיותרים עמו, או שמנסים ללכת איתו ב"יד קשה", ולפעול באיזמים ובאזהרות וכו'? כאן זה כבר ממש לא פשוט והרוב יבחרו לא להילחם בו, כי כאן יש תרתי לגרעותא: א. יש סיכוי שאם לא נעשה כלום הוא ירגע ויהיה פחות טרדן ורעשן, משא"כ אם ננסה לפעול בכוח הוא עלול לעשות "דווקא". ב. הפתרון אינו כל כך ברור, אז חבל להשקיע אנרגיות על הספק...

ב. כל זה הקדמה לבעיה שכעת לפנינו. קיים איזה נגיף שמייצר אחוז הדבקה מסויים, ובכן, מה עכשיו עושים, האם "חיים עם זה" ומשתדלים לעשות מה שאפשר, בד בבד עם מציאות מורכבת כזאת, או שמנסים ללכת ביד קשה, עורכים סגר, משבשים חיים, הורסים לילדים את סדרי יומם, מבטלים את המסגרות הלימודיות, עורכים סגר בחגים? כאן השאלה מורכבת. יש אומרים, לא שייך לעצור את החיים, לא יתכן לגרום לנזקים בלתי הפיכים אצל צעירים שכבר שכחו מה זה סדר יום דחוס, לא יעלה על הדעת להוריד בעוצמות הרוחניות של הימים נוראים, וכי מה זה שונה מתאונות דרכים שלא סוגרים כבישים בשביל למנוע תאונות דרכים...? אחרים אומרים, חלילה, איך שייך להתיר לאנשים להסתובב עם סכין ביד, לפצוע ואולי גם להרוג, איך שייך להסכים להדבקות המונית, ולא דמי לתאונות דרכים, כי שם יש כללים וניתן להיזהר ובשביל שוטים לא נחריב את העולם, אבל כאן מסתובב מזיק שאינו מודע להיקף נזקיו, אז לכן צריכים להיבדק

ושוב להיבדק, ולשלוח לבידוד, ולבטל לימודים, ולערוך סגר דרקוני, ולהילחם, ולהוריד את הארץ מאדמיותה.

ג. ובכן, מי יכול להכריע בשאלה כזאת, אך ורק גדולי הדור! אבל מכיון שהם מכריעים רק בשאלות המרכזיות, עדיין נותר שטח אפור עצום בכל בית כנסת ובכל מוסד לימודים כמה ואיך ומה... ואין ע"ז הנחיות מפורטות אלא זה תלוי באחראים בשטח, לכן חובתנו לברר לעצמינו איך מכריעים בכזאת שאלה, בפרט שניתן להקיש מזה לעוד דברים בחיים, שנדרש מאתנו להכריע בשאלות מסוג זה.

הנה עובדה נוראה שסיפר זקני זצ"ל ביומן שכתב אחר השואה, בו פרק את זכרונותיו: "עוד מאשוויץ, פעם בר"ה היינו בעבודת תיקון מסילת ברזל על יד המחנה, באמצע היום התפללנו בעל פה, בדיוק כשהגיע זמן קריאת שמע ותפילת לחש היתה אזעקה שמשמעותה הפסקת עבודה למשך שעה וחצי, אז התפללנו בשקט, כנראה הקב"ה רצה לשמוע תפלתנו, אבל תקיעת שופר היתה רק לפנות ערב, קבענו מקום בקומה האחרונה, בערך 150 אנשים היינו על מקום אחד, איך שהתחלנו לתקוע הפריעו לנו יהודים, משם הלכנו לחצר לשמוע תקיעת שופר, היש מי שלא נחרד כהיום הזה? אבל גם משם גרשו אותנו, שפכו עלינו מים, גם מכות, לא יכולנו לשמוע, אולי 10 קולות... בנתיים הגיע זמן מעריב, ההפרעה באה מיהודים והם ידעו שהיום הרת עולם, השטן הפריע דרך היהודים...", עד כאן.

עכשיו ישאל כל אחד את עצמו בכנות, איך הוא היה נוהג אילו ח"ו הוא היה שם, האם הוא היה מאלו שעלו לקומה האחרונה לתקוע ולקיים את מצוות ה', או שהוא היה מאלו שמקללים ונותנים מכות...?? הרי פשוט שהיה בזה פיקוח נפש גמור מול הגרמנים הארורים, סבי מספר ביומנו איך שהאצבע היתה קלה על ההדק על כל חריגה מהכללים, זה לא היה קנס מהמשטרה, או חשיש הדבקה של שפעת הקורונה, זה היה חיים ומוות עד הסוף!! אז מי צדק 150 יהודים שסיכנו את חיי עצמם וחבריהם, או אלו שקללו ודאגו לפיקו"נ, הרי אין בשופר י'הרג ואל יעבור?

לסבא שלי היה ברור מי צודק! כל חייו הוא החזיק את כעסו על היהודים הללו שהפריעו לו ולחבריו לסכן את חייהם על שופר, והיה פשוט לו שהשטן בעצמו התלבש ביהודים הללו שגלגלו עיניים שהם דואגים לחיי יהודים.

כעת אם נשאל, מה היו עושים במצבינו יהודי השואה? האם לא היו משתדלים במרץ להמשיך ולהעמיד תורה, לפתוח במסירות ישיבות קטנות וגדולות, ת"ת, בתי ספר וסמינרים? האם לא היו הפוכים עולמות לשמור על קוצו של יו"ד...? הרי כך יהודים חיו תמיד בסיביר ואינקוויזיציה, המשיכו לדבוק במצוות ללא הת!! ובוודאי שצריכים מאד מאד להיזהר מהדבקות, אבל חייבים להשאר דבוק בה!!

חובת התשובה כמשתנים סדרי בראשית

א. כעת בעשרת ימי תשובה שומה עלינו להתעורר ביתר שאת במצוות התשובה, יותר מאשר בשנה רגילה, כמוש"כ בדרשות הר"ן (דרוש עשירי) אודות מצב של חולי ומגיפה שהיו בשעתו ומתאר שם: "...ואלה ראינו בעינינו מתפשטים וכוללים בשנה ההיא עד שנהפך העולם בשנה אחת יותר ממה שנהפך ונתחלף בזמן קודם במאות שנה שנה(!). וקרה בכמה מקומות כמו שקרה לדתן ולאבירם, שכמה אנשים תמו נכרתו עד שנחלתם נהפכה לאויבים. לא שאומר שהיה זה בעונם, אבל כי היה. וגם אנחנו בימים האלה ובזמן הזה, שמועות יבהלנו תמיד, שקורה בארצות אינן רחוקות ממנו מאד, כמו שקרה במקומותינו וכאשר ראינו בעינינו". וכותב הר"ן איך נכון להסתכל ע"ז.

וז"ל: "...שאבותינו לא ראו את מוסר ה' אלהינו כמו שראינו אנחנו, אבל בזמנם היתה הארץ יושבת ושלוה, עולם כמנהגו נוהג, והגב והשפלה יושב, עכ"ז היה קטנם עבה ממתנינו, ואם היו ביניהם קצת אנשים נפתים אחר מנהגו של עולם, לא היה מן התימה. אבל אנחנו ראינו מוסר אלקיני זה י"ג שנה, עד שנשתנו סדרי בראשית, כי ירד רע בשנה ההיא לרוב יושבי העולם, וחלו בהם חלאים משונים, א"א שנמשכו למנהגו של עולם (כיהיו עם תסמינים משונים), אבל כל משכיל צריך להודות ולומר אצבע אלהים היא, כי החלאים הנוהגים בבני אדם, הם קורים בו מצד טבעו, אבל הזרים (דהיינו החולאים המשונים) אינם נופלים בהם בטבעו, אבל עונש האלהים בהשגחה עליו.

"וזה רמוז בפרשה זו שאמר (דברים ז, טו) "והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך". ופי כל חולי, הם החלאים הרגילים המצויים בבני אדם, ובהם אמר והסיר ה' ממך כל חולי, לפי שכמעט הם באדם מצד שטבעו נוטה אליהם. אבל מדוי מצרים הרעים, לא אמר והסיר כי אותם החליים לא היו מסובבים מטבע האדם כדי שיצטרך להסירם, אבל מבטיח שלא ישימם בו. והוא כאומר מכלל לאו אתה שומע הן, שאחרי שכבר הבטיח מהחליים המורגלים, לא היה צריך שיאמר אותם המדויים שאין אדם נופל בו מצד טבעו שלא ישימם עליו, אבל הוא מבטיח ומפחיד יחד, שמי שלא ישמע את דברי השם יתברך שישמם בו. והנה לשון זה הפס' מסכים עם מה שמורה עליו השכל, והוא שהחליים הרעים והמשונים לא יחולו במקרה מצד טבע האדם, אבל הוא אצבע אלהים..." (כלומר, כשמופיע חולי משונה, יש בו ענין של "השמה" שהקב"ה משים על בני אדם, לעוררם).

"ועתה אחרי זאת איך ישאר ליצרנו ולדמיון הכוזב פתחון פה, ואיך ישיאנו משאות שוא ומדוחים ויגרשונו מהסתפח בנחלת ה', הלא עינינו אשר ראו את מוסר ה'

אלהינו וידו החזקה, ויאמרו לנו לבל נפנה אל רהבי הזמן כי שקר נסכם, ונקל עלינו לשוב אל השם יתברך בלב שלם כאשר גזר שכלנו, כי אין עליו ליאות בזאת ומונע ומעכב, אין שטן ואין פגע רע". עכ"ל. ומבואר מדברי הר"ן, עד כמה גדלה חובת התשובה כשהקב"ה מביא יסורין על כל העולם, כפי שמתאר שם איך שהיה בזמנו שירד רע על רוב יושבי העולם. וכך כיום הכל נהפך ונתחלף במהירות, ויש חולי עם תסמינים מוזרים ובלתי עקביים המתחלפים מזה לזה, שכל מומחה ופרופסור חלוק בדעתו עם זולתו, ומדינות שופכות כסף כמים, וטובי המוחות בכל העולם עמלים ואינם מצליחים למצוא חיסון, כי הכל תכנית מה'.

ב. בהמשך שם כתב: "...שהאדם כשהוא בימי השלוה, אינו מכיר ובוהן הדברים על אמיתתם, מפני הדמיון הנטוע באדם, שהוא טורדו, ונראה לו תמיד העוה"ז ותאוותיו (שנראה לו כאי"ש בו ממש וצריך להשקיע בו). אבל כאשר צר לו, אינו יכול לפתותו על דרך זה, ולפיכך הוא מכיר האמת על בוריה, ומבקש מה' לא להמלט מהצרה בלבד, אלא בכל לבבו ובכל נפשו, שהשכל נוטה למה שבטבעו לנטות כשאינו אליו מונע, ואותה הנטיה היא מדבקתו בכחו, ומזכה אותו ליהנות מזיו השכינה..."

וכך עתה ניתנת לנו האפשרות להתנתק מכל השיעבוד להבלי העולם, ודרך זה יוכל כ"א להביא את עצמו להכיר את הטעם בלימוד התורה, ולזכות להנות מזיו השכינה.

ג. ונראה עוד לפי דברי הר"ן, שחוליים שניתנים לכולם יחד עניינם לעורר לתשובת הכלל, א"כ מסתבר דמשמים מעוררים על דבר ששייך לכלל יחד. דהנה בנוגע לנסיונות שהתחדשו עלינו עקב הנגיף, שבטלו הרבה מהמסגרות, יש שחושבים כאילו זהו "בירור" משמים לבחון כל אחד כמה הוא לומד בגלל עצמו, וממילא רשאים אנו להתעצל מלמצוא פתרון עבור החלשים, כי בעייתם שלא לומדים.

אבל עד כמה שמשמים מעוררים אותנו בסגנון חולי שמקיף את הכלל, א"כ שומה עלינו להתחזק כולנו יחד. ולכן אין לחשוב שהתורה והמצוות שייכים רק למצויינים, רק עלינו לחוס על כל בחור ועל כל ילד להעלותו לעבודת ה' יותר!! ויש חיזוק גדול לזה, ממש"כ הגר"א בסדר עולם שפסקת הנבואה היתה יחד עם ביטול יצרא דע"ז כי זה לעומת זה עשה אלקים, והוכיח מכאן הגאון ר"ש פישר שליט"א יסוד מבהיל, שהרי הנבואה הייתה אצל גדולי ישראל ואילו בע"ז נפלו שוליים מרשעי העם, א"כ רואים מזה ששילמי ישראל צריכים לאבד נבואה, בכדי ששולי כלל ישראל לא יחטאו בע"ז, כי עם ישראל כולו גוף אחד.

לכן הבירור הוא להיפך, עד כמה אנו מחפשים רעיונות לדאוג ללימודים לכל בחור אפי' חלש, לחדרים, סמינרים ובתי ספר לבנות, בלי הפסקות!... וזה חלק מתשובתנו!...

דבר העורך

'תיקון המעשים'

מעשה שהיה: התקבלו תגובות רבות על הגיליונות האחרונים בעניני תפילין, במיוחד בנושא הפולמוס האם יש להעדיף רצועות שחורות משני צדדים, או לא. ונצטט מכתב מיוחד מאת הרב ל. מ. שליט"א אשר מבכה בלב כואב, על העובדה שרבים ושלמים לא שמים על לב, ומניחים תפילין כאשר התקלף שחרות הרצועות, והם בחשש פסול מהלכה למשה מסיני, ולא קיימו את המצות עשה דאורייתא של הנחת תפילין, וחשש ברכות לבטלה, וחלילה הם בכלל 'קרקפתא דלא מנח תפילין'.

ומספר; בדידי הוי עובדא, לפני כעשרים שנה, כאשר עליתי יחד עם אלפי ישראל לציון המצויינת באתרא קדישא מירון ביומא דהילולא דרשב"י זיע"א, שכחתי לקחת את התפילין, אחרי תפילת ותיקין ביקשתי לשאול תפילין, רוב התפילין שניסיתי לשאול הרצועות היו בחשש פסול, בסוף מצאתי אחד שהתפילין שלו היו בגדר 'כשרים לברכה', התפללתי בהם, וכאשר חזרתי לביתי הנחתי שוב תפילין מספק!

ומוסיף, הרי חובה גמורה מהלכה למשה מסיני להקפיד על שחרות הרצועות, ובפולמוס 'רצועות שחורות משני צדדים' הפוסקים שהעדיפו רצועות שאינם שחורות בתוככי הרצועה (משום: חדש אסור מן התורה, שלא לחדש הלכות, חציצה, ועוד) הכוונה באדם שיכול לעקוב באופן תמיד, ולוודא שלא נחסר שחרות הרצועות, ואם נחסר מתקנו מיד.

אבל אם יודע שיתעצל לבדוק וישכח לתקן, מסתבר שיותר חשוב להניח רצועות שחורות משני צדדים שהעור עצמו צבוע בתוככי הרצועה, כך שגם אם יתקלף קצת מהשחרות החיצונית, עדיין שחור בפנים, וכך בטוח שקיים מצות תפילין כהלכה.

והעיד אחד העוסקים במלאכת סת"ם שליט"א שרוב הרצועות שאינם שחורות מצד לצד שמגיע אליו להחלפה, הם במצב של 'פסול מדינא' מקילוף השחרות, ונמצא שבימים האחרונים לפני החלפה לא הניחו תפילין כדין!

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'קרוקס ביום הכיפורים'

חמש עינויים

חמישה עינויים: מבואר במשנה (יומא דף עג:) יום הכפורים אסור באכילה, ובשתיה, וברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה. ומבאר הגמ' (יומא דף עז.) שנעילת הסנדל הוא בכלל עינוי, ובתחילה דורשת הגמ' מהפסוק שנאמר בדוד המלך (שמואל ב טו, ל): וַדַּד עֲלָה בְּמַעְלָה הַיְזִיתִים עִלָּה וּבֹכָה וְרָאָשׁ לֹ חֲפוּי וְהוּא הִלָּךְ יָחַף, ויחף הכוונה מנעילת הסנדל. ובמסקנא נלמד מהפסוק (ירמיהו פרק ב פסוק כה), מִנְעִי יַגְלָךְ מִיַּחַף וְיִגְרוֹנָךְ מִצְמָאָה. ומבואר בשו"ע (תריא סעיף א) ומשנ"ב (ס"ק ג, ושעה"צ שם), מלאכה אכילה ושתיה אסור מדאורייתא וחייב כרת. שאר עינויים אין חיוב כרת, ונחלקו הראשונים האם שאר עינויים אסורים מדאורייתא שהרי נלמד מהפסוק, או רק מדרבנן והפסוק אסמכתא בעלמא, ונפק"מ בספק, ולמעשה ראוי להחמיר.

מה נקרא נעל: ובהמשך הגמ' (יומא דף עח.) שאיסור נעילת הסנדל הוא רק בסנדל של עור, אבל מותר ללבוש סנדל של שעם (מין גומא), היטני (מין שעם), הוצי (כפות תמרים), דיבלי (עשבים), שכל אלו אינם בכלל מונעל, וכן מותר ללבוש סודרא אכרעיה. ולגבי 'קב הקיטע' (קטוע רגל שלובש נעל ארוך על רגלו), לכולי עלמא דינו כנעל ואסור לצאת בו ביום הכיפורים, ונחלקו תנאים האם אסור לצאת בו בשבת גזירה שמא יפול ויבוא להעבירו ד' אמות ברשות הרבים.

נעל של חליצה: מבואר במשנה (יבמות דף קא.) שחליצה במנעל כשרה, ובאנפיליא פסולה. וביאר רש"י (שם) שמנעל הוא מעור רך, ואילו אנפיליא [גרביים] עשויה מבגד, והטעם שפסולה לחליצה, כי צריך דבר שמגין על הרגל כמבואר בפסוק (יחזקאל פרק טז פסוק י) 'ואנעלך תחש' שהוא מעור. ושאלת הגמ' (יבמות דף קב:), מהדין שאסור ללבוש אנפיליא

בתמונות: נעלי בד עם סוליה עשויה חבלים, שיוצרו במיוחד עבור מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, כיון שלא רצה ללבוש נעלי בד רגילים ביום הכיפורים.
נמסר על ידי נכדו חביבו הרה"ג ר' אריה אלישיב שליט"א.

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת דבורה בת שמחה ע"ה
ומרת רבקה בת דבורה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

שהוא יחף ואינו בכלל עינוי, ואף שאין למחות ביד המקילין, כיון שהשו"ע רוב האחרונים מקילים בזה, מכל מקום מי שיכול, נכון להחמיר וללבוש אנפילאות של בגד [גרביים] כנהוג. עוד מביא את דעת האליהו רבה (ס"ק ב) להחמיר בנעל מעץ אפילו אם אינו פרושה עור, וסומך דבריו משום שיטת רבינו ירוחם וריא"ז שהחמירו לאסור.

2. נעלי 'קרוקס' (Crocs)

נחלקו מורי זמננו האם מותר ללבוש 'נעלי קרוקס' ביום הכיפורים, האם הוא בכלל 'נעל' שאינו עינוי, או הוא בכלל 'אנפילאות' בד, שמותר לכתחילה? ובספר הגיוני הפרשה (ויקרא פרשת אחרי מות) ביאר הצדדים באריכות.

הצד להתיר לכתחילה: הרי דעת רוב הראשונים הרי"ף והרא"ש, וכך נוקטים להלכה ה**טור והשו"ע** שרק נעל עור אסור, ושאר מינים מותר, ואם כן מותר ללבוש 'קרוקס' שעשוי מגומי ואינו עור, והוא בכלל ההיתר של שאר מינים אף שמיגן על הרגל. וכן לדעת רש"י ו**תוספות** שאסור נעל של עור ועץ, ומותר גמי ושעם, הרי 'קרוקס' עשוי מגומי ודינו כגמי ושעם שמותר. אף שכיום נעלי תענית נוחים למרות שאינם עור, יש להקל כדין איסטניס. ובנעלי בית יש עוד סברא להקל שאינם חופים את רוב הרגל. ורק בנעלי ספורט נהגו לאסור שעשוי ממש כמו נעל ויכול ללכת בו כל היום, אבל נעלי 'קרוקס' אין הולכים בו שעות רבות, כי אם קצת זמן כדי שלא יתלכלך הגרביים, ואינו בכלל נעל.

הצד להחמיר: לדעת ה**בעל המאור** כל נעל מיגן אסור, ולשיטתו אסור ללבוש 'קרוקס' שמיגן על הרגל כמו נעל. הרי המשנ"ב כותב שנכון להחמיר כשיטת הפנים מאירות והחתם סופר, על פי דברי הרמב"ם לא ללבוש נעל שמיגן על הרגל ואינו מרגיש שהולך יחף. ואם כן יש להחמיר שלא ללבוש את ה'קרוקס' שמרגישים בו כמו נעל, וביותר מסתבר לאסור בלבישת 'קרוקס מקורי' שהוא נוח ביותר ואין מרגישים בו כלל את הרצפה. ואין לסמוך בזה על שיטת הרי"ף והרא"ש שהתירו כל נעל שאינו עור, שהרי כבר נהגו לאסור 'נעלי ספורט' שכולו עשוי מחומרים סינטטיים כמו פלסטיק וגומי, וגם 'קרוקס' הוא בכלל מנהג זה לאסור. ועוד שגם אם מקילים בתשעה באב שייסודו בניהוג אבלות, איך נקל ביום הכיפורים שייסודו איסור נעילת הסנדל משום עינוי, ולפי כמה ראשונים האיסור מדאורייתא ויש להחמיר בו כספק דאורייתא לחומר.

3. הוראות גדולי הפוסקים

מותר: לדעת הג"ר אפרים גרינבלאט זצ"ל (אסיפת יצחק י"ז אלול תשס"ח, י"ט אלול תשס"ח) לגבי לבישת נעליים סינטטי (כמו Crocs) ביום הכיפורים, הכלל היסודי הוא 'נעל אם יש בו עור אסור, ואם אין בו עור מותר'. ונעלי 'קרוקס' אף שהם בצורה של עור קרוקודייל (תנין באנגלית נקרא קרוקודייל, והנעל מזכיר צורה של תנין וקרוי כשם התנין, ולכן טבעו סמל תנין על הנעל), אבל אין זה אלא שם בדוי, שהרי אין שום עור בהם כלל, לכן מותר לנעול אותם ביום הכפורים.

המנהג להתיר לכתחילה: לדעת הגרש"ז איערבאך זצ"ל (הליכות שלמה יום הכיפורים פרק ה הלכה טז-יז) נעליים שנראות ממש כמו נעלי עור אסור ללבוש ביום הכיפורים מפני מראית העין. ונעליים שאינם של עור, אף על פי שהם נוחים ביותר, המנהג לילך בהם לכתחילה. וכפי שהעיד אחד מתלמידיו שליט"א שלעצמו היה נוהג הגרש"ז"א ללכת בנעלי בד ללא פקפוק. טעם הדבר מבואר שם בהליכות שלמה (דבר הלכה אות לא), שאמנם יש מחמירים כחומרת המשנ"ב שלא ללבוש נעליים נוחים שאין בהם עינוי כל כך, אך אנו נחשבים כאיסטניסים, שמבואר ברמ"א (תריד ס"ד) שמותר ללכת עם נעליים, ולכן אין אנו נוהגים חומרא בדבר.

וכתב בפסקי תשובות (סימן תריד ס"ק ד הערה 14), שמותר

ביום הכיפורים, הרי שדינו כנעל, ומתרתת הגמ' למסקנא, שהאיסור ללבוש אנפיליא ביום הכיפורים הוא רק בשל עור, ומה שאסור לחלוץ באנפיליא הכוונה באנפיליא של בגד.

1. שיטות הראשונים

רק נעל עור אסור: איסור נעילת הסנדל נאמר רק בנעל, והביא הבית יוסף (סימן תריד) מחלוקת הראשונים דלהלן מה ההגדרה של נעל. לדעת הרי"ף והרא"ש (יומא פרק ח סימן ז), רק מנעל של עור אסור, וכפי שהביא הרי"ף (יומא פרק שמיני דף ב. ד"ה הלכך) את דעת הרי"ף שמותר ללבוש ביום כיפור כל נעל שאינו מעור, כמסקנת הגמ' (יומא דף עח). שמותר ללבוש נעל של שעם שאינו נחשב נעל, ואינו נאסר מצד שמיגן על הרגל. וכמסקנת הגמ' (יבמות דף קב): לגבי לבישת אנפיליא ביום הכיפורים, שאסור ללבוש אנפיליא של עור, אך מותר ללבוש אנפיליא של בגד.

כל שמגן אסור: לדעת בעל המאור (הביאו הרי"ף ביומא שם) כל מנעל המגן על הרגל אסור אפילו שאינו של עור, והוכיח כן מהמבואר בגמ' ביומא שאסור לקיטע לצאת בקב שלו כי הוא מיגן על רגלו נחשב נעל, גם לפי הצד שאינו מנעל לגבי שבת.

גם נעל עץ אסור: לדעת רש"י (יומא דף עח): **ותוספות** (שם ד"ה הקיטע) כל מנעל של עור ושל עץ אסור, כפי שמביא הרי"ף (יומא פרק שמיני דף ב. ד"ה הלכך) שלדעת רש"י ביומא, נעל של עץ נקרא מנעל, ואסור ללבושו ביום הכיפורים, אך דברים אחרים אינם נחשבים מנעל ומותר רבא, שמנעל של קיטע נקרא נעל ואסור ביום הכיפורים, אך נעל מגמי ומשעם ושאר מינים מותר.

להרגיש את קושי הארץ: מהלך מחודש מופיע בדברי הרמב"ם (הלכות שבייתת עשור פרק ג הלכה ז), וזה לשונו, 'אסור לנעול מנעל סנדל אפילו ברגלו אחת, ומותר לצאת בסנדל של שעם ושל גמי וכיוצא בהן, וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף'. הרי שבסיודו הרמב"ם העתיק את שיטת הרי"ף שאיסור נעילת הסנדל נאמר רק בנעל של עור, ומותר בסנדל העשוי משעם ומגמי וכדומה, וכן מותר לכרוך בגד על רגליו ויוצא בו, "שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף". אלא שהרמב"ם מוסיף גדר שלא נזכר בגמ', 'שמרגיש קושי הארץ', ואם כן נעל של עץ שאינו מרגיש קושי הארץ דינו ליאסר, ובבית יוסף כתב שדבריו סתומים.

על פי דברי הרמב"ם, נוקט בשו"ת פנים מאירות (חלק ב סימן כח), חדשים מקרוב באו שהולכים בתשעה באב וביום הכיפורים, נעליים כמידת רגלו המדויקת ועשוי מלבד קשה, עם עקב מוגבה בשולי הנעל לנוחות ההליכה כדרך נעלי עור, ומכריע שאסור ללכת בהם ביום הכיפורים שלא הוזכר ביום כיפור 'נעל' אלא 'עינוי', וכיון שאינו מרגיש שהולך יחף ולא מורגש קושי הארץ אינו עינוי כדברי הרמב"ם. ומוכיח כן ממה שמותר ללבוש סנדל של שיפה, ואסור ללבוש קב הקיטע העשוי מעץ, והחילוק הוא שקב הקיטע הוא בצורה של נעל, ואינו מרגיש קושי הארץ.

להלכה: נפסק כשיטת הרי"ף והרא"ש, כפי שנוקט ה**טור** (סימן תריד), **הבית יוסף** (סימן תריד), **והשו"ע** (סימן תריד סעיף ב), שאיסור נעילת הסנדל ביום הכיפורים נאמר רק במנעל של עור, אבל מנעל של שאר מינים מותר לצאת בהם אפילו ברשות הרבים.

וכתב המשנ"ב (שם ס"ק ה) שאם אינו עשוי מעור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש. ונכון להחמיר כשיטת הפנים מאירות והחתם סופר (שעה"צ ס"ק ה) לא ללבוש נעל עשויה מלבד בצורת נעל רגילה, ומגינה על הרגל ואינו מרגיש כלל

אף שהם מחומר סינטטי הם בכלל האיסור.

מצדד להיתר: התרומת הדשן (סימן קמט) מכריע לגבי לעמוד ביום הכיפורים על כרים וכסתות של עור שהמקיל לצורך לא הפסיד, והמחמיר תבא עליו ברכה, והוכיח כן ממה שכתב א"ז דמותר לצאת במנעל קרוע ושיעור הקריעה אינו יודע. ואין הכוונה שקרוע בכף הרגל, אלא קרוע למעלה, וכיון שמותר במנעל קרוע, כל שכן שמותר לעמוד על גבי כלי עור. כי האיסור הוא רק נעל מעור רך שחופה את רגלו. וכן פסק הרמ"א שמותר לעמוד על כרים וכסתות של עור, ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. **ובמשנ"ב** (ס"ק ט) דברי הפר"ח שהסכים לדעת הרדב"ז שהובא **במגן אברהם** דאין כאן בית מיוחש כלל.

לפי דברי הפר"ח כתב הגר"מ רובין שליט"א ('היכלא' קובץ א עמוד עג, 'היכל הדעת' עמוד ע) יש לצדד להתיר לבישת 'קרוקס', שהרי אינו יושב טוב על הרגל של הלושב. ויתכן שגם הפנים מאירות מודה להתיר ב'קרוקס' כיון שאינו חופה את כל הרגל. וכן דעת הג"ר משה מרדכי קרפ שליט"א (משמרת שמחות עמוד של) כיון שה'קרוקס' אינו חופה את רוב הרגל יש להקל כדעת הפר"ח.

והוסיף הגר"מ רובין שמצד הסברא, נעלי 'קרוקס' אין מיועדים להליכה גמורה ואין עליהם שם מנעל טוב, אלא הם 'נעלי בית נוחות', ואף שיש הרבה אנשים שהולכים בהם בימות החול, בטלה דעתם שאינו אלא ענין זמני שנלקח מהנהגות הגויים, הגע עצמך אם יתחילו כל העולם ללכת בנעלי בית המכונים 'כפכפים', ודאי שלא יהיה עליהם שם מנעל טוב.

4. בלי נעלים

ללכת יחף: הב"ח מדייק מלשונות הראשונים שיש ללכת יחף ללא נעלים כלל, ומסיים וכן ראיתי מרבתי שהלכו יחף. וכתב הביאור הלכה (סימן תריד ד"ה או של בגד) שלא העתיק את דעת הב"ח להלכה, מכיון שהאחרונים הביאו את דעת המג"א והט"ז להקל. ובספר הגיוני הפרשה (ויקרא פרשת אחרי מות) ביאר שודאי כוונת הב"ח ללכת עם גרביים, ויחף פירושו בלי נעלים. ובספר ארחות רבינו (חלק ב עמוד רז) מובא שהחזון איש והסטייפלער החמירו ללבוש ביום כיפור גרביים בלבד. וכן נוהגים הרבה מתלמידי החזו"א. ומובא בספר אמת ליעקב (אורח חיים סימן תכו סעיף ב) מפי השמועה שכך נהג גם החפץ חיים זצ"ל. גם הגר"ש אלישיב זצ"ל נהג כך בתחילה, אך לאחר שייצרו עבורו את הנעלים עם סוליה עשויה חבלים (מצו"ב תמונות), הלך עם נעלים אלו.

ללכת בנעלי בית וסנדלים, שהסוליה עשויה משכבה דקה של גומי, כיון שמרגישים את קושי הקרקע, אף שבבית נוהגים ללכת בהם כל ימות השנה, מכל מקום כיון שאין הדרך לצאת בהם לרחוב, מותר ללבושם ביום הכיפורים אף לכתחילה. והוסיף בשם קיצור הלכות המועדים (עמוד קיא) שמותר אפילו עשוי מעור סינטטי שנראה כאילו הם נעלי עור, שאין לאסור משום מראית העין, כיון שמצויים הרבה בשוק.

מותר אך אינו מהודר: לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (קונטרס הלכות חודש תשרי עמוד נב אות א, וישמע משה יום כיפור עמוד רא, אשרי האיש או"ח חלק ג פרק כב אות ז) מצד הדין מותר ללבוש נעלי 'קרוקס' ביום הכיפורים, למרות שזה נוח, כיון שאינו עשוי מעור, אבל אינו מהודר ללכת בהם, כי לכתחילה צריך להרגיש את הקרקע בהליכתו. ולגבי נעלי גומי המכונים טניס הורה הגר"ש אלישיב (הערות יומא דף עח:), אף שאין נוקטים להלכה כשיטת הבעל המאור לאסור שאר מינים, מכל מקום אסור ללבוש ביום הכיפורים נעלי טניס כיון שהוא דרך וצורת מנעל עם עקב וסוליה ומיגן על הרגל.

אסור מחומר: לדעת הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני יום הכיפורים עמוד קלו) נעל רגילה שעשויה מעור סינטטי, אפשר שאסור מעיקר הדין, כי טעם האיסור בנעל מעור, הוא מפני שכך הצורה של נעל שתופסת את הרגל, וגם נעל מעור מזויף בצורת מנעל מניין שאין זו הנעל האסורה, ולפחות יהיה אסור משום החומרא לגבי נעליים העשויים מלבדים. וכן הדין לגבי נעלי בית שהמציאו בזמנינו שהם מאד נוחות לילך בהם, ואף יותר נוחות מנעל רגילה, יהיה אסור מצד החומרא הזו. (והעיד אחד מנכדיו שליט"א הבקי בספר חוט שני, מה שמבואר בחוט שני לאסור נעלי בית נוחות, הכוונה הייתה לנעלי 'קרוקס'. והוסיף להעיד עוד אחד מנכדיו שליט"א, כאשר התעורר הנושא, ביקש לבתו שתראה לו נעלי 'קרוקס', וכאשר הביאה לו נעלי 'קרוקס' פשוטות מאוד, נגע בהם ואמר שעל נעלים כאלו לא התכוון).

אסור: ולדעת הגר"מ גרוס שליט"א (קובץ פסקים ותשובות אלול תשרי עמוד קסח) נעלי קרוקס אם נוהג ללכת בו כל ימות השנה, מסתבר שאסור ללכת בהם ביום כיפור.

ולדעת הג"ר נתן קופשיץ שליט"א תלוי במציאות, אם נעלי 'קרוקס' נוחים כמו נעלים אסור, שבעצם שורש הדין הוא ללכת בלי נעלים כלל, וכל ההיתר בנעלים שאינם של עור כיון שאין להם נוחות וצורה של נעל, אבל בנעלים נוחות

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. חמישה עיניים: ביום הכיפורים יש להתענות חמישה עיניים, מלאכה אכילה ושתיה דאורייתא, ברחיצה סיכה ונעילת הסנדל נחלקו הראשונים האם הוא דאורייתא או דרבנן.
- ב. נעילת הסנדל: בגמ' מבואר שאיסור נעילת הסנדל נאמר בנעל של עור, והקיטע לא יצא בקב שלו, אבל בשאר מינים מותר. אנפיליא של עור אסור, אנפיליה של בגד מותר.
- ג. שיטות הראשונים: נחלקו הראשונים והפוסקים בגדר איסור נעילת הסנדל, לדעת רוב הראשונים הרי"ף והרא"ש אסור רק נעליים מעור, לדעת בעל המאור כל שמגן על הרגליים אסור, לדעת רש"י ותוס' גם נעל עשוי עץ אסור, לדעת הרמב"ם יש תנאי שירגיש קושי הרצפה. לדעת הב"ח צריך ללכת יחף ללא נעליים כלל רק עם גרביים.
- ד. להלכה: הטור והשו"ע נוקטים להלכה שהאיסור רק בשל עור אבל שאר מינים מותר. במשנ"ב נוקט לחוש לשיטת הפנים מאירות והחתם סופר לאסור נעל עשוי לבד שעשוי כצורת נעל רגילה ואינו מרגיש קושי הרצפה ואין למחות ביד המקילים.
- ה. נעלי טניס: בנעלי טניס העשוי מעור סינטטי נאמרו השיטות הבאות, יתכן שאסור מעיקר הדין כי הוא ממש כמו עור, ובוודאי שאסור משום חומרא של הפנים מאירות. אסור משום מראית העין.
- ו. 'קרוקס': לגבי נעלי 'קרוקס' שנח מאוד ללכת בהם, נחלקו בדינו פוסקי זמננו, ונאמרו השיטות הבאות מותר לכתחילה, אינו מהודר, אסור בתורת חומרא, אסור מדינא.
- ז. יחף: הב"ח מחמיר ללכת יחף ללא נעלים רק עם גרביים, הביאור הלכה נוקט כדעת המ"א והט"ז שהקילו בזה. החזון איש והקהלות יעקב נהגו ללכת ללא נעלים כלל כדעת הב"ח.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: האם מותר לקשור סכך באזיקונים, כדי שלא יעוף ברוח?

מקורות: כתב המשנה ברורה (סימן תרכט ס"ק כו) 'לקשור הסכך עצמו בכלונסאות בחבלים ראוי ליהדר לכתחילה כיון שקושר הסכך עצמו בדבר המקבל טומאה'. האם מותר לקשור את הסכך באזיקונים שאינו גידולי קרקע, כיון שהסכך מונח היטב, וקושר רק כדי שלא יעוף ברוח, או שבכל אופן אין לקשור? האם אזיקון בגדר כלי שמקבל טומאה? ועיין שבת הלוי (חלק ט סימן קלז), חוט שני (סוכות עמוד רי), שלמי תודה (סוכות עמוד שלו).

במדור זה מופיע שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה מובחרת על השאלה נכנס להגרלה! ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות הנכונות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. ניתן גם לענות בעילום שם, בלי להיכנס להגרלה.

נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 280 על סך 100 ₪ האברך החשוב הרב יוסף משה ברגמן שליט"א כולל 'מגדל עוז' מודיעין עילית

מדור זה הוקדש השבוע לעילוי נשמת האשה הצדקנית מרת פרבין בת מונס ע"ה גלב"ע כ"ד טבת ת.ג.צ.ב.ה.

בית הוראה הילכתא

קרוקס ברשות הרבים

שאלה: האם מותר ללכת עם נעלי קרוקס או נעלי בית ברשות הרבים במקום שאין עירוב כדין, בשבת וביום כפור? תשובה: נחלקו בזה פוסקי זמנינו, בחוט שני (חלק ד עמוד קכח) כתב שנעלי בית שאינם תפוסים על הרגל צריך להזהר מללכת בהם בשבת ברשות הרבים ובפרט ביום כיפור, והוסיף שמועיל להדק את הנעלי בית עם גומי סביב הרגל.

מאיך בשו"ת אור לציון (חלק ב פרק כג אות ד) התיר לצאת בנעלי בית בשבת אף במקום שאין עירוב. וביאר בהערה שמדברי הרמ"א (סימן שא סעיף טז) מוכח שלצאת בנעלי בית לרה"ר הדבר שנוי במחלוקת, ולא מיבעיא במקום שיש עירוב, שודאי שיש להקל, אלא אף במקום שאין עירוב יש להקל בזה, כדין ספיא דרבנן לקולא, שאף במקום שאין עירוב אין זה ודאי רשות הרבים. בשמירת שבת כהלכתה (פרק יח הערה כג) כתב שיש בזה מחלוקת אחרונים.

ולדעת הגרי"מ רובין שליט"א ('היכלא' קובץ א עמוד עג, ארחות שבת פרק כח הערה רו) מותר לצאת בקרוקס לרשות הרבים ביום הכיפורים.

עדכוני הלכה

בדיקת תפילין

מעשה שהיה: אברך מסר את תפיליו המהודרות לבדיקה והתברר שהפרשיות הוכנסו לבית שלא כסדרן, ונמצא שלא הניח תפילין בהידור מעולם. במכתב שפרסם הוא כתב "אין לשער את העגמת נפש המרובה, כי זוהי הבדיקה הראשונה מהבר מצוה. ויהיה פרסום זה מקצת כפרה ויראה כל אחד כמה חשובה הבדיקה". חשוב לציין את הוראת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק ד אות לו) שבתפילין המהודרות כיום כל זמן שאין סיבה מיוחדת אין נוהגים לבדוק, ואדרבה על פי רוב מצויים תקלות ממה שנפתחו ותיקנום מחדש.

נושא הגיליון הבא:

'קשירת סכך באזיקונים'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

אפשרות להנצחה לע"נ, לרפו"ש, וכדומה.

ניתן לשלוח רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה. אפשר לתרום עבור הוצאות הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

הילכתא

לדעת לחשוף פהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

5047867@gmail.com לקבלת הגיליון במייל:

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 125

חג הסוכות

תשפ"א

- בן א"י שהחליט להשתקע בחו"ל ביו"ט שני האם צריך ליטול לולב
- שוב ♦ אב ובנו שהחליפו בטעות את האתרוגים ♦ הרב אברהם זנגר
- הקטנת להבת הגז ביום טוב ♦ הרב שמואל אורטל
- אם נשים מברכות על ישיבה בסוכה ♦ הרב חיים הלפרט
- אתרוג ספק חסר ♦ הרב אליסף פרלמן
- אם ישיבת רובו בסוכה היא לכתחילה או רק בדיעבד ♦ אס ראשו
- מצטרף לשיעור רוב גופו ♦ הרב שמואל דרזי

הרב אברהם זנגר

בן א"י שהחליט להשתקע בחו"ל ביו"ט שני האם צריך ליטול לולב שוב

רק בני חו"ל זוכים השנה לקיום מצות ולקחתם לכם ביום הראשון

הנה בשנה זו שחל יו"ט ראשון של סוכות בשבת נראה דבני חו"ל זוכים לקיים מצוה שבני א"י אינם זוכים לקיימה, דבא"י אין זוכים לקיים מצות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' אלא רק מצות נטילת ד' מינים בחוה"מ שתקנו רבנן זכר למקדש, והיא מצות 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים'. אולם בני חו"ל זוכים לקיים מצות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' ביו"ט שני שחל ביום א'. [ואמנם כ"ז מדרבנן, אך מ"מ ב' מצוות הם, ויש בהם כמה חילוקי דינים, דבא"י אין דין 'לכם' ופסולי הדר ואילו בחו"ל ביו"ט שני יש דין 'לכם' ופסולי הדר]. ולהלן יבואר אם כנים הדברים דב' מצוות נפרדות הם.

ויש לדון עפ"ז איך הדין בבן א"י הנמצא בחו"ל בסוכות וביו"ט שני באמצע היום החליט להשתקע שם, דהנה באמרי בינה (שבת סוסי"י א) נקט בפשיטות דחל עליו לאלתר דין יו"ט שני מכאן ואילך, ולפ"ז כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' נ"ב סק"ט) דחייב לקדש על היין בברכה. ויש לעיין לפ"ז אם עליו ליטול שוב ד' מינים בברכה, דהא במה שנטל בבוקר קיים רק מצות 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם' זכר למקדש ועתה נתחייב במצות 'ולקחתם לכם ביום הראשון'. ושורש הנידון בזה הוא כאמור, אם אכן מצות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' ומצות 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם' ב' מצוות נפרדות הם.

פלוגתת הראשונים אם פסולי ראשון נוהגים במקדש כל ז'

ונבאר שורש הדברים בקצרה; הנה נחלקו הראשונים ר"פ לולב הגזול אם פסולי הדר ודין 'לכם' נוהגים בחוה"מ במקדש, ויש

בזה ג' דעות; א. דעת תוס' דבמקדש דהוי מ"ע דאו' כל ז' נוהגים כל פסולי ראשון, ורק בגבולין שתקנו מדרבנן זכר למקדש הקילו. ב. דעת הרמב"ן במלחמות דפסולי הדר נוהגים במקדש כל ז' אבל לא דין 'לכם'. ג. מסתימת דברי הרמב"ם פ"ח מסוכה ה"ט משמע דאף פסולי הדר אינם נוהגים במקדש כל ז' (כמש"כ בנוב"י תנינא סוסי"י קל"ג ועוד).

אם מצות 'ולקחתם לכם' ומצות 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם' ב' מצוות נפרדות הם

ומטו בשם הגר"ח לבאר דהרמב"ם והרמב"ן ס"ל דמצות 'ושמחתם במקדש היא מצוה בפנ"ע מלבד מצות ולקחתם לכם ביום הראשון, ובנטילה במקדש ביום הראשון מקיימים ב' מצוות, וא"כ אין ללמוד זמ"ז, ועל כן רק פסולים שחסר בעיקר השם לולב ואתרוג פוסלים במקדש משום דילפינן ד'ושמחתם' הוא ע"י הד' מינים בדוקא, אולם תוס' ס"ל דמצוה אחת היא, אלא דנתחדש בכתוב דבמקדש נוהג מצות ולקחתם גם בשאר ו' הימים, וכן דקדק בערו"ל"נ סוכה מג. מל' בעה"מ שם שכתב דהא 'דכתיב ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים כאילו אמר עד תשלום שבעת ימים כי הראשון מצותו מן התורה בכל מקום, ולפ"ז כל פסולי ראשון פוסלים במקדש כל שבעה.

ובביאור פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן ביאר הגר"ח (וכ"ה בכתבי הגר"ח סוכה ט. בענין עצי סוכה) דס"ל להרמב"ן דאף דב' מצוות נפרדות המה ילפינן זמ"ז, אבל רק לגבי הפסולים בחפצא של הד' מינים, דחפצא שהוא פסול ל'ולקחתם' פסול ל'ושמחתם', ולכן איכא פסולי הדר כל שבעה, אבל דין 'לכם' הוא דין במעשה המצוה ובקיום הגברא ולא פסול בחפצא אלא פסול בלקיחת הגברא, ודין זה לא ילפינן זמ"ז. [ויש שביארו באופ"א, דלד' הרמב"ן פסולי הדר הוי חסרון בשם 'אתרוג' אולם לפ"ד הרמב"ם הוי אתרוג עם 'מוס' כל' הרמב"ם].

בגדר מצות 'ושמחתם' בנטילת לולב במקדש אם הוי מצות נטילה או מצות שמחה

והנה המ"מ נקט בדעת הרמב"ם דגם גזול כשר במקדש בשאר הימים (ולא רק שאול), והראב"ד השיג עליו דהא הוי מצוה

הבאה בעבירה, ובאבן האזל פ"ה מאיסורי מזבח ה"ז כתב בשם חתן גיסו הגר"א כהן זצ"ל ישוב מחודש בזה"ל; 'דבמקדש אין הנטילה עיקר המצוה אלא לשמוח בהלול לפני ד' ולכן לא הוי מהב"ע, ולכן ס"ל להרמב"ם דדמי לשופר הגזול שכתב הרמב"ם פ"א משופר דאין בו משום מהב"ע הואיל והמצוה היא השמיעה ולא התקיעה ואין התקיעה אלא היכ"ת בעלמא. ולדבריו עולה דלא זו בלבד דב' מצוות נפרדות הם, אלא חלוקים הם גם בעיקר גדר המצוה.

נטל לולב בגבולין ביו"ט ראשון והלך למקדש אם חייב ליטול שוב

וכתבו האחרונים עוד נפ"מ בין תוס' להרמב"ם והרמב"ן, אם מי שנטל לולב בגבולין ביו"ט ראשון והלך למקדש חייב ליטול שוב, דאם ב' מצוות נפרדות המה לא יצא יד"ח בנטילה הראשונה כיון שעדיין לא היה מחויב אז במצות ושמתתם, וגם מסתבר דצריך לקיימו דוקא במקדש, עי' ערו"ל"נ שם ועמק ברכה עניני לולב.

בדעת החכ"צ דמי שאין לו אלא לולב שאול ביו"ט ראשון נוטלו בברכה

עוד נפ"מ כתבו האחרונים, דהנה דעת החכם צבי סי' ט' דמי שאין לו ביו"ט ראשון אלא לולב שאול נוטלו בברכה מדין נטילת חוה"מ, דיום ראשון לא גרע משאר ימים שתקנו ליטול זכר למקדש ואין בו דין 'לכם', ובפשוטו דין זה תלוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל, דאם מצות ושמתתם במקדש הוי מצוה בפנ"ע מסתבר דנוהגת בראשון ג"כ, אבל אם הוי מצוה אחת עם מצות 'ולקחתם' מסתבר דאינה נוהגת ביום הראשון כל' בעה"מ שהבאנו לעיל, ונפ"מ דמי שהיה בחוה"מ במקדש בזמן שבית המקדש היה קיים ולא היה לו אלא לולב שאול לא היה יכול לברך עליו לפ"ד תוס' אף לדעת החכ"צ, (ולפ"ז העיר הגר"ב צ' פלמן זצ"ל בספר שלמי תודה סי' ל"ז סוף סק"ב דגם בזה"ז מי שנמצא בכותל המערבי ביו"ט ראשון אינו יכול לברך על לולב שאול אף לדעת החכ"צ, אם נימא כד' הביכור"י בשיטת הרמב"ם דיש שם חיוב נטילה דאו"ב זה"ז, משום דמסתבר דלא תקנו זכר למקדש במקום המקדש, ע"ש בכ"ד), ולפ"ז מסתבר דלא כעיקר ד' החכ"צ, דמסתבר דתקנת זכר למקדש היא רק על ו' ימי חוה"מ כמו במקדש, וכ"כ בחלקת יואב קבא דקשייטא ע"ה וקה"י סוכה סי' כ"ח.

ב' חיובי נטילה ביו"ט שני, מדין חוה"מ ומדין ספק יו"ט ראשון

ונראה דבזה תלוי ג"כ ניד"ד, דאם ב' מצוות נפרדות המה, נמצא דב' חיובי נטילה יש ביו"ט שני של גלויות, חדא מדין חוה"מ ולענין זה יוצא יד"ח בשאול, ועוד מדין ספק יו"ט ראשון ולענין זה בעי' 'לכם', וכן מבואר בשאג"א סי' צ"ה, וכ"כ בהגהות רבי זלמן סנדר בביאור כוונת המג"א סי' תקפ"ו סק"ה (נדפס בקובץ מפרשים מכת"י בסוף השו"ע הוצאת מ"י) ע"ש היטב, ונפ"מ דדאף אם נקטינן דלא כהחכ"צ, דמי שאין לו אלא לולב שאול ביו"ט ראשון א"צ ליטלו, כי התקנה זכר למקדש היא רק בחוה"מ, מ"מ ביו"ט שני של גלויות עליו ליטלו מדין חיוב הנטילה דחוה"מ, כי דין יו"ט ראשון הוא רק לחומרא מחמת הספק, ולא פקע ממנו חיוב הנטילה דחוה"מ ע"ש בדבריהם.

ולפ"ז מי החליט להשתקע בחו"ל ביו"ט שני של גלויות חייב ליטול שוב לולב מדין מצות 'ולקחתם לכם ביום הראשון', דאם ב' מצוות נפרדות המה לא יצא יד"ח בנטילה הראשונה כיון שעדיין לא היה מחויב אז במצות ולקחתם של יו"ט שני, אבל אם מצוה אחת היא מסתבר דיצא יד"ח, דאף דב' תקנות דרבנן נפרדות הם, חובת נטילה בחוה"מ זכר למקדש, וחובת קיום

מצוות יו"ט ראשון ביו"ט שני, מ"מ סו"ס חדא מצוה היא וכבר יצא יד"ח, [וירק אם בנטילה הראשונה נטל לולב שאול צריך ליטול שוב כי מדין יו"ט שני יש דין 'לכם'].

יסוד התו"ט והגר"ז דאין תקנת יו"ט שני בנטילת לולב לפי שתקנת יו"ט שני היא רק על מצוות התלויות בקדושת המועד

אולם אף אם נקטינן כאמור דחייב ליטול שוב לולב, מ"מ לענין הברכה לא בירא דיכול לברך, דיעו"י בגר"ז סי' תרמ"ט סכ"א שביאר בד' השו"ע שם דלדינא הוי ספק אם יש חיוב נטילה ביו"ט שני מדין יו"ט ראשון, ואף דיש חיוב אכילת מצה בליל יו"ט שני של פסח ומצות שופר ביום ב' דר"ה ומברכים עליו, מ"מ נטילת לולב יתכן דגרע ולא חייבו ביו"ט שני, לפי שמצוה זו אינה תלויה בקדושת המועד, וז"ל; 'בחול'ל שעושינן יו"ט שני ימים י"א וכו' דכיון שאנו בקיאים בקביעות החודש ויודעין אנו שהשני הוא חול ואין אנו נוהגין בו קודש אלא שלא לזלזל במנהג אבותינו שהיו בזמן שמקדשין ע"פ הראיה שאז לא היה הדבר תלוי בידיעת חשבון קביעות החדשים, ואין אנו מצווים אלא שלא לזלזל בעיקר קדושת היום ולפיכך אנו מקדשין על הכוס ומברכין זמן ביו"ט שני כמו ביו"ט הראשון, אבל דברים שאינן מעיקר קדושת היום אלא שהן מצות הנהגות באותו היום בלבד כגון כל הפסולין ביו"ט הראשון בלבד, ואף אם לא תהיינה מצות הללו נוהגות ביו"ט שני אין כאן זלזול ליו"ט השני כלל, כיון שאין המצות תלויות בעיקר קדושת היום כלל, שהרי מצות נטילת לולב לא תלה הכתוב חיובו מחמת שהוא יו"ט אלא מחמת שהוא יום הראשון שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון, ולענין הלכה ספק ברכות להקל' עכ"ל. ועיקר דבריו כתב ג"כ בתו"ט פ"ד דסוכה מ"ב באופן אחד, דכיון שהיא מצוה בפני עצמה ולא בקדושת יום טוב תליא לא תקנוה ביו"ט שני. ולפי דבריהם עולה דמספק א"א לברך על נטילת יו"ט ראשון ע"ש היטב, ובענין זה יש להאריך טובא ואכ"מ.

אב ובנו שהחליפו בטעות את האתרוגים

ויש בזה עוד נפ"מ, דהנה הוה עובדא באחד שקנה אתרוג מהודר לעצמו ואתרוג פחות מהודר עבור בנו, וביו"ט בבוקר הלכו האב ובנו לביהכ"ס עם ב' האתרוגים ובטעות החליפו ביניהם והאב נטל את האתרוג של בנו והבן נטל את האתרוג של אביו ומיד לאחר הנטילה נתבררה הטעות, והנה נמצא שלא קיימו המצוה כי לא היה האתרוג 'לכם' ועליהם לחזור וליטול בברכה. וכן הוה עובדא באחד הרבנים שברשותו ד' מינים מהודרים ורבים עומדים בתור לברך בזא"ז על הד' מינים שלו, וביו"ט ראשון כולם עושים קנין בד' מינים קודם הנטילה, ואחד האנשים שכח לעשות קנין ונזכר לאחר זמן, ועליו לחזור וליטול בברכה. [אך לענין ברכת שהחיינו עי' הגהות חכמת שלמה על השו"ע סי' י"ד ס"ד דא"צ לברך שוב, והוא עפ"ד החכם צבי סי' ט' שחידש דמי שאין לו אלא אתרוג חסר ביו"ט ראשון נוטלו בברכה מדין נטילת חוה"מ ואכ"מ]. ויש לעיין אם אירע מעשה זה בחו"ל ביו"ט שני, האם גם בזה עליו לחזור וליטול בברכה. ונידון זה תלוי בהנ"ל אם מברכים על מצות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' ביו"ט שני, ולד' הגר"ז אין מברכים מספק.

הרב שמואל אורטל

הקטנת להבת הגז ביו"ט

מי שרואה ביו"ט שהתבשיל בקדירה המונחת ע"ג האש עומד להשרף דנו פוסקי זמנינו אם עליו להדליק להבה חדשה קטנה

וצ"ע במה פליג המ"ב שפסק שאף הנשים מברכות על ישיבה בסוכה. עוד יל"ע בדעת החת"ס ודעימיה דמשמע דרק לא יברכו, אבל מצוה מיהא איכא. וקשה דאם ליכא קביעות דירון ליכא מצוה כלל, ולא רק שא"א לברך.

ונראה ביאור הענין בהקדם גדר מצות ישיבה בסוכה, דהנה שיטת ר"א סוכה כז. דאין יוצאין מסוכה לסוכה בחולו של מועד דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, עשה סוכה הראויה לשבעה, ואם יצא ביטל מצוה ראשונה [ופי' רש"י דהפסיד הימים הראשונים]. עוד מבואר שם דלר"א אין אדם יוצא יד"ח בסוכת חבירו דחג הסוכות תעשה לך 'משלך'. ובפשוטו הוי גזה"כ דבעי סוכה הראויה לז' ובעי סוכה שלך.

אולם במהר"ל מנהגים הל' סוכות אות י"ז מבואר לא כן, דהמהר"ל נשאל לשיטת ר"א איך אדם רשאי לאכול בסוכת חבירו ומניח את שלו [דהוי פשיטא ליה דיצא אף לר"א]. ותי' "שמא הא דאמרין ביטל מצוה הראשונה דוקא במי שיש לו ב' סוכות". וצ"ע מאי נפק"מ אם יש לו ב' סוכות, ועוד צ"ע דאכתי תיקשי מהא דקאמר ר"א דבעי סוכה 'שלך' ואיך יוצא בסוכת חבירו. והמוכרח מדבריו דכשיש לו ב' סוכות חסר בדירה המיוחדת לסוכה, אבל כשיש לו סוכה אחת ואת מעשה הדיר עושה אצל חבירו לא חסר בקביעות דירה לסוכה. והא דקאמר ר"א דאינו יוצא בסוכה שאולה, היינו רק במי שיש לו רק את סוכת חבירו, אבל כשיש לו סוכה משלו, יכול לצאת גם בסוכת חבירו. והיינו דיש ב' אופנים שחסר לר"א בקביעות דירה, או בב' סוכות, או דיש לו רק סוכה שאולה. ומבואר שיסוד שיטת ר"א אינו גזה"כ מסוים בב' סוכות או בשאולה, אלא יליף מקרא דבב' סוכות או בסוכה שאולה חסר בדירת סוכה.

ויש לדון בשיטת חכמים, דבפשוטו חולקים בכ"ז וסוברים דמצות ישיבה בסוכה הוי רק במעשה דיר ולא בקביעות דירת סוכה, ולהכי לא בעי סוכה הראויה לשבעה, ולא בעי סוכה 'משלך'. אולם בראשונים מבואר דאף לחכמים יש מצוה בקביעות דירה. דבמשנה בדף מ"ח מבואר דביום השביעי אסור לסתור את סוכתו, ופי' הר"ן [דלא כרש"י שם] "ל"ל דהיינו טעמא דכיון דאמר רחמנא בסוכות תשבו שבעת ימים צריך שתהא לו סוכה כל שבעה". וצ"ע איך יתבאר דין זה לשיטת רבנן. ומוכרח דאף לרבנן איכא מצוה לקבוע דירת סוכה שמה"ט אסור לסתור הסוכה. עוד מצינו במרדכי פ"ב סי' תש"מ דכתב דהא דמצטער פטור מהסוכה היינו כשעשה סוכתו במקום הראוי ואח"כ נולד צער, אבל עשה סוכתו במקום שאינו ראוי אפי' רק לשינה אינו יוצא אף באכילתו, "דהא כעין דירה בעינן כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו ואכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחלה לא הויא סוכה כיון דלצעוריה קיימא", וכ"פ הרמ"א בסי' תר"מ. והחכם צבי סי' צ"ד [הובא בשע"ת סי' תר"מ סק"ה] תמה "דהא ליתא דתשבו כעין תודו לא קאי אלא על אופן הישיבה באיזה ענין תהיה, וע"ז נאמר שתהיה כעין דירה, אבל אם עושה ב' סוכות האחת לאכילה והאחת לשינה אף שאותה שלאכילה אינה ראויה לשינה מ"מ נפיק י"ח אכילה". ומהמרדכי מוכרח דנכלל במצוה לא רק אופן הישיבה אלא גם קביעות דירת סוכה, ולהכי ס"ל דבעי דירה הראויה לכל צרכיה. וע"כ צ"ל דאף רבנן מודו לגדר המצוה, ורק שס"ל שאפשר לקבוע דירה גם בב' סוכות וגם בסוכת חבירו.

ומצינו בשאלות [וזאת הברכה קס"ט] דב' דינים איכא בסוכה, דכתב "שאלתא דמחייבין דבית ישראל למעבד מטלתא ומיתב בה שבעה יומי דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וכת' בסוכות תשבו שבעת ימי". ומבואר בדבריו שיש ב' לימודים על חיוב סוכה, חדא על עצם בניית הסוכה, ועוד על הישיבה בסוכה. ובניית הסוכה נלמד מחג הסוכות

או שמותר לו להקטין את להבת הגז הקיימת, ודעת רבים לאסור זאת ע"פ המבואר בהל' יו"ט ריש סי' תקל"ד דאסור לכבות גחלים שתחת הקדרה כדי שלא ישרף התבשיל אם בידו להדליק אש אחרת לצורך התבשיל, לפי שא"ז נחשב כצורך אוכל נפש, דאין הכיבוי מסייע להכנת האוכל אלא רק מונע היזקו. [כן הורו הגרש"א זצ"ל (שש"כ פ"ג הערה נ"ב) והגר"ק זצ"ל (חוט שני יו"ט פ"ג סק"ג) ועוד, וכן פשטה ההוראה למעשה].

אמנם ידועה דעת האגר"מ (ח"א סי' קט"ו וח"ד סי' ק"ג) שנקט להיפך, דעדיף להקטין להבת הגז הקיימת מאשר להדליק להבה חדשה, וכן מובא בשם הגריש"א זצ"ל (לקט הל' יו"ט פ"ח הערה ה'). ונאמרו ב' טעמים לחלק בין כיבוי גחלים דמבואר בשו"ע לאיסור להקטנת להבת הגז שבזמנינו; א. בכיבוי גחלת של עצים צריך כמה פעולות כיבוי עד שנכבית בשלימות, משא"כ הקטנת להבת הגז הוא מעשה כיבוי אחד. ב. כיבוי גז אינו מלאכה דאו' לפי שאין כאן גחלת ואינו עושה פחם, והוי כגחלת של מתכת, ולכן פעולה זו עדיפה מפעולת הבערה חדשה, אף שהבערה מותרת לצורך אוכ"נ, כיון שהיא מלאכה גמורה.

ונראה להציע טעם חדש להיתר, דהנה הרא"ה הביצה לד. בסוגיא דצינון תנור הקשה בזה"ל; 'ולא דמי למאי דאסרינן לעיל כיבוי בקעת שלא תתעשן הקדירה, דהתם אינו משתמש באותה מלאכה כלל, אבל כאן משתמש הוא בחום התנור שיהא מזוג'. ביאור דבריו נראה, דכאן יש פעולה בחום האופה את הפת, וע"כ אף שזו הקטנת החום מ"מ יש לו הנאה חיובית מגוף ההקטנה, משא"כ בכיבוי בקעת א"ז אלא סילוק המזיק ואין כאן הנאה ישירה, כי אינו ממעט את חום הבקעת אלא מכבה אותה לגמרי, ואמנם התוצאה ממעשיו היא הקטנת החום, כי יש הרבה גחלים המפיקים חום רב וע"י כיבוי כמה מהם מתקטנת המדורה, מ"מ אין כאן פעולה ישירה של הקטנת האש, משא"כ בחום התנור. וביתר ביאור, **בצינון התנור הוא מתקן את האש שמשתמש בה, וזה תיקון לצורך אוכל נפש**, משא"כ כיבוי הבקעת הוא מלאכת סילוק הגחלים כדי שלא יזיקו למדורה שתחת התבשיל. ולפי"ז פשוט דה"ה בהקטנת הגז חשיבא פעולה של צורך אוכל נפש כמו צינון התנור והרי זה מותר לכתחילה, וצ"ע. ומ"מ למעשה המנהג להורות להדליק להבה קטנה נוספת כאמור.

הרב חיים הלפרט

אם נשים מברכות על ישיבה בסוכה

במועדים וזמנים ח"ח סי' ס"ה כתב חידוש גדול, שהמנהג אצל החת"ס היה שהנשים אינן מברכות ברכת לישב בסוכה אף להרמ"א בסי' י"ז שנשים מברכות על כל מ"ע שהז"ג, דישיבה בסוכה שאנו. ועי' בישועות יעקב סי' תר"מ סק"א שפסק לדינא דאע"פ שנשים מברכות על שאר מצוות אבל על ישיבה בסוכה לא יברכו. וטעם החילוק צ"ב. ועי' בשואל ומשיב תניא ח"ב סי' ח' שהסתפק בזה, וכתב שמסברא אין לחלק. ובאמת שהמ"ב בסי' תר"מ סק"א פסק שנשים מברכות על ישיבה בסוכה ככל המצוות ודלא כהחת"ס. ובשיטת החת"ס נודע לבאר, שהיות ואינן קובעות כל דיוריהן בסוכה, דהא חזינן דכשלא מתאפשר להן לדור בסוכה נשארות לדור בבית, משום כך גם על מה שכן עושות בסוכה לא יברכו, דאין להם קביעות דיר בסוכה. ויש שפי' שיטת החת"ס באופ"א, דרק על מצוות שקיבלו עלייהו חובה יכולות לברך כדמשמע במג"א בסי' תפ"ט דרק מה"ט נשים מברכות על ספירת העומר. אולם האחרונים חולקים שם על המג"א [מנח"ח ש"ו אות ד', פמ"ג ומ"ב שם], ומ"מ יש סברא מיוחדת כלפי סוכה דבאשה לא שייך קביעות

תעשה לך, וחייב השיבה נלמד מבסוכות תשבו שבעת ימים. והגאון רבי משה שפירא זצ"ל דייק שאין כוונתו רק לדין עשייה שמצינו בציצית וכדו' [כדכתב העמק שאלה שם], דהא כתב שהמקור לדין עשייה מדכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, דמשמע שחייב העשייה הוא שבעת ימים דומיא דבסוכות תשבו שבעת ימים, ולכאורה הוא דבר תמוה, דהא בציצית פשיטא שהדין עשייה נגמר מיד ולא ממשיך כל רגע הלישה, וע"כ כוונתו ליסוד מסוים בסוכה שהמצוה כל רגע מורכבת מב' חלקים, גם מקביעת דירת סוכה כל שבעה, וגם ממה שבפועל דר כל שבעה, ואת זה למד מב' פסוקים. ונראה דגם הראשונים שלא דרשו את הב' פסוקים, אינם חולקים בזה, אלא שסברי דב' הדינים נכללים בעיקר מצות ישיבת סוכה, קביעת דירתו ודירו בפועל. ועי' בגמ' מו. דאת הברכה תיקנו על הדיר בפועל, וכשיצא מהסוכה דמי לחליצת תפילין דאיכא מ"ד שמברך על הנחה נוספת וה"ה בסוכה. ומבואר דאע"פ שיש מצוה בקביעות דירה, את הברכה קבעו על הדיר בפועל.

מעשה יש לדון במי שאינו קובע דירת סוכה, ורק עושה באופן חד פעמי מעשה דיר בסוכה, האם שייך לעשות קיום חלקי, ואת"ל דשייך, האם אפשר לברך על קיום חלקי. ובאנשים אינו כ"כ מצוי כיון דאסור לעשות דיר קבוע מחוץ לסוכה, אבל הנפק"מ הוא בנשים שפטורות מסוכה ורוצות לדור חד פעמי בסוכה. ונראה דבנידון הב' נחלקו החת"ס והמ"ב, דהחת"ס חידש דא"א לברך על קיום חלקי והמ"ב סובר דאפשר אף לברך על קיום חלקי, אבל הא מיהת כו"ע מודו דקיום חלקי מיהא איכא.

ומצאתי יסוד הדברים באוצר הגאונים סי' נ"ג דנשאל רב האי גאון על מה שנהגו לעשות סוכה בבהכ"נ, האם אדם יכול לקיים את כל דיורו בסוכה זו, והשיב "הלא אתה יודע שחייב אדם לעשות מדורו בסוכה כל ז', היכול לדור בבהכ"נ ולאכול ולישן שם, ודאי נכנס ויושב בה ומברך, אבל כל ידי חובתו לא יצא". ודבריו צ"ע, דמחד גיסא יכול לברך ומאידך גיסא לא יצא כל ידי חובתו. ונ"ל ע"פ הנ"ל, דכל חובתו לא יצא משום שהמצוה היא גם לקבוע דירה והא ליכא, ומ"מ יכול לברך מחמת הקיום החלקי שיש במעשה הדיר [וסוכה במקום שמצטער גרע, דאינו ראוי לכל הדירון]. ולפ"ז בנשים שפטורות לא שייך הנידון אם יצאו כל ידי חובתם, אלא שייך לדון רק אם יש אפשרות של קיום חלקי. ואם אנשים שלא יצאו כל ידי חובתם יכולים לברך, ה"ה דנשים יכולות לברך על קיום חלקי, ושפיר כתב המ"ב דיכולות לברך.

ובפשוטו מרב האי גאון הנ"ל מוכרח דלא כהחת"ס. אולם ע"פ הנ"ל יש לדון שמא כל דברי החת"ס רק בנשים שלא חייבות, דהם יכולות לברך רק על קיום מושלם, אבל אנשים שחייבים במצוה ובכל חלק מהמצוה, לכו"ע יכולים לברך גם על קיום חלקי, ואין סתירה מרב האי גאון לחת"ס. ומ"מ א"ש דעת המ"ב ומנהג העולם שאף נשים מברכות ולא ס"ל כהאי חילוקא, ואינו סותר למה דמצינו דיש לכו"ע מצוה לקבוע דירת סוכה, דאה"נ שאין להם קביעת דירת סוכה, אבל מ"מ יש להם קיום חלקי במעשה הדיר, ואף על קיום חלקי אפשר לברך כמבואר ברב האי גאון.

הרב אליסף פרלמן

אתרוג ספק חסר

הפסלות היותר מצויה באתרוגים היא פסלות של חסר, וברוב המקרים מסלקים את האתרוגים עוד קודם הגעתם לשוק,

ומ"מ נשארים הרבה אתרוגים שיש בהם ספק חסר, ונראה לברר דין זה; השר"ע סי' תרמ"ח ס"ב כתב בדין ניקב האתרוג בנקב שאינו מפולש וחסר כל שהוא פסול וי"א דפסול דוקא בחסר כאיסור, וכתב הרמ"א ונהגו להכשיר הנקבים שנעשו באילן על ידי קוצים, אע"פ שיש בהם חסרון, שזהו דרך גדילתן, מיהו אם רואה שאין העור והבשר קיים תוך הנקב, פסול לסברא הראשונה אע"פ שאינו מפולש; ובשעת הדחק יש להקל כסברא האחרונה, להכשיר חסרון שאינו כאיסור ואינו נקב מפולש. וכתב המשנ"ב סק"א ואם יש ספק בזה אם הבשר קיים אזלינן לקולא כיון שהדעה אחרונה ס"ל אפילו בודאי יש חסרון כשר כל שאינו מפולש ואין החסרון בכאיסור שפיר נסמוך ע"ז בספק לכל הפחות.

עוד כתב השר"ע בדין אתרוג מפולש פסול וי"א דדוקא בחסר כל שהוא, ומפולש, יש מפרשים כפשוטו, דהיינו שניקב מצד זה לצד זה; ויש מפרשים שכיון שניקב עד חדרי הזרע שהגרעינים בתוכו, מקרי מפולש. וכתב המשנ"ב סק"ד ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה אבל בשעת הדחק שא"א למצוא אתרוג אחר יש לסמוך על סברא הראשונה ומותר לברך על אתרוג זה ובפרט היכי שאינו חסר כלום כגון שניקב ע"י מחט דיש בזה ס"ס שמא הלכה כה"א הנזכר בס"ב דגם במפולש דוקא כשיש חסרון, עכ"ל. והנה על דרך זה יש להכשיר גם במקרה הראשון מטעם ס"ס שהרי ספק אם יש חסרון כלל וספק אם להחמיר בחסרון כל שהוא שהרי ה"א מכשירים עד כאיסור. ועלה בזה דיש לנו להכשיר אתרוג שהוא ספק חסר.

אלא דמצינו מקרים שבהם אין לנו להסתמך על הקולא הזאת שבאה מחת הספק ספיקא וזהו באופן אחד כגון שיש כאן ספק שמא חסר כאיסור דהנה שיעור חסרון כאיסור כתב בספר חמדת משה פרק ו' הערה מח' דיש לדון בזה לחוש דכבר 66 מ"מ הוי גודלו ואפילו לחומרא דן לחוש 55 מ"מ וא"כ כאשר יש שריטה באתרוג מצוי שכבר הוי ספק בכזה שיעור, וכיון דהוא ספק חסרון בכאיסור אין כאן צירוף של ס"ס להקל אלא רק ספק אחד האם אכן יש כאן חסרון, דנראה דאע"ג דיש כאן ספק אולי ליכא כלל חסרון כלל מ"מ יש כאן ספק ישיר אולי חסרון של כאיסור לפנינו, ואין לחלק את הספיקות ככה"ג ולומר שמא ליכא חסרון וגם אם איכא חסרון אולי אינו כאיסור, שהרי מעיקרא הריעותא לפנינו היא על ספק חסרון של כאיסור והוי לכאור' רק ספק אחד ולכאור' ככה"ג יש לנו להחמיר, וגם לפי הטעם שכתב המשנ"ב ס"א דיש להסתמך על השיטות דבעינן חסרון כאיסור הרי כאן דיש ספק בכאיסור אין להכשיר.

ומצינו עוד מקרה שיש בו להחמיר והוא מה שכתב החזו"א (קמ"ז ה' ד"ה נראה לדינא) שראוי להחמיר בספק חסר בחוטמו כיון שאף להשיטות שחסר פסול רק בכאיסור הרי שיטת הרמב"ן והר"ן דכל פסולי אתרוג פסולים בחוטמו בכל שהוא וא"כ דחסר פוסל בחוטמו בכל שהוא הו"ל רק ספק אחד אי הוי חסר או לאו ויש להחמיר בספק אחד, אלא דלמעשה כתב החזו"א שם [ד"ה הא דמחמירינן] שיש להחמיר רק במקום שנחשב חוטם לכל הדעות דהיינו על חודו אבל על שיפועו שדעת הרמב"ם והר"צ גאות דאינו בכלל חוטמו א"כ אפשר להקל בספק חסר.

ולכאור' נראה לדון בזה להכשיר בספק חסר גם היכא דהוי ספק אחד וכמו במקרים הנ"ל, והוא בהקדם דהנה נחלקו הפוסקים מהו הטעם לפסול בחסר הטור בשם הרא"ש כתב דהוא פסול רק ביום הראשון אע"ג דפסולי הדר פוסלים מדרבנן כל שבעה, והיינו דס"ל דאין זה פסול משום 'הדר' אלא משום דלא הוי 'לקיחה תמה' אך הריטב"א כתב דטעם הפסול ב'חסר' הוא משום דלא הוי 'הדר' [אלא דס"ל דכל פסולי הדר הוי רק ביום הראשון], ובנשמת אדם כלל קנ"א סק"א כתב דבהא נמי תליא

המחלוקת בשיעור פסול חסר דלמ"ד דהוי משום 'לקיחה תמה' הרי זה פוסל כל שהוא ולמ"ד דכאיסר הרי זה פסול משם הדר, והנה כתב המב"ט לגבי פסול הדר דהוי פסול רק במה שנראה וניכר לעינים מבלי התבוננות מיוחדת, דרק בהכי הוא דהוי חסרון בהדר.

ומעתה יש לנו לדון מה הדין בספק חסר אשר אמנם הספק חסרון ניכר לעינים מבלי התבוננות אבל החסרון עצמו אינו מינכר בלא התבוננות ואפילו אינו ניכר כלל מי נימא דכל שהספק חסרון ניכר כבר הוי בכלל ניכר וחסרון בהדר על הצד שמה שניכר לעינינו הוא אכן חסרון או דילמא דכיון דאין החסרון עצמו ניכר א"כ אין זה נכנס בכלל פסולי הדר שעיקרם הוא חסרון ההדר במה שניכר הפסול עצמו לעינינו.

והנה יש לכאן לפשוט דבר זה מדברי השערי יושר ש"ג פ"ח (סוף ד"ה ועפ"ז מיושב) וז"ל: "ל דבכה"ג שאינו ניכר אם ניטל פיטמתו או שהוא כן מתחילת בריאתו לא הוי פסול מחמת 'הדר' דענין פסול 'הדר' תלוי בהכרה ומראית עין וכו' עכ"ל המבואר בדבריו באתרוג שאין בו את הפיטמא והרי זה ודאי ניכר לעינינו ומכל מקום יש לנו ספק אי חסרון הפיטמא נעשה מתחילת בריאתו ואין בזה פסול או שניטלה פיטמתו לאחר מכן והרי זה פסול הדר, וכתב דכיון דאין הפסול ניכר לעינינו אם כן ליכא פסול הדר, ואע"ג שניכר שאין לנו פיטמא והיה אפשר לדון שעל הצד שניטל פטמתו הרי הפסול גלוי לעינינו דהא חזינן דליכא להפיטמא, וחידש השער"י דאינו כן אלא כיון שאין ידוע שניטלה פיטמתו באופן הפוסל לא חשיב ניכר לעינינו.

ולפי"ז לכאן יש לומר גם כן לענין דידן היכא דניכר לנו שיש איזה נקב באתרוג אלא שאין ידוע לנו אם יש בו חסרון או לאו דלפי דברי השער"י הרי בהכי אין לנו לדון כלל משום פסול הדר כיון דאין ניכר לנו הפסול וא"כ כל מה שיש לנו לדון הוא דוקא מחמת פסול לקיחה תמה והנה יש לנו כאן ס"ס לקולא שהרי ספק אם יש בכלל חסרון וגם על הצד דהוי חסרון הא שמא ס"ל כהצד דהפסול הוא משום הדר ובהכי ליכא פסול, וכמו כן יש לדון לגבי חסר בחוטמו להראשונים דפסולי הדר בחוטמו פוסלים בכל שהוא וא"כ תלוי בכך שהם ניכרים אך כאן שאינו ניכר אין לנו להחמיר מטעם פסול הדר ושוב הוי ס"ס ספק חסר וספק שהפסול הוא מטעם הדר ואין לפסול כלל בספק חסרון כיון שאין החסרון ניכר.

ועוד דהכא יותר יש להקל מכהאי גונא שדיבר בה השער"י שהרי השער"י מיירי בניטלה פיטמתו והרי עד כמה שאכן ניטל בפסול א"כ הרי הפסול גלוי לפנינו ובכל אופן נקט הגרש"ש דמה שאין ידוע לנו שזהו פסול לא חשיב פסול הניכר וכל שכן בנידון דידן שהרי הריעותא והלקותא היא גלויה לפנינו שרואים שניקב האתרוג באיזה אופן אבל אין רואים את החסרון וא"כ גם על הצד שאכן יש כאן חסרון ופסול הלא הוא אינו נגלה כלל וא"כ י"ל דליכא בזה פסול הדר.

אך מאידך מדברי המשנ"ב בסק"א שדן בספק חסרון וכתב להקל מחמת הצד שאין כאן 'כאיסר' אבל לא כתב להקל מחמת הצד שהוא פסול הדר ואין החסרון ניכר לעינינו וליכא פסול הדר בכה"ג, אמנם יש לחלק דהמשנ"ב מיירי בכה"ג שודאי נעשה נקב וחסרון אלא שיש לנו לתלות שבעודו על האילן הוא השלים את עצמו וכיון שהוא ספק על ההשלמה הרי זה חשיב שהחסרון דמעיקרא עדין ניכר, משא"כ היכא שיש לנו ספק על עיקר החסרון אם נעשה כלל חסרון, אלא דלא ברירא שהמשנ"ב אכן מיירי היכא דודאי הוי חסרון מעיקרא.

ולכאן יש לחלק בעוד אופן ולומר דהכא גרע מכה"ג שניטלה פטמתו משום דהתם הצד שאינו חסרון הוא משום דשמא ניטל מעיקר בריאתו ו"ל דבהכי לא חשיב כלל שיש ריעותא הניכרת

לעינינו שהרי על הצד שזהו מעיקר בריאתו אין כאן ריעותא כלל, והוא רק נידון שלנו שמא ניטל לאחר מכן בפסול ובזה לא חשיב ניכר, אבל הכא דמיירי דהריעותא ניכרת לפנינו שנעשה נקב אלא שאין ברור שריעותא זו עשתה חסרון י"ל דמה שהריעותא ניכרת לפנינו ומספקת בחסרון זה נקרא ניכר ועל הצד שיש פה אכן חסרון חשיב חסרון הניכר ויש בו פסול חסר גם מטעם 'הדר. וצ"ע.

הרב שמואל דרזי

דין ישיבת רובו בסוכה לכתחילה או בדיעבד

מדין הגרש"א זצ"ל חקר בדין ישיבה בסוכה דקי"ל דסגי בישיבת ראשו ורובו בסוכה אע"פ שמיעוט גופו חוץ לסוכה, ויש לדון האם הוא דין בדיעבד דסגי ברוב אבל לכתחילה בעינן ישיבת כולו, או דילמא הוא דין לכתחילה ממש, והביא ראיה ממנהג העולם שיושבים סמוך לשלחן גם כשרוב הרגלים הם מתחת לשולחן וכאשר השלחן גבוה עשרה טפחים כמו שהיה שכיח ומצוי ביותר בזמנם, [ובשיעור הגרש"א הוא מצוי מאוד גם בזמנינו], ונמצא דהוא יושב ראשו ורובו בסוכה ומיעוטו מחוץ לסוכה ועל כרחך דזהו דין לכתחילה, עכת"ד, [והובאו הדברים בספר הסוכה פסקים והערות אות ט"ז, ובחי' כת"י למס' סוכה כ:].

אולם יש להקשות דמאי שנא מכל דין רובו ככולו דמצינו בכמה מקומות דלכתחילה בעינן כולו דוקא, כגון בשחיטת רוב סימנים דלכתחילה צריך שישחוט כולם, וכן בשתיית הכוס בד' כוסות דסגי ברוב כוס ולכתחילה בעינן שישתה כולה, וכן בהדס דסגי במשולש ברובו ולכתחילה בעינן שילוש בכולו, וא"כ תקשי מה נשתנה מצות ישיבת סוכה משאר המצוות.

ויש לדון ולבאר בכמה דרכים ויש נפק"מ לדינא בין הצדדים כמש"ת: א' י"ל כיון דעיקר מצות ישיבת סוכה היא בגדר 'תשבו כעין תדורו', א"כ כיון דדרך בנ"א לאכול באופן זה שמכניסים רגליהם תחת השולחן כל ימות השנה, ואם יצטער שלא להכניס רגליו תחת השולחן זה ממעט במצות תשבו כעין תדורו לפיכך אין בזה קפיידא שישב כולו תוך הסוכה, ויש להוסיף דהשלחן הוא מעיקר השיעור דז' על ז' דסוכה דראשו רובו הוא ו' טפחים וטפח הז' הוא בשביל השלחן וא"כ צריך לאכול כדרך שאוכלים עם שלחן [והגם דהיה אפשר לעשות שלחן נמוך מ' טפחים אולם אם הרגילות כל השנה בשלחן גבוה הוי נמי חיסרון בתשבו כעין תדורו], ולפי"ז יש לדון בשינה בסוכה דכיון דיכול לקיים שינה בכל גופו בסוכה לכתחילה לא יכניס רגליו לתוך הבית או תחת שלחן גבוה, ואולי לא חילקו בין שינה לאכילה בדין זה.

ב' עוד יש לפרש דכיון דעיקר שיעור סוכה הוא בז' על ז' טפחים וזה מפני ששיעור זה סגי לראשו ורובו, וכיון דקיבלו חז"ל דשיעור סוכה ראוי לראשו ורובו בלבד, א"כ אין דין לכתחילה בישיבת כולו בסוכה כשם שלא מצינו שיעור סוכה לכתחילה ביותר מז' טפחים, ואם כנים הדברים נמצא דשאני מצות סוכה משאר מצוות ובכל גווי אין דין לכתחילה של ישיבת או שינת כולו בסוכה, ושור"ר דבשור"ת דברי מלכיאל כתב סברא זו ויער"ע להלן.

ג' מיהו בעיקר ראיית הגרש"א זצ"ל שמעתי לדון בתרתי דלפ"ר נראה דראיה זו תליא בפלוגתא דהרמב"ן והבע"מ ריש

פ"ב בדין הישן תחת המטה דנחלקו האם חשיב כישן חוץ לסוכה וכן פי' הרז"ה דכיון שגבוהה עשרה ה"ל אהל בפנ"ע ואין זה עומד בצל סוכה אלא בצל המטה, אולם הר"ף כתב דכיון דגבוהה עשרה שהוא שיעור סוכה נעשית כסוכה בתוך סוכה ולפיכך לא יצא יד"ח, וביאר הרמב"ן דמדברי רבינו הגדול למדנו שאין הטעם משום שאינו עומד באהל סוכה אלא הטעם משום דאתי האי אהל ומבטל לסך סוכה כיון דחשיב ומתורת סוכה בתוך סוכה למדו חכמים דבר זה וכו' הכ"נ אתי אהל זה ומבטל לסך דסוכה למי שישן תחתיו יעו"ש, ולפי"ד הר"ף הרמב"ן והרא"ש יש מקום לדון דבמיעוט הגוף תחת האוהל ליכא ביטול זה, וחשיב כיושב כולו בצל הסוכה, ובדברי הרמב"ן נראה להדיא דמקום זה נמי מכלל הסוכה והראיה דאינו ממעט בשיעור הסוכה אלא רק לגבי הישן תחתיו דנים דהאהל מבטל לסך, וא"כ שפיר י"ל דלגבי מיעוט הגוף אין ביטול כלל. ונמצא לפי"ז דלכתחילה יתכן דצריך שיהא כולו בתוך הסוכה ולא יהא מיעוט גופו בתוך הבית או באויר העולם דיש מצוה לכתחילה בכולו ולא סגי ברובו כמו בכל שאר המצוות.

ד' וגם לשיטת הרז"ה דפי' דהוי כישן חוץ לסוכה יש לפקפק ולדון בראיה מטעם אחר דמצינו בב"ח סי' תרכ"ז דכתב דלהר"ף והרמב"ן דדמי לסוכה תחת סוכה הוא מן התורה, אבל להרז"ה הוא רק מדרבנן והר"ד בשעה"צ שם סק"א ויעו"ש דהפמ"ג משב"ז סק"ב מפקפק דאפשר גם להר"ף והרא"ש היינו רק מדרבנן, וא"כ יש לדחות הראיה דשאני ישיבה תחת השלחן דאפי' אם כולו תחת השלחן אינו אסור אלא מדרבנן לפיכך ליכא בזה דין לכתחילה של ישיבת כולו, אבל לגבי מיעוט הגוף חוץ לסוכה ממש י"ל דלכתחילה בעינן כולו וראוי להקפיד שלא יהא מיעוט גופו בתוך הבית.

ושו"ר בספר חשוקי חמד סוכה ג'. דכתב דמרון הגריש"א זצ"ל הוכיח דרובו בסוכה הוא לכתחילה מהראיה הנ"ל דמותו לישיב בסוכה והרגליים תחת השלחן, וכתב שם לדון בראיה אי נימא דהישן תחת המטה יוצא יד"ח מהתורה וכו"ל, ומאידיך הביא שם דמרון הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שכמו בשאר מצוות כגון בד' כוסות ק"ל דלכתחילה צריך לשתות כל הכוס, הכ"נ בסוכה לכתחילה יש לקיים המצוה בכל גופו. ולפי האמור יש לדון ולחלק דבמיעוט הגוף תחת המטה או השלחן מותר לכתחילה אבל יש מצוה לכתחילה שלא יהא מיעוט גופו חוץ לסוכה ממש.

עוד ראיתי [משנ"ב מהדו' דרשו סי' תרל"ד בשם שו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' מ"א אות י"ב] דכתב דכיון ששיעור המצוה כאן הוא מדין רובו ככולו די ברובו אף לכתחילה ויל"ע בתו"ד אם כוונתו למש"נ באופן הב' דכיון דשיעור סוכה נקבע לפי ראשו ורובו זהו השיעור לקיום המצוה אף לכתחילה וא"כ גם במיעוט גופו חוץ לסוכה ממש הוי לכתחילה, ויל"ע בכל הדברים.

האם ראשו מצטרף לשיעור רוב גופו

והנה מצינו נידון גדול בגדר שיעור 'ראשו ורובו' בסוכה ובשאר

דיני התורה האם פירושו רוב אורך קומתו של האדם והראש מצטרף לחשבון הרוב והטעם שנקטו 'ראשו' משום דצריך שהראש יהא מכלל הרוב ולא סגי שיהא רוב הגוף חוץ מהראש, או דילמא בעינן 'ראשו' ומלבד זה צריך רוב גופו ולפי"ז השיעור גדול יותר, ובס' הלכות חג בחג הביא חידוש גדול מס' הישר לר"ת [מהדו' שלזינגר] סי' קצ"ז שכתב להדיא דאין הראש בכלל הרוב, אמנם מדברי הב"י יו"ד סי' שס"ד מוכח לכאור' דשדרה וגולגולת הן רובו של אדם והיינו דהראש בכלל הרוב ויעו"ש שם בדרישה, ויעו"ש במה שהאריך שם, ובס' הליכות שלמה [פ"ט אות ב'] בהערות הביא דמרון הגרשז"א זצ"ל השיב בנידו"ז דמצד הסברא נראה דהראש מצטרף לשיעור רוב הגוף, והביאו הראיה הנ"ל דבסוכות קטנות כשיושבים עם הגוף סמוך לשולחן ממש אין רוב הגוף מחוץ לשלחן ולא שמענו לחוש לכך ובהכרח דהראש מצטרף, ויעו"ש דכן מצינו בחסדי דוד על התוספתא פ"ז דנגעים ה"ג [ד"ה ברם] דראשו ורובו היינו מדין רובו ככולו דכל התורה אלא דבעינן שיהיה הראש מכלל הרוב ויעו"ש שם באריכות.

ולפי האמור נראה לדון מחד גיסא דשפיר י"ל דאין הראש מצטרף לשיעור הרוב ואם רוב גופו חוץ לסוכה ממש לא יצא, אבל בישיבת רוב הגוף תחת השלחן אין קפידיא דבזה מצרפין הראש עם מיעוט הגוף כיון דהוא רק מדרבנן או מטעם דאהל מבטל אהל כמש"נ, ולאידך גיסא י"ל דסוכה שאני מכל דיני התורה דכיון דשיעור סוכה זע"ז הוא משום דזה השיעור מחזיק ראשו ורובו של אדם דגברא באמתא יתיב ושלחן טפה, ויעו"ש בשעה"צ סי' תרל"ד סק"א דכתב דמדברי המג"א משמע לפי שדרך סעודתן בהסבה ואין אוכלין זקופין ויושבין כמונו לפיכך צריך זע"ז להיות בזה ראשו ורובו ושלחנו עי"ש, וא"כ נראה דאם בהסבה השיעור הוא אמה דהיינו ו' טפחים ודאי דהראש בכלל השיעור ולא בעינן רוב גופו חוץ מראשו וכך נמסר השיעור דסוכה מהלל"מ, ויל"ד אם יש ללמוד מכאן לשאר דיני התורה שנאמר בהם שיעור ראשו ורובו.

עוד מצינו ברש"ש סוכה ג'. דכתב דהוקשה להפוסקים אף יכל ז' טפחים רובו של אדם שהוא בכמו י' טפחים, והרע"ב הוסיף לנו תימה שכ' בריש מכלתין ו' על ו' לראשו ורובו, ולענ"ד דרובו ר"ל רוב מנין אבריו דחשיבי ג"כ לענין טומאה ברפ"ב דאהלות ולפי המבואר שם בספ"א נמצאו במיעוט הגוף שכלפי ראשו עם הראש ונכון בעזר"ה. עו"ל דודאי הסיבתן לא היה בפישוט כל הגוף בשוה אלא דראשו וצוארו וקצת גופו הסמוך לו היו בזקיפת אלכסון קצת על משענת הכותל או ראש המטה וא"כ גם גובה הסוכה מסייע להכיל קצתו עכ"ל, וחזינן דהרש"ש נקט בפשיטות דראשו מצטרף לשיעור הרוב ובת"י הראשון חידש דאפי' מיעוט מהגוף הסמוך לראש חשיב ראשו ורובו אע"פ שרוב בנין הגוף מחוץ לסוכה כיון דיש רוב מנין אברים עם הראש מהני לקיום מצות ישיבת סוכה והוא חידוש עצום, וגם בתירוצו השני חזינן דנקט דהראש הוא מכלל השיעור ומשום דבהסיבה ודאי אין רוב הגוף בז' טפחים, ויל"ע בכל הדברים ולא באתי אלא לציין ולעורר הצדדים והנידונים.

תשובה כפרה טהרה, כיום הכפורים ובפורים

עיקר עניינו של יום הכפורים הוא הכפרה והטהרה. שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא ט"ז כ') והסביר הכלי יקר מהו שנאמר "לפני ה' תטהרו" אחרי שאמר שהקב"ה הוא שיפעל "לטהר אתכם"?

"לפני ה' תטהרו. כי אין יום כיפורים מכפר כ"א לשבים, (שבועות יג.) וקודם שיכפר עליהם ה', חייב כל אדם לטהר עצמו מכף רגל ועד ראש מכל טומאת העוון לכך נאמר לפני ה' תטהרו. ו"לפני" משמש לשון קודם. וגדולה מזו מצאתי בספר הזוהר על פסוק מפני שיבה תקום (ויקרא יט לב) שקודם זמן השיבה יקום האדם משנת תרדמתו לשוב אל ה'. ק"ו לשון לפני, והיינו לפני בא יום ה' הגדול והנורא תטהרו ע"י התשובה ואח"כ לטהר ה' אתכם ע"י הכפרה".

ישנם אפוא שלשה שלבים בעניינו של יום הכפורים:

1. "לפני ה' תטהרו" - ההכנה שלנו, ההיטהרות על ידי התשובה.

2. "לכפר עליכם" - הקב"ה הוא שמכפר.

3. "לטהר אתכם" - אף שהוקדמה היטהרות על ידי התשובה הקב"ה יסיים את ההיטהרות.

מהי הטהרה שמוטלת עלינו, מהי הכפרה, ומהי הטהרה שהקב"ה מטהרנו אחרי שכבר נטהרנו בעצמנו? בארבעת חילוקי הכפרה עליהם דיבר רבי מתיא בן חרש, שהרמב"ם מביאם בהל' תשובה (א' ד') נאמר שעל מצוות עשה מספיקה תשובה. ועל מצוות ל"ת (שאינן בהן כרת או מיתת ב"ד) תשובה תולה ויום הכפורים מכפר.

בשעה שאדם עובר עבירה מחליש הוא כח הטוב ומחזק את כוחות הרע. ברם, אם עבר על מצוות עשה לא חיזק בפועל את כח הרע ולא הוסיף טומאה לא בגופו ולא בעולם ולא נוסף כח לשרו של עשיו. ואילו כשעבר על לא-תעשה הוסיף טומאה ממש ומלבד שחיסר בעצמו חיזק את הסטרא אחרא והוסיף טומאה בעולם. לפיכך, על מצוות עשה מועילה תשובה ופועלת תיקון שלם, כי תשובתו מתקנת את החסרון שחסר היה לו עם העדר המצווה. אבל כשאדם עבר על ל"ת, וחיזק כאמור את הסט"א, אין התשובה מועילה למחוק את תוספת הטומאה שהוסיף לשרו של עשיו, לסט"א, את זה עושה כפרת יום הכפורים. הכפרה היא אפוא עקירת הטומאה ממקומה. ובמקרה שלנו - עקירת תוספת הטומאה שהוסיף החוטא ונוקפת לחובתו, ומעתה כשחזר בתשובה, התשובה מתקנת את החסר שבו, ותולה עד שיבוא יום הכפורים ויכפר קרי - יעקור את הרע ויחליש את כוחו. (ע"י פחד יצחק יום כפורים מאמר ג').

למדנו כי כפרת יום הכפורים פועלת לעקירת הרע ולביטול האשמה של חיזוק כוחה של הסט"א שנגרם על ידי החוטא העובר על ל"ת.

ובכן, התהליך הוא כדלהלן: תחילה מטהר האדם עצמו ושב בתשובה. ובכך מתקן את שעיוות כשהתרחק מן הבורא ומציב עצמו חזרה במקום הראוי לו - לפני ה'. עדין רובצת עליו עננה - הטומאה שנוספה עקב חטאו, על כך בא יום הכיפורים ומכפר. חזו היתה עבודת כה"ג כשסמך ידו על ראש השעיר ההולך לעזאזל שאמרו כי מניח הוא את עוונות איש תם על ראשו של האיש השעיר.

אחרי שהוא חזר בתשובה, מה שהכלי יקר מיחס לנאמר "לפני ה' תטהרו", והקב"ה כיפר על חטאו ונעקרה תוספת הכח שניתנה לשרו של עשיו, מגיע החלק השני של יום הכפורים - "לטהר אתכם".

1. כלומר, אם "מפני" הכוונה "קודם" ק"ו שלשון "לפני משמעו "קודם".

מהי אותה טהרה שיום הכפורים פועל בעולם ובנו, אחרי שכבר עומד האדם לפני ה' והתוצאות הרות הגורל של חטאיו נעקרו?

מתורתו של רמח"ל בספרו מסילת ישרים פרק טז - בביאור מדת הטהרה למדנו:

"הטהרה היא תיקון הלב והמחשבות. זה הלשון מצאנוהו אצל דוד שאמר (תהלים נ"א) "לב טהור ברא לי אלקים". וענינה שלא יניח האדם מקום ליצר במעשיו, אלא יהיו כל מעשיו על צד החכמה והיראה ולא על צד החטא והתאוה. זה אפילו במעשים הגופניים והחומריים, שאפילו אחרי התנהגו בפרישות, דהיינו, שלא ייקח מן העולם אלא ההכרחי, עדיין יצטרך לטהר לבבו ומחשבתו שגם באותו המעט אשר הוא לוקח לא יכוון אל ההנאה והתאוה כלל, אלא תהיה כוונתו אל הטוב היוצא מן המעשה ההוא על צד החכמה והעבודה... ועל דרך זה אמר שלמה (משלי ג): בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך".

יום הכפורים מטהר בכוחו של יום הכפורים ובכוחה של עבודתנו ביום הכפורים לפעול לתיקון הלב והמחשבות ולהעלות אותנו לפיסגה אחרת. לא רק שנהיה נקיים מכל עוון ושנקיים את המצוות בלב שלם ושמה. אלא גם בכל שטחי הרשות ובכל הלב והמחשבות נהיה קשורים ודבקים ברצון ה' ובקדושתו.

אלא שאם כך קשה מדוע מתענים ביום הכפורים? היה מקום לומר שאדרבא נאכל ונשתה ונעסוק בענייני החומר והכל יהיה לשם שמים?

ונראה, שביום הכפורים יורדת רוח טהרה ממרום. כדי שרוח טהרה זו תרד צריכים אנו תחילה להתנתק מן החומר ולמלא עצמנו באור הרוחני. והוא שאמרו חסידים: בתשעה באב וביום הכפורים קל לצום כי בתשעה באב מי יכול לאכול וביום הכפורים מי צריך לאכול". ביום זה מתעלים אל מעבר לצרכי הגוף ופשוט אין כל צורך במציאות הגשמית. הטהרה מביאה להתפשטות מן הגשמיות, ולפחות לשמץ ממנה. ומיום הכפורים יש לנו מספר חודשים להתאמן ולהכניס את אותה טהרה לחיי היומיום ולעולם החומר. עד שבהגיע חג הפורים, המשלים כידוע את יום הכפורים, שבו אוכלים ושותים עד שמגיעים למצב של "לא ידע" ובכל זאת הכל בקדושה ובטהרה, ניתן להוכיח שאכן טהרת יום הכפורים פעלה. ולכן אמר מי שאמר שהמטרה היא באמת קדושת יום הפורים, ואילו קדושת יום הכפורים היא כמו פורים - כפורים, ועד פורים לא הגיעה.

את היסוד הזה רואים בקשר שבין יום הכפורים לריח. מרבים בריח ביום הכפורים. הטעם ההלכתי הוא כדי להוסיף ברכות ולהגיע למאה ברכות. אך בפנימיות הדברים הרי ריח מבטא את הטהרה החופפת את כל מעשי האדם ואת יראת השמים הפנימית שנאמר "והריחו ביראת ה'", ונאמר "ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'".

הגמרא בשבת ל"ג ע"ב מספרת שרשב"י ובנו יצאו מן המערה וראו שבני אדם עסוקים בחיי שעה ורצו לשרוף את העולם, משיצאו פעם שניה מן המערה היה זה "בהדי פניא דמעלי שבתא, חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא, ורהיט בין השמשות אמרו ליה הני למה לך אמר להו לכבוד שבת ותיסגי לך בחד חד כנגד זכור וחד כנגד שמור אמר ליה לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל יתיב דעתיהו" ומסביר רבני צדוק הכהן שמצוות העשה של שבת הכלולות ב"זכור" הן שורש כל שאר העשיות שאדם עושה, ומצוות הל"ת של שבת הכלולות ב"שמור" הן שורש כל הפעולות שאדם נמנע מלעשותן. והזקן הראה להם שאת הכל אפשר להקיף בריח, כלומר, בטהרה וביראת שמים פנימיים. והוא הדין והוא הטעם ביום הכפורים שהוא יום של טהרה וממילא של ריח, "ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'".

ויום הפורים קשור אף הוא לאותה בחינה עצמה - לריח, שהרי גם מרדכי וגם אסתר קשורים לריח. אסתר שנקראת הדסה והדס הרי יש בו ריח, כידוע מהדס של ארבעת המינים, ומרדכי מרומז בתורה בפסוק מור דרור שתרגומו מור-דכי.

בשבילך בני

סדרת מאמרים לחינוך ילדים בנושא שבת קודש

מאת הרב אלחנן קרביץ שליט"א יו"ר ארגון שבילים, מחבר הספר לחינוך ילדים: בשבילך בני

היצרכות [א]

כך זורקים את הלחץ מהבית

לאחר שהבנו את החיסרון שביום שישי לחוץ, לאחר שהפנמנו שאנחנו מפסידים הרבה מאוד מצורת חיים כזו, בגשמיות וברוחניות, בפן האישי ובפן החינוכי, אפשר לעבור לחלק המעשי – כיצד אכן אפשר לזרוק את הלחץ מהבית.

כידוע לכל, הפתרון היחיד להורדת לחץ בכל נושא בחיים – הוא הכרת הבעיה והערכות נכונה ומדויקת מראש לקראת בואה. כאשר אדם יודע מה עליו לעשות בכל שעה, הוא רגוע, אין לו ממה להיות לחוץ, הוא מרגיש שליטה מלאה על המצב. כך גם לגבי שבת קודש. אם נתכנן נכון את כל ימות השבוע, נפרוס את ההכנות לשבת הבאה כבר מרגע יציאת השבת, בכך נוריד את העומס מיום שישי, ונוכל להגיע ליום הנספך, שבת קודש, שכולם מעונגים, שמחים, מאושרים, מחייכים!

הנה רשימת המלצות בכדי לזכות להגיע ליום שישי רגוע. רבים עשו כן, ועלתה בידם.

הקדמת הקניות לשבת

אחד מהדברים המפליאים ביותר הוא נושא הקניות. הרי שבת קודש ידועה לכל מתי היא מגיעה, כל בית יודע איזה מצרכים הוא נצרך להכנת מעדני השבת, ועדיין ישנם רבים העושים את קניותיהם לשבת בדקה התשעים, מרכזי הקניות עמוסים בימי חמישי אחר הצהרים וביום שישי עד שעת סגירת החנויות, ודבר פלא הוא, וכי השבת אצלם באה בהפתעה, הם לא ידעו על בואה... כמה חבל. הכינו רשימה קבועה, וערכו את הקניות בימי שני ושלישי, אחרת, זמן יקר מתבזבז [אפילו אם אתם שולחים ילדים], וגם אי אפשר להתחיל להכין מוקדם מאכלים שכן אפשר להכיןם מבעוד יום.

כמובן, שמצוה להשאיר לקנות דברים ביום שישי, ובודא דברים שאין ברירה, כגון חלות שיש לאפותם או לקנותם ביום שישי, אך על זה נאמר שיש לעשות זאת השכם בבוקר, וכלשון השולחן ערוך בהלכות שבת (אורח חיים סי' רנ): ישכים בבוקר ביום שישי להכין צרכי שבת.

גיהוץ

לכאורה, אם אין סיבה מיוחדת, מומלץ לכבס את בגדי השבת כבר במוצאי שבת או מיד ביום ראשון, כך נוכל גם לגהץ את הבגדים הטעונים גיהוץ עד ליום שלישי, ובכך להוריד עול מיותר מעל עצמנו בימי חמישי ושישי. ואפילו אם זהו תפקידן של בנות הסמינר לגהץ, אך גם אותן מומלץ להרגיל להקדים את ההכנות לקראת שבת, ואף זה בכלל חינוך לכך.

סידור הבית והמשחקים

בית שבדרך כלל מסודר, יותר קל לסדר אותו סופית, וזה אורך פחות זמן. לכן, מומלץ לא לדחות את סידור הבית לסוף השבוע, אלא כבר ביום שלישי להשתדל לסדר כמה שיותר את הבית, ובכך להוריד את העומס מסידור הבית ביום שישי.

כמובן, בנושא סידור הבית והמשחקים, יש להיעזר בילדים, כל אחד לפי כוחו וגילו עליו לתת יד על מנת שהבית ישאר מסודר, כל אחד יחזיר למקום כמה חפצים, ובכך כולם שותפים לסדר.

מותר ואף מומלץ, לומר לילדים שמה שאנחנו מסדרים את הבית עכשיו, ביום שלישי, אנו עושים כן לכבוד שבת, ובכך נרוויח שיש במעשה זה גם מצוה של 'כבוד שבת', וגם חינוך בני הבית, בידיעתם שבבית שלנו מתכוננים לשבת כבר מאמצע השבוע, ולא נזכרים בה רק בשעת האפס.

בישולים

כמובן, כל מה שאפשר להכין ביום חמישי – מומלץ להכין כבר ביום זה, כמה שפחות להיות במטבח ביום שישי... ישנם סלטים, עוגות, ואפילו מעדנים, שאין הבדל בטעמים בין אם הכינו אותם ביום חמישי לבין אם הכינו אותם ביום שישי אחר הצהריים, [למעט מפונקים מאוד הזקוקים לאכול הכל טרי מהתנור. ואף לחלק מהם מסתבר שאילו יגישו לפניהם מעדנים בידיעה שהם הוכנו בערב שבת אחר חצות, הם יתענגו עליהם מאוד, ולא ירגישו בהם מאומה, אף שבאמת הם הוכנו כבר ביום רביעי, אך על טעם וריח לא שווה להתווכח]... בקיצור, כל מה שאפשר להקדים ליום חמישי – טוב. מומלץ. כדאי. ואם לא הספקנו, אז לא נורא, במקום עשרה סוגי סלטים וארבע מיני מאפה, יהיה אחד פחות... זה גם כבוד שבת... [למי שמסוגלת שיהיה סלט אחד פחות]

ביקיון

יום שישי הוא לא ערב פסח, ואין זה היום המתאים להבריק בו את החלונות, לנקות תריסים, - דברים אלו ניתן לעשות לכבוד שבת גם במוצאי שבת, כן, זה גם לכבוד שבת... כידוע על בית שמאי (ביצה טז.) שהיו קונים כבר מיום ראשון בשר לכבוד שבת... ומסופר על מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל שהיה מכין את נרות השבת כבר במוצאי שבת.

כמובן, בתים שכל האוכל והשבת כבר מוכן ביום שישי בבוקר, ויש להם זמן פנוי וריק והם מחפשים לעשות משהו, אכן בידם להבריק חלונות דלתות ומשקופים, אך בודאי שזה רק לאחר שכל השבת כבר מוכנה, ואכן כך הביא המשנה ברורה (סי' רנ"ג) ש'יש לפנות קורי העכביש מהבית בערב שבת, וכל שכן שצריך לכבד הבית מהאבק והעפר מבעוד יום, וזהו הכל בכלל כבוד שבת, וידמה בדעתו כאילו יבוא אליו להתאכסן מלך בשר ודם, כמה מכבד הבית ומציע המיטות, וכל שכן שבת מלכתא'. אך כבר כתב החפץ חיים (נדחי ישראל פל"ז אות א) שמי שידוע שלא יוכל להכין בערב שבת, חייב כבר מאמצע השבוע להקדים לקנות את צרכי השבת.

בהצלחה!!

תוספת שבת

שים לב! השקיעה והדלקת נרות שבת מתקדמים!

זמני הדלקת נרות שבת מוקדם פרשת האזינו

ירושלים: 5:56 מוקדם: 5:46

בני ברק: 6:11 מוקדם: 6:01

מודיעין עילית: 6:05 מוקדם: 5:55

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

דברי חיזוק להתחזק ב'תוספת שבת' לקראת 'שבת שובה'

וממהרים לצאת, כי הלא כל ששת ימי המעשה יונקים מן הקללה שנתקלל אדם הראשון "בזעת אפיך תאכל לחם", ורק השבת לבדה יצאה מכלל הקללה והקב"ה בכבודו ובעצמו ברך את היום הזה - "ברכו וקדשו". ותחת אשר בעלי השכל ממהרים להיכנס אל השבת לקבל ברכתה ומאחרים לצאת - בשביל שלא להיכנס כ"כ מהר אל קללת ששת ימי המעשה - מהפכים הם את הסדר, מאחרים הם להיכנס אל הברכה ונחפזים הם לצאת ממנה ולהיכנס במהרה אל הקללה של ששת ימי המעשה. אשרי מי שזוכה להבין זאת - למהר בקבלת השבת ולאחר לצאת ממנה, כדי לקבל ברכת ה' הבאה ממילא למקבלי שבת", עכ"ל.

ומוכן בזה דעת הגר"א מה שנוהגים בקידוש של ליל שבת לפתוח במילים יום השישי ויכולו השמים ר"ת הוי"ה וכ"כ בשו"ת חתם ספר (או"ח סימן י') והינו שע"י תוספת שבת מתקדשים גם ימי החול ואפשר להוסיף שעל ידי שמוסיפין מחול על הקודש ממשיכים מברכת השבת אל ששת ימי המעשה בין מלפניה ובין מאחריה ובה מתברכין גם ימות החול מכוח ברכת השבת שהיא מקור הברכה וזהו טעם יפה למצות תוספת שבת.

המשנה ברורה בסי' תר"ג סק"ב כתב בשם היערות דבש: ז' הימים שבין ר"ה ליוה"כ הם כנגד ז' ימי השבוע ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום, דרך משל ביום א' יעשה תשובה על כל מה שחטא כל ימיו ביום א' וכן ביום ב' וכן כל ז' ימים. (ע"ש)

כפרה לחילול שבת ממרן החזו"א: "עיקר התשובה על אי זהירות הוא שימת לב על להבא, ובאמת צריך להתרגל להחמיר בכניסת השבת אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשביל מצוה נכנסים למצב נלחץ וסוברין יכולני עדין לגמור קודם השבת, ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול שבת!" (תשובות וכתבים מ"ה).

וכך על הגר"א מוילנא: במעשה רב אות קי"א כתבו "הדלקת הנר מקדים מאד להדליק (כמובן לא לפני פלג המנחה) ופעם אחת איחרוהו ולא הניח להדליק אפי' ע"י נכרי, ואפי' שבכהכנס"ס עדיין לא אמרו מזמור שיר!"

וכבר אמר מרן הח"ח זצ"ל מובא בספר 'חפץ חיים על התורה' וז"ל - "כמה נואלו המה קטני אמונה שמאחרים לקבל את השבת

דברי חיזוק ממרן המשגיח רבי דב יפה זצוק"ל ע"פ דברי הרמח"ל שקדושת השבת יותר מר"ה ויו"כ!!

פעם בשנה, אך על פי מה שרואים בדברי הרמח"ל, שקדושת השבת גבוהה אף יותר מקדושת הימים הנוראים, אסור לנו להרשות שטבע ההרגל יגרום חלילה לזלזול בקדושת השבת. מרן הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר, שהסיבה שבדור שלנו בני הישיבות אינם מצליחים כ"כ לצמוח לשיעור קומה של 'גדלות', נעוצה באי ניצול מספיק של ימי ששי ושבת קודש.

כתוב בירושלמי (נדרים פ"ג ה"ט) 'שקולה שבת כנגד כל המצוות'. והסבא מקלעם היה אומר, שזה לא נאמר רק ביחס למצוות השבתיות, אלא כל מצווה בשבת - קדושתה שקולה כנגד כל המצוות! והיה המשגיח מעורר שהנהגה בשבת צריכה להיות ברוממות גדולה, וגם הלימוד התפילה ושאר המצוות שבכל השבוע צריכים להיעשות ברוממות - בשבת צריך שהם יהיו ברמה יותר גבוהה מכל השבוע...

ואכן מרן הגרא"מ שך זצ"ל, היה אומר בשם מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, שהסיבה שיום כיפור הוא יום קדוש אפילו אצל אותם שרחוקים משמירת הדת, והם נוהרים בו שלא לחללו, אין זה רק משום שעצם היום הוא יום קדוש. אלא עיקר הסיבה היא משום שאצל שומרי התורה, היום הזה הוא יום מחוזק, שמתחזקים בו ונוהרים מאוד בכל דיני היום, וזה משפיע שפע בכל העולם שאפילו אלו שרח"ל רחוקים משמירת הדת, הם מרגישים חיזוק

כמו שדואגים לצחצח את הבית והבגדים לכבוד שבת קודש, כך אנו צריכים לצחצח את נשמתנו שנגיע נקיים לשבת קודש, וכמו שכתב ה'משנה ברורה' (סימן ר"נ סק"ג) יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת כי שבת מקרי כלה מלכתא וכאילו מקבל פני המלך יתברך שמו, ואין נאה לקבלו כשהוא לבוש בבליי הסחבות של חלאת העוונות. גם קודם הטבילה במקווה לכבוד שבת קודש יש להרהר בתשובה שהלא העיקר הוא כוונת הלב, כלשון ה'רמב"ם' (סוף הל' מקוואות) 'זהדבר תלוי בכוונת הלב'. (המשגיח עד שנתו האחרונה הלך למקווה מדי ערב שבת קודש במסירות עצומה, ושום מכשול לא מנע ממנו להיטהר לפני שבת קודש וכן כתוב בהשל"ה הקדוש, ששבת היא הלב של השבוע, וכפי שהבריאות של כל הגוף תלויה במצבו של הלב, כך מצבו של כל השבוע תלוי בשבת. וכמו שכתוב ברמח"ל שקדושת השבת חלה על היום האחרון של השבוע, אך מקדשת ומעלה את כל ששת ימי החולין שקדמו לה, עד שנמצא שעל ידי קדושת השבת נמצאו כל ימות האדם מתקדשים. עוד מבואר ברמח"ל, שקדושת השבת היא גם הקדושה העליונה ביותר מכל הקדושות, וגם הקדושה המשפיעה ביותר.

והנה, את ראש השנה ויום הכיפורים כולם יודעים שצריך לנצל כראוי, הן בתפילות והן בלימוד וכד', וכל כך למה? מפני שהם

צריך לעכבו כאדם ששומר אוהבו שהוא עמו, ואינו רוצה שילך מעמו כל זמן שיוכל לעכבו, ומושל זאת לזאב שכשטורף בהמה זה או מלפניה או מלאחריה ואפילו הכי הורג את כולה, כמו"כ אם לא יוסיף מחול על הקודש מלפניה ומלאחריה הרי זה כמחלל כל השבת.

רשכבה"ג מרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א: למה הוצאות שבת חוץ מהתקציב שנגזר בר"ה?

ממה שהוא חייב, אין חשש שיזיק לו העולם הזה, כי הוא לא מחשיב את העולם הזה, וגם מה שיש לו הוא מוציא על מצוות ומעשים טובים, ולאדם כזה אפשר לתת פירותיהן בעולם הזה, כי הוא בודאי ישתמש עם זה לעשות מצוות ומעשים טובים. והטעם שמקבלים שכר מיוחד על הידור מצוה, יש לפרש לפי מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, ט) "כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות", ומשמע מדבריו כי שכר שמחת המצוה גדול יותר משכר המצוה עצמה.

ובטעם הדבר נראה, מפני ששמחת המצוה נובעת מתוך פנימיות הלב, ומצינו בחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) שהקב"ה גומל בשכר מיוחד על עבודה שבלב, שהיא עבודה הצפונה בפנימיות האדם, וזוכים בה לטוב הצפון. וכך גם שמחה במצוה נובעת מאהבת המצוה בפנימיות הלב, שהלב מחשיב את המצוה ושמח בה, ועבודת הלב נחשבת יותר מעבודת הגוף, כמו שכתוב (משלי כג, כו) תנה בני לבך לי, ואמרו (סנהדרין קו, ב) רחמנא לבא בעי, לכן זו דרגה יותר גבוהה, ואין לשער השכר על זה. ולכן יש שכר מיוחד על הידור מצוה יותר מהחייב, כי ההידור במצוה נובע מהכרת חשיבות המצוה בפנימיות הלב, ועל זה מגיע שכר יותר גדול. וכן עונג שבת, מי שמענג את השבת, ומוציא הרבה הוצאות לכבוד שבת, זה נובע ממה שהוא מחשיב בלבו את קדושת השבת, ומאחר שזו עבודה שבלב, שכרו גדול מאד. נאמר בסוף השיעור כללי, אייר תשס"ח

גדול ביום הזה, ונזהרים שלא לחללו, ובתוספת שבת אין רק הידור בעלמא מאחר והערוך השולחן (רס"א א) בשם המכילתא: שלומד מ"זכור את יום השבת לקדשו" שבדברות ראשונות, שחובה לקבל שבת הרבה קודם שקיעת החמה, ומ"שמור את יום השבת לקדשו" שבדברות אחרונות לימד שגם ביציאת השבת

חז"ל הפליגו בשכרו של המענג את השבת, ואמרו (שבת קיח, א) כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים [ופירש רש"י, נחלה שאין לה קץ], וכן ניצול משעבוד מלכויות, ונותנים לו כל משאלות לבו. עד כדי כך גדול שכרו של המענג את השבת, שנותנים לו כל מה שהוא צריך, ולא יחסר לו כלום, גם מענייני העולם הזה, ויש להבין הטעם בזה, ומדוע זה זכות גדולה וחשובה כל כך? עוד מצינו שאמרו חז"ל (ביצה טז, א) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים, אין קצבה להוצאות שבת ויום טוב, וכל מה שאדם מוציא לכבוד שבת ויום טוב, מחזירים לו מן השמים, וצריך ביאור מה המיוחד בהוצאות שבת, ומדוע זה לא נכלל עם כל ההוצאות הקצובות לאדם מראש השנה? ואפשר לפרש לפי מה שאמרו (ב"ק ט, ב) הידור מצוה עד שליש במצוה, במערבא אמרי משמיה דרב זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה, היינו שהחייב מדרבנן להוציא על הידור מצוה הוא רק עד שליש, ומה שאדם מוציא על הידור מצוה יותר מהחייב, יש על זה שכר מיוחד, משל הקב"ה, ופירשו רש"י ותוספות שם, דהיינו שאוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. ולכאורה מדוע נותנים לאדם פירותיהן בעולם הזה, הרי הנאות העולם הזה מסוכנות לאדם, כמו שכתוב (דברים לב, טו) וישמן ישורון ויבעט, ומדוע נותנים שכר כזה שעלול להזיק לו? ויש לבאר כי אדם כזה שמוציא הוצאות על הידור מצוה יותר

איך זוכים במשפט? סיפור מהגה"ג ר"י זילברשטיין שליט"א

את שלו, ויתר לו ופטרו מכל תשלום. מסיפור זה אנו למדים שאף במלכותא דשמיא אם האדם מתאמץ מעבר למחוייב נחשב הוא לעבד נאמן ומסור, לפיכך כל מי שמתייצב ומוכן לשבת קודש עוד בטרם הזמן הנדרש ממנו ודאי עבד נאמן הוא ועל כן מגיע לו חיים. כי בזה שמקבל שבת קודש קודם זמנה מצהיר בזה שברצונו לקבל עליו עול מלכות שמיים.

וזהו הבאור במה שכתב ה"פרי מגדים" בסימן רנ"ז "המוסיף מחול על הקודש - מוסיפים לו חיים", וכן בספר "רמזי שבת" כתב "המרחיב גבולות השבת ומצמצם שעות החול יצמצם לו הי"ת גבול צרותיו". וה"בן איש חי" בספרו "בן יהודע" כ' שדברי הגמרא (שבת קי"ח) "המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים" מוסיבים על המוסיף תוספת שבת. ובספרים הקדושים מובא שהמזיקים נוצרו, כידוע, בערב שבת בין השמשות (אבות פרק ה' משנה ו') ועל ידי תוספת שבת אנו מבטלים את כוחם.

מעשה שהיה באחת ממדינות אירופה: אדם אחד עבר עברה חמורה ע"פ חוקי המדינה ההיא והובא לדין, ובית המשפט החמיר מאוד בעונשו באופן יוצא דופן ודרש ממנו לשלם תשלום חודשי גדול לקופת המדינה במשך כל שנות חייו. אותו אדם חשש שלעת זקנתו לא יוכל לעמוד בזה, אי לזאת חישוב מהו הסכום המשוער שיצטרך לשלם במשך יובל השנים הבאות, נטל את כל חסכוניותו והוסיף עליהם סכומי עתק שלוה ממקורות שונים עד שהיה בידו את כל הסכום (פחות או יותר) הנתבע ממנו למשך ימי חייו. את הכסף הפקיד בידי עורך דינו והורה לו לשחרר בכל חודש לקופת המדינה את הסכום הנדרש. כאשר נודע לשר האוצר דבר השתדלותו היוצאת דופן של הנאשם, התפעל מאוד מנאמנותו וממסירותו לביצוע גזר הדין ואמר: "אם כך הוא נהג אין צל של ספק שהוא סר מדרכו הרעה". מתוך כך הגיע למסקנה שהעונש כנראה עשה

לפרטים והנצחות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324gail.coa
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדדים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

שמעתא עמיקתא

גליון תמוז | פרשת האזינו | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות ליום הכפורים

לקבלת מהדורה מורחבת

עם דיני חולי קורונה
ניתן לשלוח בקשה לכתובת שבגב הגליון

ערב יום הכפורים

מצות אכילה

מצוה לאכול ולשתות בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה. [שו"ע סי' תרד סעי' א'] ומ"ב (סי' א'). ויש לאדם למעט בלימודו כדי לאכול ולשתות. [מ"ב (שם) סי' א']. ואסור להתענות אפילו תענית חלום. [רמ"א (שם)]. ועי' במ"ב (סי' ב') שכתב דאם מתירא לנפשו ורוצה להתענות, יתענה עד סעודה המפסקת, דודאי מן הדין סגי כשיאכל פ"א. ואם אינו מתענה היום כלל טוב שיתענה איהו יום אחר יוה"כ.

מי שפטור מהתענית

יש אומרים שהמצוה מוטלת אף על מי שפטור מהתענית (ולענין נשים עיי' בסמוך). ועי' בהעמק שאלה [ואילתא קסז אות יב], בתי"ס (סי' ק"ב ד"ה ומדל) ובא"מ (או"ח סי' ק"ג ס"ד אף אד). ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון קס"ו.

נשים

גם נשים בכלל מצוה זו, אלא שאם לא תתענה משום חולי פטורה, כי כל עיקר שאנו מחייבין לאשה הוא משום שצריכה להתענות למחר. [נתי"ס סי' ק"ב] וכה"ל (סי' תרד אות ה). וכן נראה שתימת דברי המ"ב שנשים בכלל מצוה זו שהרי לא חילק בדבר. דלא כהר"ע (סי' טז) שמסתפק אם נשים בכלל מצוה זו. ועי' עוד במקראי קדש (נשים נוראים סי' לז) שאם אוכלת ביוה"כ פחות מכשעור שפיר נחשבת מתענה ועליה לאכול בעוה"כ. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קס"ו.

אכילת מאכלים קלים

בערב יום הכיפורים אין לו לאכול אלא מאכלים קלים להתעכל, כדי שלא יהא שבע ומתנאה כשיתפלל. [שו"ע סי' תרד סעי' ד].

דברים המהממים את הגוף

אין אוכלים דברים המהממים את הגוף, שלא יבא לידי קרי. [רמ"א (סי' תרד סעי' ד)]. כגון בשמים וכרכום (שקורין זאפרין) ויין טוב. וזה אינו אסור כ"א בסעודה המפסקת. [מ"ב (סי' טז)]. כמו כן אין לאכול מאכלי חלב חמים כי מרבים זרע, אך בסעודת שחרית נוהגין לאכלן. [רמ"א (סי' תרד סעי' ד), פמ"ג (א"א סי' ה) ומ"ב (סי' יח)]. וה"ה דיש לזהר משום וביצים שהם ג"כ מרבים זרע. [מ"ב (סי' יח) ועי' בסי' ר"ב סי' א' שכתב דדוקא שומים צלויים מרבים זרע. ושכן עדישים מבושלים מרבים זרע א"א הם מלוחים]. חלב המעורב בתבשיל או ט"מ"א עם חלב יש מקום להקל כי החלב בטל ברוב. [מ"ב (שם) ע"פ הפמ"ג (שם)].

שאר מאכלים

לא יאכל שומשמן מפני שמעלה גרה ואם אכל הרבה לא ישים אצבעו בפיו להקיא ביוה"כ שמה יבלע קצת מן הקיאה. כמו כן לא ישתכר בסעודה המפסקת ולא יאכל בשחרית וכ"ש בסעודת המפסקת. [מ"ב (סי' יח)]. וי"א שיש לאכול מאכלי דגים בסעודת שחרית, אבל לא בסעודת המפסקת. [מ"ב (סי' יח) וסי' תרד אות א'] וקשו"ע (סי' קלא אות יב). וי"א שדוקא דגים חמים אין לאכול בסעודה מפסקת אבל קרים אם אינם מלוחים לית להו. [אלף למגן (סי' תרד סעי' ב)].

ממתי יש לזהר

דברים המרבים זרע כגון מאכלי חלב היה ראוי להיות נזהר שלא לאכול כל היום אכן העולם נוהגין לאכלן בשחרית. [רמ"א (סי' תרד סעי' ד) ומ"ב (סי' טז)]. ועיקר טעם המנהג משום שהם מאכלים קלים, אכן בסעודה מפסקת נהגו לאכול בשר שהיא עיקר הסעודה, ודוקא בשר עוף, ויש שנהגו לאכול בשר עוף בשחרית. [מ"ב (סי' טז)].

קבלת תענית ושאר עינויים

קיבל עליו התענית

אם קיבל עליו התענית אינו רשאי לאכול. [שו"ע סי' תרד סעי' א]. ואסור גם ברחיצה וסיכה ובפרט במלאכה. [מ"ב (סי' יג)].

קיבל בלב

אם קיבל התענית רק בלב י"א שאינה קבלה, אלא צריך להוציאו בשפתיו. [רמ"א (סי' תסג) וסי' תרד סעי' ד]. וי"א שאף בלב הוי קבלה. ואסור אז כל מה שאסור ביוה"כ חוץ מנעילת הסנדל דמותר דהוי כאלו התנה בפירוש חוץ מזה (דהרי אנו רואין שאינו חולץ מנעליו, ועל כן הוי כאילו התנה). [מ"ב (סי' תסג) וסי' ב'] וי"א (אות ג'). ומ"מ רשאי להתנות שאינו מקבל עליו אלא איסור אכילה בלבד. [הגר"מ זצ"ל (חוט שני יוה"כ עמ' ערך)].

גמר ברעונו שלא לאכול

אם לא קיבל בלבו להתענות אפי' בלב אלא שגמר בדעתו שלא לאכול אינו כלום, ומ"מ נכון יותר להתנות בפירוש בפה או בלב שאינו מקבל עליו התענית עד ביה"ש. [מ"ב (סי' ג)].

זמן קבלת התענית

הקבלה מועילה רק מפלג המנחה ואילך אבל אם קיבל עליו חובת היום מקודם פלג המנחה אין בקבלתו כלום. אולם אם קיבל על עצמו שתם שלא לאכול עוד מועילה קבלתו, מחצות היום ואילך, אכן בה אינו אסור רק באכילה ולא ברחיצה ובמלאכה. [מ"ב (סי' יד) ושע"ש (אות ב)].

הפסיק אכילתו מבעוד יום

אם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול, יכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קיבל עליו התענית. [שו"ע סי' תרד סעי' ג]. ויש שכתבו שהמנהג שלאחר שאכל אסור לאכול כי בזה שמפסיק הוי כאילו קיבל בפה. ולכן לצאת זמנו או נכון שקודם בהמ"ז יאמר בפירוש שאינו מקבל עליו עדיין התענית, ועכ"פ יחשוב בלבו כזה. [מ"ב (סי' יג)].

בירך ברכת שהחיינו

אם בירך ברכת שהחיינו של כניסת היום מקבל עליו קדושת היום ואסור לו לאכול. [מ"ב (סי' תריט סעי' ד)].

הדלקת נרות

הדלקת הנר

יש מקומות שנוהגים להדליק נר בליל יוה"כ, ויש מקומות שנהגו שלא להדליק. וכל מקום ינהג כמנהגו. [שו"ע (סי' תר"ג)]. והנוהגים להדליק מברכים על ההדלקה אקב"ו להדליק נר של יוה"כ. [מ"ב (סי' יז)]. והמנהג הפשוט הוא להדליק ולברך. [נתי"א (כלל קמ"ד אות יד). ועי' בכה"ח (אותיות יב וטז) שכן נהגו בכמה מדינות מעדות ספרד. וכן דעת הגר"ש"א זצ"ל (ח"ג אשרי האיש פכ"א אות א)]. ובמקום שאין מנהג כגון בעיר חדשה ראוי לנהוג כהנוהגים להדליק, ומ"מ לא יברכו על ההדלקה. [מ"ב (סי' ג) ושע"ש (אות ה)].

השארית אור דולק

המשאיר אור דולק (אף במקום שנהגו שלא להדליק), עליו להדליקו בחדר ששוכב שם. [רמ"א (שם) ומ"ב (שם) כדו שלא יבא ללדי תשה"מ, מאחר שרואה את אשתו אצל הנר שבביתו]. ואע"פ שיש נוהגים להקל להניחה על השלחן ולא בחדר, מ"מ יש להחמיר. [מ"ב (סי' ה) ועיי"ש שאכן כשאשתו אינה טהורה שבלא"ה בדיל מיה יש להקל כשמדליק בשלחן ולא בחדר]. ומ"מ במקום שנהגו להדליק, נראה שבדאי צריך להדליק אף בחדר זה. [שע"ש (אות ד)].

מי שצוה נשוי

אף אלו שאינם נשואים כגון בחורים, בחורות, גרושות ואלמנות, נהגו להדליק בברכה ואמרו הם כמה במקום אחד. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פכ"א אות א)].

כתי כנסיות ושאר מקומות

מדליקים נר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים וע"ג החוליים. [שו"ע (שם) סעי' א]. ובמקומות אלו מדליקים בלא ברכה. [מ"ב (סי' ח) ע"פ ביה"ח והפרי"ח וכן בשע"ש (אות ו) דמשמע מדבריהם דקאי על הכל דהיי, ע"ג החוליים נ"כ, ולדדי צ"ע, דלכאורה גם שם שיק שלום בית, שאותן המשמשין לפני יראו מה להביא לפניו, ע"כ]. ובבתי הכנסיות נוהגים להרבות בנרות. [שו"ע (סי' תרי סעי' ד)].

לפי הבריא

יש נוהגים שכל איש, גדול או קטן, מדליקין לו נר (ונוהגים להדליקו בבית), כי התורה שקרויה נר נמרת ביוה"כ (כלומר משה רבינו ע"ה ירד עם לוחות שניות). [רמ"א (סעי' ד), מ"א (סי' ג) ומחצ"ש (שם)]. ועי' עוד טעם בזה במ"א (שם). וכן הוא בכה"ח (אותיות כד וכו'). וכתב הא"ף למגן (סי' תר) סי' יח) שכן המנהג]. [ואין לעשות נר לאשה. [מ"ב (סי' ט) דאשה לאו בת תורה היא]. ואם מדליק נר נשמה כמבואר בסמוך די לו בנר א' בלבד. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פכ"א אות ב)].

נר נשמה

מדליקים נר נשמה לאביו ולאמו שמתו. ובנר א' די לשניהם. [רמ"א (שם) מ"ב (סי' יב)].

כבו הנרות

אם כבו נרות אלו ביוה"כ, אין לומר לעכו"ם שיחזרו וידליקם. [רמ"א (שם)]. ואף אם העכו"ם רוצה להדליק מעצמו צריך למחות בידו מאחר שהוא בשביל ישראל. [מ"ב (סי' יג)]. ומ"מ יחזרו וידליקו במוצאי יוה"כ, ואל יכבנו עוד, אלא יניחנו לדלוק עד גמ"א. [רמ"א (שם)]. ויש להסתפק אם הרמ"א קאי גם על נר נשמה או רק על נר עבור החיים (נר הבריא). שו"ר במהרי"ל דיסקין (קו"א סי' ה סי' ק"ד) שמסתפק בזה. ובת"ח"ש (אות ז) כתב שרד"ק קאי רק על נר שעושים עבור החיים].

יום הכפורים

חמש עינויים

ביוה"כ יש איסור מלאכה, אכילה, שתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תש"מ"ה, ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתיה. [שו"ע (סי' תריא סעי' א)]. ושאר עינויים אין בהם אלא איסורא בלבד, יש אומרים שהם מן התורה וי"א שאינן אלא מדברגן (ונפק"מ במקום ספק). ולמעשה ראוי להחמיר. [מ"ב (שם) סי' ג].

איסור אכילה ושתיה

שיעור אכילה

האוכל ביוה"כ ככותבת הגסה חייב, והוא פחות מכביצה מעט, ושיעור זה שווה לכל אדם. [שו"ע (סי' תר"ב)]. ובפחות מכשעור אין חיוב, אבל יש איסור מה"ת. [שו"ע (סי' ה) ומ"ב (שם)].

שיעור ככותבת

שיעור ככותבת הוא, דבר מאכל בנפח של כשני שליש של ביצה בינונית עם קליפתה, דהיינו כשלושים סמ"ק. [ש"ש (פ"ט אותיות יט - כ) ואור לציון (ח"ד פט"ו אות ה)]. ועי' בחו"מ (או"ח סי' ס"ב ה) ובהשע"ת צורך ניתן להקל שהוא כארבעים סמ"ק. [הגר"מ זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פכ"א אות ב)].

להתענות באיור שבמלאכה

מודדים המאכל בלי להתחשב עם האויר שבתוכו. [מ"ב (סי' ר"ט סי' א) ושע"ש (שם)]. ומכל מקום יש להבדיל בין חללי אויר הניכרים במאכל שאינם מצטרפים לשיעור, לבין חללי אויר שאינם ניכרים במאכל שהדין הוא שמצטרפים לשיעור. [מ"ב (סי' תפ"ג) ושע"ש (שם) אות ז]. לענין שיעור אכילה לענין אכילת מצה. ודעת הגר"ש"א זצ"ל (משנה באהל עמ' קס) שכן הדין לענין יוה"כ, משום ששיעור ככותבת הוא בכלל השיעורים שומסחו מהלמ"מ, וע"כ אין לחלק בו כמו שרצה לחלק הגר"ש"א זצ"ל (בסמוך). ויש מצדדים שלענין יוה"כ שתלוי ביתובי דעתיה, צריכים שהאוכל עצמו יהיה ככותבת, וע"כ יש למעך את האוכל לגמרי ואין לחשב את האוירים כלל. [הגר"ש"א זצ"ל (נשמת אברהם סי' תרי"ב סי' ו עמ' תש"ב) וש"ש (פ"ט הנה ע"א)]. ועי' מ"ש"כ במנחת אשר קורטנר בדניי חולה (סי' יט)].

אוכל הנשאר בין השינויים או בין ההניכיים

אוכל הדבוק בין השינויים אינו מצטרף לשיעור ככותבת. [נתי"ס (או"ח סי' ק"ב ד"ה תו צ"ל"ט)]. ואוכל הדבוק בין התיכיים (המודבק בחיכו שגרוננו נהנה בו ומעונו לא נהנים בו, רש"י חוליק ק"ג). יש אומרים שאינו מצטרף לשיעור ככותבת, כיון שלענין יוה"כ התורה אסרה הנאת מעיים דוקא. [נתי"ס (או"ח סי' ק"ב ד"ה תו צ"ל"ט)]. ויש אומרים שמצטרף, שאף לענין יוה"כ התורה אסרה הנאת גרון. [אור שמח (ש"ש פ"ב ה"ד) ואחיעזר (ח"ג סי' א)].

חולה הנצרך רק לשתות מים רשאי לשתות אף מיץ פירות וכדו', ואי' צלמצם באיכות השתייה כפי שצריך לעשות בצומות אחרים, משום שיוה"כ יו"ט הוא. (הגרש"א זצ"ל נשמי"א סי' תרכ"ב עמ' שתי) ע"פ האו"י הגני'... וי"א שכל זה לענין חולה, אבל במעוברת שאינה חולה אלא צריכה לשתות רק כדי שלא יהיו לה צירים יש להחמיר שתשתה רק מים. (הגרש"א שליט"א).

אכילה שלא בשעורים

חולה שלא די לו בשעורים, יאכל כדרכו, ואין צריכים לשתות ולהאכילו שלא כדרך אכילה כדי למעט באיסורים. (הגרש"א זצ"ל מנח"ש ח"ב סי' נח אות כו), הגרש"א זצ"ל הל' חג בחג עמ' ת"ח הגה 37-36) והגרש"א זצ"ל (חוט שני ויוה"כ פ"ט עמ' קסה) דלא כהכ"ס (או"ח סי' קיא) והבנין ציון (סי' לה) וע"י והכה"ח (סי' תרכ"ב אות כח). וי"א שאם הוא רק חולה שאי"ס, אלא שחוששים שאם לא יאכל יסתכן, עליו להשתדל לאכול שלא כדרך כגון ע"י עירוב דבר מר. (הגרש"א זצ"ל ע"ש).

אכילה לשיעורים

אכילה לשיעורים להולה שיש בו סכנה

כשמאכילין חולה שיש בו סכנה אם אטוהו שמספיק לו אכילה או שתייה לשיעורים מאכילין אותו מעט מעט, כדי שלא יצטרף לשיעור. [שו"ע (סי' תרח"ס ע"י)]. ודוקא אם ברור הדבר שדי לו בשעורים, אבל בספק יאכל כדי צרכו כרגיל בכל ימות השנה. [שו"ע (שם סי' ח)]. וי"א שחולה שייב"ס אי"צ שיעורים כלל, ולא נאמר דין שיעורין אלא על חולה שאין בו סכנה שהרופא אומר שאם לא יאכילו אותו יכבד עליו החולי ויסתכן. [נצי"ב (שאלתא קסז) אות יז ועמק דבר שא"י לח אות ה]. והגר"ח זצ"ל (חי מר הגר"י שבה"ע פ"ב). אולם כבר פטטה ההוראה להחמיר שמאכילין אותו פחות פחות מכשיעור אף שהוא כבר מסוכן, אם די לו בכך. [הגרש"א זצ"ל (הכלות חג כתיב פכ"ו הגה 33). וכן הוא בש"כ (פלי"ט הגה כ), בצי"א (ח"ו סי' ז) ועוד. וע"י בנשמי"א (סי' ב) שהר"י אברמסקי זצ"ל פסק כהגר"ח]. ומי"מ מצרפים סברת המקילין אפי' במקום של חשש קטן אחר, כגון אם די לחולה בשיעור זה, או ספק בשיעור עצמו. (הגרש"א זצ"ל ע"ש).

החולה אומר שלא די לו בשיעורים

אם החולה אומר שאין אכילה או שתייה בשיעורים מספיקין לו, מאכילים אותו כרגיל ביום חול. [שו"ע (סי' תרח"ס ע"י)]. ונוהגין שנותנין לפניו מאכל ואומרים לו יוה"כ היום ואם אתה חושש שיהיה לך סכנה אם לא תאכל כשיעור בבת אחת אכול בבת אחת ואם לאו תאכל מעט מעט פחות מכשיעור. [מ"ב (סי' כד)].

חולה שאין בו סכנה הנצרך לאכול כדי למנוע סכנה

חולה שאין בו סכנה, או אדם שמעת הוא בריא אלא שצריך לאכול כדי למנוע שלא יבוא לידי סכנה, אם די לו בשיעורין לכל הדעות חייב לאכול ולשתות פחות פחות מכשיעור. ע"י מה שכתבנו לעיל לענין חולה שיש בו סכנה שדי לו בשיעורין.

שיעורין מתחלת הצום כדי שלא יזדקק ליותר מכשיעור

חולה שאינו יכול לצום כל היום, מוטב שיתחיל לאכול מהבוקר פחות מכשיעור, כיון שאם ימשיך לצום בודאי יצטרך לאכול שיעור שלם. [נעל המתנה חיים (קול סופר יומא הל' יוה"כ עמ' קיד), אג"מ (א"ח ח"ד סי' כבא) והגרש"א זצ"ל (נשמי"א עמ' תשמא) וע"י בש"כ (שם הגה צ"ב) בשם הגרש"א זצ"ל].

מדידת השיעורים ביוה"כ

מותר למדוד שיעורים אלו גם ביוה"כ, אך טוב לעשות זאת מבעוד יום. [שש"כ (שם אות כ"א)].

ברכות הנהנין לאוכל ושותה בשיעורים

ברכה ראשונה

האוכל או השותה בשיעורים מברך ברכה ראשונה לפני האכילה או השתייה הראשונה, אבל לא יומר מברך ברכה ראשונה לפני אכילת כל שיעור ושיעור או לפני כל שתייה, אם לא הסיח דעתו מהאכילה והשתיה. [שש"כ (פלי"ט אות כ"ג)].

ברכה אחרונה

האוכל בשיעורים, בסוף האכילה והשתיה יברך ברכה אחרונה, אם אכל שיעור המחייב ברכה אחרונה (והוא כזית בזמן של כדי אכילת פרס (לכל היותר ד' דק"ל), שאע"פ שאכל לשיעורים, היינו לענין שיעור אכילה ביוה"כ שהוא ככותבת, שהוא יותר מכזית), ובמקום שהוא מסופק אם אכן אכל שיעור המחייב ברכה אחרונה, לא יברך. [שש"כ (פלי"ט אות כ"ג). וע"י וזאת הברכה (עמ' 8) עוד שישות לענין שיעור זמן לברכה אחרונה. ולדעת האור לציון המובא שם אף אם אכל כשיעור תוך שדקות מברך ברכה אחרונה].

טענה ואכל בשיעור חובתו בברכה אחרונה

אם טעה ואכל באיסור, כגון שאסור לו לאכול כשיעור ואכל כשיעור, מברך ברכה אחרונה. (הגר"ח שליט"א (שבת שבתון עמ' עט) ע"פ המ"ב (סי' קכ"ב סי' ד), ומי"מ אם עשה במזיד דעתו שאינו מברך).

דיני סעודה לפטורים מהתענית

קידוש

חולה הצריך לאכול ביוה"כ אינו מקדש לא על היין ולא על הלחם. והדין כך אף כשחל יום הכיפורים בשבת. [מ"ב (סי' תרח"ס סי' כט), אג"מ (ח"י"מ ח"א סי' לט) וכה"ח (שם אות ט)].

להם משנה

חולה הצריך לאכול ביוה"כ פטור מלחם משנה אפילו חל יוה"כ בשבת. [מ"א (סי' תרח"ס סי' 8) הובא בשש"כ (פלי"ט אות ל"ג) ודעת הכה"ח (אות ט) שאם יש לו שני ככרות נכון לבצוע עליהם].

נטילת ידים לפני אכילת פת

חולה האוכל פת ביוה"כ, נוטל ידים לסעודה כדין נטילת ידים בימות החול, כלומר עד לפירוק היד. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פלי"ט אות לג) ונהגה ק"ו], בשט הלוי (ח"ח סי' קלט) ואור לציון (ח"ד פ"ב אות ה)]. ואף אם החולה אוכל פחות פחות מכשיעור ונמצא שאוכל פחות מכביצה או פחות מכזית בתוך כדי אכילת פרס נוטל ידיו (ומי"מ אינו מברך על הנטילה, ע"י בשו"ע בסימן קנ"ח טע"י ב' וסע"י ג' ב"מ"ב שם). [כן דעת הגר"ח שליט"א (תורת המועדים סי' 8) ושם איירי לענין אכילה יותר מכוית, אבל פחות מכביצה. ודעת האור לציון (ח"ד פ"ב אות ה) שאינו נוטל כה"כ]].

מים אחרונים

לאחר אכילת פת נוטל ידיו כדין. [הגר"ח שליט"א (תורת המועדים סי' 8)].

חובת זימון

שלשה המתירים לאכול ביוה"כ, יתכן שאין ראוי שיאכלו יחד, ואף אם עשו כן יש להסתפק אם חייבין בזימון. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פלי"ט הגה ק"א)].

הזכרת יעלה ויבוא (ורצה והחליצנו כשהל בשבת)

דעת השו"ע (סי' תרח"ס ע"י) שחולה הצריך לאכול ביוה"כ בגמר סעודתו מברך ברכת המזון ואומר: 'יעלה ויבוא בבונה ירושלים (ויאמר זוכרנו לטובה ביום הכיפורים הזה). ואם חל בשבת אומר רצה והחליצנו. [מ"ב (סי' כט)]. ומי"מ דעת המשנה ברורה (שם סי' כט) שמחמת שיש חולקים בה (וסוברים שאינו צריך לומר יעלה ויבוא (ורצה), אם שחל לומר יעלה ויבוא, או רצה והחליצנו כשחל בשבת, וזכור אחר שישים ברכת בונה ירושלים אינו חורג. הזכרת יוה"כ בכרבת מעין שלש (ורצה והחליצנו כשהל בשבת)

אם צריך לברך ברכה אחת מעין שלש, יוסיף ויאמר וזכרנו לטובה ביום הכיפורים הזה. (הגרש"א זצ"ל (שש"כ פלי"ט אות ט) והאד"ת (תפלה לדוד עמ' כ"ג) הסתפק בדבר ולא הכריע). ואם חל בשבת יוסיף גם ורצה והחליצנו ביום השבת הזה.

רחיצה

אסור לרחוץ, בין בחמין בין בצונן, ואפי' להושיט אצבעו במים, אסור. [שו"ע (סי' תריג טע"א)]. ומי"מ שאיסור זה הוא אף בשאר משקים. (נהר שלום (סי' ט) ע"פ הפרי"ח (סי' א)]. וי"א שדוקא במים יש משום איסור רחיצה, אבל בשאר משקים שבשאר ימות השנה יש בהם משום ביוון אוכלין אין איסור רחיצה ביוה"כ. [כן יצ"ד בנהר שלום (שם) וע"י ברש"ש (זומא ע"ג)].

גופו מלוכלך

אם היו ידיו או רגליו או שאר גופו מלוכלכים בטיט או בצואה, או שנטף דם מחוטמו, מותר לרחצם, שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג. [שו"ע (שם)]. ומי"מ צריך ליהרר שלא ירחץ אלא מקום המטונף ואם גופו מלוכלך בכמה מקומות והוא אסור לרחוץ מקומות המטונפים כל א' בפי' מותר לכנוס במים לרחוץ כל גופו בפי"א כדי להסיר הלכלוך שעליו (לא להנאת רחיצה רק להעביר הלכלוך). [מ"ב (סי' א)].

להעביר זיעה

אם הזיעה הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזיעה מותר כיון שאינה רחיצה של תענוג ומי"מ מי שאינו אסטניס ואי"צ לרחיצה זו כ"כ נכון להחמיר שלא לרחוץ בשביל העברת הזיעה כמו שאסור לטווח בשמן להעביר הזוהמה. [מ"ב (שם סי' 8) ושע"י (אות ד)].

לצורך רפואה

החולה רוחץ כדרכו, אע"פ שאינו מסוכן. [רמ"א (טע"י ט)]. וכן הבא מן הדרך ורגליו כהות, מותר לרחצן, כי אין זה בכלל רחיצה לתענוג. [רמ"א (טע"י 8)]. וכ"ש משום רפואה גמורה מותר לרחוץ במקום שאין איסור משום רפואה בשבת [א"י"כ הוא חולה שאב"ס]. [מ"ב (סי' 8) דלא גרע ממי שבה מן הדרך ורגליו כהות].

יולדת

יולדת שהיא תדירה בדמים פשיטא שיכולה לרחוץ בשרה הן מפני שהיא כחולה והן מפני הסרת טינוף. [נהר"ש (אות ט)].

לצורך מצוה (כגון קבלת פני רבו)

אין איסור רחיצה כשעושה לצורך מצוה ואינו מכוין כלל להנאת רחיצה (כגון לעבור נהר בגופו ע"מ לקבל פני רבו). [שו"ע (שם סי' ה-ו)]. ואשה שלובשת לבנים ביוה"כ מותרת לרחוץ מעט בין ירכותיה, ולא תרחץ בבגד כי אם ביד שלא תבוא לידי סחיטה. [מ"ב (סי' לא)].

במקום הפסד (כגון הוה"ק לשמור על פירותיו)

אין איסור רחיצה כשעושה משום הפסד ממון ואינו מכוין כלל להנאת רחיצה (כגון לעבור נהר בגופו במים עצמן ע"מ לשמור על פירותיו). [שו"ע (שם סי' ח)].

לצורך היטוי - שימוש באלכוהול גיל

הצריך לטפל בחולה וכדו' ולצורך כך צריך לחטאות ידיו, מותר לו לרחצם כיון שאין זה רחיצה של תענוג. [פשוט וכן דעת הגר"ח זצ"ל (חוט שני ויוה"כ עמ' קל"ג)]. וע"כ מותר למוהל קודם המילה לשטוף ידיו ע"מ למנוע זיהום לתינוק. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פכ"ג אות נ"א)]. וכן מותר לשטוף ידים בסבון או באלכוהול גיל ע"מ למנוע חשש הדבקות של נגיף הקורונה. [כ"י אין זה רחיצה של תענוג וע"כ שריא כמבואר לעיל].

רחיצת פניו

מי שהוא אסטניס ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים, מותר. [שו"ע (טע"י ד)]. ונהגו להחמיר בזה אפי' ברחיצת העינים, שהיא קצת רפואה. [רמ"א (שם)]. ואם פניו מלוכלכים קצת או שיש לו לפלוף על עינו יכול ללחלח אצבעו במים ולרחוץ במקום הלכלוך או בכדי להעביר הלכלוף רק יזהר שלא לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד. [מ"ב (סי' ט)].

כלה תוך ה' הנישואיה

כלה, כל שלשים יום אחר נישואיה מותרת לרחוץ פניה, כדי שלא תתגנה על בעלה. [שו"ע (שם סי' 8) ומ"ב (סי' כ)]. ומי"א שזה היה בזמניהם שלא היו בבה"כ"ן כל היום אבל בזה"ז שאינו נואה אותה כל היום לא נוהגין בה היתר. [מ"ב (סי' כ) בשם החי"א]].

מוכתה רטובה (במהטות להות)

אסור להצטנן באמצעות מגבת לחה וכדו', אם הוא טופח על מנת להטפוח כי עובר להלכותית לגופו ומתענג. [שו"ע (טע"י ט) ומ"ב (סי' כ)]. ואסור לשרות מפה מבע"י ולעשותה כמין כלים נגובים ולהצטנן בה ביוה"כ, כי יש לחוש שלא תגוב יפה ויבא לידי סחיטה. [רמ"א (שם)]. ועל כן אסור להשתמש במחטות לחות אפי' אין טופח ע"מ להטפוח. [הגר"ח זצ"ל (שם עמ' קל"ד)]. אבל מותר לקנח ידיו ורגליו ערב יוה"כ במפה ולמחר מעבירה על עינוי שעד"ן לחה קצת מקינוח ידים של אתמול כי זה לא חוששים לסחיטה. [מ"ב (סי' כ"ה)].

לבנין גופו במים

אסור להצטנן בכלים שיש בהם מים, אפילו הם חמים, בין של חרס בין של מתכות. [שו"ע (שם)] בשל חרס משום שיש לחוש שהכלי יסלוט המים הבלועים בו ובשל כסף משום שיש לחוש אולי יפול הכלי מידו וישפכו המים שבו. [ט"ז (סי' ט)]. אבל אם הכלים ריקים, שלא שייך החששות הנ"ל, מותר. [שו"ע (שם)].

טבילה למי שנטמא

מי שראה קרי, בזמן הזה, ביום הכפורים, אם לח הוא, מקנחו במפה ודיו, ואם יבש הוא, או שנתלכלך גופו, רוחץ מקומות המלוכלכים בו לבד, ומתפלל, ואסור לרחוץ שאר גופו או לטבול, או לשפוך עליו ט' קבין מים, אף על פי שבשאר ימות השנה הוא רגיל לטבול לתפלה. [שו"ע (שם סי' יא) ומ"ב (סי' כט)]. כי בשום זה מעיקר הדין אין צריך טבילה לבעל קרי לא לדברי תורה ולא לתפלה ואין להתיר רחיצה. [מ"ב (סי' ט)].

לבו נוקפא

אדם שזרכו לטבול בכל ימות השנה לקריו בו ביום, ואפילו בזמן הקור הגדול, אם לבו נוקפא מאד ומובלבל הרבה בהיותו בלי טבילה, יש מקום להתיר לו לטבול לקריו. אבל סתם אדם ודאי אסור לו. [ר"ב פל"ט (או"ח ח"ב סי' סא ד"ה ועוד ש), עינייש טעמו. וע"י שבה"ל (ח"א סי' קסה) שהתיר בהוראת שעה לשי"ץ שראה קרי שישטובל כי לוותר שלא יהיה שי"ץ היה בלתי אפשרי כמובן, עינייש].

טבילת מצוה

בזמן הזה אסור לאשה לטבול ביוה"כ, אפילו הגיע זמן טבילתה בו ביום. [שו"ע (שם סי' יב)].

רחיצת קטנים

התינוקות מותרים ברחיצה. [שו"ע (סי' תרט"ו)] אלא שבזמננו שלא רגילים ברחיצה ואין זה בכלל עינוי לקטן, אם אין התינוק זקוק לכך אין להקל אפי' ע"י עכו"ם. [מ"ב (סי' 8)]. ואם התלכלך ביותר מותר לרחצו. ואע"פ שאגב זה נמצא הגדול רוחץ ידיו אין חשש כיון שאין זה רחיצה של תענוג. [מ"ב (סי' תקנ"ד סי' יט) ובמחנה"ש (רס"י תר"ו)]. וקטן שמחנכין אותו באכילה, מתכבד אולי באיסור רחיצה. [שם]. ורחיצת פניהם וידיהם של ילדים קטנים שלא לשם תענוג אין להחמיר בה כלל. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פכ"ב אות ד)].

רחיצת הפה

אין לרחוץ הפה ואף במקום צער גדול אין להתיר. [רמ"א (סי' תריג טע"ד) ושו"ע (סי' תקס"ו ע"ג) ומ"ב (שם סי' 8)]. ואף במי פה אע"פ שאינו ראוי לאכילה אסור. [הגר"ח זצ"ל (חוט שני עמ' קל"ג)].

במקום חולי

הנצרך לשטוף פיו מחמת מיחוש בגרון (ולאחר מכן פולטו), והוא צריך לעשותו בכל יום, ואם לא יעשהו יהיה לו צער גדול, ולא יוכל להתפלל כראוי, רשאי לעשות כן עם משקה מר. [שבה"ל (ח"ד סי' נד אות 1) והגרש"א זצ"ל (שליש ערכי רפואה ח"ב עמ' ר"ג) והגר"ח זצ"ל (שם עמ' קל"ג)].

בירור הלכה

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

נידון - האם מותר להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ

היות ואנו מצויים כעת רח"ל בעיצומה של מגפת הקורונה המדבקת אלפים מדי יום ביומו, והנה היום הנפלא יום הכיפורים שעניי כל ישראל נשואות אליו משמש ובא, ועם ישראל בהמוניו יבאו ויתכנסו בע"ה לבתי כנסיות או בחצרות ה' לבקש ולהתחנן ולשפוך את ליבם לאביהם שבשמים, ואף שוודאי ינקטו במשנה זהירות, מ"מ יחד עם המון העם ואורך התפילות יהיו רבים שירצו להשתמש באלכוג'ל לחטות את הידים, נשאלת השאלה האם מותר להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ.

כמים בקרבנו, וכתב תוס' ב' ת', ועולה בת' א' דדסיכה כשתיה בתרומה דאורייתא, וכן עולה בדעת הרמב"ם תרומות י' ב' שהביא המקור של "ולא יחללו" וע"ע ברמב"ם תרומות יא' א' שהביא את המקור של "ותבא כמים בקרבנו", וז"ל הרמב"ם "התרומה ניתנת לאכילה ולשתייה ולסיכה שהסיכה היא כשתיה שנאמר ותבא כמים בקרבנו וכשמן בעצמותיו" וע"ע ברמב"ם מעשר שני פרק ג' י' "מעשר שני ניתן לאכילה ושתיה שנאמר ואכלת לפני י"י אלהיך, וסיכה כשתיה".

וע"ע ברש"י ביבמות עד' לענין שמן מעש"ש דמשמע דהסיכה כשתיה דאורייתא, (וע' בשעה"צ תרי"א ס"ק ב')

ובת' ב' בתוס' עולה דסיכה כשתיה דרבנן, וכ"כ בתו"י כאן, ותוס' בנדה לב' וכ"כ הרשב"א והר"ן.

האם יש דין סיכה כשתיה בשאר איסורים

תוס' הנ"ל ביומא מוסיף שדין סיכה כשתיה מדרבנן הוא רק בתרומה, ולא בשאר איסורים ומותר לסוך בחלב. וביוה"כ מה שסיכה אסורה הוא מדין עינוי דאסור להתענג בסיכה ביוה"כ, ולא מדין סיכה כשתיה.

בתוס' בנדה לב' כתבו דדין סיכה כשתיה הוא רק בשמן ומדרבנן, ולא בחלב או שומן חזיר, ועולה מדברי תוס' בנדה שסיכה כשתיה שייך בכל האיסורים.

ע' בגר"א או"ה שכו' שמביא מהמרדכי וסה"ת דסיכה כשתיה בשאר איסורים מדרבנן.

בדעת הרמב"ם שבתרומה סיכה כשתיה מדאורייתא כתב הגרי"ז במכתבים בסוף הספר שבשאר איסורי אכילה אין דין סיכה כשתיה מדאורייתא, דדין סיכה כשתיה הוא רק בחפצא, והסך לא נחשב כאוכל באיסורי אכילה,

וכתב הגרי"ז להוכיח בדעת הרמב"ם שבתרומה יש שני דינים, יש איסור לזר מחמת החפצא של התרומה שהיא ניתנה לכהנים, ובזה שייך סיכה כשתיה, אולם יש עוד איסור לזר על הגברא כמו כל מאכ"א, ולגבי האיסור על הגברא היכא שצריך

יש לברר כמה נושאים,

האם לתת אלכוג'ל על ידיו נחשב רחיצה או סיכה

האם סיכה חמורה מרחיצה ביוה"כ.

האם רק סיכה של תענוג אסורה או גם סיכה ללא תענוג

אסורה.

האם ביוה"כ סיכה אסורה מדין עינוי או אף מחמת דסיכה

כשתיה, והנפק"מ בזה.

האם סיכה כשתיה אסורה מדאורייתא או מדרבנן, ומה הדין

ביוה"כ

האם סיכה כשתיה היא דווקא בשמן או אף בשאר דברים

באמת מצאנו דין סיכה כשתיה בכמה עינינים, - לענין

תרומה ומעש"ש וכד', לענין מאכ"א חלב ושומן חזיר, ולענין

יוה"כ, ויש לבאר האם דיניהם וגדרם שווה.

ומצאנו בג"מ כמה מקורות לאיסור סיכה, בתרומה יש דרשה

"ולא יחללו", לענין יוה"כ כתוב ה' עינויים בתורה ועינוי מיותר

לאיסור סיכה, והמשנה בשבת מביאה דרשה "ותבא כמים

בקרבנו וכשמן בעצמותיו", והג"מ ביומא מביאה דרשה מקרא

דדניאל "וסוך לא סכת".

ע' בתוס' יומא עז' ד"ה "דתנן", וד"ה "מנין" שבארו מדוע

צריך לכל הדרשות, (ולהלן יתבאר).

בהקדם יש לדון האם סיכה כשתיה דאורייתא או דרבנן, האם

סיכה כשתיה נאמר בשאר איסורים, ובמה יש סיכה כשתיה,

ואחרי זה נבוא לדון לענין יוה"כ, האם ביוה"כ יש דין סיכה

כשתיה, והאם ביוה"כ אסור סיכה שלא לתענוג.

סיכה כשתיה דאורייתא או דרבנן

הראשונים דנו האם סיכה כשתיה דאורייתא או דרבנן,

תוס' יומא עז' ד"ה "דתנן" הביא את הג"מ בנדה לב' שמביאה

דסיכה כשתיה משני מקורות "מולא יחללו", "ומותבא כמים

בקרבנו" והק' תוס' אם איסור סיכה נלמד מפסוק בתורה "ולא

יחללו", אמאי הביאה הג"מ אסמכתא מתהלים "ומותבא

במה יש סיכה כשתיה

בתוס' בנדה לב' כתבו דדין סיכה כשתיה הוא רק בשמן ומדרבנן, ולא בחלב או שומן חזיר, ואילו בתוס' ביזמא עולה שסיכה כשתיה הוא רק בתרומה והוא לא דווקא בשמן.

יין - ברשב"א שהובא בב"י יור"ד קכג' עולה שאף בין יש דין סיכה.

ומיהו במי"ם וודאי ל"ש סיכה דא"כ כל רחיצה תהיה סיכה ומצאנו בהלכה הבדלים בן רחיצה לסיכה, (באמת כן הוא משמעות לשון הפסוק המלמד סיכה כשתיה, "כמי"ם בקרבו וכשמן בעצמותיו" משמע "שמן בעצמותיו" ולא מי"ם, דמי"ם אסורים רק בשתיה "בקירבו")

עולה דנח' הראשונים במה יש איסור סיכה - לתוס' בנדה אסור לסוך רק בשמן, וברשב"א נראה שאף בין, ולתוס' ביזמא אסור לסוך בכל דבר שמן, כשומן, וחלב, ומ"מ במי"ם וודאי לכ"ע אין סיכה.

סיכה כשתיה ביוה"כ

סיכה אסורה ביוה"כ, נח' הראשונים האם מדאורייתא או מדרבנן, ויש לדעת האם סיכה אסורה מדין עינוי, או יש גם דין סיכה כשתיה ביוה"כ,

והנה התבאר דלדעת תוס' ביזמא אין דין סיכה כשתיה כלל חוץ מתרומה, וע"כ ביוה"כ סיכה אסורה מדין עינוי, (אומנם בגר"א אור"ח שכו' נראה שהבין בתוס' דביוה"כ ההוא מדין סיכה כשתיה מדרבנן, דכן הוא פשטות לשון המשנה בשבת דסיכה ביוה"כ מדין סיכה כשתיה, וכתב דאין לומר דביוה"כ סיכה אסורה מדין עינוי, דהא בלשון המשנה כתוב "מנין לסיכה כשתיה ביוה"כ", ודוק!)

ברא"ש בדמאי עולה שביוה"כ סיכה אסורה מדין סיכה כשתיה, ע' להלן.

ובדעת הרמב"ם ודעימיה שסיכה כשתיה אסורה בכל התורה, ועוד דס"ל לרמב"ם דה' עינויים מדאורייתא, יל"ע האם סיכה ביוה"כ אסורה מדין עינוי, או אף מדין סיכה כשתיה כבשאר איסורים, והאם סיכה ביוה"כ גידרו שונה.

בפשטות היה נראה שביוה"כ אסור אף מדין סיכה כשתיה מדאורייתא, ובאמת כן הוא פשטות לשון המשנה בשבת דביוה"כ יש דין סיכה כשתיה, "מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" כן נראה בפר"ח שלרמב"ם דסיכה כשתיה מדאורייתא ה"ה ביוה"כ, וכן נראה בשער המלך עי"ש.

אולם למש"כ הגרי"ז שרק לענין החפצא של התרומה יש דין סיכה כשתיה, ועולה דמדאורייתא אין דין סיכה כשתיה ביוה"כ, וסיכה ביוה"כ אסורה מדין עינוי, וסיכה שלא לתענוג אסורה לרמב"ם מדין סיכה כשתיה מדרבנן, ויתבאר להלן.

(ביאור הדרשות באיסור סיכה

לדעת תוס')

כתבו תוס' לבאר אמאי צריך "ולא יחללו" והדרשה מתהילים של "ותבא כמים" וגם הדרשה מדניאל "וסוך לא סכתי", וע' בתוס' מה שת' על "ולא

מעשה אכילה נאסר רק אכילה ושתיה אולם אין סיכה מוגדרת כמעשה אכילה ושתיה, וה"ה ביוה"כ דהאיסור הוא במעשה אכילה אין הלכה של סיכה כשתיה.

(באמת בדעת הרמב"ם אף דס"ל איסור סיכה כשתיה דאורייתא בתרומה, מ"מ לא מצאנו ברמב"ם שכתב דיש סיכה כשתיה דאורייתא בשאר איסורים, ולמש"כ הגרי"ז מבואר היטב, דאין סיכה כשתיה דאורייתא בשאר איסורים, דסיכה אינה מוגדרת כאכילה או שתיה, ורק בחפצא סיכה כשתיה, ואף דביוה"כ ס"ל לרמב"ם דאיסור סיכה דאורייתא, אין ראייה לדין סיכה כשתיה בשאר איסורים, ויתבאר להלן)

ומצאנו בראשונים ובפוסקים כמה דעות בזה, ע' בב"י ביור"ד קכג', ובט"ז קיז' ד', ובנקודה"כ שם, וע' ברמ"א אור"ח שכו', ובגר"א ובבה"ל שם וכדלהלן.

עולה מהנ"ל שיש כמה דעות בזה - דעת תוס' ביזמא שאין סיכה כשתיה כלל בשאר איסורים, דעת תוס' בנדה ומרדכי וסה"ת יש אסור סיכה כשתיה בשאר איסורים, דעת האור"ח שיש סיכה כשתיה בשאר איסורים והתירו במקום צער, דעת האורחות חיים דאף בשאר איסורים יש דין סיכה כשתיה ואסור בכ"ג (ואף שביוה"כ התירו במקום חטטין וכד', אפ"ל דבשאר איסורים היות והחפצא אסור חמור מיוה"כ דיסוד האיסור הוא מחמת העינוי).

הכרעת הפוסקים בדין סיכה כשתיה בשאר

איסורים

הרמ"א אור"ח סימן שכו' נראה שהכריע כר"ת בתוס' להקל דאין סיכה כשתיה בשאר איסורים, דכתב שאסור לרחוץ בבורית שקורין זי"ף ובחלב שנימוח מחמת איסור נולד בשבת, משמע שבחול מותר ואין בחלב איסור סיכה כשתיה, וכ"כ הגר"א שם לדייק בדברי הרמ"א,

אולם הגר"א חולק על הרמ"א ופוסק דסיכה כשתיה בשאר איסורים אסור מדרבנן, (וז"ל הגר"א שם "משמע מדבריו דבחול מותר וכ"כ תוס' בספ"ד דנדה בשם ר"ת דמותר. ודבריו דחוקין דא"כ ביה"כ אין אסור אלא שמן דוקא אבל במרדכי פ"ה דשבת ובסה"ת ו"פ אוסרין").

ובט"ז נקט דלהלכה במקום צער אפשר להקל, והנקה"כ ס"ל דמדינא מותר וראוי להחמיר, ובמקום צער להקל,

ובבה"ל שם אור"ח שכו' סעיף י' כתב דמנהג העולם להקל בסיכה כשתיה בשאר איסורים, ונהגו לרחוץ בסבון מחלב, ואם אם יכול להשיג סבון של היתר ראוי להחמיר, (וז"ל הבה"ל שם ד"ה "בשאר חלב" עיין בביאור הגר"א שדעתו כדעת הרבה מגדולי הפוסקים דאף בחול אסור דסיכה כשתיה ועכ"פ מדרבנן אסור ודלא כר"ת וסיעתו שהתירו בזה לגמרי. מיהו מנהג העולם לרחוץ בבורית שלנו הנעשים מחלב ורק איזה מדקדקים זיהרין בזה. ואם מצוי להשיג בורית שנעשים שלא מחלב בודאי נכון לחוש לדעת המחמירין בזה").

עולה לנו שמנהג העולם להקל דאין סיכה כשתיה בשאר איסורים, ומ"מ במקום צער כתבו הפוסקים דוודאי מותר ולא

חששו לסיכה כשתיה. (נפק"מ לסוך חולה באיסור, ואכמ"ל)

יחללו" ועל קרא דדניאל ת', דאי מדניאל "מוסוך לא סכתי", לא הייתי יודע דווקא סכיה, ואי "מותבא כמים" הייתי אוסר אף סיכה ללא תענוג, (באמת דברי תוס' צ"ע האם הפסוק בדניאל ממעט סיכה ללא תענוג, וע' בהג' ראמ"ה בסוף הג"מ, ואכמ"ל)

עולה מדברי התוס' שביזה"כ רק סיכה של תענוג אסורה, אולם כתבו הרמב"ם והר"ן בשם הירושלמי שסיכה אסורה בכ"ג בן בתענוג וכן ללא תענוג, (ולהלן יתבאר דעת השו"ע בזה)

לדעת הרמב"ם

לדעות הרמב"ם ודעימיה דאף סיכה שלא לתענוג אסורה, תחזור ק' תוס' אמאי צריך שני מקורות גם "ותבא כמים" וגם "וסוך לא סכתי", ללמוד סיכה כשתיה, דא"א לת' כתוס' דמקרא דדניאל "וסוך לא סכתי", ממעטים סיכה שלא לתענוג דהא לרמב"ם אסור,

ואפ"ל ע"פ הגר"ז, דדרשה של ולא יחללו" מלמדת סיכה כשתיה בחפצא, ולענין יזה"כ דהוא איסור אכילה א"א ללמוד מדין סיכה כשתיה, לכן צריך קרא דדניאל דסיכה ביוה"כ אסורה מדין עינוי, והדרשה המובאת במשנה בשבת "מוסוך לא סכתי" מלמדת שסיכה כשתיה מדרבנן, ואכתי יל"ע מדוע צריך את הדרשה "מוסוך לא סכתי" שהוא אסמכתא וזכר לדבר (כמ"ש במשנה בשבת), לומר שלבד מה שסיכה אסורה מחמת עינוי מדאורייתא, אסורה גם מדרבנן מחמת סיכה כשתיה, מה הנפק"מ בזה,

אלא הביאור דהנפק"מ מהדרשה של "וסוך לא סכתי", ללמוד לסיכה שלא לתענוג, דמדאורייתא אין איסור מדין עינוי, ומדרבנן יש איסור מחמת דין סיכה כשתיה.

ולפי"ז מתיישבת ק' הלח"מ על המ"מ בהל' ט' באב, הרמב"ם בה' תעניות ה' י' כתב דבט' באב אסור דווקא סיכה של תענוג, וכתב המ"מ דהדבר ברור דלא עדיף מיוה"כ, והק' הלח"מ שם הרי ביוה"כ כתב הרמב"ם דאסור אף סיכה שלא לתענוג, ולפי משנת' דרק סיכה של תענוג אסורה מדין עינוי, וסיכה שלא לתענוג אסורה מדין סיכה כשתיה (ולגר"ז מדרבנן א"כ בט' באב שהאיסור הוא מחמת עינוי, ולא מחמת סיכה כשתיה, מובן דוודאי ט' באב לא עדיף מיוה"כ שמדין עינוי אסור רק סיכת תענוג וכ"ש ט' באב שיהיה אסור רק סיכת תענוג.

להבנת הגר"א

לגר"א בסימן שכו' שהבין שביזה"כ האיסור סיכה הוא מדין סיכה כשתיה, וס"ל דאף ללא תענוג אסור אמאי צריך הדרשה מדניאל, אולי אפ"ל דאף אי איכא דין סיכה כשתיה, ז"א שחשך דינו כשותה, מ"מ היה הו"א דסיכה לא תהיה אסורה, היות דשורש האיסור ביוה"כ הוא עינוי, ודווקא באכילה ושתיה שיש בהם איבוד נפש וזכרת אסור, והיה ס"ד דבסיכה אינו עינוי הנאסר ביוה"כ, לכן צריך הלימוד מדניאל דסיכה נחשב עינוי, ודוק! ואכמ"ל.)

סיכה שלא לתענוג ביוה"כ

דעת תוס' ביומא דאין איסור סיכה ביוה"כ שלא לתענוג ונלמד מקרא דדניאל שאסור דווקא סיכה של תענוג, ואפשר דהביאור דסיכה ביוה"כ אסורה מחמת דין עינוי.

ברא"ש בדמאי עולה שלא רק ביוה"כ אסורה דווקא סיכה של תענוג, אלא בכל האיסורים דין סיכה כשתיה היא רק בתענוג, ע' רא"ש במשנה בדמאי כתוב שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי, והק' הרא"ש דהא ביוה"כ אמרינן שסיכה אסורה רק לתענוג, ומדוע גרדי שסך לא לתענוג חייב, עולה מהרא"ש דבכל האיסורים דין סיכה כשתיה היא רק בתענוג (ועוד עולה מהרא"ש א' שביזה"כ סיכה אסורה מדין סיכה כשתיה, ב' הרא"ש השווה סיכה של יזה"כ לשאר איסורים ודלא כהגר"ז).

הרמב"ם אוסר אף בסיכה שלא לתענוג ע' ברמב"ם הלכות שביתת עשור פרק ג' ט' "אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו בין

סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג וכ"כ הר"ן והביא מהירושלמי דאסור אף סיכה שלא לתענוג.

האם סיכה חמור מרחיצה

השו"ע לא כתב להדיא כהרמב"ם דסיכה אסורה אף שלא לתענוג, אלא בדין סיכה בתריד' שינה הלשון ואסר לסוך אף שיש זוהמה,

דהנה בדין רחיצה כתב השו"ע סימן תריג' א' "אסור לרחוץ ביום הכיפורים, בין בחמין בין בצונן ואפ"ל להושיט אצבעו במים אסור. ואם היו ידיו או רגליו או שאר גופו מלוכלכים בטיט או בצואה, או שנטף דם מחוטמו, מותר לרחצם שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג."

בדין סיכה כתב השו"ע סימן תריד' א' "אסור לסוך אפילו מקצת גופו, ואפילו אינו אלא להעביר הזוהמא אבל אם הוא חולה, אפילו אין בו סכנה, או שיש לו חטטין בראשו, מותר."

המג"א הבין שרחיצה וזוהמה שווים, והק' המג"א אמאי אסור סיכה כשיש זוהמה, ות' דסיכה הוי תענוג טפי, וכוונתו דמהות הסיכה יש בה תענוג, ולכן אסור סיכה בכ"ג ואף להסיר זוהמה, (ז"ל המגן אברהם סימן תריד' ס"ק א' "צ"ע מ"ש מרחיצה דשרי להעביר הזוהמא וי"ל דסיכה הוי תענוג טפי").

והט"ז חולק על המג"א דאין חילוק בין רחיצה לסיכה ואף ברחיצה אסור להעביר הזוהמה, ובתרויהו ברחיצה וסיכה התירו להוריד ליכלוך.

מח' מג"א וט"ז

עולה דנח' הט"ז ומג"א בתרת', ברחיצה, ובסיכה -

בדין רחיצה נח' האם מותר להעביר זוהמה ע"י רחיצה, המג"א מיקל והט"ז מחמיר.

המ"ב בתריג' ס"ק ב' כתב ברחיצה דהעיקר כהמג"א דמותר להעביר זוהמה ע"י רחיצה, ונכון להחמיר את הט"ז.

בדין בסיכה נח' האם מותר להוריד ליכלוך ע"י סיכה, המג"א מחמיר והט"ז מיקל.

ג' ביאורים מדוע סיכה חמורה ואסור להוריד

לכלוך בסיכה

מצאתי בר' מנוח שביתת העשור ג' ט' ובמהרם בן חביב דסוברים כהמג"א, דאסור להוריד ליכלוך ע"י סיכה.

המג"א כתב לבאר דמהות הסיכה יש בה תענוג, ולכן אסור סיכה בכ"ג ואף להסיר זוהמה.

ר' מנוח כתב לבאר דדרך כל אדם לנקות ליכלוך במים לכן מותר, משא"כ אין הדרך לנקות ליכלוך ע"י סיכה ורק דרך העשירים לסוך לנקיון ידיו, ולכן לא ניכר שעושה להעביר הזוהמה אלא נראה שעושה לתענוג ואסור.

ובמהרם בן חביב כתב לבאר דהטעם שאסור להוריד זוהמה ע"י סיכה הוא, דמפני דאפשר ברחיצה, אם סך הרי זה לתענוג.

לכאורה יהיה נפק"מ בן הטעמים אם התלכלכו ידיו מצואה ולא עוזר כ"כ לשתוף במיים (כגון אמא שהחליפה טיטול והתלכלכה וכד') האם מותר לשתוף עם סבון או שמפו לכאורה למג"א דמחמיר בסיכה היות ומהות הסיכה יש בה תענוג, אפשר דיהיה אסור, ויש בזה כמה צדדים ואכ"מ, ולביאור ר' מנוח בכה"ג אין חשש מראית העין דכן הוא דרך כל אדם לנקות בסבון וכד' ויהיה מותר, ולהמהרם בן חביב כל שאין הליכלוך או הצואה יורד ע"י המיים, יהיה מותר מותר לנקות בסבון. (ומיהו אם מדלל השמפו במיים נראה דלכ"ע אי"ז סיכה ומותר).

נתינת אלכוג'ל ביוה"כ

לכאורה היה נראה לומר דנתינת אלכוג'ל מוגדר כמו להעביר זוהמה, דהא לכאורה אי"ז מוגדר כהורדת ליכלוך. יל"ע האם דנתינת אלכוג'ל נחשבת רחיצה או סיכה,

אם אלכוג'ל כרחיצה

אם נתינת אלכוג'ל נחשבת רחיצה - למג"א דמותר להעביר זוהמה ברחיצה, א"כ יהיה מותר להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ, ולט"ז דאוסר להעביר זוהמה ברחיצה לכאורה יהיה אסור, ולכתחילה המ"ב כתב להחמיר כהט"ז.

אולם באמת י"ל דלכ"ע יהיה מותר, א' דהנה יל"ע מדוע לט"ז זוהמה אסור ומאי שנא מלכלוך דמותר, והביאור דלכלוך הוא דבר חיצוני הנמצא על האדם ובוה מותר רחיצה, משא"כ זוהמה וזיעה הוא בא מהאדם ומפריע לו להרגיש מעונג, ולכן אסור,

ולפי הבנה זו וודאי נתינת אלכוג'ל היא כמו להסיר ליכלוך דהרי מה שנותן האלכוג'ל מחשש שיש על ידיו חידקים ורוצה להסיר ממנו דבר חיצוני, ולכן אי"ז דומה לזוהמה שאסר הט"ז דהזוהמה המטרה להסיר ממנו ועי"ז מתענג.

ב' באמת נראה דאלכוג'ל היות והוא מתאדה אינו מוגדר לרחיצה, ולכן אף לט"ז מותר.

אם אלכוג'ל כסיכה

אם נגדיר את אלכוג'ל כסיכה - לט"ז יהיה מותר כמשנ"ת דהט"ז ס"ל דסיכה ורחיצה שווים, ובארנו שנתנת אלכוג'ל היא כמו להסיר ליכלוך, ומותר לפי הט"ז אף ע"י סיכה.

ולמג"א דלמד דהשו"ע החמיר בסיכה שאף להסיר ליכלוך אסור יש לעין האם מותר לתת אלכוג'ל, אולם באמת נראה דלכ"ע יהיה מותר,

לביאור המג"א יהיה מותר דהרי ביאר דהטעם דסיכה חמורה הוא דיש בסיכה תענוג, ולכן אף להסיר ליכלוך אסור, והיות ובאלכוג'ל אין כלל תענוג, אף למג"א יהיה מותר,

ולפי ביאור ר' מנוח בכה"ג יהיה מותר דאין בכה"ג חשש מראית העין דכן הוא הדרך לחטא ידיו ולדבריו יהיה מותר,

ולביאור המהרם בן חביב יהיה מותר, דכל שאין יכול להוריד ע"י המיים מותר

עולה דלכל הביאורים דביארו מדוע סיכה חמורה, מותר להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ.

אם סיכה אסורה ביוה"כ מחמת סיכה כשתיה

אולם באמת אכתי יש לדון דאם נבאר חומרת השו"ע בסיכה ביוה"כ מחמת דין סיכה כשתיה (וכמשנת' דכן משמע בפר"ח בשהע"מ), וביותר לדעת הרמב"ם דס"ל דסיכה אסורה אף ללא תענוג אם נימא דהוא מחמת דין סיכה כשתיה, (או דאורייתא לפר"ח, או מדרבנן לגר"ז), האם יהיה מותר להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ,

דבאמת לדעות שאין סיכה כשתיה בשאר איסורים (תוס' וכן פסק הרמ"א) א"א לבאר שסיכה ביוה"כ אסורה מדין סיכה כשתיה, ע"כ סיכה ביוה"כ הוא מחמת עינוי, ובפשטות אסור סיכת תענוג, ואף אם ננקוט כמ"ש השו"ע דסיכה חמורה ואסורה אף ללא תענוג, אפ"ל כמ"ש המג"א שסיכה בכ"ג נחשבת תענוג, והתבאר דלפי"ז יהיה מותר להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ.

אולם הדעות שיש סיכה כשתיה בשאר איסורים, וכמשנת' אפשר שאף ביוה"כ הסיכה אסורה אף מחמת דין סיכה כשתיה, ואפשר דלכן אסור אף סיכה ללא תענוג, א"כ אולי יהיה אסור להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ.

אולם נראה דמ"מ מותר לכ"ע להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ, דדנה התבאר דדין סיכה מצאנו בשמן, וי"א אף בחלב או שומן, וי"א אף בייין, אולם במיים וודאי אין דין סיכה, כמשנת' (דאלת"ה כל רחיצה תאסר גם מדין סיכה, והרי מצאנו חומרא בסיכה מברחיצה, וע"כ אין סיכה אלא בדבר שמן הנספג לגוף), ונראה דבאלכוג'ל החומר אינו דומה לשמן ולא נספג בגוף אלא מתאדה ולכן אינו מוגדר כסיכה כלל ומותר להשתמש בו היות כ"כ.

התבאר כמה טעמים להתיר מחמת איסור סיכה, להבנת המג"א, להבנת ר' מנוח, להבנת המהר"ם בן חביב, והתבאר דאף אי סיכה ביוה"כ מדין סיכה כשתיה מותר.

ולפי משנת' עולה דעדיף להשתמש באלכוג'ל משטיפת ידיים בסבון.

עוד יש להוסיף שאף אי יש לו גם אלכוג'ל ללא סבון (אלוורה) ואלכוג'ל עם סבון (אלוורה), מ"מ א"צ להקפיד לקחת דווקא את האלכוג'ל ללא סבון, דאין מעט הסבון הופך את השימוש בו לסיכה, כמ"ש כחיד"א בשו"ת חיים שאל עד' נו' לענין מי וורדים לכהנים ביוה"כ שמותר ביוה"כ, דאי"ז נחשב לסיכה מחמת המי וורדים שבמיים, דאי"ז אלא מיים עם סבון ואי"ז סיכה.

עלה בידינו דמותר להשתמש באלכוג'ל ביוה"כ, ואין בו לא איסור רחיצה ולא איסור סיכה.

בירורי הלכה

ירח איתנים

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - לבישת מסיכת קורונה בשבת

יש לדון דאסור, והו"ל כמו בגד של כלאים דחשוב משא ע' פרמ"ג שא' א"א נד', ומנ"ח שיג' ט, ויש שכתבו שאף בכה"ג אינו כמשאוי ומותר מדין שבת לצאת בו לרה"ר.

חזינן שבבגד שלובשו מותר בכ"ג אף שאין רגיל בזה כלל, ויש לדון מהו גדר מלבוש ויתבאר להלן הראיות שא"צ דווקא מלבוש גמור.

היתר תכשיט

ע' בשו"ע בסימן שג' אריכות ובפרטי הדינים והחששות דרבנן דתוציא להראות לחברותיה.

צורך האדם

סמכות לאיש, כבלי הבתולות, (סימן שא' טו', יט')

צורך רפואה / מגן מחולי

יוצאים במוך וספוג שעל המכה לפי שהם מרפאים, קמיע מומחה, קשר לעין הרע, אבן תקומה, ביצת חרגול וכד' (ע' שו"ע סימן שא סעיף כב', כה', כז', ובסימן שג' כד').

מגן מצער הגוף או מכה

יש בזה סתירה בשו"ע, ובמ"ב מביא בזה מח', ע' שו"ע סעיף יג', וע"ע סעיף נא', דעולה דמותר, ומאידך בסעיף כב' וכח' נראה שאסור, (ע' סוגיית הג"מ סלע שע"ג צינית ומסקנת הג"מ דיש בסלע כמה מעלות, וע' בטור ובב"ח). וע' ברעק"א שמק' סתירה בשו"ע, ובפרמ"ג כתב לחלק בן המקרים, ויתבאר להלן.

במ"ב בס"ק קח' הביא מהאחרונים שס"ל דמותר אף שרק מגן מצער, ונראה שעיקר דעתו להקל, ומ"מ הביא דעדיף לכתחילה להחמיר ויתן על מכתו סמרטוטים שהם בטלים למכה ומותרים לכ"ע.

להעביר ריח הפה,

לצאת עם פלפל, (שו"ע סימן שג' טו')

דבר שרגיל לצאת בו בחול

חוטין באזני הבנות, חוטי שער (אסורים רק מדרבנן), עיגולים, כבלים (שו"ע שג' כ', א', שא' כג', יט')

בשו"ע סימן שא', שג' התבארו כמה וכמה היתרים שבהם מותר לצאת בשבת, יש כמה שורשים של היתר ומהם עולים כמה ענפים וחילוקים, ונבאר אי"ה את עיקרי הדברים, ונברר מה ההיתרים השייכים לענין יציאה עם מסיכת קורונה בשבת.

היתר מלבוש. היתר תכשיט. צורך האדם. צורך רפואה ומגן מחולי. מגן ומציל מצער. להעביר ריח הפה. דבר שרגיל לצאת בו בחול.

היתר של מלבוש

היתר של מלבוש ביסודו הוא דכל דבר שלובשו דרך מלבוש מותר היות והוא טפל לאדם, דכיון דהוא מגן על הגוף הוא בטל לגוף, ואי"ז חשוב משאוי, והיתר זה מוזכר בשו"ע בכמה מקומות ואציין חלק, שא' יד', כט', ל', לד', לה', לו'.

אולם התחדש בגדר היתר מלבוש כמה חידושים -

א' מותר לכל צורך שהוא אף שכעת אין לובשו לשם מלבוש, דמבואר בשו"ע דאף מלבוש שכל לבישתו היא לאצולי מטינוף בגדיו שרי ללבושו, דכיון דהוא דרך מלבוש גמור מותר ללבושו לכל צורך שהוא, ואף לאצולי מטינוף. (ע' שולחן ערוך סימן שא' סעיף יג' "לא יצא הזב בכיס שעושה להצילו מזיבתו שלא יטנף בה, וכן אשה נדה שקושרת בגד לפניו שלא תתלכלך בדם נדותה אסורה לצאת בו, אם לא היא סינר עשוי כעין מלבוש. אבל אם קושרתו כדי שלא יכאב לה הדם ולא תצטער, מותר לצאת בו", וע' סעיף יד' "דבר שהוא דרך מלבוש, אפי' אם אינו לובשו אלא משום אצולי טינוף, מותר לצאת בו בשבת. הגה: ולכן מותר ללבוש בגד מפני הגשמים או כובע על ראשו, אבל אסור לאשה ליתן בגד על צעיפה מפני הגשמים דאין זה דרך מלבוש).

ב' מותר אף אם אין לו רגילות ללכת כך, דכל שהוא מלבוש שאיזה בני אדם הולכים בו מותר לכל אדם בכל זמן דחשיב מלבוש ובטל לאדם,

והמקור מהג"מ שבת סב' "דהרועים יוצאין בשקין ולא הרועים בלבד אמרו אלא כל אדם", ובג"מ שבת קמז' דמותר כל אדם לצאת בסודר שעל כתפו מפני הרטנים.

ע' במג"א שא' ס"ק נה' שמוסיף חידוש שבבגד גמור אף בגד של אשה לאיש ל"ח משאוי, ורק בתכשטים חלוק איש מאשה, וע' בפרמ"ג שם, ובאופן שיש לאו דלא ילבש,

יציאת אדם עם מסיכת קורנה בשבת

היתר מלבוש

לכאורה היות ובעת הזאת הדרך לצאת עם מסכה ה"ה

נחשבת למלבוש, (ואף אם לא היה דרך ורגילות שכולם לובשים מסכה, או במקומות או קהילות שלא לובשים מסכה, מ"מ נחשב מלבוש, א' היות וסגי בהא דיש שלובשים אותו, ע' משנה ברורה סימן שא ס"ק קכז' דסודר אף אי מקופל על כתפו שרי, כיון שפעמים יש אנשים שהולכים כך נחשב מלבוש, כדמשמע בגמרא דמשום "רטנין" שיוצאין בעת הריצה מותר לכל אדם, ב' אפשר דאף אם רק דרך הרופאים ללבוש מסכה חשיב מלבוש דומיא דבגד הרועים)

אולם יש לדון מהו גדר מלבוש, דהיה מקום לדון שדווקא בגד גמור, או עכ"פ בגד גס כמ"ש הראשונים דזהו בגד הרועים נחשב בגד, ויל"ע האם לובש דבר שאינו בגד האם יש לו דין בגד, והאם מסכה נחשבת בגד, (מצד שמסכה מכסה רק חלק מהפנים, וודאי דאי"ז מגרע מדין בגד, דהרי הרבה בגדים מכסים רק חלק מהגוף, נעלים, כיפה, צעיף, וכד')

ע' משנה ברורה סימן שא' ס"ק עג' שנוטה שאף שק גמור אם יש שלובשים אותו נחשב בגד, וא"כ ה"ה בזמן זה המסכה נחשבת לבגד, ולכ"פ הוא בגדי הרופאים.

וע"ע להלן שיתבאר בדברי האגר"מ ובדברי השש"כ לענין שעון, דכתבו דשעון נחשב מלבוש, ובאמת זה הטעם שמותר משקפיים, ויתבאר ההבדל בן משקפיים לשעון (דבמשקפיים מותר לצאת לרה"ר ומאידך בשעון יש נידון בזה), ויתבאר להלן דאף ששאדם לובש על גופו בשביל תשמישו, פעמים חשוב מלבוש ומותר, ופעמים חשוב משאוי ואסור.

ההיתר צורך האדם

מצאנו בהיתר צורך האדם כמה סתירות בשו"ע בזה, ולכאורה עולה דלא כל דבר הנצרך לאדם מותר, אלא תלוי אי הדבר משמש את האדם או האדם משתמש בו, ויש בזה כמה פרטים ויבואר להלן.

מחט נקובה בשבת

כתוב במשנה דבמחט נקובה אסור לצאת ואם יצא אין חייב חטאת, מבואר במשנה שמדאורייתא מותר לצאת במחט נקובה ומדרבנן אסור, אומרת הג"מ אם הטעם שאין חייב חטאת הוא מפני שהוא תכשיט, א"כ יהיה דינה כמו תכשיט שמותר, מת' הג"מ שבמחט חולקת שיערה, מק' הג"מ בשבת למאי חזיא..., ובביאור הסוגיא שם נח' רש"י ותוס', רש"י פ' שהג"מ הק' שיהיה חייב חטאת, והג"מ ת' דחולקת בה שיערה, והק' תוס' הרי המחט הוא לא מלבוש ולא תכשיט, וכי מפני שמשתמשת בה לא נחשב משאוי,

ובאמת יש להבין דבג"מ נראה בתחילת המו"מ שאוגרת שיערה מותר, וחולקת שיערה אסור, יל"ע ומאי שנא אוגרת שיערה מחולקת שיערה הרי שניהם משמשים את האשה, ויש

לבאר מהו חולקת שיערה ואמאי לא יחשב תשמיש לאשה, ועוד במה שונה חולקת שיערה מחוטיץ באוזני הבנות ומחוטי השיער שמותר כיון דהם משמשים את האשה מדוע חולקת שיערה נחשב משאוי.

ומתבאר מדברי הראשונים שמחט שחולקת בה שיערה אי"ז משמש אותה להחזיק שיערה וכד', אלא הוא משמש אותה כמסרק לחלוק את השיער, ולכן אי"ז מוגדר תכשיט או צורך האשה כשיוצאת לרה"ר, אלא היות והאשה רוצה להשאיר את המחט בשערות ראשה כדי שיהיה לה בהשיג ידה, לכן ס"ל לתוס' דאי"ז אלא משאוי.

וכן נראה בדברי הריטב"א בסוגיא וז"ל "בשבת למאי חזיא. פרש"י ז"ל והלא בשבת אסור לחלוק בה שיער, והקשו בתוספות ... ועוד דאפי' מותר לחלוק בה שיערה כיון שאין רגילות לעשות כן אלא בבית, משוי הוא לענין לצאת בה לחוץ, לכך פירש ר"י ז"ל למאי חזיא בחוץ שהרי אינה צריכה לה כלל והוה ליה כשאר משוי,

וכן מצאתי באגרות משה יורה דעה חלק א' סימן מח' "בדבר המחט שאינו תכשיט ומניחין הנשים בשערותיהן, כפי ששמעתי עושין זה להעמיד קישוריהן שיהיו השערות במקומן שלכן מותר כדאיתא במג"א סי' ש"ג סק"ח עוד יותר מאם היה תכשיט דהמג"א אסור דלמא שלפה. ואם אינה מעמדת קישוריה רק מכינה לאיזה צורך שתצטרך אסורה ובה אסור המשנה ברורה בס"ק כ"ה".

בביאור שיטת רש"י ע' שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן קצח' שכתב דרש"י סובר דכל דבר הנצרך לאדם נחשב כתכשיט, וז"ל "פי' רש"י והלא אסור לחלק לה שיערה בשבת. ומשמע שאם היה מותר לחלוק שיערה בשבת היה מותר לצאת בה בשבת. כי כל דבר שאדם צריך לו לצורך גופו תכשיט הוא לו. כמו סייף ואלה ורומח לרבי אליעזר שתכשיטין הם לאיש שאם יצטרך להלחם בהם"

לכאורה עולה דנח' רש"י ותוס' האם דבר שאינו מלבוש או תכשיט ונצרך לתשמיש האדם האם מותר,

אולם בביאור מח' רש"י ותוס' נראה להוסיף - דבאמת זה ברור (אף לשיטת רש"י) שאם אדם יקח כלי ויקשור אותו לידיו בשביל להשתמש בו אח"כ וודאי שיהיה אסור, דאין הכלי משמש האדם אלא האדם רוצה להשתמש בכלי ואי"ז אלא משאוי (למשל אדם הרוצה לאכול אח"כ, וודאי של"מ אם יקשור לידיו כף), ומאידך דבר המשמש את האדם וודאי אינו נחשב למשאוי,

ונח' רש"י ותוס' האם מחט שחולקת בה שיערה מוגדר דבר משמש את האדם, או שהאדם משתמש בו, ולהלכה פסק השו"ע כתוס' שחולקת שיערה אסור, וביאר המ"ב סימן שג

ס"ק כה' "שאינן אדם יכול לצאת בכל החפצים הצריכים לו כשאינן לא מלבוש ולא תכשיט"

ובזה יתבאר ויתישב מדוע אוגרת שיערה, וחוטין באוזני הבנות, וחוטי השיער מותר דהם משמשים את האשה, משא"כ מחט שחולקת שיערה אסור דהוא כלי הנמצא על האדם.

ובזה יתישב עוד תמיהה דהשו"ע בשא' כ' כתב שאסור לצאת במסכה שנותנים להפחיד הילדים, ויל"ע אמאי לא נתיר דהוא משמש האדם, ולמש"כ אתי שפיר דהו"ל כמחט לחלוק שיערה דאין המסכה צורך האדם אלא האדם מוציאה בשביל להשתמש בה. (ועוד מסכה שנותנים להפחיד הילדים, אינה מלבוש דאינו משמש ומגן לאדם, ואף אין איזה אנשים שלובשים אותו, משא"כ מסיכת קורונה, משמש ומגן על האדם, וכעת רגילים לצאת בו, והרופאים רגילים בו תמיד), ומצאתי בלשון הגר"ז שא' שביאר הטעם בזה "מפני שאין דרך להתלבש בהם לעולם".

ומצאנו עוד עד"ז במ"ב שא' קלג' לענין מטפחת אף, שאסור לקשור ברגלו, ויל"ע אמאי לא נתיר כיון דהאדם משתמש בו, והביאור כנ"ל כיון דאי"ז מלבוש, ואי"ז רק כלי שהאדם רוצה להשתמש בו להלכה אין היתר של צורך האדם.

החילוק בין משקפיים לשעון יד

ובזה יתבאר החילוק בן משקפיים לשעון, דמשקפיים האדם משתמש בהם תדיר, וה"ה כחוטי השיער וכחוטין באוזני הבנות וכד',

משא"כ שעון הוא כלי המורה שעה המשמש את האדם לדעת את השעה, והיות והאדם מעונין שיהיה לו זמין ובהשיג יד כשירצה לדעת השעה ה"ה תולה הכלי על ידו, ולכן אי"ז אלא כלי שאסור לצאת בו בשבת וכמו מחט שחולקת שיערה, (ויש דס"ל דמותר לצאת עם שעון בשבת דמ"מ שעון נחשב מלבוש, ע' באגר"מ א' קיא' שכתב דהואיל דהדבר מונח על גופו ממש ומשתמש בו לכן דינו להיות כמלבוש, וע"ע בשש"כ יח' הערה קיג' דכתב בסברת המתירים מחמת הרגילות ללבושו ועי"ש.

(האגר"מ דימה לחותם העבד, וצ"ע, א' הרי בחותם יש כל הזמן תועלת ואי"ז כלי משתמש בו לפעמים, ב' מבואר בראשונים רא"ש ר"ן רמב"ם שההיתר הוא משום תכשיט, ואדרבא מוכח שרק בגלל שהוא תכשיט מותר ואין ההיתר שעל בשרו).

אולם רוב הפוסקים אוסרים לצאת עם שעון בשבת לרה"ר, וכמשנת' דחשוב כלי. (יש שהתירו היכא דהשעון הוא בגדר תכשיט)

ולכאורה נ"ל דאף האגר"מ והשש"כ יסברו דאם קושר לגופו כלי אכילה וכד' יהיה אסור, דהא מחט שחולקת שיערה אסור, דאי"ז אלא כלי הקשר לגופו, ונראה שנח' הפוסקים מהו הגדר של שעון יד, דמצד אחד שעון יד אינו מוגדר

דמשמש לגופו, ומצד שני הוא אינו ככלי שמוציאו להשתמש בו דס"ס זהו דרך לבישתו בקביעות.

ולפי"ז מסיכת קורונה וודאי משמשת את האדם, ואינה דומה למחט שחולקת שיערה, וממחטת אף, ומסכה להפחיד הילדים, דהם כלים דמוציא אותם בשביל להשתמש בהם, ובמסיכת קורונה היא משמשת (כבר כעת) את האדם, והרי היא כמשקפיים, ונחשבת צורך ומלבוש האדם.

היתר מניעת צער

(אין במסכה ההיתר של רפואה ויש לדון מצד היתר מניעת צער)

היתר מניעת צער - יש בזה סתירה בשו"ע, ע' שו"ע סעיף יג', וע"ע סעיף נא', דעולה דמותר, ומאידך בסעיף כב' וכח' נראה שאסור ועולה שהוא מח' הפוסקים, וע' במ"ב ס"ק קח' ובבה"ל שנראה שמיקל דלא כהשו"ע ומ"מ הביא דעדיף לכתחילה להחמיר, ויתבאר להלן.

ע' בשו"ע שא' כב' כח' שכתב שמותר לצאת לרה"ר רק אם התחבשות מועילה לרפא, דאם עשויה רק להגן מצער אסור, (ז"ל השולחן ערוך סימן שא' סעיף כב' "אבל אסור לכרוך חוט או משיחה על המכה לצאת בו, דכיון שאינם מרפאים הו"ו משוי", וע"ע סעיף כח' "מי שיש לו מכה בפיסת רגלו וקושר עליה מטבע להגין שלא ינגף ברגלו, וגם הוא מרפא, מותר לצאת בו").

ומאידך סעיף יג' וסעיף נא' נראה שכל מניעת צער מותר, (ז"ל השולחן ערוך סימן שא' סעיף יג' "לא יצא הזב בכיס שעושה להצילו מויבתו שלא יטנף בה, וכן אשה נדה שקושרת בגד לפנייה שלא תתלכלך בדם נדותה אסורה לצאת בו אם לא יהא סינר עשוי כעין מלבוש. אבל אם קושרתו כדי שלא יכאב לה הדם ולא תצטער, מותר לצאת בו", ובסעיף נא' כתב מותר לצאת עם סמרטוטין על היד שיש בה מכה)

ע' רעק"א שמק' סתירה בשו"ע מסעיף יג' שכתב שם שכל מניעת צער מתיר, וא"צ דווקא שמרפא, ומדוע בסעיף כב' וכח' החמיר, וצ"ע.

ובפרמ"ג א"א מא' כתב לחלק בן הסעיפים, שדבר שיש לו חשיבות אף שעשוי להגן לא בטל למכה, משא"כ בנותן סמרטוט על מכתו שאין לו חשיבות הוא בטל למכה, ולכן השו"ע בסעיף כח' מדבר לתת מטבע להגן על המכה, וכן בסעיף כב' אירי בחוטין וכד' ולכן לא בטלים, משא"כ מוך וכד' המיועד למכה ואין לו חשיבות בטל, (אולם יל"ע בסעיף כב' כתב השו"ע שם גם מוך וע' בבה"ל שם ובכ"א הצריך שירפא וי"ל)

ועולה דאף לשו"ע מותר אף שאינו מרפא שנותן דבר שאין לו חשיבות ה"ה בטל למכה, ולכן לפי"ז מותר לכ"ע לתת על מכה פלסטר וכד' ויכול לצאת בו לרה"ר.

ע' במ"ב בס"ק קח' דהביא כמה אחרונים שס"ל דמותר אף בתחבשות שעשויה רק להגן מצער, ונראה שס"ל שכן הוא העיקר להלכה, וכתב דעדיף לכתחילה לתת על מכתו סמרטוטין וכד' דלא חשיב ובטל לגבי המכה.

הליכתו כן, (ועולה חידוש גדול דאף שהאדם אינו רוצה בכבלים ואינם מועילים לו, מ"מ מותר כיון שדרך הליכתו בכך).

ולכאורה חזינן מחוטי הבנות דאף שאין הדרך של כולם ללכת כן מותר, ועוד נראה שאף שפעמים היו מוצאין מאוזניהם בכ"א מותר, ע' מ"ב שם ס"ק ע' דבצבועין אסור דיש חשש שתוציא מחמת הנוי, מ"מ משמע שהדרך היה להוציאן ואי"ז קבוע באוזניה

עולה דדבר שרגיל לצאת בו בחול, מותר לצאת בו בשבת, ולכן היות וממסיכת קורונה כיון שכעת הדרך ללכת בה כל השבוע, אינה נחשבת משאוי ומותר לצאת איתה בשבת.

עולה שלענין מסיכת קורונה אפשר שאיכא כמה היתרים בזה - היתר מלבוש. - צורך האדם. - מגן ומציל מצער. - דבר שרגיל לצאת בו בחול.

נידון שמא יבוא להוציא ברה"ר

ע' שו"ע שא' לז' בענין בבתי ידים (כפפות) מביא השו"ע מח' בזה וטעם המחמרים אף שכפפות נחשב כבגד, מ"מ היות ופעמים דרך להוציא מחמת כינה או פרעוש יש חשש שיטלטנו ברה"ר, וכתב השו"ע דטוב להחמיר, וכתב המ"ב קמא' דעכשיו נהגו להקל, משום שלהרבה פוסקים אין לנו בזמנינו רה"ר דאוריתא, ומסיק המ"ב דאין למחות ביד המקלים ומ"מ ראוי לכל בעל נפש להחמיר,

וביאר הגרשז"א הובא בשש"כ יח' הערה כח' שכאן יש חשש יותר גדול שיוציא הכפפות, משאר החששות שהוזכרו בג"מ.

באמת עולה בשו"ע דצריך סיבה לחשש שיורידו ולא חששו שיוורד ללא סיבה, וחששו כגון בתכשיט שרוצה להראות לחברותיה וכד', או מחמת כינה ופרעוש, וע' בשו"ע שא' לד' ובמ"ב שם קכז', דמותר לצאת הסודר על כתיפו כיון שיש איזה אנשים שלובשים כן בחול, חזינן דלא חששו שמא יוצאנו, (וע"ע שו"ת חלקת יעקב אורח חיים סימן צט' שדן לענין לצאת לרה"ר בכובע גשם, וכתב בתו"ד אין לחוש שמא כשיעבור הגשם יטלנו המכסה נילון שעל כובעו וישאנו ד' אמות ברה"ר, דז"א דא"כ נאסור מטעם זה גם לשאת מעיל גשם, אולם ע' שש"כ יח' י').

ל"ע במסיכת קורונה האם נחשב דיש לו סיבה להוריד, (דבשו"ע מבואר שאסור כשיש סיבה להוריד) והאם מחמת אי הנוחות הרגילות להוריד, אולם בד"כ לא מוריד לגמרי אלא לובש שלא כדרך, וזה רק אסור מדרבנן ואפשר להקל בזה, ואף אם פעמים מוציא ונוטלו בידו, אפשר לסמוך על מש"כ המ"ב דנהגו להקל, ובמקום שיש עירוב ורק מחמיר לכתחילה, לכאורה בכ"א אפשר להקל.

ועולה לדעת האחרונים דמותר אף בתחבושת שעשויה רק להגן מצער, ולשו"ע רק שמרפא, והפרמ"ג כתב דבסמרטוטין מותר לכ"ע.

ועולה לענין מסיכת קורונה דלדעת האחרונים וזדאי מותר לצאת בה לרה"ר דכיון דמגן מצער, ולדעת השו"ע לכאורה אסור, והמ"ב כתב דעדיף לחוש לדעת השו"ע.

ל"ע האם אפשר דמסכה תהיה מותרת אף לשו"ע דתלוי מהו גדר סמרטוטין.

מניעת צער המותר אף לשו"ע

הנה יל"ע מה עיקר ההבנה בדברי הפרמ"ג, האם הטעם שסמרטוטין מותר כיון שזורקו, וה"ה כל דבר שזורקו יהיה מותר, או הטעם דסמרטוט אין לו שימוש אחר ולכן מותר, ורק כשנותן דבר שיש לו עוד תשמיש כמו מטבע וכד' בזה השו"ע מחמיר דלא בטל, ונפק"מ רבה לנידון דידן למסיכות קורונה, דמסיכות דידן זהו תשמישן, ומ"מ אינם חד פעמי ולא זורקן אחר תשמישן, ואם נימא (ולפי משנ"ת לעיל הכי מסתבר) שהגדר הוא שכל שאין לו שימוש אחר מותר דאין לו חשיבות ובטל, א"כ אף לשו"ע יהיה מותר היות ואף למסכה אין תשמיש אחר.

א"כ עולה לנו היתר אף לשו"ע דאפשר דמסכה נחשבת כסמרטוטין כיון דאין לה תשמיש אחר, ואף שאינו מרפה מותר.

היתר דבר שרגיל לצאת בו בחול

חוטין באזני הבנות, חוטי שער, עיגולים, כבלי אסיר (להבנת המ"ב)

חוטין באזני הבנות - ע' במשנה סה' וברש"י שם כתב "אע"ג דלאו תכשיט נוי הוא, אורחא בהכי, וכן הביא המ"ב שג' בס"ק סט' "דאורחא בהכי ולא משאוי".

עיגולים - ע' אור זרוע חלק ב' - הלכות שבת סימן פד' "וכשהייתי אני המחבר בצרפת היינו מוליכים אופנים על הבגדים כי כן גזרו על כל היהודים בעת ההיא ... ויש שהיו עושין אופן מן הקלף ותופרין אותו במחט לבגד ויוצאים בו בשבת וזהו כמו חותם העבד שעשה לו רבו דשרי הואיל ויוצא בו כל ימות השבוע. ומורי ה"ר שמשון מכוסה זצ"ל הי' דן להתיר מפני שהאופנים מחוברים לכסות", וכתב המ"ב שא' ס"ק פג' הטעם "דחשיב מלבוש כיון שדרך לצאת בהם כל ימי השבוע"

כבלי אסיר - שו"ע שא' יט' מי שהוא אסור וכבלים ברגליו מותר לצאת בהם, וכתב המ"ב ס"ק סט' הטעם כיון דדרך

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' ועניני שמחת תורה וכשחל בשבת
גליון זה מודפס לעורך לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה **גליון 286**

גולת יום שמחת תורה

"וביותר איתא בשם הקדמונים ז"ל דע"י תפילה בכוונה בשמיני עצרת יכולין להעלות את כל התפילות שלא נתקבלו במשך כל ימות השנה... דביום זה שמסתלקין המחיצות ואנו כביכול בבית ד', אזי יכולים התפילות להתקבל" (קונטרס בעניני חג הסוכות להגר"ח קרלנשטיין עמ' ע).

שאלו את הגה"צ רבי ישראל אליהו ויינטרויב זצ"ל בענין מה שכתוב בספרים שיום שמחת תורה מסוגל מאד לקבלת התפילות ברוצן. האם נכון הדבר. והשיב בחיוב. ושאלו, האם זה כמו פורים (שידוע שהוא זמן רצון לקבלת התפילות), והשיב: "יותר מפורים" (סי' ברכו שמו עמ' רלג).
והוא עת רצון גדול מאד, ולכן הנמצא בשמחת תורה במצב שאינו יכול להשתתף בהקפות, עדיין אפשר לבקש להרבה ס"ד בתורה וכו'.

תחינות בשבת: כשחל יום טוב של שמיני עצרת בשבת, ויש משום שאילת צרכיו בשבת, לדעת רוב הפוסקים מותר לבקש צרכיו ובפרט לרוחניות (עכ"פ אם אין צער ממש לפניו) ראה בהערה.²

דיני אמירה לנכרי אם נכבה החשמל

לרגל המצב שמניינים רבים מחולקים לשנים או שלשה מקומות, וזה גורם צורך להביא מקורות חשמל חדשים, ויש יותר סיכוי של תקלות (וכפי הנשמע בכמה מקומות בראש השנה) יש לעיין אם בשמחת תורה שחל בשבת נכבה החשמל האם יש עצה לכך. (ואין לעשות מעשה בלי לשאול את רבני המקום – אכן לרגל המצב מצוי שרבני המקום לא נמצאים במקום, וכדאי לברר דעתם בזה לפני שמחת תורה).

ביו"ט רגיל כשלא חל בשבת התיר הגר"ש אלישיב זצ"ל הדלקת החשמל ע"י נכרי (הגר"י שוב שליט"א), עי' סי' מלכים ואומניך, [נמשום בונה יש מקום לצרף את דברי המ"ב סי' תרלו ס"ק א שהתיר לבנות סוכה שנפל ביו"ט ע"י נכרי מדברי הבאר יצחק (סי' ג) ע"פ שיטת התוס'].

אכן כשחל שמחת תורה בשבת קשה להתיר, והובא ברמ"א סי'

¹ והשיב כן בלשון תקיפה - שידעו השיבות גדול היום הזה (הגר"י א פרלמוטר שליט"א בעמ"ס ברכו שמו).

² יש מקום לדמות למה שהתיר רוב הפוסקים תפילת השלי"ה בשבת, כיון שאין לו צער בפניו: **שאלת צרכיו בשבת:** אסור לתבוע צרכיו בשבת (מ"ב סי' קפח ס"ק ט ע"פ הירושלמי) וכ"כ ויקרא רבה (פרשה ל"ד סי' ט"ז) "ממצוא חפצך מכאן אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת".

וכתב המשנה ברורה (סי' רפח ס"ק כב) בשם האחרונים, דמותר לומר בשבת 'אלקי עד שלא נוצרתי וכו' יהי רצון וכו', דאינו אסור שאילת צרכיו אלא כשמבקש על חולי, פרנסה ודומה לו שיש לו צער לפניו, אבל חרטת עוונות טוב לומר בכל יום, כיון שאינו בלשון ודוי.

ולפי זה תפילת השלי"ה שאינו כמו חולי ופרנסה שיש לו צער עכשיו, אלא זה תפילה כללית על הצלחת הצאצאים, י"א דאין איסור לאומרו בשבת עי' לוח עיתים לבניה דכתב שלדעת השבט הלוי, הגר"ע יוסף זצ"ל, הגר"ש אויערבך זצ"ל ובי' או נדברו. אפשר לומר תפילת השלי"ה בשבת. והגר"ש אלישיב זצ"ל התיר לומר תפילת השלי"ה בער"ח סיון שחל בשבת ורק לדלג על הבקשה של פרנסה. (פניני תפילה להגר"ב צוק שליט"א עמ' קי"ד).

יש לו צער לפניו: אכן אם מצטער ממש בתוך אמירת התפילה כגון שיש איזה צרה, לכאורה מדברי המ"ב הנ"ל אין לאומרו בשבת (עכ"פ בדרך של צער ובכך, אלא יש להקדימו).

ודעת הגר"ח קניבסקי שליט"א (בדרך שיחה עמ' ע"ר) אין לומר תפילת השלי"ה בשבת ויקדים לאומרה יום קודם (או במוצאי שבת ולכאורה הי"ה בתחינות בשמיני עצרת, ועכ"פ אפשר להאריך בכוונה בתוך התפילה יקדשנו במצותיך וכו', וכן במוצאי שבת כל זמן שעדיין עוסקים בשמחת תורה (הקפות שניות) וכו' הוא גם עת רצון גדול

רעו את דברי העיסור שהתיר מלאכה ד"ת במקום צורך גדול ע"י נכרי והמשנה ברורה (רעו ס"ק כד) הביא את השלי"ה שהחמיר אף בצורך גדול.

צרכי רבים: וכתב המ"ב (שם ס"ק כה) כדאי הוא בעל העיסור לסמוך עליו להתיר שבות דאמירה אפילו במלאכה דאורייתא במקום מצוה דרבים. ועי' בשו"ת אגרות משה (חי"ג סי' מב שהתיר באופן שיתבטל ע"י זה תפילה בציבור, קריאת התורה או במקום חולי, או מכשול דרבים (עי' מ"ב שם). (ומבואר מדבריו שלא התיר להדליק החשמל רק כדי למנוע אי נעימות בשעת התפילה בלי מזגן, והתיר רק כשיתבטלו אנשים מתפילה בציבור ע"ש) ויש לעיין באופן שיתבטל מנהג ההקפות אם ניתן להקל בזה (שהוא כבוד התורה ועדיף מתלמוד תורה עי' מגילה דף ג' ע"ב, והתירו לרקוד ביו"ט מחמת כן) וראה בהערה.³

¹ ועי' מ"ב סי' תרכג ס"ק ג, דכתב דיש לבטל המנהג שהנכרי מדליק הנרות ביוה"כ לצורך אמירת הפיוטים בנעילה, אלא הנרות הדולקים יפורם בכל בית הכנסת, דזה הוי רק שבות דשבות, ומבואר מדבריו דלא כל דבר חשיב צורך מצוה דרבים. ועי' דברי המ"ב סי' שז ס"ק כא שאין מדמין דבר לדבר בענין שבותין, ועי' בחזון איש (אוי"ח סי' נד ס"ק ו) דחז"ל שקלו דבר שיוכל לגרום זלזול בשמירת שבת והעמידו דבריהם אף במקום כרת, ודבר שהיתרו יותר מתקבל לבני אדם הקילו, ואנן לא בקיאין בדבר.

² נביא קצת צדדים שיש לדון בהם להתירא, וראוי שיהא ביחד עם צירופים אחרים, והיי רצון שלא נגיע לידו כד. (וכנ"ל אין לעשות מעשה בלי שאילת רבני המקום).

1) **אמירה לנכרי להדליק החשמל כלאחר יד.** עי' מ"ב סי' שמ ס"ק ד, (דהוה שבות דשבות במקום מצוה) עי' ארחות שבת ח"ב פ' כג העי' קנה בענין הדלקה משום ביטול ת"ת דרבים דבמקום שהנכרי ידליק את האור כלאחר יד בודאי עדיף טפי ועי' בשש"כ פ' ל' העי' מו שהגר"ש אויערבך זצ"ל נטה להקל בזה והתיקונים ומילואים סיים בצ"ע. ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' לב דאפילו במקום ת"ת דרבים אין מן הראוי להתיר כיון שאמירה לנכרי פרוץ ע"ש ומטו משמיה דהגר"א קוטלר זצ"ל שהתיר משום ת"ת דרבים). ואפ"ל אם מבטלין ת"ת לכבוד התורה משום הקפות, אפשר דזה דמי לביטול ת"ת דרבים וצ"ע. ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל דלא מהני היתר כלאחר יד ע"י גוי כיון שאין שינוי בתוצאה (עי' ארחות שבת שם).

2) **אמירה לאמירה** – לומר לנכרי לומר לעוד נכרי עי' מ"ב סי' שז ס"ק כד דהביא דעות בזה ובמקום הפסד גדול. ועי' בשו"ת חתם סופר (חי"ה סי' קפה). ועי' בס' תורת היולדת (פכ"א העי' א) שהגר"ש אלישיב זצ"ל התיר במקום צורך אמירה לאמירה לנכרי מלאכה דאורייתא (להודיע בטלפון ע"ש). ועי' בשו"ת אבן ישראל ח"ח סי' כג. ועי' בארחות שבת פ' כג סעי' עג דכתב ד אין להקל (דמסתימת הראשונים והפוסקים נשמע שלא סברו היתר זה). ועי' בשש"כ פ"ל העי' נא.

3) **במקום כבוד הבריות,** אם אמור להגיע אנשים חשובים להקפות והגבאים יתביישו מאד שהגיעו לריק, או אחראי הבית הכנסת יתבייש מאד על זה שיתפרסם שביטל כל השמחת תורה (של אנשים, נשים, וטף) על ידם (או אם מחמת פשיעתו שלא סידר השעון שבת), יש מקום להתיר משום כבוד הבריות (עי' שו"ע סי' שיש סעי' א) וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה ד' ח"ב סי' רפ). עי' ארחות שבת פכ"ג סעי' פז (והכל לפי הענין, דבהרבה מקרים לא שייך היתר זה).

4) **נפל גנרטור שכונתי** – כל זה אם נפל רק בבית הכנסת אבל אם נפל הגנרטור בכל האזור שיש בדרך כלל חולים וקטנים, יש עוד היתר של אמירה לנכרי לצורך זקנים חולים וקטנים.

5) **צורכי קטן** – אם הקטן אומר לנכרי ומראה לנכרי איזה כפתור ללחוץ, הוה כצרכי קטן באיסור דרבנן בשביל הקטן (עי' בה"ל סי' שמ"ג ד"ה מד"ס ארחות שבת פכ"ד סעי' י).

כיון שהמשך ההקפות שמחת תורה בבית הכנסת הוא דבר נחוץ מאד לקטנים. ומטעם זה יש לדון להתיר אף לגדול לומר לנכרי. [להביא 'פעקלאד' עבור ילדים במקום שאין עירוב, יש מקום להקל אמירה לנכרי לצורכי קטן – כיון דשמחת תורה 'פעקלאד' לקטן הוא הרבה פעמים נצרך מאד (עי' ארחות שבת פכ"ג סעי' צח).

להביא ספר תורה ממקום אחר משום שמחת תורה

ע' רמ"א ס' תרסט סע' א דנהגו במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורה שבהיכל ואומרים שירות ותשבחות, וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי תורה הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב. והכל משום שמחה.

וכתב **המשנה ברורה** (שם ס"ק ט) אם יש בבית הכנסת זה רק ספרי תורה מועטים, אין להביא ספרי תורה מבית הכנסת אחר. ויש מי שמתיר, כי אף שבכל השנה אין להביא ספר תורה דרך ארעי רק לקביעות, אבל בשמחת תורה אפילו דרך עראי שרי **[לדוד אמת – להחיד"א]**.

וכן כשאין בבית הכנסת מקום לעריכת מנינים נוספים לקריאת התורה, הורה **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** (הליכות שלמה סוכות פי"ב סי"ד) שאפשר להוציא ספרי תורה מבית הכנסת לבתים אחרים, ולהחזירם לאחר קריאת התורה. **והכף החיים** (ס' קלה ס"ק פ) הוסיף דיש סמך למנהג זה כבר מימות בית המקדש (וע"ש דכתב דנהגים לילך עמו בעשרה לכבוד הספר תורה).

ברכת מעין שבע

אם מארגנים מנין למעריב לשמחת תורה במקום פתוח שלא במקום קבוע, יש לזכור לדלג ברכת מעין שבע. (ובירושלים יש בזה מנהגים) (והכל לפי הענין דלפעמים נחשב המשך של מנין של בית הכנסת).

עשיית מחיצות עבור ההקפות במקום שאין עירוב

במקום שאין עירוב (או עכ"פ חלק חשוב של הציבור לא נוהגים לסמוך על העירוב), יש אפשרות לסגור מתחם גדול עם מחיצות לצורך ההקפות כדי שיהא כרשות היחיד.

וכדי להביא שם הספר תורה צריך לסדר מחיצות עד פתח בית הכנסת / או מקום הספר תורה. ויש לזהר שהמחיצות יהיו חזקות, שלא יתפרקו בזמן הריקודים.

אם התפרקו המחיצות בזמן הריקודים: אסור להחזירם בשבת משום איסור עשיית מחיצה המתרת. והוא אסור להמשיך לטלטל הספר תורה, ואף להניחו על הבימה יהא איסור לטלטל מכרמלית לרשות היחיד. (ואם עדיין יש מחיצת בני אדם ע"י הריקודים אפשר דיש להתיר).

טלטול הספר תורה ע"י מחיצות בני אדם: ע' שו"ע (ס' שסב סע' ה) פרטי הדינים בזה.

עיקר הקפות בלילה או ביום: ע' בהל' חג בחג (שמחת תורה עמ' יט) דהביא להוכיח דעיקר ההקפות הוא ביום, ולכן מי שבאפשרותם לעשות הקפות בלילה או ביום יעשוהו ביום.

(והביא משער הכוונות דכתב מה שנהגו להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם התיבה בשחר במנחה ובערבית דמוצאי יום טוב מנהג אמיתי הוא"ל ולא הזכיר כלל ערבית דכניסת יו"ט).

הקפות ביחיד: הקפות הן חובת הציבור.

ומי שנצרך לילך לסעודת יו"ט וכדו' קודם גמר ההקפות: רשאי לצאת בפרט אחר שהקיפו בספר תורה ז' פעמים את הבימה. ואין הפיזטים והיה"ר מעכבין (ויכול לומר מעצמו היה"ר אחר כל סיבוב שמסבבין הסי"ת לבימה) (הל' חג בחג שמחת תורה עמ' לט).

קידוש בליל שמחת תורה על מזונות

אסור לטעום משקידש היום בבין השמשות ואף שהתפללו ערבית בלא קידוש, ויש נוהגין אחר תפילת ערבית קודם ההקפות לעשות קידוש על מזונות הואיל ומאריכין בהקפות, וכן נהגו אצל מרן החזון איש והקהלות יעקב זצ"ל (ארחות רבינו ח"ב עמ' שיד) וע' מ"ב ס' רעג (בשער הציון ס"ק כט) דרק על יין שיחשב כקידוש במקום סעודה אין לסמוך בקידוש בלילה ולכן לענין קידוש על פת הבא בכיסנין. ובלבד שלא ישתכרו ולא יש נוהגין שאין מקדשין עד אחר ההקפות (ע' הל' חג בחג שם מס' משמרת השלום).

לברך שוב ברכת קידוש בבית: כדי להוציא בני ביתו שלא שמעו קידוש, והרי לבניו שהגיעו לחינוך יכול לברך עבורם. ואף לנשים נחלקו הפוסקים אם הם בכלל ערבות, והכרעת המ"ב שהן בכלל ערבות ויכול להוציאם (ס' רעא ס"ק ה).

כשחל שמחת תורה בחול: נשים חייבות בקידוש ביו"ט, ולכן איש שכבר יצא ידי חובה יכול להוציאם (ע' שו"ת אגרות משה ח"ד ס' ק, הל' חג בחג יו"ט ח"ב).

הקפות שניות

ע' בשער הכוונות (דף קד רע"א) דהאריז"ל נהג לערוך הקפות במוצאי חג שמחת תורה וכ"כ החיד"א בלדוד אמת שכן נהגו

בעיה"ק חברון להקיף בס"ת בליל מוצאי יו"ט שכן נהגו רבני קשישאי, והביא בשם המקובל **הרש"ש זצ"ל** והיה אומר שיש רזין עילאין בזה. וכתב **הבן איש חי** (פי' וזאת הברכה ש"א אות יז) "גם מנהגו של רבינו האריז"ל לעשות הקפות בליל אסרו חג אחר תפילת ערבית, וכן ראוי לעשות כל אדם". וכן נתפשט אצל החסידים, אכן לא נהגו בזה גדולי ליטא (החפץ חיים החזון איש ועוד).

ובשנים אחרונות התפשט המנהג גם בהרבה ישיבות ובתי כנסיות של בני אשכנז לערוך הקפות שניות בכלי שיר (וכל המרבה בכבוד התורה הרי זה משובח), ויש לעיין בטעם המנהג.

ע' בשו"ת וישיב הים להגרי"מ הלל שליט"א (ח"ג סי' כח) דעיקר קביעת השמחה ביום שמחת תורה הוא על שם גומרה של תורה, ואפשר דלשם **שמחת התחלתה** בקריאת פרשת בראשית קבע האריז"ל שמחה במוצאי החג גם כן, דהרי סמכנו קריאת בראשית לסיום וזאת הברכה כדי שלא לעמוד על הפרק, וכמ"ש טעם זה בראשונים, שלא לתת פתחון פה למקטרג לומר שאין התורה חביבה עליהם שסיימוה ולא התחילו לקרותה שוב, וכמ"ש בטור. (וזה מה שכתב הטור שמחת תורה הוא גם על התחלתה). דהיינו עיקר הקפת שניות הוא משום התחלת בראשית ויחתן בראשית.

והביא שמצינו כעין זה לשמוח בהתחלת התורה (לא היו ימים טובים בישראל אלא ט"ו באב גמ' בב"ב דף קכא). והביא עוד מדברי הרמב"ן (שמות כד י"א) על הפסוק ואל אצילי בני ישראל דכמו שעושים שמחה בגמרה של תורה, כך עושין שמחה גם ביום שנוכת התורה ע"ש.

הקפות במוצאי יו"ט בחו"ל: ומשמע מדברי האריז"ל וכן **בבן איש חי** דיש לנהוג כן אף בחו"ל במוצאי יו"ט שני (וזה על טעם הנ"ל שזה ע"ש התחלת התורה). וכן יש מקומות שנוהגים כן בכלי שיר.

מחשבה שאני צריך להשקיע בהקפה אחת בלבד

שנה אחת נכנסו שני בחורים אל רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל במוצאי שמחת תורה, וסיפרו לו לפי תומם כי בבית הכנסת בו התפללו ארכו כל ההקפות שמונה דקות.... נענה רבי יחזקאל זצ"ל ואמר: שמונה דקות? אני אינני יכול להשתתף שם בהקפות, כי שמונה דקות דרושות לי למחשבה שאני צריך להשקיע בהקפה אחת בלבד, אני צריך להקפות לפחות שבע פעמים שמונה דקות!!! (מליקוט מעשים בענין שמחה תורה).

עדיין אני מקוה לשמחת

מעשה שהיה רגיל הגאב"ד דפוניבז' הגרי"ש כהנמן זצ"ל לחזור בעת שמחת תורה, שבצעירותו בשמחת"ת בישיבת נובהרדוק, לחש לו הסבא ע"ה... כשבא בחור לישיבה אני מקוה שכשיבוא חודש אלול הוא יתעורר ויבנה עצמו לבן ישיבה, ואם לא זכה לזה באלול אני עדיין מקוה לר"ה, ואם ר"ה לא הביאו לכך ולא עשיית ולא יוה"כ, עדיין אני מקוה לחג הסוכות, כי יש מי שחג הסוכות משפיע עליו יותר מהימים הנוראים, ואם עבר חג הסוכות ולא נשתנה, עדיין אני מקוה לשמחת"ת כי יתכן מי שאלול וימים הנוראים וסוכות לא פעולתם כראוי, אעפ"כ שמחת תורה יכולה להפוך את ליבו לטובה ולקרבהו לתורה, כי גדול יום שמחת תורה בהשפעה חינוכית על השמחים בו (שיח יצחק – אלול תשרי עמ' שי"ח).

לתרומות הערות והארות – 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com

וכן הגיליון 'ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי

^ח שנשאל ע"י רב בחו"ל (דיל נוי גרזין) שנהגו שם לעשות הקפות שניות במוצאי יום טוב שני. ונשאל כשחל שמחת תורה (יו"ט שני בחו"ל) ביום שישי האם אפשר לדחות את הקפות שניות עד מוצאי שבת.

והשאלה היא דמאחר שבקייק דיל כבר נהגו בשאר השנים כדעת האריז"ל לעשות הקפות ושמחת תורה במוצאי החג בכלי שיר וזמרה כדת מה לעשות, אלא כדי לבטל השמחה כאשר חל מוצאי שמחת תורה בליל שבת חו"ל, כי רבים מתחזקים על ידה לאהבת תורה ויראת שמים ולקירוב הלבבות, לכן הם חפצים לדחות השמחה למוצאי שבת, ולא לעשותה במוצאי החג בליל שבת בלא כלי שיר. והשיב הגרי"מ הלל שליט"א שאין כאן בית מיוחד לעשות כן, כיון שכבר היה לעולמים מנהג כזה לקבוע שמחה במוצאי חג בראשית לכבוד התחלתה של תורה. והביא שם דקהלת איטליאנו היו נוהגים לקבוע השמחה במוצאי שבת בראשית.

ע' בשו"ת זרע אמת (ח"ג סי' עו) שהזכיר מנהג עיר פיזארו, לקבוע שמחת תורה במוצאי שבת בראשית.

הפרשה המחכימה

**פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצד מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת האזינו תשפ"א גלין 143**

התחברות לאבות

שאלה: מדוע בני ישראל חפצים יותר להתקשר לאבותם, ואילו שאר האומות מתחברים לדור הבא?

א. דברים לב, ז: "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". פירש רש"י "שאל אביך – אלו הנביאים שנקראו 'אבות'... זקניך – אלו החכמים". וכפי שאמרו בגמרא (שבת כג.) שעל הדלקת נר חנוכה מברכים 'אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של חנוכה, ושאלו: היכן 'ציונו'? רב אויא אמר שנצטוינו על כך בפסוק "לא תסור" (דברים יז, יא) ומוכח ש'מצוה לשמוע לדברי חכמים' (יבמות כ. קידושין ג. סנהדרין ג: וחולין קו.). רב נחמן אמר שנצטוינו על כך בפסוק "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך".

אמנם בפשטות מפרשים את הפסוק, כי הרוצה לדעת כיצד עליו לנהוג במקרים מסופקים, אז "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך", תשאל את אבותיך כיצד נהגו דורות קודמים, ו"צאי לך בעקבי הצאן" (שיר השירים א, ח), תראה איך שנהגו אבותיך וגדולי אומתך. אלא שלגבי עצה יש לשאול דוקא את הזקן שקנה חכמה ולא סתם אדם מבוגר, כמבואר בחז"ל (ברייתא דסדר עולם רבה, פרק ל) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", יכול (וישאל את) זקני השוק? תלמוד לומר "ויאמרו לך" (פי שיכול לומר לך מתורתו), הא למדת: זקן – פירושו זה שקנה חכמה. **וכמפורש במדרש** (שמו"ר ג, ח) על הפסוק (שמות ג, טז) "לך ואספת את זקני ישראל", לעולם זקנים מעמידים את ישראל. וכן הוא אמר (יהושע ח, לג) "וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון", אימתי ישראל עומדים? כשיש להם זקנים. כשהיה בית המקדש קיים – היו שואלים בוקנים, שנאמר (כאן) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים – אינו נכשל. (ועיין לעיל בבראשית כה, כב הפעולה הנצרכת בספיקות, ושם לר, כה 'נטילת עצה מההורים').

כתוב (קהלת ז, כט) "האלקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים", וכשם שכל יהודי מתחילת בריאתו נברא ישר אלא שבהמשך קיומו מקלקל ומתעקם אחר יצרו – כך גם בבנין כלל ישראל, הקדוש ברוך הוא בראם ישר להיותם 'דור דעה' (כפי שהיה בתחילה דור מקבלי התורה), ובמשך הזמן התקלקלו וירדו מדרגתם, ככתוב (לעיל בפסוק ה) "דור עקש ופתלתול" ופירש

רש"י "עקום ומעוקל". לכן עלינו לחקות כמה שיותר את מעשי האבות, התנהגותם, שפת דיבורם ולבושם, ולא לחשוב כאילו אנו חכמים יותר מהם... הואיל וככל שאנו מתרחקים יותר מדור דעה – דור מקבלי התורה, יש יותר ירידת הדורות, לכן חובה עלינו להתדבק כמה שיותר למעשי אבות.

כשנפטר בעל ה'קהילות יעקב' – הגרי"י קנייבסקי זצ"ל נתכבד הגרא"מ שך זצ"ל להספידו, וכך אמר בתוך הדברים: הגמרא (קידושין לב:) אומרת על הפסוק (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", זה 'זקן' שקנה חכמה, כמו שנאמר (במדבר יא, טז) "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל". וזהו גם מה שאמר הפסוק (כאן) "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך". ומדוע נקראו הם 'זקנים' ולא 'חכמים'. אלא הפשט שתורתנו הקדושה נבדלת משאר החכמות, כי התורה מבוססת ומסורה לנו איש מפי איש עד משה רבינו מקבל התורה אשר שמע קול אלוקים חיים מדבר מתוך האש והוא הנחילה ומסרה ליהושע, וכן מדור לדור נמסרת התורה בכל אמיתותה ובהירותה, מה שאין כן שאר החכמות משתנות כל הזמן ומתעדכנות מעת לעת. לכן אמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", כי בתורה אין להוסיף אלא היא רק מסורת מהזקנים החכמים. 'וזאת התורה לא תהיה מוחלפת'.

אולי זה גם הפשט במה שהתורה החמירה מאוד במצות כיבוד הורים, ואף הקישה את כבודם לכבוד המקום. ועוד צייתה לכבד כל אדם מבוגר (ויקרא יט, לב וקידושין לב:). ואילו בעולם הכללי מנסים להתנער כמה שיותר מן הזקנים, וקוראים לעצמם 'מתחדשים' שאינם קשורים ל'מתיישנים' הבאים מדורות עברו. ויש להבין בטעם הדבר.

והדבר יובן על פי מעשה, פעם הג"ר יעקב קמיניצקי (בעל 'אמת ליעקב') זצ"ל טס במטוס, ולידו ישב מזכיר ההסתדרות, מר ירוחם משל, הגאון היה עסוק בספרו, ומר משל בשלו. מדי כמה דקות הופיע נכדו של רבי יעקב, שנסע עמו, ושאל בכבוד: אולי חסר לסבא משהו, אולי צריך עזרה? הכסא נוח? או שמא רוצה סבא לשתות? מר משל שישב בסמוך שאל את הגאון: מי הבחור? השיב הגאון: נכדי. נאנח מר משל ואמר: הנכדים שלי רק תובעים ממני עזרה, סבא תקנה כך וכך, ותביא לנו את זה ואת זה, אבל לתת כבוד, אצלם זה מכאן והלאה. חייך הגאון והשיב: מה הפלא הגדול? הלא אני חניכתי את ילדי ונכדי, שאנו צאצאי אברהם אבינו, "האדם הגדול בענקים" (יהושע יד,

כל הזכויות שמורות. טל' 02-5864229 דוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM המעוניין לקבל עלון כל שבוע במייל, ישלח למייל

טו), שהנחיל מורשתו לבניו אחריו "לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית יח, יט). אנו צאצאי מקבלי התורה ומנחיליה מדור לדור, והדורות הולכים ומתקטנים, הלא 'ראשונים כמלאכים – אנו כבני אדם' (שבת קיב: ועיי' מה שכתבנו לעיל בבראשית הנדפס מחדש ג, ז 'הבנת החסרון הרחני'). אני שני דורות מעל לנכדי, והכרתי את גדולי הדור שלפני, את ה'חפץ חיים' ואת הסבא מסלבודקה, ועוד גדולי עולם. ונכדי מלא הערצה כלפי. אבל אתה מחנך את בנך ונכדך שמוצא האדם מן הקוף, ומדוע שיעריך אותך. הלא אינך בעיניו אלא חוליה המקשרת בינו לקוף, והוא אדם מושלם ומתקדם יותר ממך. ומר משל נאנח בשנית... (רבי יעקב' תולדות חיי עמ' 287).

אנו מעריכים מאוד את אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, שבטי ישראל, משה ואהרן ושאר הנביאים, התנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים. ובמשך הדורות יש רק ירידת הדורות, בכל דור מתוספים הקלקולים של אותו הדור, "כי הנה החושך יכסה ארץ" (ישעיהו ס, ב). אם כן, כמה שאנו יותר מתקשרים אל האבות, יותר אנו קשורים אל הקדושה. מה שאין כן מי שסבור שהגיע מן הקופים, מובן שאדרבה כמה שמתרחקים הם מהם, הם רק מתקדמים ומתחדשים כאילו. (וראה בזה דברים נפלאים ב'משך חכמה' ויקרא כו, מד). **וכן מובא בספרים שדור מקבלי התורה היו 'דור דעה' שהוא בחינת הדעת הנמצא בראש, ובמשך הדורות יש ירידת הדורות, עד שנמצאים אנו עכשיו ב'עקבתא דמשיחא' שזה בחינת העקב ממש בסוף הגוף. ולכן כמעט הכל נעשה כיום בלא דעת ומחשבה, רק מן השפה ולחוץ, ולכן עלינו להשתדל כמה שיותר להתקשר עם הדורות הקודמים, ולא להיפך חלילה.**

בשעה שהג"ר שניאור קוטלר זצ"ל (ראש ישיבת ליקוד בארצות הברית) ישב 'שבעה' על פטירת בנו שהתעתד לגדולות אך בעוונות הרבים אבד בצעירותו, דיברו שם בטעם הדבר שכן על אביו צריך להתאבל זמן רב של י"ב חודש, ואילו אב על בנו ועל שאר קרוביו מתאבל רק שלשים יום. ואתמהה, הלא אדרבה אהבת האב על הבן גדולה מאהבת הבן על האב (סוטה מט. ובשמות כב, א-ב 'רחמי בן על אביו' הרחבנו), ואם כן למה האב יתאבל על בנו עשירית ממה שיתאבל הבן על אביו. וניסו להעלות כמה צדדים בענין, הג"ר שניאור טען שבאמת עצם האבילות ככולם הוא רק שלשים יום, כאומרם (מועד קטן כז:): 'שלשה ימים לבכי, שבעה להספד, ושלשים לגיהוץ ולתספורת', ומה שהבן מתאבל על האב י"ב חודש הוא רק משום כיבוד הורים. **אמנם** הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל שנכח במקום השיב שלא כן הדבר, אלא הטעם הוא שאבילות האב על הבן הוא רק על עצם העדרותו וסילוקו מן העולם, ולזה מספיק אבילות של שלשים יום, אמנם אבילות הבן על האב אינה רק על עצם הסתלקותו, אלא גם על מה שהאב היה שייך יותר לדורות הקודמים, והיה קשור יותר למעלת האבות, ובסילוקו יורדים אנו דור נוסף, וזוהי אבילות כפולה ומכופלת שיש להתאבל עליה הרבה יותר מהאבילות על עצם ההסתלקות.

כך הוא בכל הדורות, בישיבות ובמקומות ששומרים כמה שאפשר שלא להתקדם. לדוגמא, בזמן שיצא הטלפון, היו רבים שלא הסכימו להכניס זאת לביתם, בפרט בישיבות עמדו על כך שלא להכניס את הטלפון לישיבה, ועד היום נשארו שרידים מועטים שלא הכניסו זאת לביתם. במשך הזמן נתרבה הדבר עד שכיום אין בית ומוסד שאין בו מכשיר זה. ואילו כשיצא מכשיר הטלפון הנייד, נלחמו גדולי ישראל כמה שאפשר שלא להכניס זאת לבית, וכל שכן לבתי המדרש, והיום לדאבונינו כבר ידוע המצב. כך הדבר בדבר כניסת המחשבים ושאר המכשירים למיניהם. **ולכאורה** מה הענין להלחם כל כך, הרי ממילא עוד כמה שנים תתקדם הטכנולוגיה ודבר זה יהיה מצוי אצל כולם. אלא היסוד לכאורה כנ"ל, כי מלבד הקלקולים הרבים וביטול התורה שיכולים לגרום, עדיף כמה שאפשר להתחבר יותר עם הדור הקודם, שלא 'להטמע' בטכניקה החדשה – טוב יותר. ולכן נלחמים כמה שאפשר שלא יכנסו דברים אלו לבתינו ולבתי מדרשינו. אך במשך הזמן שמתחדש הטכנולוגיה יותר ויותר, וכמעט שלא שייך להימנע מהם, אז שומרים לפחות מהדברים החדשים יותר. כך תופסים גדולי ישראל בחבל של מירון הזמן לירידת הדורות ומנסים לעוצרו כמה שאפשר, וכך מנסים אנו לשמור את עצמינו להיות מן ה'מתיישנים' כמה שיותר ולהתחבר אל האבות הקדושים, לנסות לעצור את ירידת הדורות מה שאפשר. (לכן גם אם משתמשים בטכנולוגיה הזו, כדי לחסוך בזמן ולנצל יותר לעבודת ה' בתורה ובמצוות, צריכים להיזהר שלא להיות משועבדים אליו, רצים אחריו ומתעסקים בו יותר מדאי, ו'החכם, עיניו בראשו').

נכדת ה'חפץ חיים' הלכה ללמוד באוניברסיטה, פעם באה אליו וראתה אותו עדיין יושב בחדרו בבית פשוט, היא שאלה אותו: סבא, עד מתי אתם נשארים מיושנים, צא בחוץ וראה איך שהעולם מתקדם... השיב לה ה'חפץ חיים': הם – אותם הטכנאים בוראים 'עולם', אבל אנחנו בוראים 'אדם'... (עד כאן). העולם משקיעים לקדם את ה'עולם' כביכול, הם עושים 'פלאפון חכם' (כביכול), אבל 'האדם נהיה טיפש'. בונים ומעצימים את ה'מחשב', אבל האדם אומר ל'מח' 'שב' ואל תעבוד. אמנם בני ישראל יודעים שהאדם בא לכאן רק לזמן קצר, העולם הזה הוא פרוזודור ואין צורך להשקיע בו, ולכן גם הדורות הקודמים שהיו חכמים פי אלף מאתנו, והבינו בכל מיני צמחים לדעת מה טוב ומה לא, ולפי תכונת השמים ידעו מה השעה ומתי הנץ החמה וכדומה. ואף על פי כן לא ראו לנכון לעשות את כל ההמצאות הללו, משום שהבינו שאין בהם תועלת של ממש, רק חסרון ב'צורת אדם' ובעבודת השם כראוי. ואולי אפילו שהם הוצרכו לעשות הכל בידים ועבודה פיזית קשה, הספיקו יותר ממה שאנו מספיקים לעשות לאחר כל הטכנולוגיות החדשות והאוכל האינסטנט והמהיר, שאף על פי כן רבים מעמנו שכמעט אין להם זמן לנשום, כי כל אלו גרמו רק לריבוי המותרות והפינוק...

גם ה'חפץ חיים' עצמו בספרו 'שם עולם' ח"א פכ"ד נזקק לזאת, וכתב שכל ההמצאות שנעשו בזמנים האחרונים, אדרבה היא

מכח קטנות דרגתינו, שהרי מעלת התנאים והאמוראים היתה גדולה מאוד, כמו רבי יוחנן בן זכאי שהיה הקטן שבתלמידי הלל הזקן, שלא הניח מקרא משנה וכו' שיחת שדים ומלאכי השרת, מעשה מרכבה והויות דאביי ורבא. ותלמידו יונתן בן עוזיאל כל עוף שפורח עליו בשעת לימודו – היה נשרף באור התורה (סוכה כח. ובבא בתרא קלד.). ואפילו בדורות אחרוני התנאים כגון בימי רבי, היה אליהו הנביא מצוי בבית מדרשם (בבא מציעא דף פז), ואפילו הקטן שבתלמידי רבי יכול להחיות מתים (כמאמר אנטונינוס בעמודה זרה י:), וכפי שרב חנינא בר חמא החזיה את עבדו של אנטונינוס (שם), ורבי יוחנן החזיה את רב כהנא אחר פטירתו (בבא קמא קיז:), ורבא החזיה את רב זירא (מגילה ז:), ובלומדס בספר יצירה בראו בעצמם אנשים על ידי צירופי שמות (סנהדרין דף סו).

ואין להקשות איך שייך לומר שככל שהדורות היו מוקדמים – כך היו חכמים יותר, הרי אנו רואים שבזמננו נתגלו הרבה חכמות מה שלא נתגלו בדורות ההם, כמו שנתגלה משקפת הטלסקופ שרואים בו למרחוק גבוה, וכן טלפון (ובזמנינו פלאפון) ששומעים בו למרחקים, מצלמה שניתן לצלם בה תמונת אדם, גם הטייפ ששומעים ממנו קולות בני האדם גם לאחר שכבר אינו בעולם (ובזמנינו וידאו, מחשב וכדומה).

התשובה היא שנהפוך הוא, למה הדבר דומה? מלמד תינוקות לומד עם תלמידיו את אותיות האלף בית, לאחר שבקיימים בצורת האותיות מלמדם את הנקודות. אם התלמיד הוא חכים מראה לו רק כמה אותיות מהשורה הראשונה, ומעצמו מבין וקורא את כל השורה. וכן מראה לו הניקוד של השורה השנייה של כמה אותיות, וכבר יודע לקרוא את כל השורה. אבל אם התלמיד אינו חכם, מוכרח רבו ללמדו את כל השורה בניקוד, אבל רבו סבור שלפחות בשורה השנייה יספיק כבר להראותו שתי אותיות ומעצמו יבין כבר את השאר. אבל אם התלמיד חלש יותר, מוכרח רבו להתאמץ עוד להראות לו היטב את כל השורה. לפעמים חושב רבו שלפחות בשורה השלישית יספיק להראות לו כמה אותיות, אבל לבסוף הוצרך להראות את כל האותיות עד הסוף. רבו תמה עד כמה שכלו של התינוק קטן וכמעט שאין לו דעת לעומת חבריו, עד שמפני מיעוט שכלו הוכרח להראותו כל כך מה שלא הורגל לעשות עד כה אצל שום תלמיד. וכך הדבר בענייננו, כל מה שמתרבים יותר הדברים החדשים, מזה נוכל להבין כמה נתקטנו במדרגה, עד שמן השמים צריך להראות לנו אותות מופתיות על כל דבר שורשי של אמונתנו הקדושה, מה שלפנים עד כה היתה אמונת ה' ותורתו חזקה אצל כל אחד ואחד מישראל ולא הוצרכו לכל זה, כי כל זה הוא להורות נגד המתווכחים והכופרים בהשגחה, ועל ידי כל אלו נתברר שיש למעלה 'עין רואה ואוזן שומעת' וכל מעשינו בספר נכתבים (אבות ב, א), הטלסקופ מראה את גודל ה'עין רואה' אפילו למרחקים, 'הטלפון' מראה 'אוזן שומעת' אפילו למרחוק, 'המצלמה והטייפ' מראים כיצד 'כל מעשיך בספר נכתבים', הכל מוסרט ומוקלט, וגם אם חשב לעשות

דברים בסתר, למעלה הכל יתפרסם לעיני הכל ותכסה אז כלימה את פניו, עד כאן דבריו.

תשובה: בני ישראל יודעים שהאבות היו קדושים, ולכן מנסים להתחבר אליהם כמה שאפשר. ואילו אומות העולם ודומיהם, מנסים 'להתקדם' כביכול כמה שיותר, להתחדש ולהתרחק מן המת'שנים, אבל לא מבינים שבכך הם רק מתקטנים וגופלים.

גודל פעולת המצוה

שאלה: עד כמה עצומה היא ונשגבה פעולת האדם על ידי קיום המצוות בעולם הזה?

ב. דברים לב, ט: "כי זולתך ה' עמו, יעקב זולתך זולתו". פירש השל"ה (תולדות אדם, בית דוד טז) שכמו שבזמן שלא היתה אפשרות תקשורת ממקום למקום, היו מותחים חבל מכפר לכפר, וכאשר הוצרכו להודיע משהו – נענעו את החבל, והיו להם אותות מוסכמים להבין את הנענועים הללו. כך גם כאשר יהודי מניח תפילין, למרות שהוא אינו יודע את המשמעות העליונה של המעשה, אבל הוא פועל ו'בונה בשמים עליותיו' (עמוס ט, ו), הוא מנענע את כל העולמות, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת (וכעין זה מבואר בנפש החיים א, ה ועוד כדלהלן. וכן כתב ב'פלא יועץ' ערך 'סוד'). **וכפי** שאמר הגר"ש פינקוס זצ"ל: אם האדם היה יודע איזה עולמות הוא מתקן, וכמה עולמות הוא בורא בשעה שהוא מתעטף בטלית בבוקר, הלא היה הוא רוקד משמחה ומברך בהתלהבות עצומה, 'ברוך אתה ה'... אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית', אלא מה, לא רואים זאת, אבל צריך לדעת שככה זה, ואם יפנים זאת אל לבו, ממילא יכבד את המצוה ויעריכנה יותר.

על האדם לדעת שכל מעשה מצוה שעושה, משפיע על כל העולם, ולא יזלול במעשיו כלל אלא יעריכם מאוד, כדברי הרמח"ל ('מסילת ישרים' סוף פרק א) כי העולם נברא לשימוש האדם, אלא שאם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו'. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו. **וכן** מבואר ב'נפש החיים' (א, ט-ד) בענין "צלם אלקים", שכביכול נתן הקדוש ברוך הוא לאדם שגם הוא – על ידי מעשיו, ישלוט על כל הנבראים. וזה לשון הגר"א חבר ('פתחי שערים' נתיב שבירת הכלים פתח א) "תכלית בריאת כל העולמות היה עבור עם ישראל. כל כוחות הבריאה כלולים באדם התחתון, ולכן כל מחשבה דיבור ומעשה שנעשים על ידי נפש מישראל, משפיעים על כללות הבריאה להוריד אליה שפע ברכה, או להיפך חס וחלילה".

גם בזוהר (פרשת ויחי רכ. בתרגום) אמרו "בא וראה (כתוב בישיעה מג, ז) 'כל הנקרא בשמי', כמה חשובים מעשי המלך הקדוש, שהרי

1. המשגיח הגר"ש וולבה זצ"ל אמר שהסיבה שהאסטרונואוט הראשון כאשר ירד על הירח אמר פרק בתהילים, משום שלא היה שם שום קלקול רוחני, לכן היה מוכרח להתבטא בצורה רוחנית.

טיט לציצית, לפי שכך עושין לעבדים, והציצית מעידה על ישראל שהם עבדי הקדוש ברוך הוא, כמובא בגמרא (שבת 11:): 'כבלא דעבדא תנן' (פירוש, חותם שעושים לעבד בכסותו לסימן שהוא עבד, וכ"מ בספורנו במדבר טו, לט). וגם על התפילין, כתבו הספרים שזה כמו שאנו קושרים את עצמינו עם הקדוש ברוך הוא, כך על ידי חותם המילה בבשרינו יודעים הכל שאנחנו עבדיו וצאן מרעיתו, כי הוא אות אצלנו לאוהבו ולזוכרו תמיד בכל שעה גם בזמן שאין התפילין והציצית עליו, וכמו שנתיישב דוד המלך בדעתו בבית המרחץ כשנוכח שהוא מהול. ובספר החינוך (מצוה תכא, בשורש מצות תפילין) מבואר שבכח מצוות אלו גם לשמור עליו מלחטוא, שכתב "לפי שהאדם בהיותו בעל חומר, ימשך בהכרח אחר התאוות, כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו והערב כסוס כפרד אין הבין, אם לא שהנפש שחננו האל תמנעו לפי כוחה מן החטא... לכן היא צריכה על כל פנים להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע, ורצה המקום לזכותינו... וצינונו להעמיד שומרים גיבורים סביב לה... ושניתן ארבע ציציות בארבע כנפי כסותינו ומזוזה בפתחינו והתפילין בידינו ובראשנו, והכל (כדי) להזכירנו למען נחלל מעושק ידינו, ולא נתור אחרי עינינו ואחרי יצר מחשבות לבבנו".

לפעמים יכולה להתגנב לאדם חלילה מחשבה: הלא לבישת התפילין והטלית כעת אינם נוחים עלי כל כך, בפרט אם כעת חם כאן ואין פה מזגן וכדומה, מתי כבר אורידם ואהיה משוחרר יותר. אבל זוהי מחשבת טעות, שהרי בכך הוא קשור עם המלך ומחובר עמו, כל רגע מקיים בכך מצוות לאין שיעור, ויבוא יום שגם אם ישלם על כך מליוני דולרים לא יוכל לזכות במצוות נשגבות אלו, וכפי שבכה הגר"א קודם פטירתו כיצד בעולם הזה ניתן לקיים מצות ציצית הנשגבה בפרוטות בלבד, ואילו לאחר שנפטר מן העולם לא יכול שוב לזכות לכלום. נקח לדוגמא, אם יקבל השר מדליה כבידה מהמלך על הצטיינותו, וכי יאמר: קשה לי לשאתה, מתי אשתחרר ממנה?! הלא בודאי ישמח על כל רגע שהיא עליו, וגם אם הדבר קצת מכביד עליו, לא יתייחס כלל לגודל כובדה אלא ישמח בכך שיש עליו מדליה מהמלך. גם הכלה שקיבלה תכשיטים מובחרים לרגל נישואיה, וכי תצפה להוריד את הטבעות, הצמידים והשרשראות שעליה כדי להיות משוחררת. כך המצוות הם קישוטי המלך, וצריכים אנו לשמוח בכל רגע שאנו יכולים לשאתם עלינו, אף אם הדבר נראה קצת מכביד, ובפרט שבמשך הזמן גם מתרגלים לזה ושמחים שעושים את רצון המלך.

תשובה: על ידי פעולת המצוות שאנו עושים בעולם הזה, אנו נקשרים בחבל עם הקדוש ברוך הוא, בוראים עולמות ומחיים אותם, וזהיפך מחריבים אותם על ידי החטאים, ועל האדם – נזר הבריאה – לייקר את מעשיו כי בידו לפעול הרבה.

~~~חלוקת הספרים 'הפרשה המחכימה' או 'המשנה המחכימה' על פרקי אבות, או שאר הספרים לבית הכנסת או בית מדרש שאין שם מספרי המחבר, ניתן לקבל בטלפון או במייל של המערכת ~~~

באלו הבריות שהוא עשה, קשרם בדברים עליונים שלמעלה, וכשלוקחים אותם למטה ועושים בהם את מעשה המצוה, נתעורר המעשה ההוא שלמעלה הקשור בה, כגון אזוב ועץ ארז (שציזתה תורה להביא למיטה). ויש מהם אחוזים בשם הקדוש, כמו לולב ואתרוג הדס וערבה, שכולם אחוזים בשם הקדוש למעלה". **וה'בית יוסף'** (או"ח תרנא, סוף יא) כתב שלגבי הנידון האם צריך לחבר את האתרוג ללולב בשעת הנענוע, או שאפשר להחזיק את האתרוג ביד השמאלית ולנענע הלולב ומיניו ביד ימין, לא נתבאר בגמרא ובפוסקים במפורש, אבל הר"מ ריקאנטי (פרשת אמור, ויקרא כג, ט) כתב שצריך לסמוך את האתרוג עם שאר המינים שלא להפרידה מן הבנין, ודבר זה נגלה אלי (הר"מ) בחלום, שראיתי על רבי יצחק אורחי שהיה כותב השם ב' ה' והרחיק את ה' האחרונה מהשלש אותיות הראשונות, ואמרתי לו: מה זאת עשית, והשיב: כך נוהגים במקומינו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם. ולא הבנתי מה באו להראות לי בזה. ולמחרת בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק את הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי וחזר בו. וחז"ל רמזו סוד זה במדרש (ויק"ר ל, ט) שאמרו "פרי עץ הדר" – זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים צו, דברי הימים א' טו, כז) "הוד והדר לפניו", "כפות תמרים" – זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים צב, א) "צדיק כתמר יפרח", "וענף עץ אבות" – זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (זכריה א, ח) "והוא עומד בין ההדסים", "וערבי נחל" – זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים סח, ה) "סולו לרוכב בערבות", ומוכח שכל המינים האלו רומזים בשמו יתברך, עד כאן דברי ה'בית יוסף'.

וכך מפרש ה'אור החיים' (לעיל בסוף פסוק ח) את הפסוק "כי חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו", שבזה מדבר על הנשמה שבאה מעולם העליון, שהיא חלק מה' כביכול, 'כי כל נפש החיונית שבאדם יש לה חוט אחד דבוק עם שורשה, והוא יוצא מהנחירים ודבוק (על ידי 'חבל נחלתו') בשורשו למעלה, ומשם יונקת הנפש לחיות. ועל נפש הרשע אמר הכתוב (במדבר טו, לא) 'הכרת תכרת הנפש ההיא', פירוש שאותו השורש הדבוק מהנפש למקום שממנו חוצבה, יכריתנו ה' ושוב אין לה יניקה, וזו היא מיתה רחמנא ליצלן. ובצדיקים נאמר 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם, חיים כולכם היום' (לעיל ד, ד).

לא זו בלבד שהמניח תפילין ומקיים שאר מצוות, קושר בזה חבל ומנענע את כל העולמות כנזכר, אלא אף הוא מתקשר בחבל עם הקדוש ברוך הוא כביכול, כמו שכתב הרמב"ם (במנין המצוות פרטי הספרים בהקדמה לספר המדע) "ספר שני אכלול בו המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהם כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד, כגון קריאת שמע ותפילה ותפילין וברכות. ומילה בכללן, לפי שהיא אות בבשרינו להזכיר תמיד בשעה שאין שם לא תפילין ולא ציצית וכיוצא בזה (כמסופר במנחות מג: על דוד המלך), וקראתי שם ספר זה: ספר אהבה". **וכמו** שהציצית והתפילין הם חותם עלינו שאנחנו עבדיו והוא קשור ל'ספר אהבה', וכמו שכתבו התוספות (מנחות מג: ד"ה חותם) שהגמרא דימתה חותם של

נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

הפרשה המחכימה

פירורים מבית הפרשה המחכימה - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה שבת חוה"מ סוכות תשפ"א גליון 144

יותר משאר חביריו לפי שניצל ללימוד התורה גם את הדקות שאחרים היו מזולזלים בהם. והנה כשאדם מזדמן לברית וממתין חמש דקות, הוא יכול להיזכר בסיפור הזה, אבל יאמר לעצמו: אם הייתי מכיר בעצמי שבאמת אנצל כל פעם, חמש דקות כאן, ורבע שעה כאן ואתמיד בזה, ולבסוף אגמור את הש"ס, בודאי הייתי עושה כן, אלא שמתייאש ובטוח שלא יגיע לזה. וחושב שזה 'גדול עליו', ולכן הוא מוצא חבר ומשוחח עמו בינתיים. אבל כאן למדנו שאם יש לך ציפיה ואפשרות גדולה – תפוס ממנה אפילו הבזק בלבד. אם בכל פעם שאתה מגיע לאיזו שמחה, לתפוס כאן חמש דקות וכאן עשר דקות, זה הרבה בשבילך, אז תעשה לפחות מה שאתה יכול, אפילו פעם אחת תפוס 'ברק של גדלות', כאומרו 'צפייתן, כמראה הבזק', אף שהוא לא 'הגדלות', אך זה 'ברק של גדלות', וגם זו גדלות!¹

¹ עוד דוגמא לדבר, כפי שאמר אחד הספדנים על הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אף שמספרים על התמדתו דברים מופלאים, וישנם שאומרים: מה הקשר אלי, הלא לעולם לא אגיע לזה, אין זה במושגים שלי, אבל התשובה לכך: אל תהיה הרב אלישיב כל הזמן, זה באמת אולי לא תוכל, אבל שעה אתה תוכל להיות הרב אלישיב? אז תהיה... וזהו כמדובר, גם אם לא יכול לקחת את כל הגדלות, יקח לפחות מקצת ממנה שביכולתו לקחתה. וכן מפורש בהלכה, כי אף שאין אדם יכול להיות בדביקות כל חייו כמו האבות, אמנם בברכה ראשונה שבשמונה עשרה יהיה כמו האבות, שלכך תיקנו להזכיר בתחילת תפילת העמידה ברכת אבות, כדי שימשיך האדם עליו יראה, כי האבות דבקו תמיד בה' יתברך אפילו שהיו מלוכשים בחומר גשמי, וזו המעלה שנצטוונו עליה "ולדבקה בו". וכתב בתוצאות חיים (את קפב) כי אף שאין כל אחד יכול להשיג מעלה זו כמו שהשיגו האבות, לפחות בעת תפילתו ראוי לו לפנות דעתו מכל דברי העולם הזה, וידבק את מחשבתו בבורא.

ובאמת שהשולחן ערוך (או"ח ש"א, א בקיבוד לשון) כתב שהתפלת "יחשוב כאילו שכינה נגדו, ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו, עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו... וכך עשו חסידים ואנשי מעשה, שהתבודדו וכיוונו בתפילתם עד שהגיעו להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכלי, עד שהגיעו קרוב למעלת הנבואה...". ואפילו שאין דרך השולחן ערוך להזכיר דברים כאלו, כאן ראה לנכון להזכיר זאת להלכה, כדי שכשעומד בתפילה לפני המלך, ולפחות בברכה ראשונה המעכבת – יהיה בדביקות כזו (ובביאר הלכה הביא בשם שו"ת הרשב"א שבברכה ראשונה לא יחשוב שום דבר זולתי התפילה), ולפחות ברגעים מסויימים יידבק אליו יתברך. ומעין זה מובא בספרים, שהגם שבכל השנה איננו יכולים להגיע לדרגות גבוהות, לפחות ביום הכיפורים נגיע לדרגות גבוהות, ונהיה כמו המלאכים בלא אכילה ובלא שתיה וכדומה. ומעין מה שפירש האדמו"ר מקוצק זצ"ל את דברי חז"ל 'חייב אדם לומר: מתי יגיעו

בני אשכנז ע"פ מס' סופרים נוהגים לקרוא 'מגילת קהלת'

מעלת הקצת ברוחניות

שאלה: הידוע מתחילה שלא יקיים את כל המצוה בשלימותה, האם יש מעלה לקיים רק את חלקה?

א. קהלת ז, טז-יז: "אכל תהי צדיק הרבה... אכל תרשע הרבה". כתב ב'לקוטי הלכות' (מוהר"ן, תרומות ומעשרות ג, ב) "יש שנפלו כל כך בדעתם, עד שאינם לומדים אפילו דף אחד גמרא או פרק משניות, מחמת שיודעים שצריכים לעשות הרבה מאוד, ומחמת זה אינם עושים כלום. ועל זה הוזהר הכתוב 'אל תהי צדיק הרבה... ואל תרשע הרבה', כי מחמת שרוצה להיות צדיק הרבה כנוצר, על כן הוא רשע הרבה חס וחלילה. כי באמת בודאי היה ראוי שיהיה כך, לקדש עצמו בכל הקדושות ולהפך פניו מעולם הזה לגמרי... אבל אף על פי כן, וכי מאן דלא יכול למעבד כולא מצוה, פלגא מצוה נמי לא לעבד (פירוש: וכי מי שלא יכול לעשות מצוה שלימה, לא יעשה גם חצי מצוה). כי בודאי כל מה שיעשה איזה דבר שבקדושה בשביל ה' יתברך, אפילו נקודה קטנה בעלמא, בודאי לא יאבד לעתיד שום דבר, מכל שכן שעל פי רוב כשיהיה חזק בדעתו וירגיל עצמו מעט מעט בדרכי הקדושה, אז סוף כל סוף יזכה לשוב בתשובה שלימה לה' יתברך כראוי, כי אין שום יאוש בעולם כלל" (כע"ז כתב ב'משיבת נפש' אותיות ג, ק"א).

גם ב'ספר יצירה' (המיוחס לאברהם אבינו. א, ה) נאמר "עשר ספירות בלימה, צפייתן – כמראה הבזק, ותכליתן – אין להם סוף". ואף שהוא מסודות התורה, אך בדרך פשוטו ביאר הגר"ש פינקוס זצ"ל (במאמר 'גדלות וקטנות, חמש עצות טובות') שהמאמר 'צפייתן כמראה הבזק' בא ללמדנו: אם יש לך ציפיה גדולה, ואינך יכול לתפוס את כולה, תתפוס לפחות ברק (של אור וחלק) ממנה.

וכפי שמסופר על הגר"ר בענגיס זצ"ל (ראב"ד ירושלים), שכל תקופה היה מסיים את הש"ס, פעם אחת לאחר שבועיים מהסיום, עשה שוב סיום הש"ס, והיה שרוי בשמחה עצומה, כשנשאל כיצד הספיק בשבועיים בלבד לגמור שוב את כל הש"ס? הסביר שסיום הש"ס הנוסף הוא מאותם חמש דקות שהמתין עד לסידור קידושין או לשבת כסנדק, וכן כשממתין לנסיעה וכדומה, ובמשך זמן של חמש דקות כאן ושתי דקות כאן, הספיק לגמור את כל הש"ס. וה'חתם סופר' אמר שגדל

כל הזמיות שמורות. טל' 02-5864229 דוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM המעוניין לקבל עלון כל שבוע במייל, ישלח למייל

גם אם למד פרק, או אם הספיק שלשה דפים בגמרא, אבל לפחות הרויח את אותם דפים, או את אותו חיזוק שעשה באותם ימים, וזה בפני עצמו, דבר גדול מאוד. עוד דוגמא מצויה לכך נוכחתי לראות כמה פעמים על יהודים שזכו ברוך ה' להתפלל בכוונה מילה במילה כמונה מרגליות (עיין בשולחן ערוך או"ח צח, א, ואשרי חלקם) (כמו שהבאנו בשמות א, א' הודעת חיבה), אך דא עקא, אם נקלעו לאיזה אונס שאין באפשרותם להתפלל כראוי, או בשעה שהם חולים לא עלינו, יכולה להתגנב אליהם תחושה שאינם מעוניינים להתפלל, שהרי ממילא לא יוכלו כעת להתפלל כראוי, משל אומרים: או הכל או כלום. אבל זו טעות, שכיון שהם אנוסים בדבר, גם אם לא יוכלו להתפלל הכל בכוונה כראוי, לפחות יכוונו חלק מן התפילה, וכפי שנפסק (רמ"א קא, א, ובכף החיים סק"ד בשם האחרונים גם לבני ספרד) שבזמנינו שלא מכוונים כל כך, גם מי שלא כיון – אינו חוזר על התפילה⁴.

הגר"ש פינקוס זצ"ל סיפר כי בהיותו בחור באמריקה, ראה יהודי שתיכף לאחר החתונה החל להתחזק בלימוד התורה, למחרת ה'שבע-ברכות' שלו, הוא פתח גמרא מסכת ברכות והתחיל ללמוד בחשק גדול, 'מעודי לא ראיתי כזה לימוד נפלא, ממש קנאתי בו'. הוא ישב והתנדנד עם הסטנדר 'מאימתי קוראים את שמע בערבית' (ברכות ב.) בכזו מתיקות נוראה, שעות על גבי שעות. למחרת באתי מוקדם כדי לראותו בא, ושוב הוא פתח מסכת ברכות ולמד בהתמדה, אך מעט פחות מהמתיקות של אתמול, אמנם עדיין לימוד רציני. ביום למחרת הוא סגר את הגמרא והביא שולחן ערוך, גם אז הוא למד בכזו מתיקות: 'שיויתי ה' לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים' (רמ"א או"ח א, א, כ) כך בעודו מתנדנד, המשיך ללמוד מהספר שלפניו. לאחר כמה ימים, כבר לא ראיתו יותר, הוא יצא לעבוד, כיום כבר יש לו נכדים, והוא בקושי יודע ספר. **מה קרה לו? הבנתי מתוך הענין, אחרי החתונה הוא קיבל חיזוק גדול, ורצה לפתוח דף חדש בחייו, להתחיל ללמוד כמו שצריך, ולגמור את הש"ס. לכן מיד אחרי ה'שבע-ברכות' הוא בא ללמוד בכזו מתיקות, אך אחרי יומיים חשב כנראה בלבו: הש"ס כזה גדול וכיצד אוכל לסיימו. אמנם, הרי בכל אופן אני רוצה ללמוד טוב, אז לפחות אתחיל ללמוד שולחן ערוך, זה אולי שייך לגמור. לאחר יומיים ראה שגם זה עבודה, ואמר בעצמו: איך אוכל לגמור את כל החלקים, ולכן הפסיק ללמוד.**

אמנם טעות גדולה היתה לו, אם הוא היה מבין, היה חושב לעצמו: אתמול למדתי דף גמרא, איזה אושר, איזה שמחה! נכון, ללמוד ש"ס זה דבר עצום, אבל גם ללמוד דף גמרא, זה דבר עצום. כך ישנן נשים שאומרות לעצמן, אם הייתי בטוחה שאגמור כל יום את ספר התהילים של אותו היום, בודאי הייתי קוראת כל יום. אבל יודעת אני בעצמי, אני אומרת שני פרקים,

⁴ מעין מה שהבאנו (במקום אחר) שלצורך עבודת השם נצרך שמלבד מידת האהבה שיכולה לפרוץ גבולות ולעשות יותר ממה שצריך, צריך גם את מידת היראה, שגם בעת קושי כאשר יש לו קושי ואי חשק וכדומה, ידע שמוכרח הוא בקיום המצוות.

בספר יצירה (ש) המשיך בכיוון ההפוך, "ותכליתן – אין להם סוף", המילים במקורם מדברים על הקדוש ברוך הוא, שאין דבר גדול בשבילו, ואין דבר קטן בשבילו. לפעמים רואים בעולם פרט כל כך קטן, ויודעים שזה נעשה על ידי הקדוש ברוך הוא, כי כמו שאין אצלו דבר גדול מדי – כך אין אצלו דבר קטן מדי, אלא עושה הכל בשלימות. וכך אנו צריכים להחשיב כל דבר רוחני, ולו הקטן ביותר. גם כשאדם מכין מטרנה בבקבוק לבנו הקטן, לא יזלזל בכך, היתה כאן מצות חסד קטנה, אבל זה דבר גדול. ואומרים בשם הצדיקים, כי 'אדם גדול' באמת, הוא מי שיודע להחשיב ולהעריך אפילו דבר קטן². כך גם לפעמים, אדם רוצה לקבל על עצמו איזה קבלה, למשל לא לדבר לשון הרע, אך מיד מסיתו היצר: וכי אוכל מעתה שלא לדבר לעולם לשון הרע... ואם כן, אין לי מה לקבל גם לזמן מועט. אבל זוהי טעות גדולה, כי גם אם לא תוכל לקבל על עצמך לשמור זאת לעולם, למה לא תקבל עליך זאת לשבוע אחד או אפילו ליום אחד בלבד, בכך תרויח לפחות שבוע או יום בלא לשון הרע³. וכך הוא בכל העניינים, צריך לדעת לתפוס כל דבר רוחני שיהיה, שלא יהיה גדול עליך ולא קטן בשבילך. לכן אין לו לאדם להימנע מלקבל גם דבר שחושש שאולי לא יגמור אותו, כגון לגמור את כל המסכת, כי

מעשי למעשי אבותינו, שפירושו מלשון 'נגיעה' – גם אם לא נהיה בדרגתם, אבל לפחות שיהיה איזה נגיעה ושייכות לקדושתם.

² וכך גדלו הרבה מגדולי ישראל, לא כמו שמספרים בטעות שמקטנותם ראו עליהם שעדיים לגאון ולתפארת, אלא שהתמידו והתמידו, ניצלו עוד כמה דקות ועוד כמה דקות, כאן התגברו על יצרם, וכאן ויתרו על הנאה מסויימת לצורך הרוחניות, עד שבמשך הזמן, "קובץ על יד ירבה" (משלי יג, א), פרוטה לפרוטה מצטרפת, עד שלאחר שנים של התמדה בתורה ובעבודה, מגלים אדם 'גדול'. גם בפרשת קרח למדנו כיצד הסימן לגדלות הוא מי שמחשיב כל דבר קטן, וכפי שביאר השפת אמת (תול"ד) שמה שנכנסו במחלוקת על רצונם תפקידים נוספים, היה זה משום שלא העריכו את דרגתם שלהם, וכלשונו: "ועל פי פשוטו יש ללמוד דרך איש הישר בעבודת הבורא. כל שעולה מדריגה יותר, יודע חשיבות כל דבר קטן. שהרי משה רבינו ע"ה, שהיה כמה מדריגות למעלה מהם, הבין חביבות בחינת הלוייה שניתן להם מה' יתברך. והם התנשאו... (משה רבינו) הראה להם כי אף על פי שזכה לכל אלה המדריגות, חביב בעיניו כל דבר קטן וגדול בעבודת הבורא, ולכן זכה לכל זה. לאפוקי הם שמיד זלזלו בשירות שלהם וביקשו יותר".

³ וכן כתב ה'חפץ חיים' (מקדמה לשמירת הלשון): ידוע שהיצר מפתה את האדם להתרחק משמירת הלשון ומללמוד הלכות אלו, ואומר לו: איזה תועלת תקבל אם תלמד ותעמיק בענין זה, האם תוכל להגיע עד קצבתה ולשמור את פיך בכל ימי חייך? הלא ימשך קיום הקבלה ליום או יומיים וכו', לכן טוב לך שלא לתחיל. לכן בא התנא (באבות דרבי נתן כו, א) והורה לנו 'אל תתרחק ממידה שאין לה קיצבה', כי גם בה תוכל לחטוף לפחות חלק ממנה (ובמשך הזמן אולי אף את כולה, כמו שהעיר על עצמו הגר"ש דבליצקי זצ"ל שבעים שנה הוא לא דיבר לשון הרע). והוא כעין המסופר על אחד שבא אל ה'חפץ חיים' זצ"ל בטרוניא, שהלך לדרוש בפני ציבור כמחצית השעה על חומרת לשון הרע, וכולם נרדמו, ומה הועיל במעשיו! אמר לו ה'חפץ חיים': עלך לשמוח על כך, כי מלבד ממה שהועלת לפחות לאדם אחד, והוא – אתה בעצמך, עוד הרווחת שלפחות חצי שעה כל היהודים שם לא דיברו לשון הרע...

וביום אחר עוד כמה פרקים, אם כן מה זה משנה, ולכן אינה אומרת כלל. אבל זו טעות, "צפייתך כמראה הבזק", אם יש לך ציפיות גדולות ואינך יכול להתמודד עמהם, תתמודד עם 'ברק' (מעט) מהם. מה שאתה מכיר שזה גדלות, לפחות תעשה חלקן (עכ"ד הגר"ש פינקוס).

וכן מבואר ב'חובות הלבבות' (חשבון הנפש, פרק ה) בגודל דקדוק חשבון הנפש, שיש להתרגל לעשותו בכל שעה ורגע, וכתב (ע"פ לב טוב) "ואל תהיה קטנה בעיניך אף פעולה טובה שהנך עושה לשמו, אפילו אם היא רק אמירת מילה או ראייה בעין בלבד. כי מה שהוא קטן בעיניך, הוא גדול בעיניו יתברך. [וכן הוא גם בנוגע לעבירות, אל תהיה קלה בעיניך שום עבירה, כי מה שהוא קל בעיניך הוא חמור בעיניו]. והדוגמא הדומה ביותר לזה תראה בתנועת השמש, שבזמן שהיא זזה בארץ אמה אחת, היא עוברת ברקיע מרחק רב... (ומאידך) ואל יהיו מעשיך הטובים רבים בעיניך, אפילו אם עשית אותם למען שמו יתברך, כי כאשר תעשה חשבון מדויק תראה, שאפילו אם מעשיך הטובים יהיו רבים פי כמה מכל המעשים הטובים של כל בני האדם שישנם בעולם, לא יספיקו כולם כדי לשלם לה' אפילו עבור הטובה הכי קטנה שהוא עשה לך". הרי שמחד צריך שיהיה לו סיפוק שיחשיב כל מצוה אפילו הקטנה ביותר, ומאידך שתהיה לו שאיפה – שידע שמה שעשה אינו מספיק כלפי הטובות שעשה לו ה' יתברך (וכמו שהרחבנו בבראשית ג, ו הנדפס מחדש 'הבנת החסרון הרחני', במעלת ה'סיפוק' ממה שהשיג בינתיים – מחד, ו'השאיפה' למה שיכול להגיע – מאידך). **גם** הרמז"ל (מסילת ישרים, פרק א) כתב "ידוע כי אין התכלית מגיע אלא מכת קיבוץ כל האמצעים אשר נמצאו ואשר שימשו להגיעו. וכפי כח האמצעים ושימושם, כן יהיה התכלית הנולד מהם. וכל הפרש קטן שימצא באמצעים, תבחן תולדתו בבירור ודאי בהגיע זמן התכלית הנולד מקיבוץ כולם (כדוגמת שיגור החץ והטיל, שכל תזוזה קטנה יכולה לגרום לבסוף שתהרוג מישהו במדינה אחרת)... שהדקדוק שידקדק בענין המצוות והעבודה, מוכרח שיהיה בתכלית הדקדוק כאשר ידקדקו שוקלי הזהב והפנינים לרוב יקרים, כי תולדתם נולדת בשלימות האמיתי והיקר הנצחי שאין יקר למעלה ממנו". ומזה נבין בגודל כל דבר רחני, שכל תוספת אפילו פעוטה – רב גודלה בשמים.

רבי ירוחם ממיר (דעה חכמה ומוסר ח"א מאמר ע עמ' ריט-רכב) הרחיב כיצד יש 'לעשות עסק' מכל ענין קטן. וכמו שרואים בפרשת ביכורים (דברים כו, א) כיצד עושים עסק מהבאת הביכורים, אף שהביכורים אין להם שיעור ודי להביא חיטה אחת, בכל זאת נאמרה על כך פרשה שלימה, נמצא שכל פרשת הביכורים היא על ידי חיטה אחת, שעל ידה מכיר חסדי המקום וטובו... ועבודת האדם בחיטה אחת שהוא מעבד ומוציא מזה פרשה שלימה של ביכורים – אין ערוך לה נגד החיטה שקיבל... אברהם איבנו קיבל איזה 'חסד', ומזה הכיר חסדו וטובו של הבורא והפיץ את 'שם השם' בעולם (בראשית יב, ח) שזוהו כל תכלית האדם... כח התעשייה הוא לעבד מהדברים הכי פשוטים שלאחרים אין בהם ערך וחשיבות – דברים טובים ומועילים...

מי ששימש אצל גדולים יוכל לקבל קצת מושג וציור מזה בראותו שמדברים היום-יומיים, הכי פשוטים וקטנים שאיננו משגיחים בהם כלל, ראו הם והכירו 'מעשי השם'... וזהו גדלות האדם, להוציא ממעשה קטן קל-ערך אבנים טובות ומרגליות, להכיר את שם ה' הגדול והנורא, זה באמת יודעים (לעשות) רק 'בעלי התעשייה', ולנקודה זו צריך שיש האדם מבטו. וכמו שאמר דוד 'לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה'... מאבן פשוטה, מצמח פשוט, אספר להם מעשי ה'... מחסד כל שהוא שמקבל האדם צריך שיצא 'לך ה' הגדולה'... וזהו גדלות ורוממות האדם... **וכך** הוא ברוחניות, רק ישראל יודעים את סוד העיבוד, שמהדברים המתגוללים באשפה, שאדם דש אותם בעקביו, הם מוציאים מזה 'שם השם'... ואת זה צריך האדם להשתדל לשים למטרת עבודתו, שבזה הוא כל מבחנו. יתכן שני אנשים לומדים ותיים ביחד, האחד עולה מעלה מעלה והשני עומד על מקומו עד שהוא נובל, והוא משום שזה יודע את כח העיבוד, וחבירו אינו יודע מזה כלל". וזהו שכתב הרמב"ן (שמות יג, טו) 'כי הקונה מזוהו בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה, כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פינות התורה... ולפיכך אמרו (אבות ב, א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחביבות מאוד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלוקיו'.

זהו שדרש רבי יהודה (סוכה נב). "לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה". ויש שפירשו שהרשעים בוכים על כך שהחשיבו את המצוות והעבירות כחוט השערה, הם חטאו לעבור עבירות בחושבם: זו עבירה קטנה ולא נורא לעבור עליה, וכך ביטלו את המצוה באומרים: זו מצוה קטנה ואין כל כך ענין לעשותה. מה שאין כן הצדיקים להיפך, בוכים מרוב שמחה על שהחשיבו את המצוות והעבירות כמו הר, הם נמנעו מהחטא בחושבם על כל סרך עוון שזה עוון גדול כמו הר, ולכן הצליחו להתגבר שלא לחטוא בו. וכך קיימו את כל המצוות, אף הקטנות ביותר, על ידי שייקרו כל מצוה ומצוה, אפילו הקטנה ביותר – כמו הר גדול, ו'קובץ על יד ירבה' (משלי יג, יא) – על ידי כך זכו לצבור מצוות רבות ולקבל שכר רב עד אין קץ.

וזהו גם ששנינו (אבות ב, טו) "הוא היה אומר, לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין להבטל ממנה". ופירש רבינו יונה "לא עליך המלאכה לגמור – שלא תעלה על דעתך: אינני רחב לב ולא אוכל לגומרה, ומה יתרון בעמל ומה אועיל ביגיעתי, שלא עליך לגומרה אלא אחר שבתורה אתה עמל קיימת מצות בוראך. ולא אתה בן חורין להבטל ממנה – שלא תאמר: הואיל ואיני חייב לגמור את המלאכה, לא אעצור את עצמי, אלא אלמוד בכל יום שעה אחת. ולא כן הדבר, כי עבד קנוי אתה עליה להגות בה יומם ולילה, ואז תצליח את דרכיך

ואז תשכיל". גם בגמרא (ברכות סוף כז:) מסופר שבשעה שהורידו את רבן גמליאל מנשיאותו, שאלו את רבי אלעזר בן עזריה אם מסכים לקבל על עצמו את התפקיד, הוא אמר שיתייעץ בזה עם בני ביתו, וכשנתיעץ עם אשתו אמרה לו: שמא יעבירוך (כמו שהעבירו את רבן גמליאל), אמר לה את פתגם העולם: ישתמש אדם בכוס זכוכית יקרה אפילו יום אחד ויתכבד בה, ואם תשבר, תשבר. ומסתמא כוונתו כאמור, שכיון שבכך ירויח ללמד תורה בישראל, אפילו אם ילמד רק יום אחד ואחר כך יעבירוהו, גם זאת הרויח שלימד תורה בישראל לפחות יום אחד, ואין לזלזל בכל השתמשות קדושה אפילו מועטת.

יסוד זה מצינו גם בתחילת פרק אלו מציאות ששינו 'המוצא פירות מפורזין – הרי אלו שלו', ופירשה הגמרא (ב"מ כא.) שמדובר בקב חטיין שמפורזים ברוחב מקום של ארבע אמות. ונסתפק רב ירמיה מה הדין כשנפורזו החיטים חצי קב בשתי אמות, שמא דוקא קב בארבע אמות מתיישים האנשים משום שטרחתו מרובה לקבצן אליו, אבל חצי קב בשתי אמות שאין טרחתו מרובה יצטרך להכריז כי לא מתיישים מהם. אמנם קשה, כי אם לבסוף על חצי קב בשתי אמות שאין טרחתו מרובה אדם לא מתיימש, אם כן גם בקב חטיין ברוחב ארבע אמות, למה לא יטרח לפחות על חצי הקב הנמצא ברוחב ב' אמות. והתוספות (ד"ה חצי) תירצו שכיון שיש רק חצי קב ילקט כיון שאין לו טורח לגמור, אבל קב בארבע אמות יש לו טורח ללקט את הכל ולכן אינו מלקט כלל. הרי שאפילו ש'משתלם' לאדם ללקט חצי קב בשתי אמות, אך כשיש לו קב שלם בארבע אמות וקשה ללקוט ממקום כזה, הוא לא מלקט גם את חצי הקב שבשתי האמות.

כיוצא בזה כתב החפץ חיים' (בסוף ההקדמה לשמירת הלשון) שגם אדם שלא יכול לתקן את עצמו לגמרי, עדיין יש לו מעלה גדולה לתקן לפחות את מה שאפשר. וזה לשונו (בקריוב): "לענין טענת היצר שלא ימשך הדבר יותר מיום או יומים (ולכן עדיף לא להתחיל בזה). ישיב לו: לו יהי כדברך, וכי בשביל זה צריך להתרפות מזה? הלא ידוע הוא, כי כאשר ילך, יהיה מי שיהיה, אפילו עשיר גדול וכל שכן עני, על שפת הים, ויראה שפלט הים אבנים טובות ומרגליות, האם יתיר לנפשו מלהתרפות מללקטן משום שלא ימשך זמן לקיטתן רק כמה שעות, ולכל היותר יום אחד? שזה אין שייך רק בדבר פחות ונבזה, מה שאין כן באבנים טובות ומרגליות, היקרים מאוד בשוין, אשר כל רגע שילקטם ויתפשם תחת ידו, שזה יותר ממאה ימים שילקט דברים פחותים. כן הדבר בעניננו... שעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנוה, שאין כל מלאך ובריה יכול לשער... וזהו שכתוב (משלי ב, ד) 'אם תבקשנה כספך...'. (וכיוצא בזה אמר דוד בתהלים קיט, קכו "על כן אהבתי מצוותיך, מזהב ומפז"), שצריך האדם להתנהג בבקשת התכלית הנצחית, כמו שמתנהג בבקשת הכסף וחיפוש המטמוניות. וזהו מה שאמר התנא (אבות דרבי נתן, פרק כז) 'לא תרחיק עצמך ממידה שאין לה קצבה', כלומר שיחשבנה האדם בנפשו לזכות ולמציאה כל מה שימצא ממנה.

והמשיך החפץ חיים, ושמעתי בשם גאון אחד (אולי הכוונה לרבי ישראל סלנטר זצ"ל שידוע המשל בשמו), ששאל אדם אות: אם לא כיון ברוב התפילה, והוא עומד בסוף התפילה, באיזה אופן יעורר את נפשו להתחיל לכויין? והשיבו: משל למה הדבר דומה? לתינוקת אחת, שעמדה בשוק עם סל גדול של ירקות למכור, ופגשה אדם אחד והתחיל לחטוף מהסל, היא נבהלה ולא ידעה מה לעשות. פקח אחד עמד למרחוק, ואמר לה: למה תעמדי, ולמה תמתני עד שיחטוף את כולו? הלא כמו שהוא חוטף כך גם את תחטפי, ולפחות כל מה שיעלה בידך יהיה שלך. כן הדבר ממש בענין התפילה, היצר מתגבר על האדם ומפיל עליו עצלות ומחשבות זרות, עד שעל ידי זה לא כיון בכמה ברכות מהתפילה, גם אתה חטוף וזרו את עצמך בכל כוחך לכויין בברכות שעדיין לפניך...⁵ ועל מה שטוען היצר: מכיון שאי אפשר לשמור את הדין בכל עניניו, טוב להתרחק ממידה זו כלל (ולא לקיימו כלל), ישיב לו: האם הייתי מתיר לעצמי להתנהג בעסקי בדרך זו? למשל, אם היה אחד רואה אותי רץ בזריזות לאיזה עסק לפרנס את עצמי וישאלני: למה אתה רץ? האם תדמה, שתהיה על ידי זה עשיר העולם כמו פלוני ופלוני? הלא בודאי הייתי עונה לו: וכי בשביל שלא אהיה כמוהו, אני צריך לטמון ידי בצלחת מלהחיות נפשי? ואם זה בעניני הגוף הכלה, מה אענה בעניני הנפש (הלא קל וחומר הוא)? וכי בשביל שלא אוכל לשמור את המידה הזאת בכל פרטיה וענינה, שעל ידה הייתי עולה לנצח למדרגה גדולה וקדושה... האם בשביל זה אתעלם לגמרי מלפקח על הנפש לשמור את הפה בכל מה שיהיה בכוחי וכו'.

ולזה נתכוין שלמה המלך באומרו (קהלת ט, י) "כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך – עשה", להורות לנו, שאפילו עולה בדעתו שלא יהיה בכוחו לגמור את המצוה בכל פרטיה, אף על פי כן, לפחות יעשה כל מה שבכוחו. וכיוצא בזה אמרו חז"ל (מכות י.) על הפסוק (דברים ד, מא) "אז יבדיל משה שלש ערים", שהודיענו הכתוב שאף שאין שלש הערים שבעבר הירדן קולטות עד שיבדילו את השלש שבארץ ישראל, והוא כבר ידע שלא יכנס לארץ ישראל, אף על פי כן אמר משה 'כל מה שבכוחי לעשות – אעשה', וכפירוש רש"י שם" (עד כאן לשון החז"ל).

⁵ מעין זה אמר הגר"צ אבא שאול (אר לציין-מוסר, עמ' קב) שכשאדם מתפלל קורה שבהגיעו לחונן הדעת' מסיח דעת מהתפילה, ונזכר בכך בברכת 'השיבה שופטנו', ואומר בלבבו: מה עשיתי הלא לפני התפילה החלטתי לכויין בכל התפילה, ומדוע לא עלה הדבר בידך, וכך מצטער על זה עד שמגיע למודים, ואז כבר מתיימש לגמרי ורוצה לגמור את התפילה. לכן אין לו להתחרט באמצע התפילה, אלא תיכף יעמוד ויפסיק מהמחשבות הזרות וישיב מחשבתו לכוונת התפילה, ורק לאחר התפילה יתחרט שלא כיון ב'חונן הדעת', אולי על ידי זה היתה לו עוד קצת דעת, אבל לא יעשה חרטה באמצע התפילה, כי אדרבה זה גופא עצת היצר כדי להפסידו מכל הכיוונים. וכן הוא בדברי תורה, כפי שאמר המגיד לה'בית יוסף' (בספר 'מגיד מישרים', בנדפס מחדש עמ' 168) "כתוב במשלי ה, טו) 'פלא מעגל רגלך', כלומר אפילו כשאתה הולך בדרך ותפריד מחשבתך בהנחת רגל אחד, מהר ותקן וחשוב בתורתך (בנחת) רגל שני, ובוה תהיה חצי הפסיעה לפחות בדברי תורה".

והיינו כמו שנתבאר, כי גם אם רואה שלא יוכל לקיים את המצוה בשלימותה, לפחות יקיימה כפי יכולתו.

גם ה'משנה ברורה' (ביאר הלכה תפס, י ד"ה אף) כשהתאונן על המקילים באיסור חדש, כתב: "ידוע שכמה וכמה מן הנוהרין מחשש איסור כל דהו בשארי איסורים, מקילין גם כן בזה (באיסור חדש הנוכח), וסיבת הדבר מפני שסוברין שמי שרוצה להיזהר צריך להיזהר בכל החומרות, משמרים ושכר וי"ש, וכן בפליטת כלים, והוא דבר קשה להיזהר במדינות אלו, על כן סומך כל אחד עצמו על מנהג העולם להקל לגמרי, אבל לעניות דעתי אין נכון הדבר, שכן: וכי בשביל שקשה לו להיזהר בכל החומרות, יקל לגמרי?!". והוא פשוט, וכי אדם שלא יכול לשמור מצוה אחת, יבטל את כל התורה, הלא בודאי שיקיים לפחות מה שיכול.

גם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (דרש משה, פרשת נשא עמ' קיא) כתב, הנה רואים הרבה שאין מגיעין לשלימות, וגם נעשים עבריינים משום שמבטלין עצמן או מבטלין את הדבר, כגון שחושב שלא יוכל להשיג ענינים גדולים כלימוד גמרא רש"י ותוספות ופוסקים. ולכן אינו לומד, כי לפי מחשבתו לא יועיל לו לדעת כלום, וממילא אינו לומד ובכך נעשה 'עם הארץ' (וראה להלן בסיפור עם אותו סטודנט). **וכן** כשמבקשים ממנו לתת ולתמוך בשיבה שחסר לה סך גדול, אומר: 'ברור לי שלא ישיגו מה שצריכים', או: 'מה יועיל מתנתי אחר שממילא זה לא ישלים את מה שהם צריכים', ולכן אינו נותן כלל, וכן הוא בכל המצוות. אבל יש להמנע מלחשוב כן.

מסופר (לקח טוב) על סטודנט יהודי בארצות הברית שחזר בתשובה, הוא החל ללמוד תורה ולקיים מצוות, וגם כאשר הגיע לבית אביו השתדל לשמור על כל המצוות וללמוד תורה בשקידה רבה. אביו הקשיש של אותו בחור, היה רחוק מאוד מיהדות ולא היה לו כל מושג בדברים אלו. באותו זמן התפטר אביו מעבודתו והסתובב באפס מעשה. על רקע זה הוא התרשם מאוד מבנו ומאורח חייו מלאי התוכן ורצינותו, עד שיום אחד ניגש אליו וביקש ממנו שילמד עמו לכל הפחות דף אחד מהספר שהבן לומד, מהגמרא. השיב לו הבן: הדבר קשה מאוד, כדי להבין גמרא יש צורך לדעת לקרוא את לשון הקודש, ואתה הלא אינך יודע אפילו אלף-בית. לבד מזה, עליך לדעת שתי שפות, לשון הקודש וארמית, שבהן כתובה הגמרא. האב לא ויתר וביקש שלמרות הכל ילמד עמו לפחות דף אחד. לנוכח בקשתו התחיל הבן ללמוד איתו. אך הבן נעדר הרבה מן הבית ורק לאחר שנה של לימוד משותף הם סיימו את הדף הנכסף. **כשגמרו** ללמוד את הדף, אמר האב לבן: ברצוני לעשות חגיגה שזכיתי ללמוד דף גמרא. אמר לו הבן: אמנם יש מנהג לעשות חגיגה על סיום מסכת, אבל לא על דף אחד. לאחר שהתעקש על כך האב, פנה הבן אל הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ושאלו: האם לערוך סעודת סיום על הדף הבודד שלמדו. השיבו רבי משה שיעשה 'סיום', והוסיף: גם אני אבוא להשתתף בשמחה. וכך היה, עשו סיום על דף אחד ויחיד שזכה האיש ללמוד עם בנו

במשך שנה תמימה. באותו סיום השתתף רבי משה ואמר דברי שבח והערכה לאב הקשיש, שלמרות קשייו לא נרתע והשיג את מבוקשו. למחרת הסיום כבר לא התעורר האב משנתו, הוא מת מיתת נשיקה. בהספד שנשא עליו רבי משה, הוא אמר: 'יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בדף אחד'.

זהו שהזכרנו שלא יזלזל האדם בקטנות, גם מי שלומד דף אחד, פרק אחד או מסכת אחת – קונה עולם ומלואו, כמו שאמרו בזוהר (תיקוני זוהר הקדמה יד: ועיין בזוהר ח"ב ה:): 'כל צדיק וצדיק – יש לו עולם בפני עצמו, וכל מי שזכה להלכה אחת – יורש עולם אחד, וכל שכן מי שזכה למסכת אחת או לשתיים או לשלישים (שזה הש"ס, ונאמר בהן בשיר השירים ו, ח 'שלישים המה מלכות)', שכל מסכת היא מטרוניתא (אשה) בעצמה, ואשרי היורשה בעולם הזה⁶. נמצא שהיורש מסכת אחת, יורש בכך עולם מלא. וכמו כן היורש פרק אחד או אפילו דף אחד, כל אחד כפי כוחו⁷. וכבר

⁶. **בזוהר** (פרשת ויקרא ח"ג כד:) אמרו 'מאן דירית אורייתא, ירית נשמתא'. והגר"ח מוולאז'ין זצ"ל אמר (הובא בעץ החיים עמ' תכח): צריך להיות תלמודו בידו, וטוב להיות מלך לפחות על מסכת אחת, וכעין דברי זוהר שמי שיורש מסכת אחת יורש עולם אחד, ויהיה בקי בה בעל פה, שיוכל לקיים שלא לילך ארבע אמות בלא תורה, או במקום שלא יוכל ללמוד בספר, יוכל ללמוד בה תמיד. וכבר הרחיב ה'חפץ חיים' (תורת הבית, פרק ו) חמשה טעמים במעלת היודע לפחות מסכת אחת בעל פה, 'א' מקיים בזה פשטות הפסוק 'והיו הדברים האלה... על לבבך', ומציל עצמו בזה מיצר הרע ושאר דברים רעים. 'ב' יכול לקיים בזה מצות (דברים ו, ז, יא, יט) 'ובלכתך בדרך' (שעל ידי שידוע מסכת מסויימת, וכל לחזור עליה בכל פעם, אף בזמן שלא יכול להסתכל בתוך ספר). 'ג' מרויח בזה מה שאמרו בזוהר 'מי שיורש מסכת אחת, יורש עולם אחד', ויורש מסכת אחת היינו שידוע אותה בעל פה. ד' מתקיים בו המאמר (פסחים ג.) 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו', שאין תלמודו בידו אלא אם יודע זאת בעל פה (שכן יודע שיבידו היינו ברשותו כמו שהרחבנו לעיל בבראשית הנדפס מחדש לב, יד 'שלישה על דבר', ואין המסכת נקנית להיות ברשותו אלא עד שידוע אותה על פה). ה' בזה מציל עצמו מדינה של גיהנם. ובתחילה ילמד משנה או דף אחד, עד שלאט לאט, 'קובץ על יד ירבה' (משלי יג, יא) ויגמור את המסכת, עד כאן דבריו. והגר"מ שטרנבוך שליט"א הביא שאמר לו האדמו"ר מהר"א מבעלזא זצ"ל שכאשר לומדים מסכת, יש להקפיד ללומדה מתחילתה ועד סופה בלא לחסר אפילו חלק אחד מהמסכת, משום שבכל לימוד מסכת שאדם לומד בעולם הזה, הוא בונה לעצמו בית בעולם האמת (כעין מה שאמרו בברכות סד. וכריתות כח: על הפסוק בישעיה נה, יג, 'אל תקרא בניך אלא בניך'), ואם למד מסכת ולא סיימה – יהיה לו חלילה בית חסר ופגום, והרי הוא דומה לאדם שבנה בית והשאיר בו הרבה חסרונות או פגמים, כגון שאין בו חלון או דלת וכיוצא בזה, ורק אם הוא מסיים את המסכת, אז יהיה לו בית שלם ונאה, ולכן יש להזדרז לסיים את המסכת. ויש להתגבר כנגד היצר הרע שמנסה לעכב מלעשות סיום מסכת, כפי שמרומז בשמו סמא"ל שהוא ראשי תיבות: סיום מסכת אין לעשות. (ועיין עוד בשמות כה, יא 'סיום מסכת').

⁷. **אף** על פי שלכל מסכת אחת יש בחינה מסויימת של נשמה, וכמסופר (הובא במנחת המאור פ"ה נר ג כלל ח ה"ג בשם התנחומים, ואינו לפנינו) על חסיד אחד שלמד כל ימיו מסכת חגיגה, וכשמת הליבישה מסכת חגיגה את עצמה בדמות אשה והספידתו. מכל מקום גם דף אחד מעלה גדולה יש בו, וכמו שהבאנו לעיל שהגר"מ פיינשטיין הורה לאותו אב לערוך 'סיום מסכת' על דף אחד בלבד, ואם כן גם הוא יורש איזו בחינה של עולם שלם, שהרי ידוע כמה עולמות טמונים בכל מילה אחת בתורה (וכפי שמוכח בספרים שמי שמשתדל בלימוד בעולם הזה, בעולם הבא ימשיך ללמוד מה שלא הספיק), ואפילו בתורה שבעל פה, כמו שכתב הגר"א שבכל דברי

אחד גמרא להמעט את כח הדין ולהחלישו שלא יהיה נידון כל כך בדין חזק. ומהעת ההיא והלאה קיבל האברך על עצמו שלא לבטל השיעור הקבוע בבית המדרש כל ימיו, וכשהיה לו שהות יותר היה חוזר על לימודו הזה. וכל הדברים האלה נכללים במאמר שלמה המלך 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך – עשה' (קהלת ט, ט).

והנה מלבד מה שגם אם לא יגיע למה שציפה ותכנן, לפחות זכה את המקצת שעלה בידו, שגם הוא חשוב מאוד כאמור. יש להוסיף, כי אם באמת ינסה את דרכו בכל תוספת, עוד דף ועוד מצוה, לבסוף יגיע לשלימות. כי כך המציאות ש'פרוטה לפרוטה מצטרפת' עד שנהיה דבר גדול, וגם הלומד דף ועוד דף, לא מאמין למה יכול להגיע, עד שבמשך הזמן רואה שיש בידו אוצר בלום, כמאמר החכם (משלי יג, יא) "וקובץ על יד, ירבה". **וכעין** זה המשילו חז"ל (שהש"ר ה, יא. והובא בר"ש שביעית ג, ב) למי שהוטל עליו לפנות את תלולית החול כדי ליישר את הקרקע, הכסיל אומר: איך אפנה מכאן את כל החול כאחת, הוא מתייאש ואינו עושה בה כלום, ואילו הפיקח אומר: הריני לוקח דלי וממלאו בחול ושופכו, לוקח דלי נוסף ממלאו בחול ושופכו, עד שאפנה את הכל. וכך בדברי תורה, אל יאמר אדם: מי יכול ללמוד את כל התורה כולה כאחת, הרי מסכת נזיקין (דהיינו בבא קמא, מציעא ובתרא. ב"ק קב.) יש שלשים פרקים, ומסכת כלים גם יש בה שלשים פרקים, והשוטה מתוך שאין ביכולתו ללמוד ולשנן הכל כאחת, שאז הוא מתייאש ואינו לומד כלום. אבל החכם אומר: וכי אחרים לא למדו תורה?! אלא הריני לומד שתי הלכות היום, ושתיים מחר, וכך בכל יום, עד שאני לומדה כולה. וכך מי שנגזר עליו להרוס הר גדול, החכם אומר: כיצד אכבוש הר גבוה זה? אלא קודח מכאן ומכאן, עד שלפתע רואה כיצד כל ההר נופל והצליח לכובשו. כך הרוצה להצליח בתורה, ילמד דף ועוד דף, סוגיא ועוד סוגיא, מסכת ועוד מסכת, עד שלפתע יראה כיצד שולט בכל, בעזרת ה' [בפרט שסוגיות רבות חוזרות ונשנות בכמה מקומות, ודברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר] (ירושלמי ר"ה ג, ה ובברייתא דל"ב מדות)⁸. **מצעין** זה אמרו במדרש (דב"ר ח, ג) "זהו שאמר הכתוב (משלי כד, ט) 'ראמות לאויל חכמות בשער לא יפתח פיהו'... רבנן אמרי הטיפש הזה נכנס לבית הכנסת ורואה אותן עוסקים בתורה, והוא אומר להן: היאך אדם למד תורה תחילה, ואומרים לו: תחילה קורא במגילה, ואחר כך בספר, ואחר כך בנביאים ואחר כך בהלכות, ואחר כך באגדות, כיון ששומע את התלמוד, ואחר כך בהלכות, ואחר כך באגדות, כיון ששומע כך אומר בלבו: אימתי אני למד כל זאת, וחוזר מן השער, הוי 'בשער לא יפתח פיהו' (אבל אילו היה פותח, היה לומד מעט ועוד מעט עד שהיה מצליח). אמר רבי ינאי (והובא גם בשהש"ר שם ה, ב): למה הדבר דומה? לככר (לחם או זהב) שהיה תלוי באויר, טיפש אומר: מי יוכל

התבטא רבי אברהם אחי הגר"א (בעל 'מעלות התורה') בגודל ההערכה לכל חלק קטן של התורה, ולכל רגע אשר מקדישו ללימוד: 'אילו הייתי חי אני אלף אלפי שנים, לא הייתי מספיק להודות להקדוש ברוך הוא על כל רגע שנותן לי חיות שאוכל להדבק בתורתו'. והוסיף ואמר: 'מגודל חלישות כוחי, איני יודע מאין נמשכת החיות שלי, רק יודע אני שרוב השמחה וגודל התענוג מעמל התורה, הם המקיימים אותי בחיים'. כמה צריכים אנו להיות מאושרים, ממש לרקוד משמחה על כל 'קמצוץ' של תורה, כי מי שירש דף אחד כאילו ירש עולם מלא, וכמובן לא להסתפק בזה, אלא לשאוף לדעת עוד ועוד דפים, עוד ועוד מסכתות, לרכוש עוד ועוד עולמות...

וכן כתב ה'חפץ חיים' (שם עולם ח"א פרק יג, בקירוב): "יש עוד מן הבטלים מהתורה באופן אחר, וכאשר שמעתי על גדול הדור אחד, שפגש אברך אחד ממיודעיו שהכירו מאז שהיה מתמיד גדול בתורה, ולבסוף נעשה בטל מן התורה לגמרי, ואמר לו: אמת ששמעתי על כבודך שנעשית מטופל בבנים, אבל צריך לקבוע עתים לתורה כמאמר חז"ל, ולא לבטל לגמרי, וטוב לך כעת ללמוד על כל פנים בבית המדרש השיעור הקבוע להם בכל יום פרק משניות או דף גמרא (כמו: דף היומי). השיב לו: הלא אנכי הורגלתי מאז ללמוד עשר שעות בכל יום, ובוזה הייתי לומד עשרה דפים, ומה אצלי פרק משניות או דף גמרא, כשאזכה שאפנה מעסקי, אחזור ללימוד כימים הראשונים. השיבו: מי יודע אם תתפנה. ועל מצבך כעת אמשול לך משל, אחד נעשה חלוש גדול, ושאל את רופא העיר על עניינו, הרופא נתן לו תרופות לחולשתו, ואמר: תזהר לא להכנס לבית המרחץ למשך שנה, כי גופך חלש מאוד והמרחץ יחליש אותך יותר. לאחר כמה חדשים נתאווה תאוה לילך לבית המרחץ, ושהה שם כשעה ונחלש מאוד עד שהיה קרוב לעילוף. היה שם מקוה מים שאינם חמים ונוטים לקרירות, ויאמר לנפשו: במעט כוחותי ארוץ למקוה למען אתקרב מעט מרוב החום וירווח לי, אך בהתקרבו אל המקוה ראה שהיא סגורה, וירע לו מאוד כי נגעה החולשה עד לכו, שחום המרחץ היה גדול, גם לצאת החוצה פחד מפני הקור הגדול שהיה אז, ויהי כי נחלש עד מאוד וירץ איש אחד לחוץ והביא לו ספל מים קרים ויתן מעט על לבו ועל פניו שלא יתעלף. היתכן שיאמר: דוקא במקוה שלימה אני רוצה לקרר עצמי, אבל לא בספל מים? שכן בשעה שהחום מתגבר מאוד והאדם קרוב לעילוף – אף טיפת מים קרים טובה מאוד. **וכך** הוא בעניננו, אף שבאמת בעת תגבורת הדינים וכשאש הגיהנום שורפת, אם היינו יכולים להביא מקוה שלמה של מים ולשפוך על האש לכבותה, בודאי טוב יותר, (שהתורה נמשלה למים, וכשאדם לומד כראוי ולא מבטלה כלל אם לא להרחיטו, הוא מכבה לגמרי את האש). אבל כשאין לנו זכות התורה כל כך שנוכל לברוא מקוה שלימה, אז לפחות יהיה לו זכות של פרק משניות או דף

⁸ שמעתי בשם בקי אחד שכמעט כל ענין נמצא ארבע פעמים בש"ס. ואולי יש בזה רמז לחיוב עיקר הלימוד לפחות ארבע פעמים שזהו נקרא לימוד (כמו שהבאנו לעיל בדברים ח"א ד, ט 'חובת התורה על הלימוד').

חז"ל יש בהם גם פשט רמז דרש וסוד, ואם כן, על אחת כמה וכמה בדרך שלם בגמרא שיש בו תיבות רבות.

להביאו (ולכן נמנע מלהביאו), ופיקח אומר: (וכי) לא אחד תלה אותו (ואם כן, כשם שהיה ביד אדם לתלותו, כך יכול להיות בידו להורידו), (ולכן) מביא סולם או קנה ומוריד אותו (את הככר), כך כל מי שהוא טיפש אומר: אימתי אקרא כל התורה? ומי שהוא פיקח מהו עושה, שונה פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים כל התורה כולה. אמר הקדוש ברוך הוא (דברים ל, יא) 'לא נפלאות היא', ואם נפלאות היא (שאינן מסיגה, דע לך שהוא) 'ממך' (מחמתך), שאין אתה עסוק בה, הוי (לך) אמר הכתוב שם בתחילת הפסוק) 'כי המצוה הזאת'."

וכן אמרו במדרש (ויק"ד יט) "לב חכם לימינו, ולב כסיל לשמאלו, הטיפש הזה נכנס לבית המדרש... אומר: היאך אדם לומד תורה... פיקח אומר: הריני שונה שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר, עד שאני שונה כל התורה כולה". וכן אמרו בספרי (פרשת עקב, יא, כב) "שזוהו שכתוב בדברים לב, מז) 'כי לא דבר רק הוא מכם' (והדרשו 'ואם ריק הוא', 'מכם' מחמתכם). רבי שמעון בר יוחאי אומר: משל לשני אחים שהיו מסגלים (לוקחים לעצמם) ממונן אחר אביהם (שמת), אחד מצרף (ומנקה) דינר ואוכל (ומשתמש בו), ואחד מצרף דינר ומניחו, זה שמצרף דינר ואוכל – נמצא (לבסוף) שאין בידו כלום, (ואילו) זה שמצרף דינר ומניחו – נמצא עשיר לאחר זמן. כך תלמידי חכמים, למד שנים או שלשה דברים ביום, שנים ושלושה פרקים בשבת (בשבע), שנים ושלושה פרשיות בחודש, נמצא עשיר לאחר זמן. ועליו נאמר (משלי שם) 'וקובץ על יד ירבה'. (אמנם) וזה (השני) שאומר: היום אני לומד, (וכי) היום אני שונה? למחר אני שונה! נמצא אין בידו כלום, ועליו הוא אומר (שם י, ה) 'אגר בקיץ בן משכיל, נרדם בקציר בן מביש' (שהבן המשכיל והחכם אוגר בקיץ וממלא אסמיו שבע, ואילו הבן המביש והכסיל נרדם ומתייאש)". **וכן** כתב רבי שלמה אלקבץ ('אילת אהבים' ה, יא) "פה (במדרש על הפיקח שאומר בכל יום: אני אלמד שתי הלכות) ביארו, כי אין הדבר כמו שחשב הטיפש הזה, כי שלימות התורה איננו מושג כי אם בכלליה ולא בפרטיה עד שנואש ממנה, לָמָּה שחשב כי אם ילמד שנתיים ימים ולא גְמָרָה כולה, הנה שלימותו איננו עד שיגמרהו, והימים הראשונים יפלו חלילה. אבל אמיתת הדבר, כי בכל חלק וחלק ממנה (יש) שלימות, ואם יתרבה בכל יום, עד שהפיקח אומר: אני לומד היום שתי הלכות, והרי הוא היום שלם ולמחרתן כמו כן, נמצא כל ימיו בשלימות". (וב'לב טהור' הספנו).

כעין המעשה שהיה עם בעל הקהילות יעקב זצ"ל (תולדות יעקב' עמ' ל-לב) ששהה כשנה בצבא הרוסי, פעם אחת הוצרך לשמור על המחנה בשבת והחייל השומר שלפניו הניח בסוף המשמרת את מעיל הפרווה על אילן שהיה שם, כשראה זאת הסטייפלר לא רצה לעבור על איסור דרבנן של משתמש באילן, ולכן למרות הקור העז ששרר שם, החליט להמתין כמה דקות עד שירגיש שהמצב גובל בפיקוח נפש. וכך המתין בכל פעם, עוד חמש רגעים ומשנסתיימו אלו אמר לעצמו: הלא עוד חמש רגעים בלבד שייך להמתין, אם כן אמתין את אותם רגעים. וכך עשה עוד ועוד חמש רגעים עד שנסתיימה משמרתו. אם נחשוב לרגע נראה, אם היה שומע ליצרו באומרו: הלא ממילא לא תוכל כל המשמרת להיות במצב סכנה כזה, ואם כן מה הריחה

שלא ללבוש המעיל תיכף כעת. אבל כיון שניסה להמתין לפחות חמש דקות, בסוף הרויח שלא הוצרך כלל לקחת את המעיל, וניצל לגמרי מן העבירה.

וכן כתב מהר"א פאפו ('חסד לאלפים' או"ח ה, ג): "וזה כלל גדול בכל דברים של יראת שמים, שלא יאמר האדם: דבר זה קשה עלי ולא אוכל לעמוד בו, אם כן למה לי להטריח עצמי לעשותו פעם ביובל, מאחר שעל הרוב לא אוכל לעשותו. לא זו הדרך ליראי השם".

דבר זה נאמר גם על מי שאומר: כיצד אתחיל דבר שממילא לא אגמור, לכן אומרים לו שגם קצת הוא דבר גדול. אמנם, גם לאחר שלא הצליח בחלק מהמצוה, מטעהו היצר ששוב אין לו ענין לעשות כלום, וגם זו טעות כמובן, כמו שנתבאר 'שלא תהיה קטנה בעיניך', וכפי שנפסק להלכה (מנחות מט. נ. וברמב"ם תמידין ומוספין א, יב) שאף שלכתחילה יש להקריב בכל יום לעולת תמיד שני כבשים, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין הערבים (שמות כט, לט בחינוך המזבח, ובמדבר כח, ד בשאר ימים), אמנם אם טעו או שגגו ולא הקריבו את הכבש הראשון לתמיד של שחר, אפילו אם הזיזו (כתנא קמא שלא כרבי שמעון), לפחות יקריבו את הכבש השני לתמיד של בין הערבים. **וכן** נפסק לגבי הקטרת הקטורת (מנחות שם, וברמב"ם תמידין ומוספין ג, א) שאפילו שמלכתחילה מקטירים מחציתו בבוקר ומחציתו בערב (כריתות ו, א) מכל מקום אם לא הקטירו בבוקר ואפילו במזיד, לא אומרים שהפסידו את המצוה, אלא בשעה שמגיע בין הערבים צריכים להקטיר את המחצית של בין הערבים (כמו שכתבו הרדב"ז, לחם משנה שם והמנחת חינוך קג, י), וכמו שהרחבנו לעיל (שמות ל, לה 'חטיפת חלקי מצות', ובמדבר כח, ג-ד 'חטיפת חצאי מצות'). גם בספר 'שבט מוסר' (מה, כד-כה) הרחיב שאם אינו יכול לקיים את המצוה כולה, יקיים לפחות מקצתה, והביא על כך שני משלים⁹. (וראה מה שכתבנו במדבר כ, יב 'דוספה מועטת ברחותיות', וב'המשנה המחכימה' אבות ד, כב 'חשיבות דבר מועט').

תשובה: גם הרואה שלא יהיה בידו לקיים את המצוה בשלימותה, ישתדל לפחות לקיים את חלקה, שגם היא חשובה ביותר, ובפרט שיתכן שלבסוף תתקיים כולה בידו.

~~~חלוקת הספרים 'הפרשה המחכימה' או 'המשנה המחכימה' על פרקי אבות, או שאר הספרים לבית הכנסת או בית מדרש שאין שם מספרי המחבר, ניתן לקבל בטלפון או במייל של המערכת.~~~

⁹ ולא רק שבמקום שבכוהו לעשות רק מצוה מועטת זו, לא ימנע מלעשותה מפני קטנותה, כאמור. אלא גם אם באמת היה יכול לעשותה ביתר איכות או כמות, ולבסוף הוא עשה באופן פחות יותר, לא יתחרט על קיומו חלילה, שלא יהיה מן 'התוהה על הראשונות' שמפסיד גם את שכר המצוה שעשה, כי אפילו אם תהיה עליו תביעה של 'דין וחשבון' שכתב הגר"א (בשנת אליהו עמ"ס פאה) במה שהיה יכול לעשותה טוב יותר ולא עשה, אבל אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, ויקבל שכר טוב על מה שכן עשה, כאומרם בתנא דבי אליהו (פיק"א) "ברוך המקום ברוך הוא, שמכיר בראש מה שיהיה בסוף... ושמח בחלקו". ופירש ברמזי אש שאם ישראל עשה מצוה ובכוהו היה לעשותה על הצד הטוב יותר, אין הקדוש ברוך הוא מואס במצוה זו חס וחלילה אלא אדרבה שמח (גם) בה, עד כאן דבריו.

נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

טמונה בפרשה

האזינו

חידון א' ת'

- הגשוזה לכו אלה אגלה באות הוסיפה בראש השורה.
- א. כך נקראים הנביאים, שאותנו מדריכים
 - ב. חרבי תאכל _____
 - ג. עליהם הנשר מרחף
 - ד. ינקו אותנו מסלע
 - ה. כך נקרא הר נבו, שמשה נאסף ומת בו
 - ו. "_____ ישורון _____"
 - ז. כך נקראים החכמים
 - ח. זכותו של יעקב נמשלה ל _____
 - ט. דבר שהכל שמחים בו (בשונה מגשם)
 - י. הר נבו נמצא במזאב מול
 - כ. כך נקראים הכבשים
 - ל. עליו נאמר "יערף כמטר"
 - מ. "_____ רעב ולחמי רשף וקטב _____"
 - נ. לו נמשל הקב"ה בשמירה על בניו
 - ס. "כי מגפן _____ גפנם"
 - ע. על הדור זה נאמר: "דור _____... (המשך בשורה הבאה)
 - פ. "_____ ו _____"
 - צ. במדבר זה חטאו במי מריבה
 - ק. במקום זה במדבר צין חטאו במי מריבה
 - ר. טיפות מטר
 - ש. לשון רוח סערה
 - ת. בני קרויים: "דור _____"

חידון א' ת' - הפוך

- הגשוזה לכו אלה אמניא באות הוסיפה בראש השורה.
- א. התורה נמשלה לשעירים עלי -
 - ב. ולרביבים עלי -
 - ג. על דורו נאמר: "בהפרידו בני אדם" (עפ"רש"י)
 - ד. "ד' _____ ינחנו"
 - ה. נאמר על דגן זה שיש לו כליות
 - ו. אהרן נאסף אל -
 - ז. יד ד' _____ במשפט
 - ח. "ושן בהמות _____ במ"
 - ט. "_____ מוסדי הרים"
 - י. עם, אומה
 - י. "על אשר לא קדשתם אותי _____ בני ישראל"
 - ל. מה כתוב במקום: "ויסיים משה" ("_____ משה")
 - ם. ד' ישיב אותה לצריו, כעונש למכעיסיו
 - ן. כך קרוי מקום שממה
 - ס. שמור, גנוז
 - ע. משה קרא את השירה באזני העם ו -
 - ף. סוג של שדים
 - ץ. "_____ מכעס בניו ובנותיו"
 - ק. התורה אינה דבר _____ מכם
 - ר. איש צעיר
 - ש. סלע איתן
 - ת. "זכור _____ עולם"

מין המדרש

"הצור תמים פעלו". ישעיה אמר: "דרשו ד' בהמצאו", ודוד אמר: "דרשו ד' ועזו... בקשו פניו תמיד". ללמדך, שהקב"ה, פעמים נראה ופעמים אינו נראה, פעמים שומע ופעמים אינו רוצה לשמוע, פעמים עונה ופעמים אינו עונה. פעמים נדרש ופעמים אינו נדרש, פעמים מצוי ופעמים אינו מצוי, פעמים קרוב ופעמים אינו קרוב. כיצד, נראה למשה, שנאמר: "ודבר ד' אל משה", וחזר ונעלם ממנו, כשנאמר לו: "הראני נא את כבודך". נראה לישראל בסיני, שנאמר: "ויראו את אלקי ישראל", וחזר ונעלם מהם, שנאמר: "כי לא ראיתם כל תמונה". כשהיו ישראל במצרים בשיעבוד פרך, "וישמע אלוקים את נאקתם", וכיון שחטאו: "לא שמע ד' בקולכם ולא האזין אליכם". ענה לשמואל במצפה, שנאמר: "ויצעק שמואל אל ד' ויענהו ד'", וחזר ולא ענהו, שנאמר: "ויאמר ד' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל על שאול". ענה לדוד: "דרשתי את ד' וענני", וחזר ולא ענהו, שנאמר: "ויצע דוד צום ובה וכן ועל ושב ארצה". בזמן שישראל עושים תשובה, מצוי להם, שנאמר: "ובקשתם משם את ד' אלהיך", ואם לא עשו תשובה: "בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ד' ולא ימצאו, חלץ מהם". פעמים קרוב, שנאמר: "קרוב ד' לכל קוראיו", ופעמים אינו קרוב, שנאמר: "רחוק מרשעים ד'". וכתוב: "ישא ד' פניו אליך", וכתוב: "אשר לא ישא פנים", אם עושה תשובה, נושא לו פנים. יכול לכולם? תלמוד לומר: אליך, ולא לאומה אחרת. לכן אמר ישעיה: "דרשו ד' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב". משל למה הדבר דומה, כל יומה, למלך שאמר לעבדיו, צאו והכריזו בכל ממשלתי שאני יושב ודן דיני ממונות, כל מי שיש לו עסק עם חברו, יבוא לפני ואני דן אותו לכף זכות, עד שלא אשב לדון דיני נפשות. וכן הקב"ה אמר לישראל, בני, הוו יודיעני שאני דן את העולם בארבעה פרקים האלו, הפסח על התבואה, בעצרת על פרות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפני כבני מרון, בחג על המים, ובאלו שלושה פרקים יושב לדון דיני ממונות, להעשיר או להעני, להרבות או למעט. אבל בראש השנה, דן דיני נפשות, אם למות אם לחיים, ואם עשיתם תשובה לפני בלב שלם, אני אקבל אתכם ואדון אתכם לכף זכות, שעשיתם שמים פתוחים ואשמע תפילתכם, שאני משגיח מן החלונות, מציץ מן החרקים, עד שלא אחתום גזר דין ביום הכפורים. אמר רבי שמואל בר נחמני, משל למה הדבר דומה? למלך שהיה דר במדינה והיו בני המדינה מכעיסים אותו, כעס המלך ויצא מתוכה כמו עשרה מילין ועמד לו. ראהו אדם, אמר לבני המדינה, דעו שהמלך עמכם בכעס והוא מבקש לשלח לגיונותיו על העיר להחריבה, צאו ופייסוהו ויחזר אצלכם, עד שלא ירחיק מכם. פיקח אחד היה שם, אמר להם: שוטים, עד שהיה אצלכם לא ביקשתם לפייסו, ועכשיו קודם שיתרחק צאו אצלו אולי יקבל אתכם. לכך כתוב: "דרשו ד' בהמצאו", אלו עשרת ימי תשובה, שהוא שרוי ביניכם. (ע"פ מדרש תנחומא)

ואלה שמות:

"אם שנותי ברק הרבי"

אלו שמות נוספים היו לברק בן אבינעם, ומה המשמעות של כל אחד משמותיו?

(התשובות במדור התשובות)

מילה בפרשה

על כל האגמים שבעולם, שמור עד שיוגע כמו כולם, כדי שלא ייפול אף עליך. תפקיד בזוי לשארית יסוף.

המונח המבוקש הינו מילה בג' אותיות הוסיפה בפרשה, אשר לא שורה בגייה רומצ' להקשר שונה שלה. (יגכן כתיב ססר וויאופי אותיות ססר' הגיה דומה)

הגשוזה גפסוס א"י"ה גזיליון הזא

טמונה בפרשה האזינו

ושפני טמוני חול

"זקניך ויאמרו לך"

מתי אסור לננות את רבו 'רבי' או 'מורי'?

"ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם"

אף כי אסתיר פני מהם ואפקידם בידי מקרי הטבע, לא יחא הדבר נוגע אלא להווה אולם "אראה מה אחריתם", בנוגע לעתידם לא אסיר מהם את השנחתי כדי לשמור על נצחיותם ולמנוע מהם כליה ח"ו. (שם משמואל)

המילה 'תשובה' היא ראשי תיבות של הפסוקים המלמדים אותנו אודות ההנהגה הישרה של היהודי השלם: 'תמים תהיה עם ד' אלקיך', 'שויתי ד' לנגדי תמיד', 'ואהבת לרעך כמוך', 'בכל דרכיך דעהו', 'הצנע לכת עם אלקיך'.

שעשועי דאורייתא

"ומחדרים אימה"

אלו חדרי מוזכרים בתורה? (ג תשובות)

מצאו נא בפרשה:

1. מילה עם אות קטנה (זעירא).
2. חלק מפסוק, שבתהילים הוא פסוק שלם. (7 מילים)
3. חמישה מיני בע"ח המוזכרים בפסוק אחד.
4. 16 שמות של חלקי גוף ואיברים.
5. את שמותיהם של שניים מספרי התנ"ך.
6. חמש מילים רצופות שמתחילות באות י'. (הרצף הארוך בתורה)

זיכרון סימן

יאטראו ורמיזא זכירא מספר פסוקי הפרשה

בפרשת האזינו אומר משה: "תזל כטל אמרתי".

בפרשת האזינו ישנם 52 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילים:

"הזיל" = בגימטריא = 52

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: אומרים תחנון ביום שאין אומרים בו תחנון בערב ר"ה, בסליחות. **לסדר את הפרשה**

- "הרנינו גוים". **חידון א' ת'** - אבות, בשר, גוזליו, דבש, הר העברים, וישמון ויבעט, זקניך, חבל, טל, יריחו, כרים, לקחי, מזוי מורי, נשר, סדום, עיקש, פתלתול, צין, קדש, רביבים, שעירים, תהפוכות. **חידון א' ת' הפוך** - דשא, עשב, פלג, בדד, חיטה, עמיו, תאחו, אשלה, ותלהט, גוי, בתוך, ויכל, נקם, ישימון, כמוס, הושע, רשף, וינאץ, ר(י)ק, בחור, חלמיש, ימות. **שעשועי דאורייתא** - חדרו של יוסף שבנה שם וחדר משכבו של פרעה. 1. "תשי". 2. "כי ידן ד' עמו ועל עבדיו יתנחם". 3. "חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים ואילים בני בשן ועתודים". 4. פה, אישון, כנף, אבר, חלב, כליות, דם, פנים, אף, שן, יד, ראש, בשר, און, לב, רגל. 5. איכה, הדברים. 6. "ילל ישמן יסבנהו יבונהו יצרנהו". **ואלה שמות** - ג' שמות יש לו: ברק ומיכאל ולפידות. ברק - על שם שפניו דומות לברק, מיכאל ע"ש שהוא ממיך את עצמו, ד"א ע"ש מלאך, ויש אומרים שזהו שמו, לפידות - ע"ש שאשתו עושה פתילות ויש אומרים שהוא עצמו עושה פתילות עבות. (ע"פ ילקו"ש) **מילה בהכטרה ראש השנה** - רמה. "במקום שאינו נמוך" - מישור מוגבה=רמה, "השרץ נמצא מעור" - רימה היא סוד של תולעת, "כי הוא שיקר וגנב" - רימה, "שלא זרק את הארנב" - זרק=רמה. **טמונות בכרשה** - 1. "האזינו השמים.. ותשמע הארץ" (לבא). 2. "וישמון ישרון ויבעט" (לבטו). 3. "ואפס עצור" (לבלו). 4. "ודם ענב תשתה חמור" (לבי). 5. חפירות ארכאולוגיות - "זכור ימות עולם" (לבו). 6. "כנשר יעיר קינו" (לביא). 7. 'חלדה ששניה עקומות ועקושות' (רש"י לבה). 8. 'כרים-כבשים' (רש"י לביד). 9. "וינקו דבש מסלע" (לביג). 10. שירת האזינו. 11. "חמאת בקר" (לביד). 12. "אני מחצתי ואני ארפא" (לבט). 13. "שימו לבבכם" (לבמו). 14. 'אשנן את להב חרבי' (רש"י לבמא). 15. הוכה+מוס="הוא כמוס" (לבד). 16. 'דור אנוש שהציף עליהם מי אוקינוס ודור המבול ששטפם' (רש"י לבז). 17. "ושן בהמות אשלח בם" (לבכד). 18. ? - תמונה ללא פתרון, תחשבו! **טמונות בהפטרה** - 1. "ויורד לכם גשם" (יואל בכג). 2. "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יג,ג). 3. "כברוש רענן" (הושע יד,ט). 4. "יפרח כשושנה" (הושע יד,ו). **שאלה לשלחן השבת כי תצא** - שאלנו: מדוע לגבי בן סורר ומורה נאמר שנידון על שם סופו, ואילו לגבי ישמעאל אמר הקב"ה "באשר הוא שם" ונידון לפי מעשיו של עכשיו? וכן יש לבאר שאם נידון על שם סופו, מדוע נהרג בסקילה ולא בסיף כדן רוצח? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. הבן הסורר ומורה כבר התחיל בחטא בשונה מישמעאל. 2. חייב סקילה כי בוודאי ילסטם אף בשבת. 3. הדין של בן סורר ומורה זהו חידוש מצד חסד ד' לעמו שרק לעם ישראל יש רחמים. (הרב דסלר) 4. יש חילוק בין ההנהגה של בית הדין של מעלה לבית הדין של מטה. (מהר"ל) 5. זו חובה שעתידה להתגלגל מבניו של ישמעאל ולא ממנו. 6. יש לחלק בין מי שמעשיו מוכיחים עליו שיחטא בעתיד לבין מי שרק ידוע לנו כן בנבואה. 7. בבן סורר ומורה יש לנו כבר מידע מוקדם שהוא עתיד להידרדר מזה שנוולד מאשת יפת תואר, בשונה מישמעאל שחזר בתשובה בסוף ימיו.

ניתן להשיג את העלון

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.

באתר: 'לדעת', בכתובת: <http://ladaat.info/gilyonot.aspx> או באתר: 'אידישער ווינקל' (באידיש):

<https://viddishevinkel.com/gilyones> או באתרים: 'דרשו', 'תורת יוסף'.

בשכונת בית ישראל בירושלים: בחנות 'פיצווי בית ישראל' רחוב בית ישראל 1, ובמערכת.

© כל הזכויות שמורות לאהרן בין.

ניתן לשלוח תגובות רעיונות והערות למערכת:

קויפמן 17 ירושלים - temunabaparashah@gmail.com

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת. מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

אמרי מרן ר"מ הלוי סאלאוויציק
יום נואים - סוכות
מסר האנן והנול רבי מאיר הלוי סאלאוויציק ונשיא י"ד
על מנוחה ומנוחה אחרת חיים ומסור ועת

תשובה
מאמרים בנושא תשובה
מחבר: הרב ר' ראובן לייבטל שלישי
ירושלים

דברי חנינא
על המועדים
הגאון רבי חנינא רוטנברג שלישי
בית גן - ירושלים

לעת מצוא
הדרכה לשיחיים מאוסים ובניין הבית
המאן רבי יעקב גולדברג שלישי
ירושלים

הופיע וצא לאור

בהוצאת צוף

הספר

'ביאורים במועדים'

רוממות עבודת 'מים נוראים'
מתורתו של
הגאון רבי יוסף פרבשטיין זצוק"ל

מפתח נרחב
לעניני ר"ה
ויה"כ

ראש השנה

סליחות

ענינו של יום • עבודת ראש השנה
יום הדין • תקיעת שופר
מלכיות זכרונות ושופרות

יום הכיפורים

ענינו של יום

תשובה

הלכות תשובה

דרכי תשובה

